

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

27e jaargang - nr. 1 - 2004

Driemaandelijks (januari, februari, maart 2004)

Afgiftekantoor: 9880 Aalter

P209393

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

27e jaargang - nr. 1 - 2004

EERBETOON AAN ONZE POOLSE BEVRIJDERS

Reeds in 1979 verscheen er in Land Van De Woestijne nr. 2 een uitvoerige bijdrage over de bevrijding van Aalter in september 1944 door elementen van de 1e Poolse Pantserdivisie. Hierin gaf Maurice Thys een gedetailleerd overzicht van de militaire gebeurtenissen rond de vaart te Aalterbrug.

Later werd er op initiatief van het Polencomité en met de medewerking van het gemeentebestuur, onder burgemeester Jan De Crem, een monument in Ter Walle opgericht ter nagedachtenis van de Poolse gesneuvelde militairen. Ook werden er verschillende straten op Aalterbrug genoemd naar onze Poolse bevrijders: 1e Poolse Pantserdivisiestraat, Generaal Maczekstraat, Polenstraat. Generaal Maczek werd op 9 september 1969 ereburger van Aalter.

In de loop der jaren hadden nog verschillende ontmoetingen plaats met de oudgedienden van deze Divisie. De heren Richard Luczak en Czeslaw Kajpus, twee van deze oudgedienden die in België bleven wonen, waren dikwijls de voortrekkers bij plechtigheden aan het Polenmonument.

In 1998 werd een afvaardiging van de bevrijde steden en gemeenten in Vlaanderen door de Belgische ambassadeur in Polen, de heer Bouckaert, uitgenodigd voor een driedaags bezoek aan dit land. Tijdens dit bezoek hadden er ook ontmoetingen plaats met verschillende burgerlijke en militaire autoriteiten. De Aalterse afvaardiging met schepen Robert Verhelst en schepen Walter Vermeire vond deze ontmoeting zeer leerrijk. Het bezoek droeg onze waardering en sympathie

Polenmonument te Warschau met de namen van de Belgische bevrijde steden en gemeenten.

mede voor het gastvrije Poolse volk. Er werd toen ook afgesproken de Poolse autoriteiten (militaire en burgerlijke) voor een tegenbezoek, uit erkentelijkheid voor onze bevrijders, uit te nodigen naar België. Deze gebeurtenis zou ook kaderen in het toetreden van Polen bij de NAVO. Tevens was het een ideale gelegenheid voor de Poolse oud-strijders in België en uit de hele Benelux om contacten te leggen met de Poolse militaire autoriteiten die de tradities van de 1^e Poolse Pantserdivisie verder zetten.

Tijdens deze samenkomst te Warschau stelde de gemeente Aalter zich kandidaat om de leiding te nemen bij het organiseren en het rondleiden van de Poolse delegatie en haar gevolg. De bedoeling was een bevrijdingstocht te organiseren, vanaf Ieper tot Lommel waar vele Poolse militairen begraven liggen, met de Poolse delegatie en de Poolse oud-strijders die in de Benelux verblijven.

Het is de bedoeling met dit artikel de activiteiten van deze bevrijdingstocht vast te leggen opdat de herinnering aan onze Poolse bevrijders niet zou verloren gaan.

Aangezien het hier ging om de ambassadeur van Polen in België (Jan Wojciech Piekarski), de Stafchef van het Poolse leger (Generaal Broni Henryk Szumski) en andere opperofficieren (de Generaals

Van links naar rechts: de generaals Flis, Rebacz, oud-burgemeester van Warschau Wyganowski, generaal Sosnowski, kolonels Nowakowicz en Andre Frankowski, Pools oud-strijder, burgemeester Sosnowski van Wroclaw-Zagan, Czeklaw Kajpus, ...?...

Jozef Flis, Adam Rebacz, Witold Szymanski), de Kolonels Nowakowicz en Andre Frankowski, burgemeesters en andere hoge autoriteiten (Wyganowski, oud-burgemeester van Warschau en Jan Sosnowski, burgemeester van Wroclauw-Zagan), ere-ambassadeur van België in Polen de heer Bouckaert, de consul van Polen te Antwerpen, dienden allerlei instanties hierbij betrokken te worden.

Een organisatiecomité werd opgericht onder de leiding van I^e schepen Robert Verhelst bijgestaan door volgende leden: ereburgemeester van Maldegem J. Rotsart de Hertaing, schepen Walter Vermeire, politiecommissaris Robert Denys en secretaris ere Luitenant Kolonel Roger Baeckelandt. Na enkele vergaderingen werd al snel duidelijk dat een voldoende groot budget noodzakelijk was en dat de medewerking van de betrokken steden en gemeenten onontbeerlijk en noodzakelijk was. Tevens was het zeker nodig de staf van het Belgisch Leger aan te spreken voor hiërarchische, veiligheids- en protocolaangelegenheden. Ook de logistieke elementen, transport, MP-begeleiding, tolk en nog vele ander items (die ons echter te ver zouden leiden) dienden besproken te worden.

Na tal van vergaderingen met de steun van de Poolse militaire attaché in België (de betreurde Kolonel Andre Frankowski) en de oudgedienden, de heren Richard Luczak en Czeslaw Kajpus, de

Stadhuis van Poperinge met vooraan een Poolse namaaktank.

Klein Pools museum te Poperinge.

provinciecommandanten van West- en Oost-Vlaanderen, werd uiteindelijk met volgende steden en gemeenten een oplossing gevonden voor een bezoek van 5 dagen. De steden en gemeenten Ieper, Poperinge, Roeselare, Tielt, Ruiselede, Aalter, Maldegem (Adegem), Gent, Sint-Niklaas, Beveren-Waas, Antwerpen, Beerse, Lommel en Leopoldsburg zouden worden bezocht.

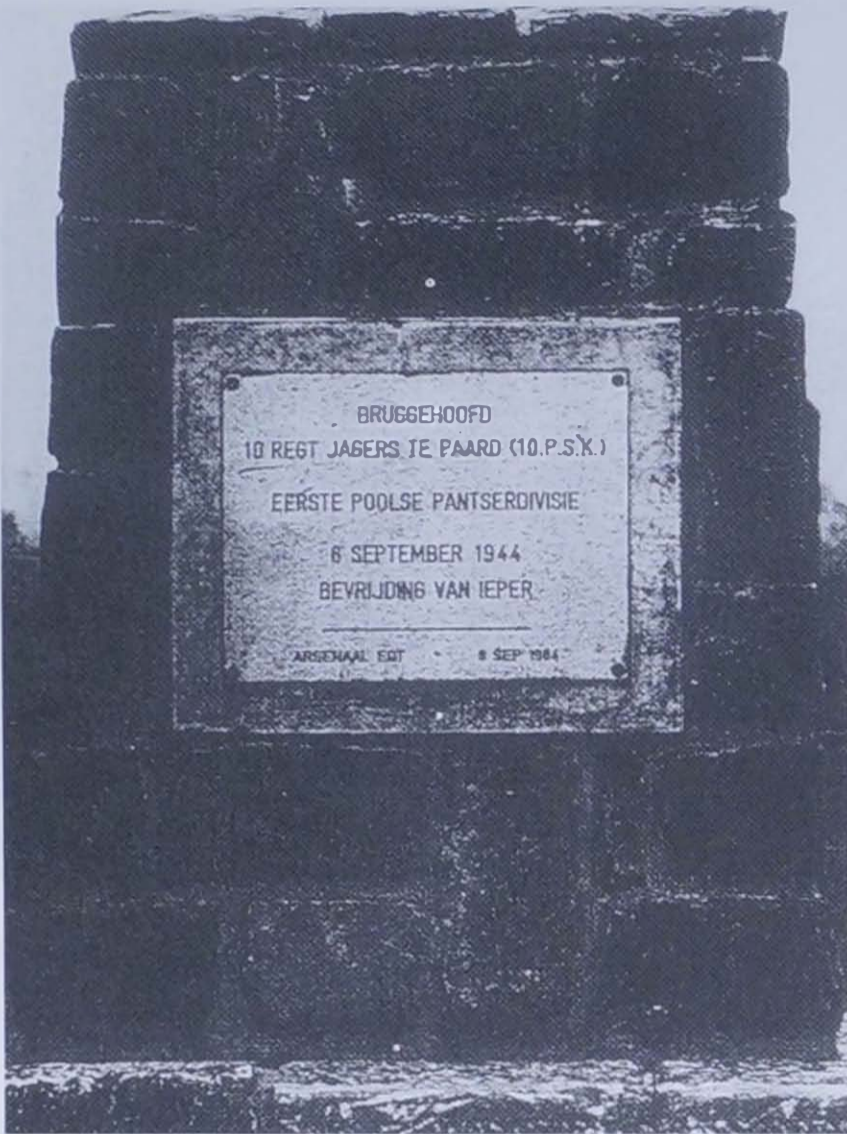
Een periode die voor de meeste autoriteiten de goedkeuring wegdroeg, was van 6 oktober tot 10 oktober 1999.

Op 6 oktober landde een speciaal Pools vliegtuig op de militaire basis van Koksijde waar de Poolse delegatie werd opgewacht door de Provinciecommandant van West-Vlaanderen, de Comd van de basis en het organiserend Comité.

Onder militaire politiebegeleiding ging het per bus naar de stad Ieper waar, na installatie in een hotel, een eerste gezamenlijke maaltijd

Rondleiding door burgemeester d'Udekem d'Acoz.

Gedenkplaat te Ieper.

werd genomen in het Logistiek Complex te Ieper. Vervolgens werd Poperinge aangedaan waar burgemeester Henri d'Udekem d'Acoz, de delegatie verwelkomde. Een Poolse namaaktank aan het stadhuis en een klein museum met herinneringen aan 1944, kregen de welgemeende goedkeuring van de Poolse bezoekers.

Na een bloemenhulde aan het oorlogsmonument op de grote markt en een bezoek aan het

Talbot House in de Gasthuisstraat, werd de delegatie ontvangen op het stadhuis.

Vervolgens ging het naar Ieper waar de delegatie ontvangen werd op het stadhuis. Een ingetogen plechtigheid aan de gedenkplaat voor de

gesneuvelde Poolse soldaten aan de Lakenhalle, maakte veel indruk.

De deelname aan een speciale Last Post aan de Menenpoort besloot deze eerste drukke dag. Nadere contacten werden gelegd bij een lekkere maaltijd op de markt te Ieper. De delegatie bracht de nacht door te Ieper.

Monument te Roeselare.

*Detail van het Pools monument te Roeselare.
V.l.n.r. Generaal Flis, Ambassadeur Piekarski en Generaal Rebacz.*

De volgende morgen werd er rendez-vous geblazen aan het Polenmonument op de O.L.Vrouwmarkt te Roeselare. De delegatie werd telkens begeleid door een protocol-officier van het Belgisch leger (de Cdt de Cartier d'Yves J.), een tolk (IMP Henryk Nowak van Comopsnav) en de escorte van de 4^e Compagnie militaire politie. Voor de Poolse oud-strijders werd er steeds militair transport ter beschikking gesteld om hen naar de plaats van het rendez-vous te brengen. Ook hier had een hulde plaats aan het Polenmonument en was er een ontvangst op het stadhuis.

Talrijke oudgedienden van de Polen en Belgische oud-strijders woonden deze plechtigheid bij.

Na een verzorgde maaltijd in restaurant Shamrock te Tielt in bijzijn van vele autoriteiten

Hulde aan de Poolse gesneuvelden te Tielt door burgemeester Van Daele in bijzijn van talrijke Poolse oud-strijders.

*Ontvangst op het gemeentehuis te Tiel.
Vooraan rechts: Richard Luczak.*

en oudgedienden, volgde een uitgebreid bezoek aan de stad Tiel die talrijke Poolse monumenten telt en waar ook enkele Poolse gesneuvelden begraven liggen.

Op het stadhuis werden de genodigden uitgenodigd op een dijonage met beelden over de bevrijding van Tiel in september 1944. Dit sprak de Poolse delegatie zeer aan en riep vele herinneringen op bij de Poolse oud-strijders.

Vervolgens werd halt gehouden te Ruiselede waar eveneens een tentoonstelling van foto's ons herinnerde aan de hevige gevechten bij de bevrijding van de gemeente. Een gemoedelijke receptie bij burgemeester Biebuyk in aanwezigheid van veel oud-strijders besloot het officieel gedeelte van de dag. In de zeemachtbasis te Sint-Kruis Brugge werd de delegatie, door toedoen van oud-provinciecommandant van West-Vlaanderen de heer Raymond Zonnekein, nog vergast op een Indische rijsttafel. De delegatie bracht vervolgens de nacht door te Brugge.

De volgende ochtend vervoegde de groep, na een korte kennismaking met de stad Brugge onder leiding van de heer Zonnekein, het Canadees kerkhof te Adegem. Hier liggen naast hun Canadese wapenbroeders ook 10 Poolse oud-strijders begraven die te Aalter

Poolse graven op het kerkhof te Adegem.

sneuvelden. Hier wordt trouwens ieder jaar, op de eerste zondag van november, een plechtigheid gehouden voor de Poolse gesneuvelden. Na een ingetogen hulde, onder leiding van ereburgemeester van Maldegem de heer Jean Rotsart de Hertaing, werd een kort bezoek aan het Canada museum gebracht.

Intussen was het goede weer niet langer van de partij en viel de regen bij bakken uit de hemel. Met een weinig vertraging werd tenslotte Aalterbrug aangedaan waar onder een pletsende regen burgemeester Pieter De Crem en de Aalterse oud-strijders de Poolse delegatie ontvingen. Een passende bloemenhulde en Last Post werd aan het monument in Ter Walle voor de gesneuvelde Polen bij de bevrijding van Aalter in 1944 gebracht.

Stafchef van het Poolse leger, generaal Sumzski, was zeer geïnteresseerd in het terrein rond de Oude Vaart en stond er op een kleine verkenning met de bus in die omgeving te maken. Hij sprak zijn verwondering

Vaandels aan het monument in Ter Walle.

Plechtigheid aan het monument Ter Walle in aanwezigheid van burgemeester Pieter De Crem, schepenen en talrijke oud-strijders.

uit over het feit dat in die tijd de gebruikte stafkaarten nog geen vermelding maakten

van de nieuw gegraven vaart (het huidige kanaal). Dit gaf inderdaad in september 1944 aanleiding tot heel wat verwarring na het snel overschrijden van de Oude Vaart door de Poolse elementen die toen op de huidige vaart botsten. Hierachter hadden de Duitse troepen een stevige defensie opgebouwd. Dit gaf aanleiding tot talrijke verliezen.

Een zeer verzorgde receptie en maaltijd in 't Biezemhof, met veel opgekomen Poolse oud-strijders uit gans België, maakte voor een groot deel het slechte weer goed.

Ere-burgemeester Jan De Crem had voor de gelegenheid foto's bij over vorige bezoeken van generaal Maczek aan Aalter. Ze werden met veel interesse bekeken door de Poolse autoriteiten.

In de namiddag werd dan tot slot nog de stad Gent bezocht waar de delegatie ontvangen werd in de Pacificatiezaal door burgemeester Beke en zijn college. Na een passende toespraak en bloemenhulde werd de dag besloten met een rondvaart op het kanaal Gent-Terneuzen met de boot 'de Jacob Van Artevelde'. Het avondmaal

werd trouwens op de boot opgediend.

Vermoeid maar aangenaam verrast door de vriendelijke ontvangst en het vele eerbetoen,

Bloemenhulde te Aalter in Ter Walle door stafchef generaal Szumski (midden) van het Poolse leger.

Maaltijd in het Biezemhof te Aalter. Links van huidig burgemeester Pieter De Crem de stafchef van het Poolse leger; rechts de heer Bouckaert ere-ambassadeur van België in Polen.

Bekijken van oude foto's in gezelschap van ere-burgemeester Jan De Crem.

Groepsfoto met de Poolse delegatie en Poolse oud-strijders te Aalter aan 't Biezemhof.

Gedenkplaat voor de Polen in het stadhuis te Gent.

Bloemenhulde aan het monument voor de Polen te Gent.

Ontvangst door burgemeester Beke te Gent.

Poolse oud-strijders met generaal Sosnowski te Gent.

werd de delegatie overgebracht naar Beveren-Waas waar de nacht werd doorgebracht.

De volgend morgen werd, met een zeer competente MP-begeleiding, de klassieke file aan de tunnel vermeden en werd het stadhuis van

Monument Generaal Maczek te Beveren.

Monument te Beerse.

Bloemenhulde aan het monument te Beerse.

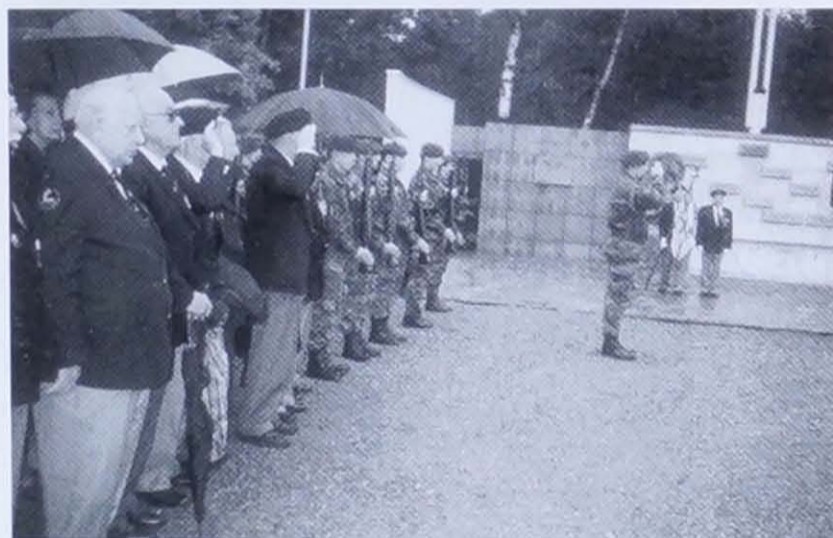
Antwerpen aangedaan. De ontvangst door schepen Bruno Peeters was hartelijk en welgemeend. Hier had een speciale ontmoeting plaats met de Poolse oud-strijders uit de Benelux en de Poolse delegatie. Het middagmaal werd genomen in 'Club Antigoon' in het oud militair hospitaal. Na een rondrit in de haven van Antwerpen werd

Bloemenhulde aan het monument te Lommel na de H. Mis.

Pools kerkhof te Lommel.

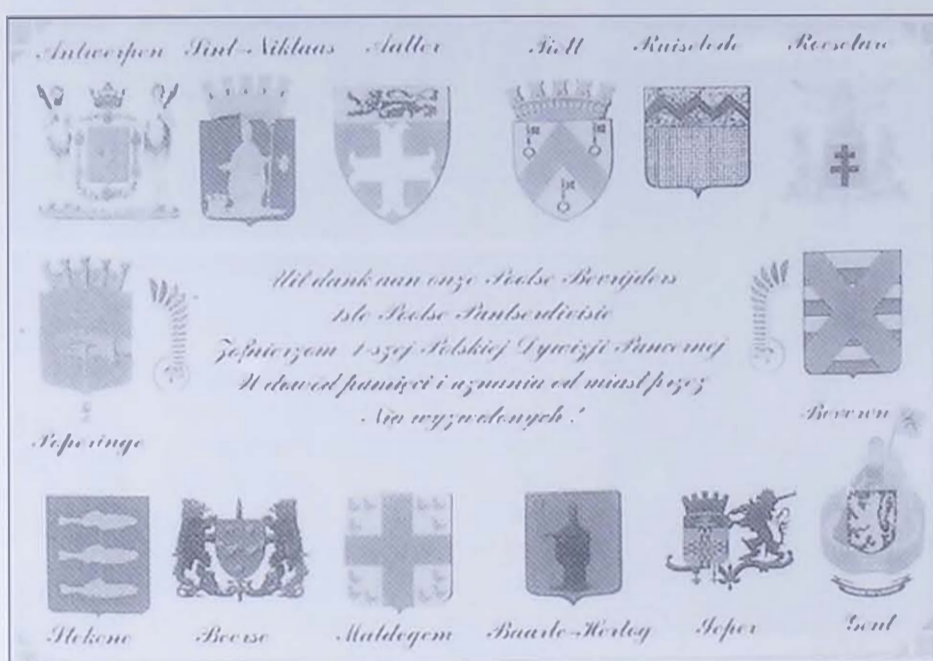
Plechtigheid op het kerkhof te Lommel aan het Poolse monument. Erewacht door het Bataljon Bevrijding-5^e Linie.

halt gehouden in de gemeente Beveren waar onze oudgediende Czeslaw Kajpus woont. Hij trouwde er trouwens in september 1945 met Simonne Waem. Later schreef hij samen met Omer Van Dam zelfs een boek "Non Omnis Moriar"; een verhaal van Czeslaw Kajpus officier bij de 1^e Pools Pantserdivisie.

Een zeer ingetogen plechtigheid had aan het mooie monument voor generaal Maczek plaats. Tenslotte werd ook nog de stad Sint-Niklaas

Van links naar rechts: Roger Baeckelandt, Rotsart de Hertaing J., Robert Verhelst, Generaal Szumski (stafchef Pools leger), Vice-Admiraal Herteleer (stafchef Belgisch leger) en de Poolse militaire attaché in België Kol Frankowski (+).

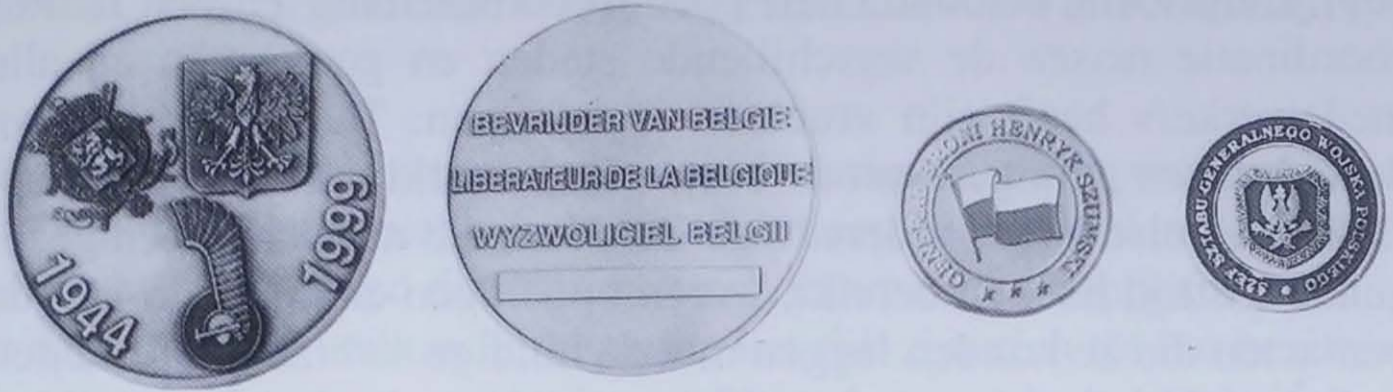
Herinneringsplaat aangeboden aan de Poolse delegatie en Poolse oud-strijders.

bezocht waar bloemen werden neergelegd en een receptie plaats vond. Een heerlijk avondmaal werd door de Comd van het Logistiek Complex Noord te Haasdonk georganiseerd. De delegatie overnachtte opnieuw te Beveren.

De volgende morgen werd een korte plechtigheid gehouden aan het Polenmonument Heldenweg te Beerse.

Tenslotte werd de gemeente Lommel bezocht waar een druk bijgewoonde heilige mis in het Pools werd opgedragen.

Nadien had een indrukwekkende plechtigheid plaats op het Pools kerkhof te Lommel. Militair eerbetoon werd gebracht door het Bataljon Bevrijding-5^e Linie dat reeds banden had met een Poolse eenheid (34ste Poolse Pantser Cavalerie Brigade te Zagan) die de tradities verder zette van de 1^e Poolse Pantserdivisie.

Herinneringsmedailles.

Ten slotte werd de ganse delegatie en alle Poolse oud-strijders ontvangen in zaal Prins Filip te Leopoldsburg door de stafchef van het Belgische leger, vice-admiraal Willy Herteleer.

Hier werden herinneringsmedailles uitgereikt aan de Poolse oud-strijders. Meer dan 80 herinneringsplaten, met daarop de wapenschilden van de steden en gemeenten die door de 1^e Pantserdivisie werden bevrijd, werden aan de Poolse oud-strijders en aan talrijke andere Poolse autoriteiten geschonken.

De delegatie werd nog ontvangen voor het afscheidsdiner aangeboden door de stafchef van het Belgisch Leger in de officierenmess

Koningin Astrid te Leopoldsburg. Hier werden door de Poolse autoriteiten nog verschillende medailles uitgereikt aan de mensen van het organiserend comité.

Na een ontroerend afscheid vertrok de delegatie rond 19 uur naar Kleine Brogel waar een speciaal Pools vliegtuig hun terugbracht naar het verre Polen. De inspanningen van het organiserend comité werden met een vlekkeloos verloop van deze

Herdenkingsmonument voor de Poolse Luchtmacht (131 Fighter Wing) te Gent.

bevrijdingstocht beloond. Een goede voorbereiding en een nauwe coördinatie tussen de verschillende steden en gemeenten en alle medewerkers heeft zijn vruchten afgeworpen. Talrijke foto's van deze 5 dagen getuigen van de beste sfeer waarin deze tocht verliep. Ook de Poolse oud-strijders in de Benelux, die nu toch al een gezegende leeftijd hebben bereikt, waren opgetogen en tevreden met de contacten die ze konden leggen met de huidige militaire autoriteiten in Polen. Volgend jaar is het 60 jaar geleden dat het grondgebied Aalter ten zuiden van de vaart bevrijd werd door de Polen. Hopelijk kunnen we dan onze bevrijders nogmaals op een gepaste manier verwelkomen voor deze 60-jarige herdenking.

ROGER BAECKELANDT

We noteren ook dat in België nog monumenten ter nagedachtenis van de Poolse gesneuvelden werden opgericht te Kemmel, Passendale, Zonnebeke, Hooglede, Ruiselede, Westouter, Adegem (kerkhof), Drongen, Eksaarde, Lokeren, Stekene, Sint-Gillis-Waas, De Klinge, Willebroek, Groenendijk en Antwerpen. In totaal staan er op de bevrijdingsroute van de Polen in Frankrijk, België, Nederland en Duitsland ongeveer 95 herdenkingsmonumenten.

EN TOEN ... BEGON DE SCHELLING TE ROLLEN

Het is algemeen geweten dat mensen graag vlug rijk worden. Van werken wordt men niet rijk, is een algemeen gezegde. Van de andere kant wordt er gezegd dat men niet rijk kan worden zonder werken. In de tijd van de ruilhandel beperkte het rijk zijn zich tot het bezitten van dieren. In sommige derdewereld landen wordt de rijkdom nog altijd gemeten aan de hand van het bezitten van het aantal stuks vee. Na de ruilhandel kwam het verhandelen van goederen door middel van geld. De waardebeoordeling door vraag en aanbod werd in een munteenheid uitgedrukt. Dit vergemakkelijkte de interne handel, later de internationale handel. Maar na verloop van tijd werd aan het doel van het geld voorbij gegaan en werd het een verzamelobject. Door de eeuwen heen was er toch een categorie van mensen die het anders aan boord legden om vlug rijk te worden, namelijk *de valsemunters*.

Op onze eurobiljetten vinden we geen verwijzing meer in verband met de strafbaarheid van het namaken. Op de briefjes van de oude Belgische Frank lezen we soms *de namaker wordt door de wet gestraft, of de namaker wordt met dwangarbeid gestraft*.

Als we er even de wetgeving uit vroegere tijden op naslaan, werden valsemunters zeer streng gestraft. Hiervoor moeten we de criminele rechtspraak raadplegen. Het plakkaat van 23 juni 1628 luidde als volgt: *Valsche Munters worden geëxecuteert met den Ketel in ziedende Water ende Olie, met confiscatie van alle hunne Goederen*. Dit bevel werd opnieuw gepubliceerd in 1633, 1652, 1698 en 1725.⁽¹⁾ Omdat het namaken van geld meestal gebeurde door het smelten van metaal, werden de valsemunsters met een vloeibare massa (kokend water) gestraft.

Een andere lijfstraf was de straf met de galg. Een beloning werd gegeven aan diegene die een valsemunter kon aanwijzen.⁽²⁾

Het bezit en het niet kenbaar maken of het niet kunnen aantonen van waar het vals geld vandaan kwam, was ook al een strafbaar feit.

In de hiernavolgende uiteenzetting gaan we het doen en laten van een valsemunter beschrijven.

Een zekere Jan Heyndrickx had drie zonen: Jan, Adolf en Frans. De oudste, Jan, was te Nieuwpoort geboren; zijn twee andere broers te Gent. Hun kindertijd, jeugd en jongvolwassenheid liep niet van een leien dakje. Dat leren we uit hun bekentenissen tijdens de vele ondervragingen.

Op 15 juli 1686 werd ik voor de rechter van der Goes geleid. Aanvankelijk zat ik in de gevangenis van de proosdij van Sint Pieters te Gent opgesloten. Later werd ik overgebracht naar de gevangenis van de chastelet in Gent. Ik werd door de rechter op mijn doen en laten ondervraagd. Zie hier mijn verhaal.⁽³⁾

JAN HEYNDRICKX

Ik ben Jan Heyndrickx, 26 jaar geleden geboren te Nieuwpoort. Mijn vader had waarschijnlijk een belangrijke functie want men noemde hem heer Jan. Samen met mij en mijn moeder zijn wij naar Gent komen wonen. Daar werden nog twee broers geboren: Adolf en Frans. Tot mijn 14^e jaar verbleven we in de Keyzerstraat. Ik was nog jong toen mijn vader overleed. Mijn moeder hertrouwde met een Parijzenaar. Ons gezin verhuisde bijgevolg naar Parijs.

Toen ik ouder werd, vroeg ik de toelating aan mijn moeder en stiefvader om in het Frans leger dienst te mogen nemen. Nadat ik hun toelating kreeg, werd ik ingedeeld in het regiment *de la Marine*. Na enkele maanden dienst, kwam ik terecht in een andere compagnie.

Het heimwee naar Vlaanderen was groot. Ik nam ontslag uit het leger en ging mij in Gent vestigen. Ik huurde een kamer in een herberg aan de Nieuwbrugge, *Den Inghel* genoemd. Na drie of vier maand knoopte ik kennis aan met de dochter van de herbergierster. Die dochter is nu mijn vrouw. Wij leefden van ons spaargeld maar dat bleek onhoudbaar. Het leger trok mij aan en ik liet me bijgevolg terug inlijven als soldaat. Ik nam dienst in het regiment van de dragonders onder leiding van Kolonel Salsedo. Daar werd ik opgenomen in de compagnie van Kapitein Gooris. Omdat ik de Nederlandse en Franse taal machtig was en goed kon lezen en schrijven, kreeg ik de post van foerier. Ik moest zelf voor mijn uitrusting zorgen.

Mijn vrouw en ik huurden een kamer in het huis van een *aerdenpotverkoper*. Zijn voornaam was Adriaan en woonde schuin over apotheker Le Fer aan het klein begijnhof. Daar verbleven we slechts drie of vier maand. We keerden terug naar onze eerste woonst achter de herberg. Maar na zeven of acht maanden verhuisden we naar de Keizerstraat. We huurden een huis dat eigendom was van een begijntje. De jaarlijkse huur bedroeg slecht 10 pond groot (= 60

gulden). Omdat het huis voor ons te groot was, verhuurden we zelf twee kamers. Een kamer aan mijn jongere broer Frans en een andere aan een zekere Jaco, ruiter uit het regiment Salsedo. Jaco diende onder Kapitein Carrion.

Ook daar woonden we niet zolang. Slechts acht of negen maanden verbleven we er. Mijn regiment vertrok naar Brussel en ik diende onder de compagnie van Majoor Navaille. Omdat Kapitein Gooris overleden was, werd zijn compagnie overgeheveld naar het regiment van Don Antonio Rodriguez d'Achevedo. Dat was de reden waarom we naar Brussel in de omgeving van de Zavel waren gaan wonen. Mijn broer Frans vergezelde ons.

Daar woonden we ongeveer een jaar. Ik werd bevorderd tot alferis in de compagnie van de heer Quintin. Die was kapitein commandant in het regiment van markies Barbaran. Vanuit Brussel werd ik naar Mechelen gestuurd. Vandaar ging het naar Lier en naar Charleroi. Terug te Brussel werd ik ingescheept om naar Tessel te varen. Dit alles was ongeveer vier jaar geleden gebeurd. Mijn vrouw volgde me tot in Tessel. Dan keerde zij terug naar Gent. Ik nam dienst op een oorlogsschip, de San Diego D'Alcala. Met het schip vaarden we naar Cadiz in Spanje. Na vier maanden en zeventien dagen werden we op een groot Genuaans oorlogsschip naar Barcelona overgebracht. Daar werd ons regiment ontbonden. Dan trok ik samen met twee andere alferissen door Frankrijk naar Nederland. De éne heette Brassar, de andere was don Louis.

In Bergen - de hoofdplaats van Henegouwen - aangekomen, splitsten onze wegen. Mijn twee metgezellen gingen op weg naar Brussel en ik keerde via Geraardsbergen naar Gent terug. Ik verbleef dan 14 dagen bij mijn vrouw in herberg *Den Inghel*. Maar het soldatenleven trok mij zo aan. Dat ik terug onder de wapens wilde en dienst nam in het regiment van Kolonel du Hautpont in de compagnie van de heer Lannoy. Twee jaar geleden kwam het regiment onder het bevel van Kolonel Betencourt en ik diende dan onder Kapitein Santo tot acht dagen geleden. Daar ben ik gedeserteerd - zonder verlof weggelopen.

Ik wilde de kermis en de processie in Kortrijk bijwonen; gewoon uit nieuwsgierigheid en devotie. Terug thuis maakte ik hevige ruzie met mijn buurvrouw die gedurende mijn afwezigheid bij mijn vrouw was ingetrokken. Een paar stokslagen maakte haar duidelijk dat ik het

met haar niet eens was. Hiervoor riep de kapitein mij op het matje. Het kostte me enkele dagen gevang. Op woensdagnamiddag van verleden week werd ik ontslagen en heb ik wat in Gent rondgeslenterd. 's Avonds kwam ik thuis om te eten en te slapen.

Op donderdagmorgen, tussen acht en negen uur, woonde ik de mis bij in de Sint-Baafskathedraal. Nadat ik thuis het middagmaal had genomen, ging ik terug in Gent wandelen. Enkele straten verder ontmoette ik een zekere Pieters, een oudgediende van het regiment van Salsedo. Pieters diende nu in het regiment van Kolonel Domingo Delsas dat in Ath gelegerd was. Omdat zij gedurende 14 of 15 dagen geen soldij meer kregen, was Pieters naar zijn broer in Antwerpen getrokken. Uit pure nood had hij de officieren geschreven om terug dienst te mogen nemen. Dat was hem toegestaan en hij was nu op weg naar Ath.

Ik vertelde hem dat ik momenteel niet meer in dienst was en dat ik op zoek was naar een ander regiment. Pieters verzekerde mij dat er in zijn regiment wel een goede plaats zou zijn voor mij. We besloten dan om samen naar Ath te vertrekken. Wel moest ik mijn vrouw verwittigen dat ik een andere baan had gevonden. We spraken af aan de brug aan de Vijfwindgaten. Maar vooraleer naar mijn vrouw te gaan, dronken we nog iets op de goede afloop. In een herberg achter de vrijdagmarkt, in het Gulden Hoofdstraatje, dronken we samen drie potten bier, een pint wijn en namen voor een stuiver tabak. Omdat Pieters geen cent op zak had, betaalde ik het gelag, elf stuivers. Ik betaalde met twee drie-stuiver stukken, een stuk van vijf groot en de rest in oortjes. Tussen zes en zeven trok ik naar huis en verwittigde mijn vrouw. Rond halfacht was ik op de plaats van afspraak om de reis naar Ath aan te vatten.

Pieters vertelde mij dat er op ongeveer twee mijl voor Geraardsbergen een herberg *Het Wit Peerd* stond. Daar was hij reeds meerdere keren geweest en de herbergier was één van zijn vrienden. Die zouden hem wel wat geld kunnen lenen. Ikzelf bezat nog maar één stuiver. Op ongeveer drie mijl van Geraardsbergen verwijderd, ontmoetten we een soldaat van het regiment van Domingo Delsas. Die vroeg aan Pieters waar hij naartoe ging. We antwoordden dat we dienst gingen nemen in Ath.

Gaat er niet naartoe, het is een en al miserie. We krijgen geen soldij en zelf moeten we voor ons eten zorgen. Ge zoudt er van honger sterven. Ik heb van mijn officieren de toelating gekregen om gedurende

vier of vijf weken naar vrienden in Brugge te gaan aldus deze soldaat. Die vooruitzichten waren niet zo rooskleurig en we besloten dan maar naar Gent terug te keren. We gingen dan met z'n drieën op weg; Pieters naar zijn broer in Antwerpen, en de derde man, wiens naam niet werd genoemd naar zijn vrienden in Brugge, en ik...naar huis.

Op een klein half uurtje stappen van Gent stelde Pieters aan de andere soldaat voor om een glas te gaan drinken maar we hadden geen geld. *Het geld dat ik heb, heb ik nodig om reiskosten te betalen* antwoordde de andere soldaat. Maar het schoot Pieters te binnen dat hij van die nog wel 19 stuivers tegoed had. *Geen probleem, zei hij, hier zijn twee schellingen.* Hij overhandigde Pieters het geld. Omdat ik in Gent het gelag betaald had, gaf Pieters mij één van die twee schellingen.

Nu we toch geld hebben, elk een schelling, kunnen we toch een brandewijntje gebruiken zei Pieters. De eerste herberg die we voorbij liepen, durfden we niet binnen te gaan omdat Pieters er nog vier stuivers moest betalen. Bij het teruggeven zouden ze die vier stuivers kunnen afhouden. De volgende herberg lag aan de rechterkant van de weg van Geraardsbergen. Het was ongeveer nog een uur voor zonsopgang. Met ons drieën dronken we elk een dubbel maatje brandewijn. Ik gaf mijn schelling die ik van de soldaat had gekregen aan de jongen die ons de brandewijn had ingeschonken. In plaats van geld terug te krijgen, kwam hij met dat geld terug zeggende dat het niet goed was en dat het munstuk een blauwachtige kleur had en dat hij dacht dat die niet goed was. *Dat komt door het poeder,* repliceerde de soldaat. *Het munstuk is wel goed.* Toch was die jongen niet tevreden met dit antwoord en eiste ander geld. De rekening was tenslotte niet zo groot. Ik gaf dan mijn stuiver die ik nog op zak had. Niettegenstaande er nog een oortje te kort was, was de waard tevreden met zijn geld.

We kwamen aan 'de verbrande meulen'. Pieters wilde nog een glaasje brandewijn drinken. We gingen de herberg binnen en namen afscheid van de derde soldaat, die zijn weg verderzette naar Brugge. Hij moest 's avonds nog te Brugge aankomen en had bijgevolg geen tijd te verliezen. Daar betaalde Pieters het gelag en gaf de waardin zijn schelling. Zonder problemen kreeg hij het wisselgeld.

In Gent gekomen, begon ik mij vragen te stellen in verband met de schelling die ik nog op zak had. De schelling van Pieters werd zonder problemen aanvaard en de mijne werd geweigerd. Of hij goed of vals was, ik had er het raden naar. Daarom besloot ik om met Pieters nog een glaasje te gaan drinken. We gingen een herberg binnen en

bestelden een glas brandewijn. Om het gelag te betalen, gaf ik het muntstuk aan de vrouw die ons had ingeschonken. *Heb je geen klein geld, de waardin slaapt nog en ik kan niet wisselen.* Ik stelde voor dat zij het geld in de buurt zou gaan wisselen, maar dat weigerde zij omdat ze de herberg niet wou verlaten. Het voorstel dat ik de volgende keer het gelag zou betalen, werd door haar aanvaard.

Aan de palissade van de stad gekomen, stelde Pieters voor om een pot bier te gaan drinken. Ik weigerde omdat bier op brandewijn slecht voor de maag is. Ik stelde dan maar voor om nog een glaasje brandewijn te gaan drinken om daarna elkaar vaarwel te zeggen. We dronken elk twee glaasjes brandewijn. Ik nam nog voor een oortje tabak en vroeg de rekening. Het was de eerste maal dat ik er binnen ging en kende dus de waard niet. Ik gaf hem mijn geldstuk van één schelling en kreeg van de waard het wisselgeld. Nadat we weg waren zei Pieters mij dat de waard van de herberg die schelling had geblameerd. Aan de wijk van *de hoye* gekomen zegden we elkaar vaarwel. Pieters nam de weg naar Antwerpen.

Aan *de hoye* babbelde ik met enkele werklieden van de steenbakkerij. Omdat mijn hoofd zo draaide door het veel brandewijn drinken, legde ik mij in het gras neer en viel in slaap. Rond elf uur werd ik wakker en ging huiswaarts. Ik vertelde mijn vrouw wat er was voorgevallen: dat het in Ath een en al armoede was en dat de soldaten niet betaald werden. 's Namiddags ben ik dan wat gaan slapen om in de late namiddag nog eens naar *de hoye* naar de werklieden te gaan kijken. Van de vrijdagmorgen tot de zaterdagvoormiddag was ik de stad niet uit geweest. Ik bracht mijn tijd door met wandelen en met mijn voeten te wassen op *de hoye*. Op zaterdag was ik rond zeven uur 's avonds thuis. Mijn vrouw herinnerde mij eraan dat haar moeder waarschijnlijk van Charleroi zou thuis komen. Ik moest haar tegengaan. Het was wel al laat op de avond en begaf mij op weg naar de Keizerpoort. Aan de kapel van Sint-Anna ontmoette ik de *poortsluiter*. Ik vroeg of de poort nog open was, maar die was al gesloten. Onverrichter zake keerde ik naar huis terug.

Op zondagmorgen ging ik naar de mis. Thuis gekomen trof ik er mijn broer Adolf aan. Het was lang geleden dat ik hem nog gezien had. Hier moesten we een glas op drinken. In een herberg in de buurt gingen we drie of vier glaasjes brandewijn drinken. We kwamen rond halftwaalf thuis. Na het middageten viel ik in slaap. Rond vier uur werd ik wakker en samen met mijn broer zijn we op pad gegaan om

nog wat te drinken. Mijn broer had juist zijn loon ontvangen. Hij had op *de hoye* bij de steenbakkers gewerkt. Hij dekte de daken van de loodsen waar de stenen droogden met stro.

We gingen naar de herberg van de familie de Vleeschouwer een pot bier drinken. We zaten er in de keuken lustig te praten tot er een oud vrouwtje binnenkwam. Ze beklagde er zich over dat ze bestolen was zonder iemand aan te wijzen. Daarop vertelde een ander vrouwtje dat ze bedrogen was door een valse schelling aan te nemen. Ze zou de daders wel vinden!

In de keuken was er ook een officier van Ledeberg aanwezig die het gesprek aandachtig gevolgd had. Hij had een rapier bij zich. Hij wendde zich tot de vrouwtjes en vroeg *of zij de persoon nog zou herkennen die haar dat aangedaan had*. Zij beaamde dat en wees met de vinger naar mij. *Hij heeft zeer vroeg van deze morgen bij ons brandewijn gedronken en met één blanke (een schelling) het gelag willen betalen. Maar ik weigerde dat stuk aan te nemen omdat ik geen klein geld in huis had*. Ik antwoordde zeggende *Die schelling die ik aangeboden had, was wel goed. Waarover spreekt gij eigenlijk?* De officier die het gesprek had gehoord maande mij aan al mijn geld op tafel te leggen. Omdat ik niet anders dan een 3-stuiver stuk op zak had, ik had die schelling al in een andere herberg uitgegeven, konden ze mij niets ten laste leggen. Ik gaf het stuk aan de waard als betaling van het gelag en vroeg mijn broer om één stuiver bij te leggen. Daarop gingen we naar buiten. We waren nog maar enkele stappen buiten of we hoorden achter ons roepen, *Halt, Halt, Allons, Allons*. We zagen twee officieren met hun rapieren en een hoop volk achter ons aanlopen. Zelf zetten we het op een lopen maar door het vele drinken, viel ik in het water. Mijn broer en ik werden dan gevangen genomen.

Op 16 juli werd de ondervraging verdergezet.

Het hof: *Kan je ons zeggen wie die zogenaamde Pieters is, hoe ziet hij eruit?*

Jan: *Pieter is een groot persoon, iets groter dan ik, zijn haar is kastanjekleurig niet gekruld.*

Het hof: *Heeft hij bepaalde kenmerken in zijn aangezicht of andere littekens waaraan wij hem kunnen herkennen?*

Jan: *Niet dat ik weet.*

Het hof: *Hoe was Pieter gekleed?*

Jan: *Hij droeg een bruine juste au corps, bruine kousen, een grijs grauwe broek een zwarte hoed en puntschoenen zoals nu de mode is.*

Het hof: *Met wie heb je hier in Gent sedert je thuiskomst gesproken of gewandeld?*

Jan: *Ik heb met een zekere Kerckhove van Dendermonde geproken, met Wattieu, een cornet in het regiment van Betencourt, met Bosman een Korporaal van hetzelfde regiment, nog met een soldaat die cadet als bijnaam had en met eenen Lavallée uit het regiment van Hautpont. Allemaal regimenten waar ik ook gediend heb.*

Het hof: *In welke herbergen zijt ge met uw kameraden geweest?*

Jan: *In de herberg Den Konyneck David, Den Inghel, de leeuw, de bootsgheselle, het casteel en nog andere waar we per toeval voorbijkwamen, of als onze beurs goed gevuld was.*

Het hof: *Waar gingt ge het meest naartoe om brandewijn te drinken?*

Jan: *In het huis van Margriete la Broye in de omgeving van de apostelhuizen.*

Het hof: *Zijt ge ook niet bij een kreupele molenaar geweest aan de watermolenbrug?*

Jan: *Ik ben er ook een vijftal keer geweest om brandewijn te drinken.*

Het hof: *Hebt ge daar betaalt met een vals 12-stuivers stuk, en dat men dat nadien je gezegd heeft?*

Jan: *Ik heb altijd betaald met de stukken die ik ontving voor mijn soldij, ofwel met geld dat mijn vrouw verdiende met kantklossen.*

Het hof: *Heeft uw broer Adolf niet dikwijls bij jullie verbleven?*

Jan: *Mijn broer was te Nieuwpoort gelegerd. Omdat hij daar maar op een handvol stro moest slapen en daar niet kon wennen, is hij naar Gent gekomen. Hij bedelt om aan de kost te komen.*

Het hof: *Is uw broer gehuwd?*

Jan: *Hij was gehuwd, maar omdat hij zijn erfenis verspeeld had, heeft zijn vrouw hem verlaten.*

Het hof: *Kent gij een zekere Adriaan Teerlinck, gebuur van de herbergierster waar gij gisteren uw gelag betaalde met een schelling?*

Jan: *Die ken ik niet.*

Het hof: *Hoe dikwijls zijt gij gevangen geweest en waarom?*

Jan: *Toen ik bij de Franse troepen was, ben ik in Nancy tweemaal in het gevang gestoken: eenmaal omdat ik gevochten had en de tweede maal omdat ik te laat de wacht optrok. En nog in Frankrijk omdat ik mijn baas geslagen had.*

In de chastelet in Gent zelfs drie maal. De dag na de feestdag van Sint Pieter omdat ik een vrouw had mishandeld die het geleende geld van mij niet kon terugbetalen. Het was een hele geschiedenis waar Adjudant don Augustijn voor mij ten beste had gesproken. Ik kwam na drie à vier dagen vrij. Dit is ongeveer een jaar geleden.

De tweede keer omdat ik, samen met twee andere dragonders van het regiment van Vallensar in de herberg Het Wit Peert in de houtbriel ruzie heb gemaakt met de waardin. Nicolas, een van de dragonders betaalde het gelag en gaf een halve patacon. De waardin kwam met klein geld om te wisselen. Ik had klein geld genoeg en zegde dat ik wel zou betalen. Van het klein geld dat de waardin in haar hand had, vielen enkele stukken op de grond. Deze bleken onvindbaar. Verwijten werden langs weerszijden naar het hoofd geslingerd. De waardin weigerde nog weer te geven op de halve patacon die zij in haar hand hield. Mijn twee maten zagen dat er nog andere soldaten in de herberg waren en zij vreesden voor verder ambras en verlieten de gelagzaal. In het gewoel zegde de waardin dat zij bestolen was. Ik bleef alleen achter en de andere soldaten namen mij gevangen.

Op de tweede juli van dit jaar werd ik nogmaals gevangen gezet omdat ik de stad zonder toelating had verlaten.

Op de zevende juli zijnde in de gevangenis van de proosdij van Sint Pieters als ik met mijn broer te Vleeschouwers was.

Het hof: *Had uw broer Adolf die dag geen linnenzak bij zich?*

Jan: *Ik geloof het niet, in ieder geval heb ik niets opgemerkt.*

Na deze ondervraging ondertekende Jan Heyndrickx zijn beide verklaringen.

Op 17 juli werd Adolf Heyndrickx aan de tand gevoeld. Ook hij deed zijn verhaal beginnende met zijn jeugdherinneringen.

Ik zag het levenslicht te Gent, nu 21 jaar geleden. Ik was nog zeer jong toen mijn vader stierf. Ons moeder had kennis gemaakt met een Fransman. Toen ik vijf jaar was, verhuisden we allen naar Parijs waar zij met die Fransman huwde. Tot aan haar overlijden, ik was toen 12 jaar, verbleven we te Parijs. Mijn stiefvader zette mij op de

koets naar Rijsel en ik moest dan verder mijn plan trekken om in Vlaanderen te geraken.

In Gent aangekomen, nam ik onmiddellijk contact op met Marie Sousbeke die bij ons meid was geweest. Marie verbleef in het klooster van de Rijke Klaren waar zij portierster was. Ze ontving mij vriendelijk en bracht mij bij een zekere heer Pluvier. In die familie ben ik dan drie jaar gebleven. Ik mocht naar school gaan om te leren lezen en schrijven. Na drie jaar ging ik bij mijn broer Jan inwonen op een kamer achter de herberg *Den Inghel*. Meer nog, mijn broer Jan had nog een kamer waar mijn ander broer Frans woonde. Frans was ook dragonder. Hij was gehuwd met de dochter van Adjudant Terrat. Algauw verhuisden we allen naar de Keizerstraat. Daar had mijn broer Jan een huisje gehuurd van een begijntje.

Toen mijn broers Frans en Jan met hun regiment, onder leiding van Barbaran, naar Brussel trokken, huurde ik een kamer in de brouwerij *De Lelie*. Na vier maanden kwam mijn broer Jan mij halen om ook dienst te doen in hetzelfde regiment. Jan was er vaandeldrager (alferus). Het regiment lag te Lier. Nadien vertrokken we naar Charleroi. Zoals Jan schepte ik in te Brussel om via Tessel naar Spanje te varen.

In Spanje werd ik in een ander regiment ondergebracht. De kapitein beloofde mij om onmiddellijk na de aanmonstering verlof toe te staan. Ik moest wel beloven dat ik een jaar dienst zou nemen. Ik deed alsof ik tevreden was en ging 's namiddags in de stad wandelen. Ik ben niet meer naar het fort teruggekeerd. In plaats daarvan heb ik samen met mijn broer Jan de weg naar Nederland genomen.

In de Pyreneeën was het bar koud. Ik was ten einde krachten en kon mijn broer Jan niet meer volgen. Hij liet mij in de steek en op eigen krachten kon ik de stad Dax in Gascogne bereiken. Daar ben ik in een hospitaal verzorgd geweest. Nadien reisde ik verder tot Argenton. Dan ben ik met een kapitein, wiens naam ik niet ken, wel 250 mijl meegereisd. Die kapitein ronselde onderweg soldaten. Ik heb trouwens nog een briefje gekregen. Zo belandde ik in Vlaanderen. Onderweg bedelde ik om eten.

Uiteindelijk kwam ik te Gent aan. Ik nam contact op met Lodewijk van Bouchautte, mijn voogd. Hij gaf mij klederen en ik verbleef enkele dagen in een kamer in herberg De Swaene. Nadien ging ik bij apotheker Le Fer wonen, schuin over het klein begijnhof.

Na zes maanden zou ik dienst nemen in het regiment van Bondia. Om in het regiment te worden opgenomen, moest ik een volledige uitrusting kopen. Lodewijk van Bouchautte nam contact op met de oppervoogden van Gent. Hij vroeg geld om mijn uitrusting te kunnen kopen.

Ondertussen had ik een grote rekening in de Swaene te betalen. Het geld dat de oppervoogden mij hadden gegeven, had ik opgedronken. Ik heb mijn schulden moeten aflossen en heb met de overschot een paard gekocht. Nogmaals ging ik bij de oppervoogden aankloppen. Zij gaven mij het nodige. Met de paardenkoopman kwam ik overeen dat, indien het paard mij niet beviel, hij het zou terugnemen. Het paard werd op proef gekocht. Voor het gebruik van het paard gaf ik hem een pistool. Maar na enige weken bracht ik het paard terug.

De kolonels van het regiment besloten dat mijn broer Frans, die in hetzelfde regiment diende, het paard zou kunnen gebruiken. Ze vroegen mij waar mijn broer Frans ergens was. Ik kon er niet op antwoorden. Terloops vernamen zij dat ik het paard teruggegeven had. De luitenant die het vernomen had, liet mij voor dit feit arresteren. Mijn broer Jan werd van al hetgeen gebeurd was op de hoogte gebracht. Ik weet wel niet door wie, maar het gevolg was dat hij zijn ontslag in het leger gaf. Hij vreesde dat hij door mijn nalatigheid hiervoor zou moeten boeten. Hij gaf twintig patacons aan de luitenant om mij af te kopen. Ik heb dan maar enkele dagen doelloos in de stad gewandeld. De herbergen die mij nog krediet gaven, kregen mijn bezoek.

Kolonel van der Piet ronselde soldaten in de stad. De heer van Overdam - de familie van Pottelsberghe - vroeg me om in zijn compagnie dienst te nemen. Ik aanvaardde en tekende voor twee jaar. Ondertussen huwde ik Willemine van den Bossche. Daardoor werd ik zelfstandig en ontvoogd. Het soldaat zijn, begon me te vervelen en ik diende mijn ontslag in. Dit werd uiteindelijk aanvaard, maar ik moest 25 patacons betalen aan de kapitein. Omdat ik geen contant geld op zak had, verkocht ik mijn bezittingen. Na betaling van de schuld aan de kapitein schoten er nog dertig patacons over. Het geld jeukte in mijn handen. Omdat ik nog niet in Holland was geweest, besloot ik daar naartoe te trekken. Ik verteerde er alles en zat zonder geld. Ik wist van geen hout meer pijlen te maken.

Ik wendde mij tot de *Diacres des françois*. Dit waren de armmeesters die de gevluchte protestanten uit Frankrijk onderhielden door aalmoezen uit te delen. Ik maakte hen wijs dat mijn vader procureur was van Toulouse. Aan een andere armmeester vertelde ik dat mijn vader penningmeester van de artillerie van Bordeaux was. Ik verzon zoveel beroepen en steden om de armmeesters te overtuigen dat ik ook een vluchteling uit Frankrijk was omwille van het geloof. Dit was niet moeilijk voor mij, omdat ik heel Frankrijk doorgereisd had en dus de Franse taal machtig was en ook omdat ik mijn jeugd in Parijs had doorgebracht.

Op de vragen van de armmeesters waar ik naartoe wilde, liet ik mij niet vangen. Dan antwoordde ik dat het nog niet vast stond, dan weer dat ik zagezegd navraag deed naar mijn ouders. Maar zolang ik door hen onderhouden werd, was dit voor mij voldoende. Meer nog, sommigen gaven mij een patacon of zelfs een ducaton. De armmeesters die de Franse taal niet machtig waren, vroegen mij om raad. Ik deed zelfs dienst als tolk. Ik kon ze wijs maken wat ik wilde. Als de armmeesters van de éne stad het verdacht vonden hoe ik ze in het ootje nam, verplaatste ik mijn terrein naar een andere stad. Maar er waren nog meer lieden die hetzelfde deden als ik. De voorzichtigheid van de armmeesters ging zelfs zo ver dat zij de vluchtelingen de catechismus en gebeden van hun religie deden opzeggen. In die materie was ik niet bekwaam genoeg. Ik trok mij uit de slag dat mijn ouders mijn geboortepapieren bij zich hadden. Ik verlegde mijn werkterrein naar de plaatsen waar de vluchtelingen bijeenkwamen. Diegenen die de Vlaamse taal niet machtig waren, bracht ik naar de armmeesters. We waren wel vooraf overeengekomen dat ik de helft van hun deel kreeg. Deze werkwijze was geen lang leven beschoren. Door de overvloed van vreemdelingen die ik aanbracht, waren de gelden en aalmoezen vrij vlug uitgeput. Van armoede ben ik maar naar Vlaanderen teruggekeerd.

Ik ging weer de bedeltoer op. Ik trachtte van de mensen, aan wie ik vroeger mijn bezittingen had verkocht, wat eten en onderdak te krijgen. Uiteindelijk had ik een veertiental dagen geleden werk aangenomen in de steenbakkerij op *de hoye*. Daar delfde ik de klei om stenen te bakken. Dit hield ik anderhalve dag uit. Nadien mocht ik de daken met stro dekken waaronder de stenen droogden en beschut waren voor de regen vooraleer zij gebakken werden. Ik werkte van woensdagmiddag tot zaterdagavond zonder ophouden. Enkel de donderdagavond ging ik wat vroeger naar huis om met de buurman van mijn broer te gaan bollen. Die man verkocht bier van een mindere kwaliteit, laat ons zeggen tafelbier. Met het bolspel had ik een stoop van zo'n bier gewonnen. 's Avonds ging ik naar huis slapen.

De vrijdag stond ik al zeer vroeg op om te gaan werken. De vrouw van de bierverkoper zag me naar mijn werk gaan. Ze sprak me zelfs aan en zei dat ze blij was dat ik die stoop bier had gewonnen. De zaterdagmorgen, vooraleer ik naar mijn werk ging, stond de vrouw bij mij thuis en vroeg me om een brief te lezen.

De zondagmorgen, tussen acht en negen uur, was ik al bij meester Jean, directeur van de steenbakkerij om mijn loon de ontvangen. Hij logeerde in de Zee Maerminne omtrent Nieuwebrugge. Hij zei me

dat er pas op zondagnamiddag zou uitbetaald worden.

Rond halfeen ging ik terug en werd ik uitbetaald. Ik verzweeg dat ik de zaterdagavond van de meester-gast al een voorschot had ontvangen en omdat ik hem vertelde dat ik geen geld had om brood te kopen, kreeg ik nog eens zes stuivers en een half bovenop.

Ik kwam de zondagnamiddag thuis en zag dat mijn broer Jan een brief schreef.

Heb jij geld ontvangen, vroeg hij. En om te lachen zei ik: *Ja, maar ik heb al de helft opgedronken en ik zou wel eens naar Vleeschouwers willen gaan om te zien of zij daar een occasietas hebben. Ik kan die gebruiken om naar mijn werk te gaan. Wil jij me misschien vergezellen?*

Daarop antwoordde mijn broer dat hij geen geld meer had.

Ik zal je wel drie stuivers lenen, ik heb in totaal toch nog een schelling op zak.

We zijn dan samen vertrokken. Onderweg gaf ik mijn broer het driestuivers stuk. Ik nam twee zakken mee: een haverzak om een brood in te steken en een grote zak om stro in te steken. De arbeiders van de steenbakkerij zouden mij toch niet weigeren stro te geven omdat ze wisten dat ik op de aarde sliep. Ik had geen bed om in te slapen. Mijn broer had gezien dat ik twee zakken meedroeg en vroeg me: *que porte tu là?* en ik antwoordde hem *je porte mon havre sac pour apporter un pain pour vivre toute la semaine parce que hors de la ville il est meilleur marché de six liares sur quatre livres.*

Ah, tu fais bien antwoordde hij en samen gingen we naar Vleeschouwers. Daar dronken we twee potten bier. Terwijl we nog wat aan het napraten waren, kwamen er twee vrouwen de herberg binnen. Zij gingen bij het volk zitten naast de kamer waar wij zaten. We vingden een beetje hun gesprek op. Zij hadden het over dieven en bedriegers. Klaarblijkelijk waren ze bestolen geweest. Moesten de dieven hun klederen dragen, ze zouden ze wel uit de duizend herkennen. Niet alleen praatten zij over gestolen klederen maar ook over bedriegers die vals geld uitgaven. Eén van de vrouwen had onlangs een valse schelling ontvangen.

Een toevallige klant, die goed gekleed was en een rapier bij zich had, vroeg de vrouwen of zij die persoon of personen konden aanwijzen. Die vrouw die haar beklag had gedaan, had eens in onze richting gekeken. *Ja*, antwoordde zij de officier, *daar in die kamer zitten die twee heren die vals geld uitgaven.*

Daarop stond de officier, ik dacht wel dat het een officier was, recht en kwam in onze richting. *Dit is een zware beschuldiging. Kunnen jullie zich verdedigen*, en vroeg ons het geld dat we bij ons hadden

te tonen. We hadden niet veel geld bij ons. Mijn broer Jan had zijn drie-stuivers stuk al aan de waardin gegeven om het gelag te betalen. Ik moest zelfs nog een stuiver bijleggen. Voor de rest had ik enkel nog enkele stuivers en oortjes bij mij. De officier was niet tevreden met ons antwoord en begon ons af te tasten. Tevergeefs, we waren zelf berooid en namen aanstalten om te vertrekken.

We waren nog maar net uit de herberg of we hoorden achter ons roepen en tieren *val aan, val aan, houd ze, houd ze*. We keken om en zagen een hele bende mensen op ons afkomen. We zetten het op een lopen. Mijn broer trok zijn rapier en verdedigde zich terwijl ik werd gevangen. Maar door het vele drinken, begon zijn hoofd te tolleren en viel hij in de Leie waar hij door de massa werd opgevist.

Na dit relaas van Adolf wenste het hof nog het één en ander uit zijn levensloop te weten.

Het hof: *Als je van uit Holland terug naar Gent bent gekomen, heb je dan gewerkt, van wat geld heb je geleefd?*

Antwoord: *Als ik van Holland terug kwam, was ik volledig berooid. Ik ben niet gaan werken. Op de beestemarkt van Sint Pieters, verkocht ik mijn hemd dat ik in de Bonte Koe had gekregen. De koper betaalde er zeven stuivers voor. Met dat geld kocht ik twee broden. Ieder brood kostte twee stuivers. Verder kocht ik nog voor een braspenning kaas en voor een stuiver pensen. Met dit alles heb ik een week kunnen eten. Een oude man bracht mij voor negen oortjes tafelbier. Ondertussen had ik werk gevonden, maar moest ik toch een week wachten op het loon.*

Het hof: *Waar was uw broer die hele week ?*

Antwoord: *Mijn broer zat gevangen omdat hij zonder verlof de stad had verlaten.*

Het hof: *Toen uw broer uit gevangenschap werd ontslagen, weet jij waar hij dan geslapen heeft?*

Antwoord: *Hij heeft thuis geslapen.*

Het hof: *Heeft uw schoonzuster u niet verteld dat uw broer naar Ath was om dienst te nemen in het leger?*

Antwoord: *Hij heeft mij daar niet over gesproken. Mijn broer vertelde mij wel dat hij bij zijn schoonmoeder op bezoek ging in Charleroi. De dragonders waar mijn broer vroeger dienst deed, lagen daar in garnizoen.*

Het hof: *Hoelang hebt ge zonder geld gezeten?*

Antwoord: *De laatste week had ik geen geld meer. De tijd voordien kwam ik rond met bedelen.*

Het hof: *Waar zijn de zakken gebleven die ge bij u had, en wat zat erin?*

Antwoord: *Die zakken heb ik bij Vleeschouwers laten liggen. Er zat niets in.*

Het hof: *Het is wel vreemd dat je een zak meeneemt om stro in te steken.*

Antwoord: *Het was een grote zak. Er kon veel stro in. Ik was verlegen om met stro in de hand over straat te lopen. Trouwens de straten zouden bevuild worden van het stro dat eraf viel.*

Ik ondertekende deze verklaring.

Na enkele dagen moest ik opnieuw voor het hof verschijnen om verdere verklaringen af te leggen over mijn tijdsgebruik en mijn doen en laten.

De zaterdag voor we bij Vleeschouwers werden gevangen genomen, kwam mijn broer Jan mij omstreeks acht uur 's avonds van het werk halen. Op de hoye dronken we elk een pint tafelbier. Thuis gekomen, rookten we samen een pijp. Nadien ging ik naar meester Jan, de directeur van de steenbakkerij, om mijn loon te vragen. Ik had geen geld meer op zak. Meester Jan gaf mij een vijf-groot stuk. Onderweg kocht ik hiermee een brood van een stuiver en voor een halve stuiver boter. Het was al laat in de avond toen ik thuis kwam. Mijn broer maakte aanstalten om te gaan slapen. Op mijn vraag om samen nog wat te eten, zei hij dat hij geen honger meer had. Ik speelde een hapje naar binnen en ben dan ook maar gaan slapen.

Enkele weken geleden was er in herberg Wetteren op de beestemarkt een tinnen pot verdwenen. Wij werden door het hof hierover aan de tand gevoeld.

Enkele weken geleden dronken mijn broer en ik enkele potten bier. De waard vroeg mij waar die éne tinnen pot gebleven was. Hij veronderstelde dat ik die thuis had verstopt. We waren uit de herberg gevlucht, niet omwille van die pot, maar omdat we te weinig geld hadden om het gelag te betalen. Ik liep naar huis om van Jans' vrouw wat geld te lenen. Ze gaf me drie stuivers. Op weg naar de herberg

ontmoette ik de waard. Ik overhandigde hem het geld. Dit was niet naar zijn zin en eiste zijn tinnen pot terug. Samen met nog andere mensen ging de waard naar mijn schoonzuster. Zij vertelde dat zij geen tinnen pot had gezien en dat die zeker niet in huis was. Hierop vertrok de waard samen met zijn gevolg naar zijn herberg.

Met deze verklaring was het hof niet tevreden. Zij beweerden dat we enkele tinnen schotels gekocht hadden, wat ik aanvankelijk ontken-
kende.

Enkele maanden geleden kocht mijn schoonzuster een klein tinnen schoteltje. Ze gebruikte het om haar kind pap te geven.

Op de vraag waar ze het schoteltje gekocht had, kon ik niet antwoorden. De onderzoeksrechter drong er bij mij op aan om de waarheid te vertellen.

Een zestal maand geleden kocht ook ik een tinnen schotel bij een tingieter die in de buurt van het Gravensteen woonde. Of het engels tin was, en of de tingieter het zelf gemaakt had, weet ik niet. De schotel kostte 15 stuiver. Mijn broer wilde aan zijn schoonmoeder een taart geven. Die tinnen schotel gebruikten we om er die taart in te bakken. Wij hebben zeker geen valse schellingen uitgegeven.

Nochtans waren er mensen die u gezien hadden met gesmolten lood, tin of ander metaal in de vorm van een blokje dat ge tussen de knieën hield. Ze vermaanden u zelfs dat gij de galg riskeerde; een vraag of raad dat ge gewoonweg hebt weggelachen. Meer nog dat ge gezegd hebt dat vals geld uitgeven en *bursesnijden is eene vuyle conste.*

Antwoord: Al hetgeen dat men zegt is gelogen. Er is niemand die in mijn bijzijn dit alles onder eed [op sijn deel hemelrijcx] durft bevestigen.

Twee jaar geleden werd er in herberg *Int Leeuwken* een vals 12-stuivers stuk uitgegeven. De waardin, de vrouw van Frans de Vleeschouwer, beschuldigde u dat geld uitgegeven te hebben.

Af en toe ging ik wel eens in die herberg een pot pakken, maar betaalde nooit met vals geld. Waarschijnlijk ontving ze het geld van iemand anders zonder te weten van wie. Het is dan ook gemakkelijk mij hiervan te beschuldigen.

Ge moet toegeven dat de waard u gewaarschuwd heeft om nog eens met vals te betalen. Blijkbaar had de waard met uw vrouw contact genomen, die hem dit feit had verteld.

Ik geef toe dat de waard mij gewaarschuwd en beschuldigd had vals

geld op zak te hebben. Dat hij dat van mijn vrouw vernomen had, vertelde hij er niet bij. Ik antwoordde hem dat het allemaal gelogen was en dat ik zeker niet bekwaam was om vals geld te maken. Vleeschouwer wist goed dat we armoede leden. We konden geen brood kopen. Om een beetje geld te verdienen, nam ik gedurende twee maanden de wacht van anderen over. Ik verdiende er twee stuivers of vijf groten mee.

Het verhaal dat ge opdist is gelogen. We spraken zelf met Vleeschouwers. Hij gaf hiervan een andere versie. Ge maakte u kwaad en werd rood van gramschap. Zolang ge van mij geen vals geld krijgt, moet ge uw mond houden.

Dat ontken ik ten stelligste.

Maar er is meer dat we willen weten. De waardin van de herberg Leopoldus vertelde ons dat gij daar ook met vals geld hebt betaald. In wiens opdracht deed ge dit, of als je het geld zelf niet maakte wie deed het dan?

Het geldstuk dat ge me toont, heb ik nooit gezien. Ik ontken het ergens ontvangen te hebben. In herberg Leopoldus ben ik verscheidene keren iets gaan drinken. Het gelag betaalde ik altijd met goed geld. De waardin zal dat vals geld van iemand anders ontvangen hebben zonder te weten van wie. Alle herbergiers die beweren dat ik het vals geld heb uitgegeven, zijn verkeerd.

Die dag werd de ondervraging beëindigd en werd ik naar mijn cel teruggebracht. 's Anderdaags werd ik weer aan de tand gevoeld. Er werd in Bottelare verteld dat ik daar in herberg Hemelrijke valse Zeeuwse dobbelkens had uitgegeven. De waard, die Vossaert heette, deed zijn beklag. Een jaar geleden waart gij in zijn herberg geweest. Hij beweerde dat het bedrag van het gelag een schelling bedroeg. Die rekening werd met valse Zeeuwse dobbelkens betaald. Op de plaats waar gij gezeten had, vonden we nog van dat vals geld. Waarschijnlijk waren die uit uwe zak gevallen. Ze waren zo slecht nagemaakt dat een klein kind het verschil kon zien.

Dit alles is gelogen. Wel waar is dat ongeveer een jaar geleden ik nog eens in Bottelare was in die herberg. Ik had er slechts één pot bier gedronken en zeker niet voor een schelling verteerd.

Op 30 juli van dit jaar werd een decreet uitgevaardigd verbiedende het in omloop brengen van Zeeuwse muntjes. Kort daarna hebt gij in de herberg bij Vleeschouwers voor een halve stuiver brandewijn

gedronken en dit gelag met de verboden Zeeuwse muntjes betaald.
Dit is ook onwaarschijnlijk, ik ben nooit in die herberg geweest.

De waardin vertelde ons dat zij dat Zeeuwse dobbeltje weigerde,
waarop gij uw gelag betaalde in oortjes.
Dat kan ik mij niet meer herinneren.

Weet gij dat recht over *de hoye* een herberg is waar men brandewijn
schenkt, en hoelang is het geleden dat gij daar nog zijt geweest?
Weet gij dat ge uw gelag daar probeerde te betalen door middel van
een valse schelling?

*Ja, er staat daar een brandewijnhuis en heb er meermaals brandewijn
gedronken, maar heb nooit met een valse schelling mijn gelag
betaald.*

Kende gij een zekere Magdalena, gehuwd met Mathijs Hovin die
barbier was in de compagnie van Kapitein Pottelsberghe in het regi-
ment van Kolonel van der Piet? Had zij u vroeger geen brandewijn
geschonken dat gij met vals geld betaalde? Nadat zij merkte dat zij
vals geld had ontvangen, liep zij naar het huis van uw broer die er
goed geld voor in de plaats gaf.

*Ik ken die vrouw en bevestig dat ik er ook brandewijn gedronken heb.
Maar heel het verhaal van dat vals geld is onjuist. Ik ben er zeker
van dat ik altijd met goed geld betaalde.*

In de herberg, gelegen aan de poort van het vijfwindgat, hebt gij
enige jaren geleden eens brandewijn gedronken. Daar betaalde gij
ook met een schelling. De waardin had dat geld aangenomen, maar
bij verder nazicht bevonden dat het stuk vals was. Zij liep u achter-
na tot in de hof van Jan Verlinden waar gij werkte. Zij dreigde ermee
u aan het gerecht over te leveren.

*Een drietal jaar geleden bezocht ik die herberg. In die tijd kocht ik
van een zekere Coben, [Jacob] die bij Pieter de Sanghere, kam-
slager; knecht was een valse schelling. Ik betaalde er een halve
schelling voor. In dat vals stuk was een gaatje. Ik ging naar de her-
berg en dronk een maatje brandewijn en betaalde met het slecht
geld. De waardin ontving het geld, maar naar verloop van enkele
minuten kwam zij achter mij aan met het vals stuk. Ik werkte als ho-
venier in de tuin van Jan Verlinden. De waardin maakte veel misbaar
en schold mij uit voor het vuil van de straat. Ze eiste haar wisselgeld
terug en de betaling van de brandewijn. Terwijl ik in mijn beurs naar
het geld zocht, brak zij het slecht geld in twee en smet de stukken op*

de grond. Zeer verrast zei ik haar dat ik het geld niet zomaar gekocht had om in stukken te breken. Als ze weg was, raapte ik de stukken op en ging naar huis.

Hoe trachtte gij het vals stuk dat gij van Coben kocht tot echt geld te maken?

Met wat pek stopte ik het gaatje. De kleur van de schelling was te rood en te lelijk om als goed geld uit te geven. Ik ging naar het huis van apotheker Le Fer waar ik een kamer huurde. In zijn werkplaats hing een zakje gevuld met kwikzilver. De opening was afgesloten met een speld. Ik trok die speld eruit en een paar druppeltjes kwikzilver vielen op de grond. Terwijl ik het gaatje met mijn vinger toe stopte, zag ik dat het gemorste kwikzilver in bolletjes op de grond wegrolde. Die bolletjes op mijn schelling gewreven, maakte het stuk heel zilverachtig van kleur, glad en blinkend. Om dit stuk dezelfde schijn te geven van een echte schelling, behandelde ik het met wat zout en wat modder. Het overgebleven kwikzilver dat op de vloer lag, had ik met wat zout weggedaan zodat niemand kon zien dat er wat zilver gemorst was.

Hoe wist gij dat de glinstering van kwikzilver wegging door het met zout te behandelen en de andere werkwijze met modder toe te passen?

In het leger werd die methode wel verteld. Na de behandeling met pek en kwikzilver streek ik het stuk in met modder en zag dat hij er beter en beter begon uit te zien. Omdat het stuk nogal ruw aanvoelde, bewerkte ik het met zout omdat ik dacht dat de zoutkorrel wat van het kwikzilver zou afnemen. Maar het resultaat bevredigde mij niet en zo behandelde ik het verder met modder. Ik stak het geldstuk in de grond en na drie of vier dagen was hij een beetje groenachtig geworden. Ik maakte het stuk proper en gaf hem uit in het brandewijnhuis.

Gij hebt niet alléén vals geld uitgegeven maar bezondigde u ook aan valsheid in geschriften. We hebben een briefje gevonden ondertekend door Lodewijk van Bouchaute. Dit briefje is voor kwijtschrift van drie gulden ook door u ondertekend. Wie had dat briefje geschreven en wie heeft het handteken van Lodewijk van Bouchaute erop geplaatst?

In die tijd had ik geld nodig om kousen te kopen. Mijn voogd, Lodewijk van Bouchaute, weigerde mij geld te geven. Niettegenstaande ik aandrang en als reden opgaf dat er nog geld van

mij was in verband met de verkoop van het paard, bleef hij toch weigeren. Er restte mij niets anders dan contact te nemen met meester Jan, herbergier in een kelder in de omgeving van Sint Jacobs. Die herbergier had mijn paard terug overgenomen. Het geld had hij mij niet teruggegeven. Om het geld terug te krijgen, zei meester Jan dat mijn voogd moest meekomen of dat hij tenminste een briefje moest meegeven om die drie gulden die ik vroeg, uit te betalen. Daarop zei ik dat mijn voogd dringend weg moest voor zaken maar dat ik mij zou haasten om hem een briefje te laten schrijven. In plaats van naar mijn voogd te gaan, had ik onderweg iemand gevraagd zo'n briefje te schrijven met het handteken van mijn voogd. Ik was er zeker van dat meester Jan het geschrift en het handteken van mijn voogd niet kende. Meester Jan betaalde mij de drie gulden. Ik ben vergeten wie het briefje geschreven had.

Er is nog een tweede vervalst briefje in ons bezit dat gij overhandigde aan de winkelier van het Peerdeken. De winkelier verkocht u drie ellen min een vierde bruin laken en drie ellen en een half roodbruin laken. Daarvoor gaf ge hem een briefje waarop Lodewijk van Bouchautte het geld zou geven.

Eens te meer was ik naar mijn voogd gegaan om het restant van de opbrengst van het paard op te vragen. Hij weigerde me nog iets te geven en zei dat hij met het restant al mijn schulden had afgelost. Dat is mijn zaak niet, antwoordde ik. Ge moet toch nog geld hebben dat de schepenen u gegeven hebben. Zoek het dan maar, repliceerde Lodewijk en stuurde mij wandelen. Ik wist van geen hout pijlen maken en ging naar het Peerdeken. Ik wist dat mijn broers Jan en Frans daar onlangs stof gekocht hadden om kleren te laten maken. Zij hadden de winkelier met klinkende munt betaald. Ik vertelde de winkelier dat er nog een broer uit Spanje naar Gent was teruggekeerd. Mijn voogd, Lodewijk van Bouchautte, had mij naar u gezonden om stof te komen halen. Ik vroeg drie ellen bruin laken en drie ellen en een half roodbruin laken. Mijn andere broers kochten hun stof ook hier in de winkel. De winkelier gaf mij de stof mee maar vroeg mij een briefje door de voogd ondertekend te overhandigen. Ik beloofde de winkelier het briefje direct te brengen. Terwijl ik naar huis ging, ontmoette ik voor het stadhuis een ruiter die ik kende van ziens. Zijn naam en zijn regiment ben ik vergeten. Toch nodigde ik hem uit een glas te drinken in de kelder onder het stadhuis. Aan de waard vroeg ik pen en papier. Toen we wat gepraat hadden over het leger, vroeg ik de bewuste ruiter of hij de Nederlandse taal machtig was. Ik dicteerde wat hij moest schrijven. Nadat we afscheid

genomen hadden, ondertekende ik het briefje en gaf het aan de winkelier. Het gekochte bruin laken verkocht ik aan een vrouw van een dragonder tegen negen schellingen de el en het ander roodbruin laken voor een iets hogere prijs. Bij de winkelier ondertekende ik een blanco papier voor ontvangst van de goederen.

Jan Heyndrickx, die ondertussen op secreet was geplaatst, werd diezelfde dag nogmaals ondervraagd. Het hof was tot de vaststelling gekomen dat Jan tijdens zijn vorige ondervraging niet de volle waarheid had gezegd.

Ik heb de volledige waarheid gezegd en niet anders dan de waarheid.

We hebben navraag gedaan omtrent uw tijdverdrijf de donderdag vooraleer ge gevangen werd. Gij verklaarde dat ge die dag in de namiddag met een soldaat Pieters, die ook in het regiment van Salsedo diende, iets gaan drinken zijt. Ge hebt ons verteld dat ge in een herberg in het Gouden Hoofdstraatje zijt geweest. Het gelag bedroeg ongeveer elf stuivers. We zijn ter plaatse navraag gaan doen. De waard verklaarde dat hij noch u noch uw gezelschap Pieters die donderdag had gezien. Meer nog, we hebben enkele oudere officieren van het regiment gesproken. Die verklaarden ons dat zij in hun regiment geen enkele soldaat met de naam Pieters kenden. Wat zegt ge daarop?

In mijn verklaring heb ik niet gezegd dat wij in een herberg in het Gouden Hoofdstraatje gedronken hebben, maar wel in de buurt daarvan. En wat betreft mijn vriend Pieters, ik ken hem al jaren en heb hem altijd als Pieters aangesproken en horen aanspreken. Het is wel mogelijk dat dit zijn nom de guerre is, niet gekend bij de officieren en dat hij onder een andere naam was aangemonsterd. Trouwens de officieren kennen niet al de soldaten bij naam.

Over uw tijdsgebruik tussen vrijdagmorgen en zondagnamiddag bestaat ook enige twijfel. Volgens uw verklaring zijt ge niet uit de stad geweest. We hebben getuigen gevonden die verklaarden dat ge zaterdagmorgen om halfdrie op de heerlijkheid van Ledeberg waart. In Ledeberg had ge de dag voordien een vals geldstuk uitgegeven. Wat heb ge daaraan toe te voegen?

Op mijn hoofd, dit zijn valse beschuldigingen.

Dat ge leugens vertelt, bewijst het feit dat ge zogezegd uw schoonmoeder thuis verwachtte en tegen uw broer vertelde dat ge op weg waart haar te bezoeken.

Ik zal mijn broer daarover gesproken hebben vooraleer ik van mijn vrouw vernam dat haar moeder eerstdaags van Charleroi naar Gent zou komen. De stiefvader van mijn vrouw heet Jacob Santelé, dat is in ieder geval zijn 'nom de guerre'. Hij was sergeant in het leger. Het is wel negen of tien maanden geleden dat hij in Gent was. Of hij nog een andere voornaam heeft, weet ik niet.

Mijn schoonvader heb ik nooit enig geschenk gegeven. Geen geweer, geen meubelen, trouwens hij heeft geen meubelen, ook geen tinnen borden of lepels.

Uw broer vertelde ons dat hij enkele maanden geleden een tinnen bord voor u had gekocht. Waarom kocht ge dit bord en wat is er verder mee gebeurd?

Vijf of zes maanden geleden kwam mijn schoonmoeder op bezoek. Ze had een tinnen bord bij zich, zulk één waarvan men in het Frans zegt 'une assiette creuse' dienstig om soep in te maken. Maar mijn vrouw vroeg haar moeder om dat bord te mogen houden omdat wij er geen hadden. Mijn schoonmoeder had toch genoeg borden. Maar zij maakte bezwaar en mijn vrouw kwam met haar overeen om het bord gedurende enige tijd te mogen gebruiken. De eerstvolgende keer dat we haar zouden bezoeken, moesten we het bord teruggeven.

Op een zekere namiddag wandelde ik in Gent en ontmoette ik er Sergeant Piero die in het regiment van baron Dours diende. We gingen naar het Spaans kasteel en dronken er twee of drie pinten wijn. We babbelden over het leger en over alles en nog wat. We kwamen overeen om 's anderdaags een glas brandewijn te gaan drinken. De afgesproken dag stond ik 's morgens vroeg op en bemerkte dat ik geen geld meer had. Mijn vrouw sliep nog. Ik wilde haar niet wakker maken om geld te vragen. De tinnen schotel die in de kamer lag, kon ik wellicht verkopen of in pand geven. Bij een 'oud-kleerkoper' zou ik die schotel wel kwijt kunnen. Die woonde in een klein huisje achter de Sint-Janskerk in de buurt van mijnheer van Pottelsberghe. De vrouw van die man gaf mij veertien of vijftien stuivers. Zoals afgesproken trakteerde ik Piero met een glas brandewijn.

Terug thuis gekomen, was het groot krakeel met mijn vrouw. Ze had gezien dat de schotel weg was. Ik durfde haar de waarheid niet te vertellen en verzon een verhaaltje om haar te paaien. Tijdens mijn ochtendwandeling ontmoette ik een ruiter die nog met mij in hetzelfde regiment had gediend. Die leende ik de schotel uit met de belofte van die binnen enkele weken aan mij terug te geven.

Na een veertiental dagen vroeg ik mijn broer ergens een tinnen schotel te gaan kopen. Mijn vrouw maakte ik wijs dat ik de schotel bij de

ruiter zou gaan afhalen. In de plaats van de diepe schotel gaf ik haar de nieuwe schotel die wel wat kleiner was. Ja, die ruiter had onze oude schotel verloren en had een nieuwe in de plaats gegeven. Hoeveel de schotel gekost had, kan ik niet zeggen.

Ik gaf mijn broer mijn mantel en een halve patacon. Mijn broer gaf het wisselgeld onderduims terug opdat mijn vrouw het niet zou bemerken. Mijn vrouw gaf de nieuwe schotel samen met twee oudere schotels die we in huis hadden aan haar moeder.

We hebben nog andere tegenstrijdigheden in uw vorige verklaring gevonden: o.a. dat ge de zaterdagavond met de poortwachter had gesproken in de buurt van het Sint Anna kapelleken wat onwaarachtig is.

In zijn bijzijn wil ik herhalen wat ik in mijn vorige verklaring heb gezegd; hij zal niet durven ontkennen.

Volgens uw verklaring zijt gij met uw broer op zondagmorgen naar de herberg brandewijn gaan drinken. Uw broer zegt evenwel dat hij die morgen zijn loon is gaan ontvangen.

Het is mogelijk dat tijdens ons drinken mijn broer even is weggegaan om zijn loon te gaan ophalen.

De zaterdagavond zijt gij samen met uw broer in de herberg van Margriete la Broye brandewijn gaan drinken. Daar zijt gij slechts een kwartier gebleven. Samen zijn jullie naar huis gegaan. Vandaar zijt gij onmiddellijk vertrokken naar de Keizerpoort. Die poort kon niet gesloten zijn omdat het nog maar ongeveer acht uur was. In het zomerseizoen sluit de poort pas om negen uur.

Het moest ongeveer halfnegen geweest zijn toen de poorten gesloten werden. Vraag het maar aan de poortwachter. Mijn broer was bij mij en samen zijn we dan onverrichter zake terug naar huis gegaan.

Ge verklaarde dat ge schijnbaar niet wist dat uw broer enkele zakken bij zich had toen jullie naar Vleeschouwers gingen om te drinken.

Het is een heel verhaal. Op zaterdagavond werkte mijn broer nog in de steenbakkerij. Hij was de laatste roeden steen aan het dekken met stro. Eén van de meestergasten, die buiten aan het werk was, ging naar mijn broer met de vraag om bij hem te komen werken. Per gedeelte zou hij een halve stuiver kunnen verdienen tegen in de stad slechts een halve blank. Ik zei tegen mijn broer dat ik ook wel aan die voorwaarden zou willen werken. Het is mogelijk dat mijn broer een zak bij zich droeg om stro in te doen omdat die zak diende als

hoofdkussen. Mijn broer sliep meestal buiten omdat hij graag vroeg op het werk was. Het was mogelijk dat hij nog een klein zakje droeg om zijn eten in weg te steken.

In de namiddag ging de ondervraging verder. Ik was nog altijd in de proosdij van Sint Pieters opgesloten. Jan werd nu beladen met alle zonden van Israël.

We hebben uw verklaring inzake de verkoop van het tinnen bord aan de oude kleerkoper die in de buurt van mijnheer van Pottelsberghe woont, onderzocht. De vrouw van de winkel verklaarde ons dat zij in negen jaar tijd nooit enige tinnen schotel had ingekocht.

Die vrouw durft de waarheid niet vertellen omdat zij schrik heeft mij in verlegenheid te brengen omdat zij dacht dat het gestolen gerief kon zijn.

We laten u een valse schelling zien. Met dit geld hebt gij twee jaar geleden uw gelag bij Jacob de Waegheneere, herbergier in de Brusselse Heirweg, betaald. Even te voren trachtte ge met dit geld uw gelag bij de weduwe Vispoel, die wat verder woont, te betalen.

Dat is ook gelogen want twee jaar geleden was ik soldaat in het regiment van Hautpont in Gelderland. Joos Cousin die ook in de Brusselse Heirweg woont, ken ik niet. Ik weet waar de herberg De Valcke is maar ben er nooit binnen geweest. Wat die herbergier vertelt dat ik probeerde er met een valse schelling te betalen, is ook niet juist.

In Ledeberg, in herberg De Croone wilde gij ook met vals geld betalen. Omdat de waard het op tijd opmerkte, betaalde gij vlug met een drie-stuiver stuk.

Toen ik eens op weg was naar Bottelare ben ik er wel binnengegaan. Mijn verteer betaalde ik met goed gangbaar geld.

Te Bottelare in herberg Hemelrijcke betaalde ge uw gelag met een valse schelling.

Dit kan ik mij niet herinneren. Trouwens ik weet er geen herberg Hemelrijcke genoemd, zijn.

Ge moet toch een zekere Jan Hubrechts, die in Brugge woonde, gekend hebben? Hij had u toch enig geld uitbetaald omdat ge hem had wijsgemaakt dat u broer Adolf overleden was?

Van Jan Hubrechts heb ik horen spreken, maar persoonlijk ken ik

hem niet. Mijn broer Frans vertelde mij dat Adolf overleden was. Ook wij waren wettelijke erfgenamen van onze kozijn Snoucq. Frans ging bij Jan Hubrechts het geld ophalen. Hij nam het bewijsstuk, dat een prelaat in Parijs geschreven had, mee. Maar Hubrechts wilde slechts 48 gulden uitbetalen in plaats van 72 gulden die hij schuldig was. Hubrechts was aangesteld om de erfgenamen op te sporen en het sterfhuis van Snoucq te liquideren. Een zekere nacht, Bourgois genoemd, eiste een zeker leen voor zich op waaruit de resterende 24 gulden nog moesten betaald worden. Frans en ik kwamen overeen om die nacht niet te vervolgen omdat ik 's anderdaags toch naar Brugge moest en ik zou Hubrechts dan wel aan de tand voelen. Ik schreef het volgend briefje: "Meester Jan U edele sal ghelieven te gheven aen joncker Adolf Heindrycx drije guldens om te coopen caussens ende schoenen ick gae vuytter stadt om gheldt ende sal U edele valideren op het peert - U edele dienaer Lodewich van Bouchautte.". De letters waren zo gevormd dat ze op het geschrift van mijn voorgd leken. Jan vroeg mij ook wat er met dat paard van Adolf gebeurd was. Hierop antwoordde ik dat ik mij daar niet mee moeide.

Adolf Heyndrickx werd terug op de rooster gelegd. Ook in zijn verklaring waren tegenstrijdige elementen te bespeuren. Het tijdsgebruik van zaterdagavond en de wijze waarop de twee broers uit elkaar gegaan waren, waren nog punten die om opheldering vroegen. Ik kan mij niet herinneren dat mijn broer en ik samen tot aan de poort wandelden. Wel is zeker dat we tot aan het klein begijnhof waren gegaan. Vandaar zijn we samen naar huis teruggekeerd. Het was rond acht uur 's avonds. De schemering begon op te komen. Het had heel die dag erg geregend, al van 's morgens halfelf. We kwamen thuis en niet wetende wat te doen, gingen we uit verveling terug wandelen. Ik vroeg mijn broer of hij zin had bij Marijns te gaan drinken in de buurt van het klein begijnhof. Mijn broer scheen hiermee in te stemmen en samen gingen we op weg. Niet ver van herberg De Lelie stopte Jan plots. Hij had niet veel zin verder te gaan. Hij moest er nog een rekening betalen en had schrik dat ze hem zouden tegenhouden. We keerden dan maar op onze stappen terug. Onderweg spraken we niet omdat ik een beetje voor hem uit liep. Aan herberg De Roose vroeg Jan: "Voulez-vous aller plus avant?" Ik bleef staan en zag dat hij niet veel zin meer had om verder te gaan. We keerden dan maar terug naar huis.

Tijdens onze wandeling heb ik geen poortwachter gezien en kan ik ook niet zeggen of mijn broer met de poortwachter sprak.

Uw verklaring betreffende het kopen van een nieuw tinnen bord is niet duidelijk.

Nochtans heb ik de waarheid gezegd. Van mijnheer Vermeere, die in de Slijpstraat woont, kreeg ik een patacon voor het werk op de hoye. Mijn broer Jan had dat vernomen en vroeg mij om wat geld te lenen. Ik leende hem vijftien stuivers of drie schellingen. Het juiste bedrag weet ik niet meer. Met dat geld stuurde Jan mij naar een winkel om een tinnen bord te kopen, wat ik ook gedaan heb. Ik was niet op de hoogte dat mijn broer platzak was. Verder heb ik hem geen geld meer gegeven, zeker niet om een taart voor zijn schoonvader te kopen. Af en toe mocht ik wel de mantel van Jan gebruiken omdat mijn klederen versleten waren.

In tijdsgebruik en het aankopen van dat tinnen bord klopt uw verhaal niet met de werkelijkheid. Ook hebt ge gelogen in verband met het briefje waarmee de drie gulden te Brugge werden opgehaald. Daar moet ge ons meer uitleg van geven.

Het was ook al lang geleden dat mijn broer die drie guldens te Brugge is gaan eisen. Bij nader onderzoek moet ik bekennen dat het geschrift dat van mijn broer is. Nu ken ik zijn geschrift beter. Dat hij het briefje schreef in herberg Den Inghel of in de Griete Capellekens kan ik niet meer zeggen.

Op 30 juli werd Jan Heyndrickx in de gevangenis van de proosdij van Sint Pieters terug aan de tand gevoeld. Zijn tijdsgebruik van 8 juni werd nageplozen.

Op 8 juni ben ik doelloos in de stad gaan wandelen en ook een tijdje thuis geweest. Ik ben niet buiten de Dampoort gegaan.

Hoe kunt ge bevestigen dat ge niet buiten de Dampoort geweest zijt, als ge niet eens wist waar ge in de stad waart.

Het is ettelijke maanden geleden dat ik buiten de poort ben gegaan.

We hebben nochtans een getuige die bevestigt dat ge die dag niet in de stad waart maar dat ge deel uitmaakte van één van de drie baanstropers op de weg naar Antwerpen.

Dat is niet te verschieten dat men mij daarvan beschuldigt. Als je in de gevangenis zit, worden alle zonden van Israël je ten laste gelegd. Ge zijt de schuld van al het kwade of het nu waar is of niet. Ik heb niemand beroofd. Verder wens ik zelf de confrontatie met de koetsier die beweert dat hij mij in die omstandigheden had gesproken. Hij zal moeten bekennen dat hij fout is.

Na deze korte ondervraging werd Adolf voor de rechter geleid. Hij moest verantwoording afleggen in verband met zijn verblijf in Gent, nadat hij van Holland was weergekeerd. Hem werd ook het feit van baanstroperij ten laste gelegd.

Toen ik van uit Holland naar Gent kwam, huurde ik een kamer in het huis van Margriete Capellens. Daar verbleef ik tot ongeveer een acht à negen weken geleden. Mijn broer Jan had nog een kamer vrij in zijn huis waar ik dan mijn intrek nam. Over het feit van de baanstroperij kan ik kort zijn: dat is een grove leugen. Het is meer dan anderhalf jaar geleden dat ik nog een pistool gehanteerd heb. Mijn hoofd erop als men kan bewijzen dat ik die nacht buiten ben geweest.

De beschuldiging van valsheid in geschriften en namelijk het briefje dat Jan geschreven had om drie gulden te gaan halen, kwam weer ter sprake. Het hof wilde weten op welke plaats Jan dit briefje gefabriceerd had.

Als ik diep nadenk, herinner ik me dat mijn broer dat briefje bij hem thuis in mijn aanwezigheid heeft geschreven. Jan huurde een kamer boven een beenhouwer in de apostelhuizen. Het was op de middag. Mijn broer gaf me het briefje en beval me het geld te gaan halen. Intussen zou het middagmaal klaar gemaakt worden. Dat ik dit feit tijdens mijn eerste ondervraging loochende, kwam omdat ik het vergeten had.

Het wordt eindelijk tijd dat ge ons de waarheid zegt over dat tinnen bord, wie het gekocht en wie het gesmolten heeft.

Ik blijf bij mijn eerste verklaring. Mijn broer vroeg me een schotel te kopen omdat hij die aan de stiefvader van zijn vrouw moest teruggeven. Ik weet niet of die schotel ooit gesmolten is geworden. Meer kan ik er niet over zeggen.

Er was nog de geschiedenis in verband met uw mantel die ge naar de Berg van Barmhartigheid had gedragen. Gij en uw broer Jan trachtten uw voogd Van Bouchautte op te lichten met aan hem een valse verklaring af te leveren.

Op een gegeven ogenblik zat ik weer eens zonder geld. Ik ging naar de Berg van Barmhartigheid met mijn mantel. Ik weet niet meer hoeveel ik voor mijn mantel, die ik daar als pand achterliet, kreeg. Ondertussen ging ik naar mijn voogd om wat geld. Die gaf mij de raad de mantel te verkopen omdat ik die toch niet meer droeg. Ik zette hem onder druk om mij één of twee patacons te geven. Ik zou

dat geld naar de Berg brengen en 's anderdaags hem het briefje van de Berg overhandigen opdat hij dan de mantel zou kunnen verkopen. Ik gaf opdracht aan mijn vrouw om het bewuste briefje naar mijn voogd te dragen. Van Bouchautte ging met het attest naar de Berg. Groot was zijn verbazing als men hem daar zei dat het een vals briefje was. Hij stelde zichzelf en een vriend als borg om vrijuit te gaan. Mijn voogd legde klacht neer bij mijn kapitein. Die zond een sergeant met enkele soldaten om mij aan te houden. Via een omweg was ik dat te weten gekomen en omdat het al avond was, kon men mij niet meer aanhouden. Meer nog, de soldaten wisten dat ik gewapend was en daardoor durfden ze niet verder te gaan. Door tussenkomst van mijn broer Jan konden we alles onderling regelen. Voor de kosten van het gelag van de soldaten moest ik wel opdraaien.

Thuis gekomen vroeg ik mijn vrouw welk briefje ze naar Van Bouchautte had gedragen en vooraleer ze kon antwoorden, gaf ik haar een vuistslag in het aangezicht. Ik schreeuwde tegen haar roepende: "Ge hebt een verkeerd briefje meegenomen waardoor ik in moeilijkheden ben gekomen. Ge moet morgen het juiste naar Van Bouchautte brengen." Wat ze dan ook deed. Ik denk dat de vrouw die de mantel naar de Berg had gedragen, een vals briefje had gemaakt.

Het hof liet zich geen oren aannaaien. Bovendien wilde zij weten of Adolf regelmatig z'n vrouw zo behandelde.

Ja, enkele dagen na ons huwelijk, want mijn vrouw heeft me enkele jaren geleden verlaten, was zij met de bewuste mantel bezig met knopen aan te naaien. Het was avond en bijgevolg een beetje duister. We hadden niet veel kaarsen om de kamer te verlichten. Ik had haar nochtans gewaarschuwd te wachten met dit werk omdat het te donker was. Door haar onhandigheid sneed zij in de mantel. Toen ik dat bemerkte, sloeg ik haar met mijn halsdoek om te oren. Ontevreden mompelde ze dat ik haar niet mocht slaan of ze zou zich wel verdedigen. Ik schoot haar cholieriek toe en gaf haar een stamp op haar buik zodat ze een paar meter verder vloog. Sedertdien heb ik haar van tijd tot tijd geslagen van zodra ik de kans had om het te doen.

Op 5 augustus besloten de procureur-generaal en de advocaten om de broers Jan en Adolf gedurende twee opeenvolgende marktdagen aan de schandpaal te binden. Ze gaven opdracht aan de beul om alles in gereedheid te brengen. De éne op de Korenmarkt, de andere voor het Gravensteen. Ze zouden er tentoongesteld worden van negen uur 's morgens tot twee uur 's namiddags. Op 14 augustus zou Jan als eerste dit lot ondergaan.

De gebroers werden nu opgesloten in het Gravensteen; Jan kwam terecht in het Vossekot.

Op 9 augustus werd Adolf in kennis gesteld van het bovenstaand plan. Hij kon zich deze schande besparen door toch maar de waarheid te vertellen. De verklaring die Adolf afgelegd had over het probleem in herberg Leopoldus over het smelten van de tinnen schotel, moest herzien worden.

De verklaring die ik laatst heb afgelegd, is nochtans de juiste. Toen ik die schotel gekocht had, ben ik naar het huis van mijn broer gegaan. Zijn vrouw was alleen thuis en lag op het bed. Ik heb haar de schotel getoond en deze op een stoel neergelegd. Ik ben dan weggegaan en weet niet wat er sedertdien met dat bord is gebeurd.

Soms moeten mensen gedwongen worden de waarheid te vertellen. Af en toe gebeurt het dat de waarheid pas na intens ondervragen aan het licht komt. Alle middelen zijn goed om deze bekentenis af te dwingen. *Het heeft geen zin veel te vertellen. Alles wordt toch nauwkeurig opgetekend.*

Adolf stond op en liep zuchtend de kamer rond.

Ja, Jan heeft die schotel gesmolten, maar ik weet niet waar en wanneer. Ik heb het niet gezien.

Hoe weet ge dan dat uw broer dat gedaan heeft als ge er niet bij waart. *Jan vertelde mij dat het bord samen met zijn laarzen waren gestolen. Hij verklaarde dit enkel en alleen omdat ik hem zei dat het bord weg was. Maar ik wist beter. Hij maakte mij wat wijs. Toen ik 's avonds thuis kwam van mijn werk, zag ik een ijzeren potje staan. In dat potje lagen enkele restjes van gesmolten tin. Verder lag in de kamer een scherf van een gebroken aarden pannetje dat erg blonk alsof er kwikzilver op gemorst was.*

Enkele dagen later liet mijn broer drie of vier valse schellingen zien. Hij had die gekocht van een dragonder voor twee stuivers of negen oortjes per stuk. Ik zei tegen Jan dat er in die stukken geen zilver zat en dat ze een blauwachtige kleur hadden van zodra ze een uur in een zak hadden gezeten. "Ja, maar", repliceerde m'n broer, "in de permissie-schellingen zit ook geen zilver, alleen maar chemisch zilver. Als men op die schellingen wrijft, worden ze roodachtig van kleur. Bij het uitgeven van dat vals geld moet je zorgen dat je altijd was poeder in de hand hebt. Je kan dan de mensen wijs maken dat het door het poeder komt dat de munten een blauwe schijn hebben.

Daarop gaf Jan me een stuk of vijf valse munten waarvoor ik hem 14 of 15 stuivers in de plaats gaf. Ik zette me op weg om naar de herbergen te gaan, maar zorgde ervoor dat ik ook wat goed geld op zak had. Men kon nooit weten dat één of andere waard het geld zou weigeren, dan had ik altijd wat reserve bij om te kunnen betalen. Het goed geld dat ik ontving, verteerde ik en maakte mijn broer wijs dat ze het vals geld overal weigerden aan te nemen.

Dat ging zo voor enkele keren, maar algauw kreeg Jan achterdocht. Hij vroeg me de valse stukken te tonen. Ik antwoordde hem dat men het vals geld in stukken gebroken had. Om dit bewijs kracht bij te zetten, brak ik zelf een stuk in twee en gaf een helft aan mijn broer. Ik vertelde hem daarbij nog dat ik een pak slaag had gekregen. Ik was echt bevreesd dat bij een mogelijke controle men het vals geld zou vinden. Ik heb zo negen of tien valse schellingen uitgegeven en nog zes of zeven valse drie-stuiver stukken. Ik weet niet of mijn broer nog andere soorten muntstukken heeft vervalst. Wel geef ik toe dat ik aan een Franse soldaat van het regiment van der Piet eens twee valse schellingen heb gegeven.

Toen ik dienst had in dat regiment, kwam mijn broer van Mechelen. Terwijl ik 's nachts de wacht optrok, kwam hij me opzoeken. Ik had toelating gekregen om naar mijn kwartier te gaan. Jan vroeg aan iemand anders van de wacht om mij naar herberg Den Keyser te zenden als ik terugkwam.

's Anderendaags 's morgens ging ik naar die herberg. Daar trof ik mijn broer met mijnheer Zoete. Ze begroetten mij hartelijk en samen dronken we wat brandewijn. Jan vroeg me om samen een wandelingetje te maken. Gelukkig had ik van mijn overste verlof gekregen. We liepen langs het Hammeken, dit is een gang in de buurt van de Apostelhuisen, langs een blinde muur. Daar hielden we even halt. Mijn broer dook met zijn hand in zijn zak en toonde mij een valse schelling zeggende : "Voilà qui est beau." Ik nam de schelling aan, duwde er met de duim op en stelde vast dat het muntstuk plooide. Hierop zei ik : "Cela ne vaut rien."

"Maakt gij die stukken zelf?" vroeg ik.

Waarop Jan antwoordde: "Dieu m'en garde."

"Hoe zijt gij er dan aangeraakt?"

"Wel enige tijd geleden was ik met mijn regiment in Gelderland. Met enkele vrienden ontmoette ik daar een vreemdeling. Die was prachtig uitgedost. Dit was onze kans. We spraken hem aan en eisten zijn beurs. Tot onze verbazing wierp hij zijn beurs naar ons. We zagen dat die vol zat met zulke schellingen. We verdeelden de buit onder ons drieën. Later ontmoette ik diezelfde man in Brussel. We

gingen samen iets drinken. Die vreemdeling bood mij nog zulke schellingen aan. Ik kon ze kopen tegen twee stuivers of negen oortjes per stuk. We bezochten nog enkele herbergen en hij betaalde met dat geld. Soms weigerde de waard die aan te nemen. Ik bleef nog twee of drie dagen in Brussel en ben dan terug naar huis gekomen. Vooraleer we afscheid namen, gaf die man mij nog twee of drie schellingen. Als ik die in Gent kon uitgeven, moest ik maar naar Brussel schrijven. Hij zou mij een deel opzenden. Eigenlijk had ik toch wel schrik dat ze het in het regiment zouden ontdekken. Ik heb mij er verder niet meer mee bemoeid.”

Mijn broer was met het regiment van markies de Lannoy van Brussel in Gent weergekeerd toen hij mij eens vroeg om wat vals geld uit te geven. Ik mocht zeker niets laten merken aan zijn vrouw. Ik weigerde uit vrees last te krijgen en ook twijfelde ik eraan dat zijn vrouw niet op de hoogte was. Telkens ik op bezoek ging bij mijn broer, zag ik het schapraai vol staan met eten zoals boter, eieren, wit brood en dergelijke. Het loon van een simpele soldaat liet niet toe zo'n spijsen te kopen.

De voorzitter van het hof glimlachte bij het horen van die fantastische verhalen. Ze drongen er nogmaals op aan de juiste toedracht te kennen.

Zeven of acht maanden geleden vertelde mijn broer dat hij het vals geld zelf maakte. Hij gaf mij opdracht een tinnen schotel te gaan kopen. Die schotel werd gesmolten en onder die specie mengde Jan er wat gesmolten oortjes bij. Hoe hij het mengde weet ik niet, maar hij gebruikte zeker geen water. Toen ik alleen thuis was, vond ik per toeval boven op de hanenbalken een vorm om munten te slaan. In een plankje was middenin het hout weggehaald. Daar was geschraapt krijt of kalk in geduwd en geperst zodat het krijt erin bleef plakken. Er waren zo twee plankjes. In het krijt van het éne plankje was de figuur nagebootst van de beeldenaar en in het andere de figuur van de munt. Als men de twee plankjes samenvoegde, kon men langs een klein gaatje in de zijkant de gesmolten materie laten inlopen. Zo kreeg men dan direct een schelling. Ik weet niet of mijn broer die vorm zelf heeft gemaakt want tijdens het gieten van het vals geld werd ik altijd weggestuurd. De vorm heeft Jan ergens verstopt in de aarde.

Dat ge er nooit bij waart als uw broer het vals geld maakte, geloven we niet. Denk eens diep na en vertel ons nu eindelijk eens de waarheid.

Slechts twee of driemaal heb ik mijn broer het vals geld zien maken. Hij nam een aarden pannetje. Deed er enkele oortjes in en zette het

op een groot vuur. Hij zorgde ervoor dat de oortjes gescheiden in het pannetje lagen. Als ze rood gloeiend waren, voegde hij het tin erbij. Onmiddellijk smolt alles en roerde hij met een stok de specie ondereen. Nadien goot hij het mengsel op de vloer om af te koelen. Nadien legde hij de afgekoelde stukjes weer in de hete pan om te smelten en te gieten. Indien de stukken niet direct smolten, deed hij er nog wat zacht tin bij omdat dan alles vlugger zou smelten. Dan begon het gieten. Terwijl hij het éne stuk goot, zette hij de pan terug op het vuur omdat de specie vlug stolde. Van de tien of twaalf gegoten stukken waren er gewoonlijk maar drie of vier goeie bij omdat het mengsel niet de juiste verhouding had. Twaalf-stuiver stukken heb ik nooit zien maken. Hij had wel enkele valse stukken op zak.

Als de stukken gekoeld waren, werden ze uit de vorm genomen. Langs de zijkanten moesten ze geschraapt worden met een mès om de juiste ronding te hebben. Daarna werden ze op een steen geslepen om ze mooi glad te krijgen. Dan wreef hij ze in met zout en zwartsel. Hij hield ze daarna boven een koolvuur om te drogen. Terug afgewreven, hield hij ze boven de rook van verbrand stro waardoor de munten een iet of wat gelere kleur kregen. De laatste bewerking gebeurde nog met wat zout en klaar was kees. De munten konden dan uitgegeven worden. Verder wil ik u nog bekennen dat ik de vorm en een vals stuk in de aarde heb gestoken op de hoye. Ik kan niet zeggen waar de juiste plaats is, maar als jullie mij erheen brengen, zal ik de plaats aanwijzen.

Op 10 augustus besloot het hof Adolf 's anderendaags naar de plaats te brengen. De gouverneur werd hierover ingelicht en het hof verzocht hem dat 25 à 30 gewapende soldaten hen zouden vergezellen om reden dat Adolf niet zou gaan lopen.

(Wordt vervolgd)

Willy Stevens

(voetnoten op het einde van het vervolg)

INHOUDSTAFEL

Roger BAECKELANDT	Eerbetoon aan onze Poolse bevrijders.	3
Willy STEVENS	En toen begon de schelling te rollen. (deel 1)	19

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift voor heemkunde

van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter
en het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Dienst Wettelijk Depot nr. BD.31.832.

Secretariaat en verantwoordelijke uitgever:

Schuurlo 12, 9880 Aalter - tel. (09) 374 79 82

e-mail : *heemkring.aalter@tiscali.be*

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50
steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUURSSAMENSTELLING

Voorzitter : Willy STEVENS
Larestraat 14 - 9910 Knesselare
09 374 44 58 - pr000063@worldonline.be

Ondervoorzitter : Peter LAROY
Brouwerijstraat 84 - 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be

Secretaris : Jan CAMERLINCKX
Schuurlo 12 - 9880 Aalter
09 374 79 82 - heemkring.aalter@tiscali.be

Ledenbeheer : Eliane DE POORTER
Leurebroekdreef 1
9880 Aalter-Poeke
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be

Penningmeester : Dries ALYN
Bellemstraat 49 - 9880 Aalter
09 374 23 60

Redactie en layout : Jan DEFRUYT
Kestelstraat 67 - 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@fastmail.fm

LEDEN : Robert Verhelst (robert.verhelst@pi.be)
en Roger Baeckelandt (roger.baeckelandt@pi.be).

Verantw. uitgever: Camerlinekx Jan
Schuurlo 12
9880 Aalter

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

27e jaargang - nr. 2 - 2004

ERFGENAMEN VAN HET VERLEDEN

Op 18 april laatstleden werd de Erfgoeddag 2004 georganiseerd rond het thema *'Familie'*. Allicht is dit thema het mooiste voorbeeld om te verduidelijken waarvoor het begrip *'erfgoed'* eigenlijk staat. Iedereen wordt immers op een of andere wijze geconfronteerd met het erfgoed van zijn ouders, grootouders of verdere verwanten. Meubels, werktuigen, voorwerpen allerhande, boeken, foto's, brieven, enz., die toebehoord hebben aan mensen die we gekend hebben of waarover we horen vertellen hebben, spreken ons meer aan dan de anonieme artefacten, die onze musea bevolken. Gevoelsmatig hebben ze een meerwaarde, omdat ze voor ons een geschiedenis hebben.

En zijn wij tenslotte niet vooral erfgenamen van de generaties die ons voorgingen? Naast het feit dat een akte van de burgerlijke stand ons al enkele dagen na onze geboorte ten tonele voert als kind van vader X en moeder Y, zijn wij in essentie het resultaat van de bevruchting van een eicel en een zaadcel, waarbij uit het samensmelten van het genetisch materiaal van twee mensen een nieuwe mens ontstaan is. We staan er nauwelijks bij stil, maar ieder

van ons is een schakel in een al eeuwen durende opeenvolging van generaties mensen. Onze wortels reiken niet alleen tot het verschijnen van de Homo sapiens, maar ook tot het ontstaan van de hominiden, de primaten, de zoogdieren en uiteindelijk zelfs de eerste levensvormen op aarde...

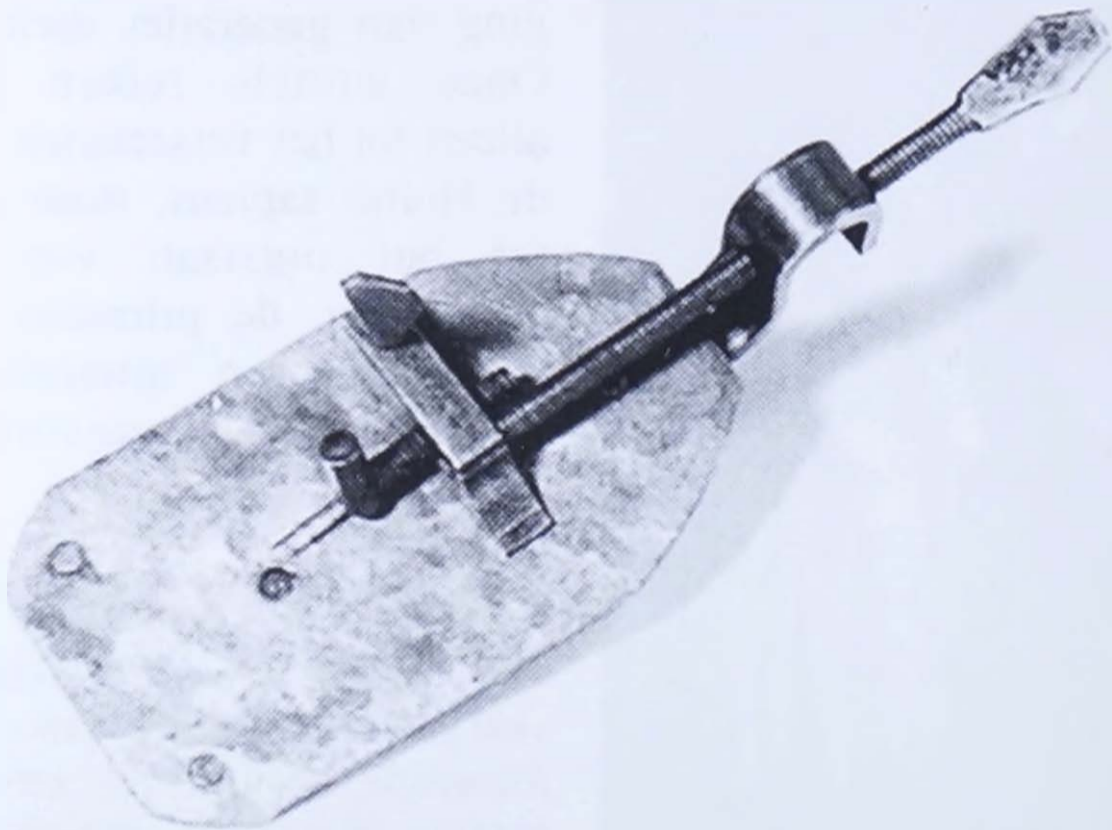
Een familiefoto zoals er destijds veel gemaakt werden. Dankzij de fotografie konden ook gewone mensen zich laten vereeuwigen voor het nageslacht.

Op de foto: Florimond Haeck, zijn vrouw Marie Mestdach en hun kinderen.

HOE WIJ ONSZELF LEERDEN KENNEN

Bijna alle culturen kenden, kennen ergens een scheppingsverhaal om het ontstaan van de wereld, de goden en de mensen te verklaren. Een van de treffendste en bekendste voorbeelden van een scheppingsverhaal vinden we in het boek 'Genesis' uit het Oude Testament. Onze huidige kennis over het leven en de evolutie van het leven, het verschijnen van de mens op aarde en de biologische mechanismen die de overerving van eigenschappen regelen, ontwikkelde zich eerst in recente tijden.

De eerste stappen op weg naar een betere kennis van de biologische wordingsgeschiedenis van de mens sluiten aan bij de ontwikkeling van de moderne natuurwetenschap, die vanaf de Renaissance een aanvang nam. Andreas Vesalius (1513 - 1564) legde door zijn onderzoek en de publicatie van zijn werk 'De Humani corporis fabrica' de basis voor de moderne anatomie. De ontdekkingsreizen, die vanaf de veertiende eeuw steeds vaker werden ondernomen, naar steeds verder afgelegen plaatsen, confronteerden de westerse wereld met een toenemende diversiteit aan levensvormen. Planten, dieren en mensen van andere continenten werden bestudeerd en beschreven.

Een afbeelding van de 'microscoop' die Van Leeuwenhoek gebruikte. De objecten werden op een naald geprikt en bekeken door het glazen bolletje in het koperen plaatje. Met dit toestelletje slaagde men erin om voorwerpen tot 270 maal te vergroten.

Men streefde ernaar om een ordening van alle levende wezens te vinden die alleen op objectief waargenomen feiten berustte. Baanbrekend werk verrichtte de Zweedse natuuronderzoeker Carolus Linnaeus (1707 - 1778) die de systematiek van planten en dieren opstelde.

De microscoop, die omstreeks 1600 werd uitgevonden en waarmee het mogelijk werd om voor het blote oog onzichtbare objecten zichtbaar te maken, speelde een belangrijke rol bij de zoektocht naar de basiselementen van het leven. In 1676 ontdekte Anthoni Van Leeuwenhoek (1632 - 1713) voor het eerst bacteriën. Malpighi (1628 - 1694) en Grew (1628 - 1711) beschreven diverse celvormen. Steeds preciezere instrumenten lieten toe om altijd maar verder door te dringen in de onbekende wereld van levende cellen. Op grond van de onderzoeken van Matthias Schleiden en Theodor Schwann leidde dit in de eerste helft van de negentiende eeuw tot de formulering van de *celtheorie*, waarbij de cellen als structurele eenheden voor de bouw van planten en dieren werden beschouwd.

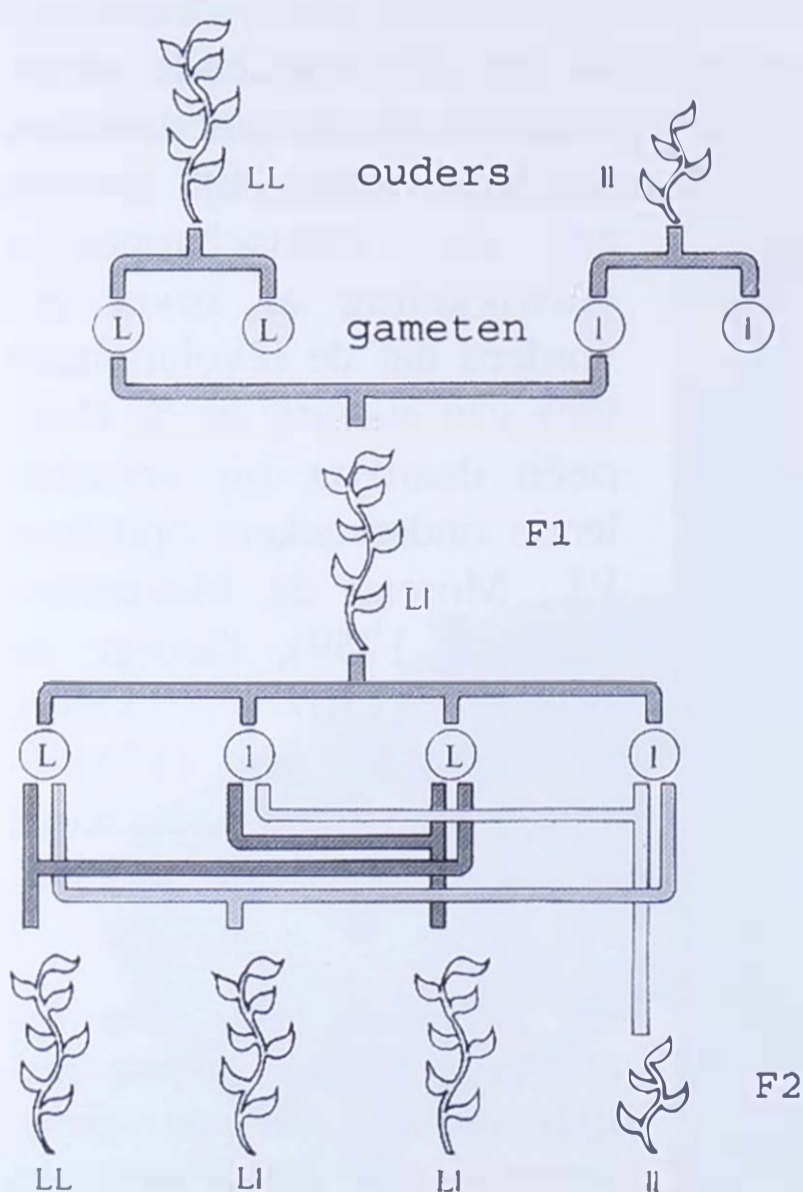
Al in de achttiende eeuw waren de kennis van de mens, het wetenschappelijk denken en de maatschappelijke ontwikkeling al zover gevorderd dat de revolutionaire idee van *evolutie* en de theorieën daarover bij verschillende onderzoekers opdoken: P.L. Moreau de Maupertuis (1698 - 1759), George de Buffon (1707 - 1788), Erasmus Darwin (1731 - 1802), Jean-Baptiste Lamarck (1744 - 1829) en anderen.

De publicatie van 'On the Origin of Species' zorgde destijds voor heel wat controverse. Vooral de idee dat de mens van een aapachtige voorouder afstamde, zette kwaad bloed. In spotprenten werd Charles Darwin als een aap voorgesteld.

Charles Darwin (1809 - 1882) en Arthur Wallace (1823 - 1919) legden onafhankelijk van elkaar de basis voor de *evolutietheorie*. Het was nochtans de publicatie in 1859 van Darwins 'On the Origin of Species', een wetenschappelijk goed onderbouwd werk, die de evolutietheorie in de publieke belangstelling brachten. Inmiddels is de theorie niet alleen bevestigd door een overvloed aan bewijsmateriaal uit verschillende wetenschappelijke disciplines, maar werd ze verder uitgebouwd tot wat men vandaag de *synthese-evolutieleer* noemt. Alle nieuwe bevindingen van de voorbije jaren hebben geleid tot een versteviging van de theorie dat alle leven op aarde zich door evolutie ontwikkeld heeft.

Even belangrijk voor de kennis van de biologische wordingsgeschiedenis van de mens was de ontwikkeling van de moderne *erfelijkheidsleer*. Deze ving aan met de publicatie in 1866 van 'Versuche über Pflanzenhybriden' van de Oostenrijkse augustijner monnik

Gregor Mendel (1822 - 1884). Uit talrijke kruisingsexperimenten met tuinplanten, in het bijzonder met erwten, ontdekte Mendel, dat voor bepaalde kenmerken - bloemkleur, vorm, structuur en andere morfologische eigenschappen van bepaalde organen - die van generatie op generatie worden doorgegeven, de bijdrage van elke ouder niet gelijkelijk verdeeld tot uitdrukking komt bij de nakomelingen. Om zijn resultaten te verklaren concludeerde hij dat deze eigenschappen werden overgeërfd als *elementen* (deeltjes), waarbij van elke ouder een element ontvangen werd. Er was aanvankelijk weinig interesse voor

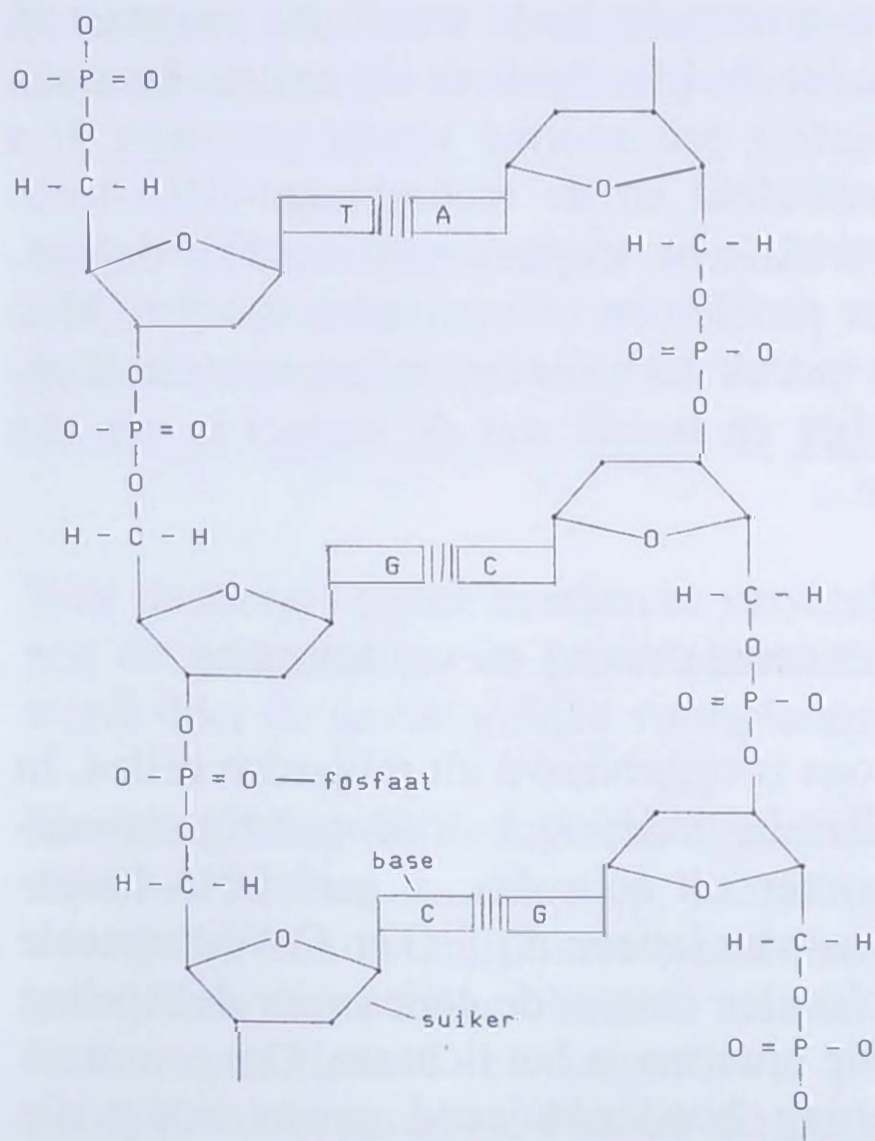
Schematische voorstelling van de resultaten van de kruisingsexperimenten die door Mendel uitgevoerd werden.

het werk van Mendel en het zou duren tot 1900 alvorens De Vries, Correns en Tschermak de Mendelwetten herontdekten en terug in de belangstelling brachten.

Een andere belangrijke ontdekking vond in 1869 plaats aan de universiteit van Tübingen, waar de jonge Zwitserse arts, Friedrich Miescher, een tot dan toe onbekende stof uit kernen van witte bloedcellen isoleerde. Miescher noemde zijn verbinding nucleïne, een benaming die later veranderd werd in nucleïnezuur, toen men het sterk zure karakter van de stof ontdekte. Daarnaast waren er de waarnemingen van Walther Flemming in 1882 van chromosomen en het gedrag van deze structuren tijdens de celdeling, met name hun numerieke halvering bij de vorming van geslachtscellen tijdens de meiose. Experimenten met het bananenvliegje lieten Thomas Hunt Morgan (1866 - 1945) toe om aan te tonen dat chromosomen en daarop aanwezige *genen* de fundamentele elementen zijn voor de overerving van eigenschappen. De snel evoluerende kennis van de erfelijkheidsleer leidde al gauw tot praktische toepassingen in de landbouw. In 1920 schreef E. Coquidé: *de la génétique dépend l'avenir de l'agriculture...*

Te zien aan de vele publicaties die in de daarop volgende jaren verschenen, werd de genetica inderdaad een belangrijk studieobject voor de teelt van planten en dieren.

Ofschoon men al in het begin van de 20ste eeuw wist dat chromosomen hoofdzakelijk uit *desoxyribonucleïnezuur* (DNA) en eiwitten bestaan, toch duurde het nog enige tijd voordat men er achter kwam dat de DNA-moleculen en niet de eiwitten de genetische informatie bevatten. In 1953 werd

Schematische voorstelling van de chemische structuur van een DNA-molecuul.

het technisch mogelijk om de moleculaire structuur van de chromosomen op te helderen. James Watson en Francis Crick stelden vast dat de DNA-molecule opgebouwd is uit twee ketens die elk bestaan uit afwisselend suiker- en fosfaateenheden. Aan elke suikereenheid zit een der vier basen: adenine (A), thymine (T), guanine (G) en cytosine (C).

De twee ketens zijn in een spiraal om elkaar heen gedraaid en hun bindingen liggen telkens tussen twee basen, waarbij altijd adenine aan thymine en guanine aan cytosine vastzit. Beide complementaire strengen bevatten bij wijze van spreken dezelfde informatie in positieve en negatieve vorm. De twee strengen kunnen als een ritssluiting uit elkaar gaan, waarna elke enkele streng de ontbrekende helft weer kan bij maken. De volgorde van de basen bepaalt de genetische boodschap van de DNA-molecule. De individuele 'letters' van die boodschap bestaan steeds uit drie opeenvolgende basen (tripletten). Behalve enkele speciale typen van deze tripletten, die 'stoptekens' zijn voor een gen, coderen alle andere tripletten voor aminozuren, de bouwstenen voor eiwitten. De scheikundige eigenschappen van een eiwit worden bepaald door de aanwezige aminozuren en hun volgorde in de eiwitmolecule. De genetische code wordt dus omgezet in een eiwit dat een welbepaalde functie heeft in de cellen. Intussen heeft de kennis inzake genetica een enorme vlucht genomen. Het menselijk genoom werd ontrafeld en de recombinant-DNA-technologie kent steeds meer praktische toepassingen waarbij de barrières tussen soorten zonder problemen overschreden worden. Men ontkomt daarbij niet aan de indruk dat onze hedendaagse maatschappij al lang niet meer begrijpt en beseft wat de impact is van die biotechnologische revolutie...

DE BIOLOGISCHE RELATIE MET ONZE OUDERS EN VOORoudERS

Het lichaam van ieder van ons is opgebouwd uit miljarden cellen. In de kern van elk van die cellen bevinden zich drieëntwintig *chromosomenparen*. Die bestaan samen uit zo'n drie miljard DNA-basenparen, combinaties van telkens vier letters: A, T, G en C. Welbepaalde sequenties van de DNA-moleculen dragen de codes voor de regeling van de samenstelling van alle eiwitten in het lichaam. Om een mens te maken, zijn naar schatting honderdduizend genen nodig die coderen voor evenveel eiwitten. Maar die codes bevatten slechts ongeveer honderd vijftig miljoen letters. Slechts vijf procent van ons

volledig genoom blijkt coderend DNA te bevatten. Waarvoor de overige vijftien procent dient, weet men voorlopig niet.

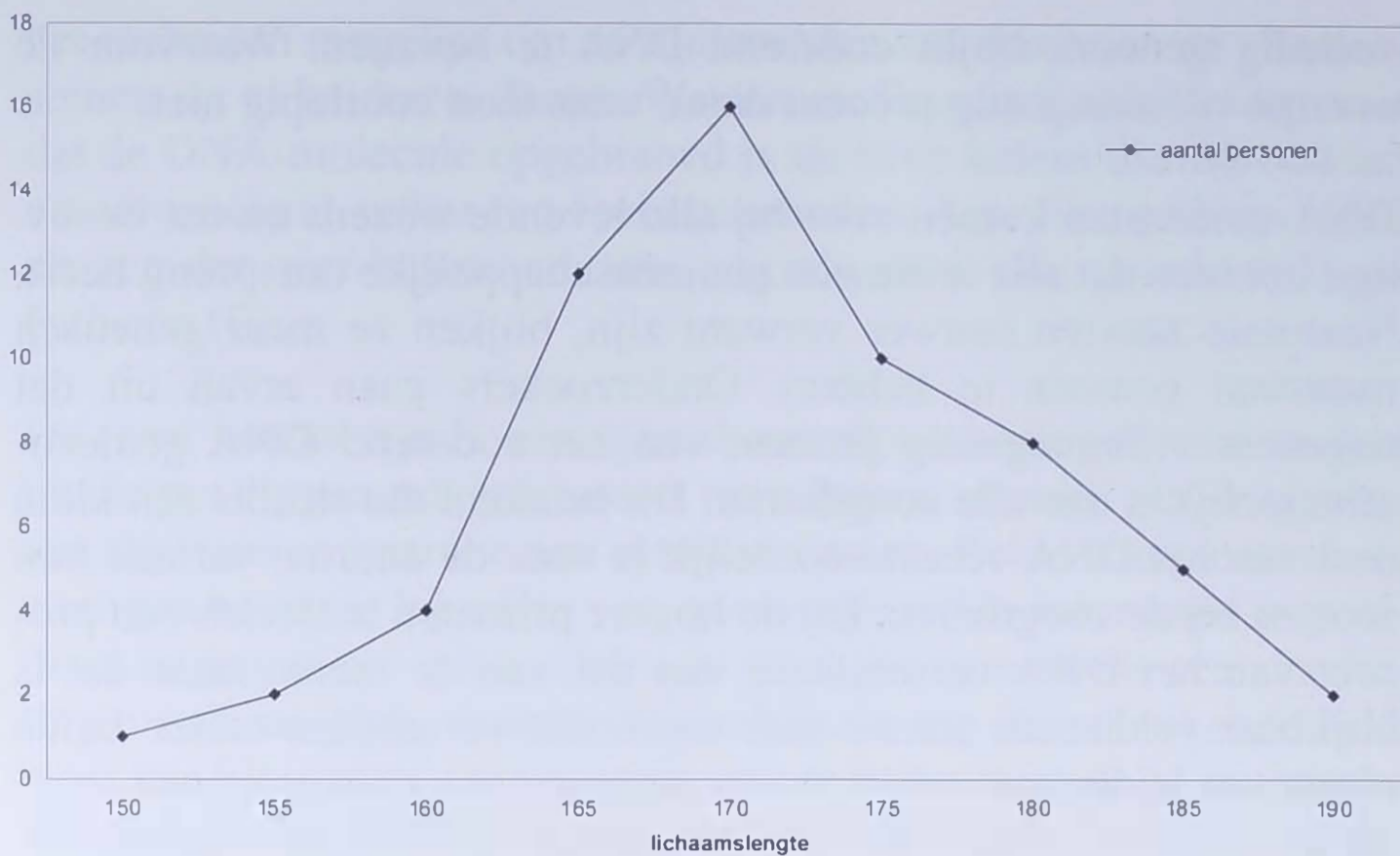
DNA-moleculen komen voor bij alle levende wezens en dat bevestigt het idee dat alle leven een gemeenschappelijke oorsprong heeft. Naarmate soorten nauwer verwant zijn, blijken ze meer genetisch materiaal gemeen te hebben. Onderzoekers gaan ervan uit dat ongeveer vijftien procent van het coderend DNA gemeenschappelijk is aan alle zoogdieren. Dit betekent dat slechts een klein deel van het DNA verantwoordelijk is voor de enorme variatie van soorten bij de zoogdieren. Bij de hogere primaten is slechts één procent van het DNA verschillend van dat van de mens, maar dat is blijkbaar voldoende om tot zeer essentiële verschillen tussen beide soorten te leiden.

Alhoewel de gensequenties op elk chromosoom van een chromosomenpaar voor hetzelfde kenmerk coderen, zijn de eiwitten die ze zullen opbouwen niet altijd gelijk. Een en ander is het gevolg van *mutaties*, veranderingen in de chemische structuur van het DNA. Zo situeert zich op chromosoom 9 een gen dat de bloedgroep codeert. Er bestaat een allel voor bloedgroep A, een voor B en nog een voor O. Combinatie van die verschillende allelen leidt tot volgende fenotypes:

A+A	→	bloedgroep A	B+B	→	bloedgroep B
A+O	→	bloedgroep A	B+O	→	bloedgroep B
A+B	→	bloedgroep AB	O+O	→	bloedgroep O

Voor de meeste genen bestaan er verschillende allelen, zodat er binnen de soort mens een grote genetische variabiliteit bestaat. Die wordt door de geslachtelijke voortplanting nog versterkt.

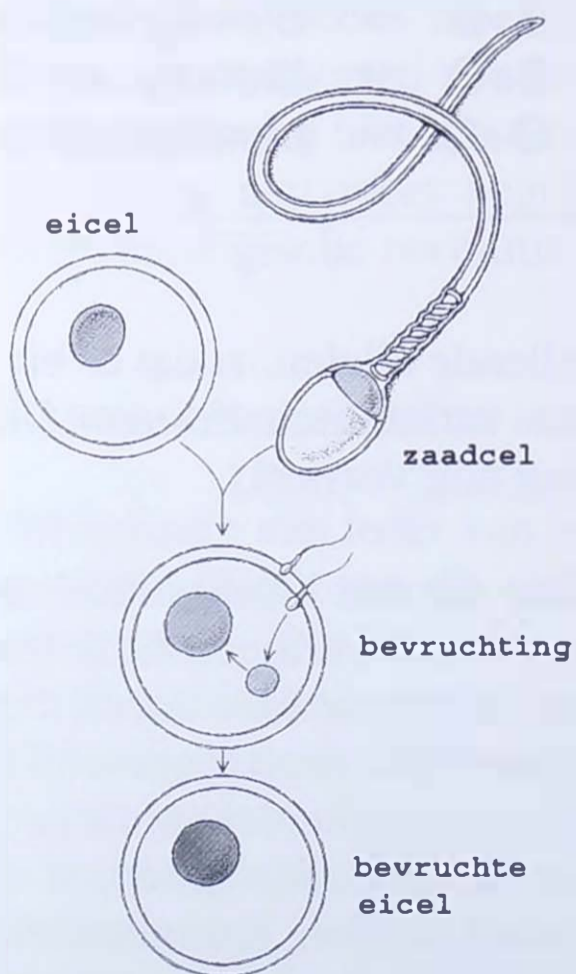
In tegenstelling tot biologische kenmerken die een kwalitatieve variabiliteit hebben (bloedgroep, haarkleur, enz.), vertonen heel wat kenmerken een kwantitatieve variabiliteit. Het gaat hier vooral om kenmerken die te maken hebben met lichamelijke prestatiegeschiktheden, emotionele en cognitieve persoonlijkheidskenmerken, gezondheidskenmerken, enz. en die door verschillende genen, al of niet verspreid over de chromosomen, bepaald worden. Kwantitatieve kenmerken hebben een continu verloop.

Grafische voorstelling van het verloop van de lichaamslengte van 60 mannen.

Elke mens is het resultaat van de bevruchting van een vrouwelijke eicel door een mannelijke zaadcel. In tegenstelling tot de gewone lichaamscellen, die drieëntwintig chromosomenparen tellen, bevatten de voortplantingscellen slechts drieëntwintig chromosomen. Bij

het samensmelten van de kernen van eicel en zaadcel, krijgen we dus een chromosomenstel van ons moeder en één van ons vader. Samen vormen die weer drieëntwintig chromosomenparen.

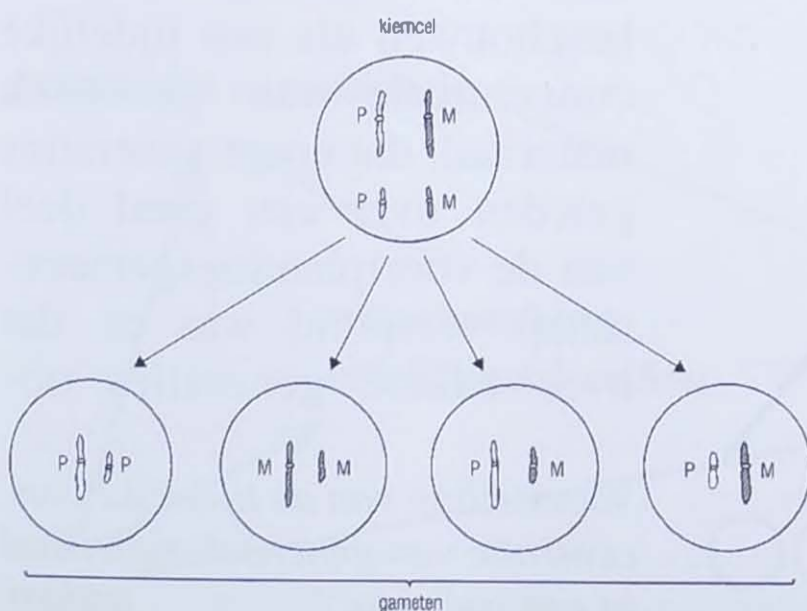
Als een bevruchte eicel zich begint te ontwikkelen, gebeurt dit door deling van die cel. De aldus ontstane cellen delen zich tot vier cellen, vier tot acht cellen, acht tot zestien cellen en zo verder. Al gauw gaan de cellen zich gaan differentiëren. Daarvoor treden re-

Schematische voorstelling van de bevruchting van een eicel door een zaadcel.

gulerende genen op, die in functie van omstandigheden en behoeften de structurele genen tijdelijk aan- en/of afzetten. Zo beginnen sommigen cellen met het bouwen van het beendergestel, andere bouwen aan de huid, de bloedsomloop, de verschillende organen, de hersenen. Negen maanden na de conceptie, het samensmelten van eicel en zaadcel, wordt uiteindelijk een nieuw mensje geboren.

Vanaf het moment van onze conceptie bepalen de DNA-moleculen hoe we er zullen uitzien, welke onze gedragskenmerken zullen zijn, of we een man of vrouw zullen worden, enz. Bij het ontstaan van de geslachtscellen, wanneer de homologe chromosomen ieder naar één kant van de cel migreren, gebeurt de verdeling van vaderlijke en moederlijke chromosomen louter volgens het toeval. Uiteindelijk heeft elke dochtercel een stel van drieëntwintig chromosomen waarvan er een wisselend aantal afkomstig is van de ouders van respectievelijk onze vader en onze moeder. Van de drieëntwintig chromosomenparen zijn er tweeëntwintig gelijk. Het drieëntwintigste paar bestaat bij de vrouw uit twee X-chromosomen en bij de man uit een X-chromosoom en een Y-chromosoom. Eicellen bevatten altijd een X-chromosoom, zaadcellen een X-chromosoom of een Y-chromosoom. Bij de conceptie is de kans voor een jongen even groot als deze voor een meisje. In werkelijkheid blijkt echter dat het ene paar overwegend jongens heeft, het andere overwegend meisjes en dat er ook zijn waar jongens en meisjes ongeveer gelijkmatig voorkomen. De hiervoor beschreven wisselende combinatie van chromosomen, in vaktal *mixing* genoemd, impliceert dat er alleen al uit één kiemcel 2^{23} of 8 388 608 verschillende dochtercellen kunnen ontstaan. Als we bedenken dat er verschillende celdelingen plaats grijpen alvorens een eicel of zaadcel gevormd wordt en dat er twee chromosoomstellen, één van de man en één van de vrouw, in het spel zijn, dan kan er bij

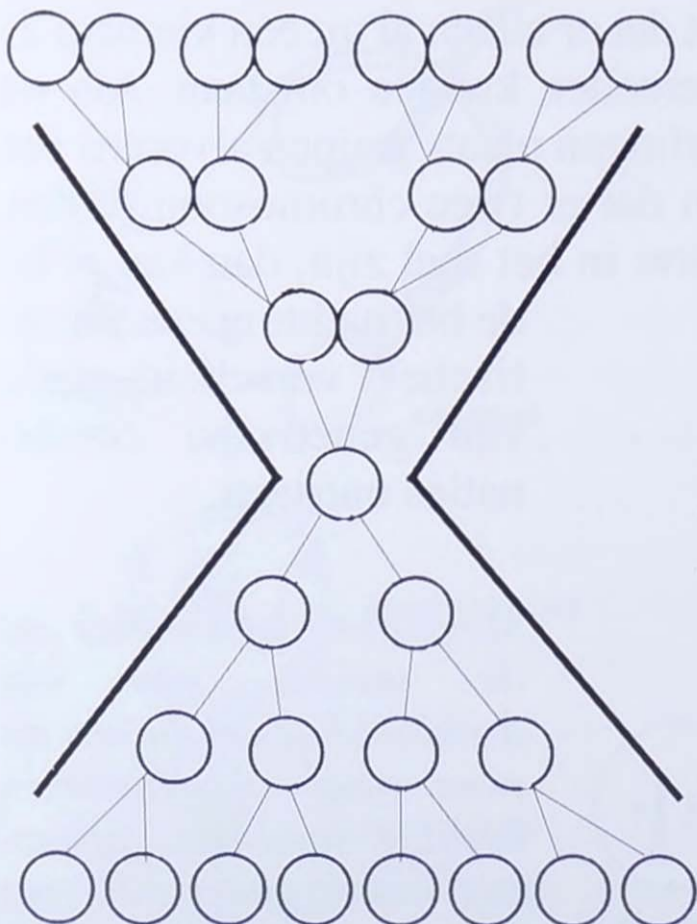
de bevruchting een gigantische verscheidenheid van genetische combinaties ontstaan.

Mogelijke combinaties na de meiose van een denkbeeldige cel die slechts twee paar chromosomen bevat. P staat voor 'afkomstig van de vader'; M voor 'afkomstig van de moeder'.

Verwacht men over het algemeen dat kinderen op hun ouders gelijken en dat ook kinderen van een zelfde ouderpaar, broers en zusters, op elkaar gelijken, dan is dat omwille van de grote diversiteit die er bij de geslachtelijke voortplanting ontstaat, lang niet zo evident. Misschien is het nuttig om hier te vermelden dat gelijkenissen of verschillen tussen mensen niet beoordeeld kunnen worden op veronderstellingen of vage schattingen, maar enkel kunnen stoelen op vergelijking van objectief meetbare gegevens van welbepaalde eigenschappen.

Ieder van ons wordt genetisch gekarakteriseerd door twee stellen chromosomen, elk afkomstig van onze ouders. Die bekwamen ook elk een stel van hun ouders, wat betekent dat onze grootouders gemiddeld voor 1/4 bijdragen aan ons genoom. Voor ieder verder afgelegen generatie wordt dit cijfer gehalveerd. Gaan we tien generaties ver dan hebben 1024 mensen bijgedragen aan ons genoom en bij twintig generaties, dan zitten we zo ongeveer in de 15e eeuw, komen we al aan meer dan één miljoen individuen. In werkelijkheid dragen niet zoveel mensen bij aan ons genoom omdat de voortplantingsgemeenschappen in het verleden niet zo groot waren en verschillende voorouders meermaals een bijdrage kunnen leveren aan ons genoom. Dat is zeker het geval in families waar huwelijken hoofdzakelijk werden afgesloten binnen relatief kleine sociaal afgebakende groepen: adel, notabelen, grootgrondbezitters, bepaalde zelfstandige beroepen.

Naar de toekomst toe, verspreiden onze genen zich via onze kinderen en kleinkinderen over steeds meer nakomelingen. Vanuit genetisch oogpunt, zouden we elk individu eigenlijk kunnen beschouwen als een tijdelijke concentratie van genetisch materiaal, dat enige generaties geleden over een goed deel van de voortplantingsgemeenschap verspreid was en dat over enkele generaties op-

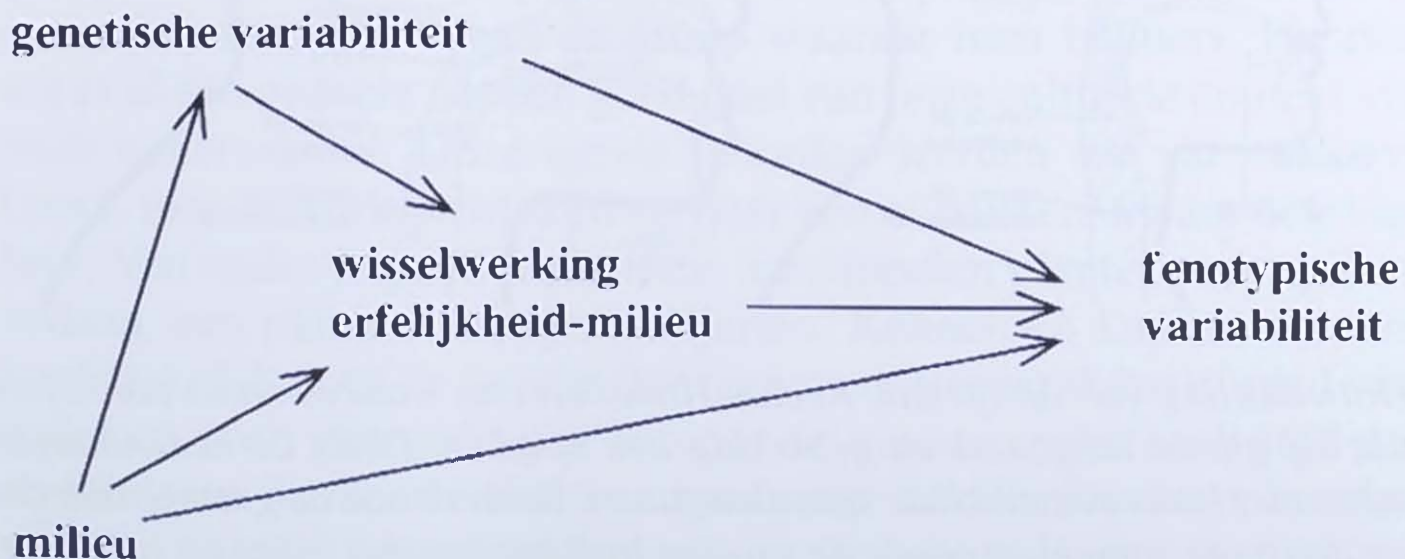
Voorstelling van de tijdelijke concentratie van genetisch materiaal in een individu.

nieuw over de populatie waarbinnen de genen gecombineerd worden, verdeeld zal zijn. Tegenover de tijdelijke en unieke genetische aard van het individu, staat het continu karakter van de populatie, de voortplantingsgemeenschap.

DE INVLOED VAN HET MILIEU

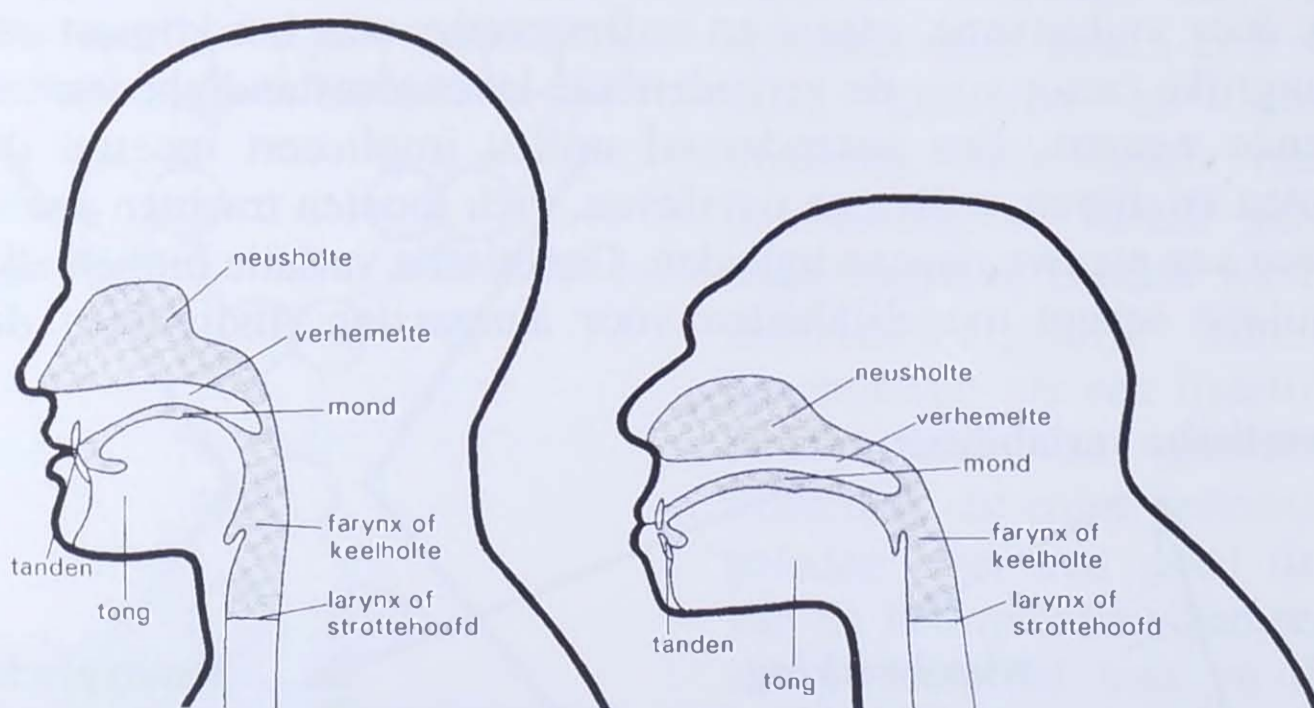
De mens als verschijningsvorm wordt niet alleen door genetische factoren, maar ook door het milieu bepaald. Onder milieu verstaan we het wisselend samenspel van zowel fysische (geografie, klimaat), als biologische (voeding, andere soorten, soortgenoten, enz.) factoren. Milieufactoren beïnvloeden elk stadium van de ontwikkelingsketen, gaande van onze genen tot ons gedrag. We vermelden hier slechts één voorbeeld. Onze lichaamslengte wordt niet alleen genetisch bepaald, maar ook de voeding speelt een rol. Dat de gemiddelde lengte opliep van ongeveer 160 cm in het begin van de 19e eeuw tot 175 cm heden ten dage, is nagenoeg volledig toe te schrijven aan een veranderde voeding. De man of vrouw die we iedere ochtend in de spiegel zien is lang niet altijd gelijk aan wat er in onze genen geprogrammeerd is... Hij, zij is de resultante van het wisselend samenspel tussen genetische variabiliteit, milieu en interactie tussen erfelijkheid en milieu.

Milieuomstandigheden zijn niet constant en veranderen in functie van de tijd. Naast het steeds opnieuw modelleren van het aardoppervlak door vulkanisme, erosie en sedimentatie, was het klimaat een belangrijke factor voor de veranderende levensomstandigheden van levende wezens. Een veranderend milieu impliceert meestal dat planten en dieren, willen ze overleven, zich moeten trachten aan te passen aan nieuwe omstandigheden. Genetische variatie binnen elke populatie schept mogelijkheden voor aanpassing. Individuen die

beter aangepast zijn aan hun omgeving, hebben grotere overlevingskansen en/of meer nakomelingen dan andere, die minder goed aangepast zijn. Daardoor worden de minder gunstige allelen uit de populatie verwijderd, terwijl de frequentie waarmee andere voorkomen, gaat toenemen. Op dezelfde wijze worden ongunstige mutaties uit de populatie verwijderd en krijgen gunstige mutaties een kans zich in de populatie te verspreiden.

Waarschijnlijk hebben veranderingen van het milieu, vooral ook klimaatwijzigingen, het hominisatieproces gestuurd. De vroegste primaten zouden eerst aanpassingen verworven hebben als insectenjagers (ontwikkeling binoculair zicht, grijpvingers en grijptenen). Nadien verwierven ze locomotorische specialisaties door aanpassing aan het boomleven. Ongeveer acht miljoen jaar geleden leidden tectonische veranderingen in Oost-Afrika tot een splitsing van de daar aanwezige mensapen. Ten westen van het slenkgebied ontwikkelden zich de chimpansees en de gorilla's, ten oosten zouden zich de hominiden ontplooien. Vermoedelijk was de afkoeling van de aarde, die vanaf zo'n zeven miljoen jaar geleden plaats had, oorzaak van een geleidelijk overgang van regenwoud naar savanne in dit gebied. De noodzakelijke aanpassingen aan het leven op de begane grond (tweevoetige voortbeweging, ontwikkeling van grotere hersenen, enz.) leidden tot een verdere evolutie van de hominiden en uiteindelijk tot de Homo sapiens en de hedendaagse mens.

Ontwikkeling van de spraak. Rechts Homo erectus waarvan men aanneemt dat hij alleen langzaam en gebrekkig kon spreken. Links de hedendaagse mens met beter ontwikkelde spraakorganen. Bemerkt ook de grotere schedel en daarmee samenhangende de grotere herseninhoud.

De mens ondergaat echter niet alleen de invloed van het milieu, hij werkt ook in op het milieu. Wat begon met het houden van enkele diersoorten en het verbouwen van graangewassen, leidde in de loop der eeuwen tot een steeds grotere impact van de mens op zijn omgeving. Vooral in de voorbije eeuw hebben nieuwe en betere technische middelen ons leefmilieu steeds ingrijpender en in steeds sneller tempo gewijzigd. De door de mens veroorzaakte veranderingen van het milieu, kunnen op termijn implicaties hebben voor de ontwikkeling van de mens zelf, fenotypisch zowel als genetisch.

ONZE VERBONDENHEID MET HET VERLEDEN REIKT VERDER DAN ONZE GENEN

Biologisch zijn wij via onze genen de erfgenamen van onze ouders en generaties voorouders. Ontelbare mensen hebben door hun leven ons leven mogelijk gemaakt.

Daarnaast zijn we de erfgenamen van de socio-culturele context van al die mensen. In het verleden hebben mensen houten en stenen werktuigen gemaakt en leren gebruiken, klei gemodelleerd tot aardewerk, metalen leren smelten en bewerken, stenen leren stapelen tot bouwwerken, dieren getemd, planten leren kweken, talen geconstrueerd, ideeën in abstracte tekens leren omzetten (schrift), samenlevingspatronen uitgetoet, magisch-religieuze systemen ontworpen... Daarvan ligt niets verankerd in onze genen. Kennis, technologie, taal, schrift enz. worden van de ene generatie naar de andere doorgegeven, worden in iedere generatie getoetst en verbeterd.

Essentieel was de opvoedende functie van de ouders, die de kinderen introduceerden in de levensgewoonten, de zedelijke oordelen, de godsdienstige overtuiging en heel het complex dat men samenvat onder levenswijsheid van de groep waartoe men behoort. Hebben wij er al aan gedacht dat een goed deel van onze culturele context via onze ouders komt. Onze eerste woorden leerden we van moeder. Lepel, mes en vork gebruiken en later een ei bakken, kwam ook van haar. Van vader leerden we spitten, aardappelen planten, een spijker inslaan, een plank doorzagen, biljarten. Kennen en kunnen werden hoofdzakelijk door de familie doorgegeven. Beroepskennis werd van vader op zoon overgedragen en voor de meeste ambachten gold dat de kinderen de meestertitel van hun vader erfden. Dochters leerden van hun moeder het huiselijk werk.

Wie en wat we zijn wordt niet alleen bepaald door de genen die we van onze voorouders kregen, maar ook door wie of wat onze voorouders waren... Je werd als kind van een landbouwersgezin niet geboren in een kasteel en de kleine van de dorpsbrouwer kwam niet terecht in de kortwoonst van een dagloner. De stand waartoe men behoorde, werd bepaald door de stand van de ouders.

DE EVOLUTIE VAN HET GEZIN

In tegenstelling tot de nakomelingen van de meeste zoogdieren, is een mensenkind bij zijn geboorte een vrij hulpeloos wezen. Bovendien duurt het vele jaren voor dat kind volwassen wordt. Tijdens het hominisatieproces groeiden de schedel en de hersenen relatief sneller dan de rest van het menselijk lichaam - dus ook sneller dan het vrouwelijk bekken. Moest het hoofd van een baby, al volledig of zelfs maar half volgroeid zijn in het moederlichaam, dan zou een natuurlijke bevalling onmogelijk zijn. Derhalve worden mensenkinderen geboren met een hersenomvang die slechts 25% bedraagt van de volgroeide omvang. Ter vergelijking: bij een jonge chimpansee is dat 65%. Bij de mens duurt het tot de puberteit voor de hersenen volgroeid zijn. Zijn de uiteindelijke mogelijkheden van de hersenen zeer groot, voorafgaand is een ingewikkeld en langdurig leer- en socialiseringsproces nodig. De evolutie van de hersenen was immers gekoppeld aan een geleidelijke overgang van een instinctieve naar een bewuste controle van het gedrag.

De *moeder-kind-band* vormde de basis voor de verzorging en opvoeding van het kind, maar een langere ontwikkeling van de nakomelingen eiste een langere en intense postnatale zorg. Een investering die blijkbaar zo groot was, dat ook een inbreng van de vader noodzakelijk werd. Waarschijnlijk concretiseerde een en ander zich in een taakverdeling tussen beide ouders. Het ouderpaar als *voortplantingsgemeenschap* evolueerde daardoor naar een *gezin*, essentieel gekenmerkt door het langdurige samenleven van ouders en nakomelingen. Sommige auteurs menen zelfs dat die evolutie een belangrijke rol heeft gespeeld bij de verdere hominisatie.

Als we het hebben over de verzorging en opvoeding van kinderen, dan mag het begrip gezin niet te eng begrepen worden. Naast de biologische ouders, vervulde dikwijls een ruimere kring van verwanten - grootouders, broers en zusters, ooms en tantes - belangrijke taken

of namen in bepaalde omstandigheden zelfs de rol van de ouders over. Mettertijd werd het gezin een door de gemeenschap erkende samenlevingsvorm tussen man en vrouw, door sociale regels omkadert en plechtig bezegeld door een ceremonie.

Wanneer de mens overgestapt is van een jager-verzamelaars bestaan naar een sedentair bestaan, ging *bezit* een steeds belangrijker rol gaan spelen in menselijke gemeenschappen en dat heeft de verdere sociale evolutie van het gezin beïnvloed. Een gezin vormde in eerste instantie een economische eenheid, waar men niet alleen de maaltijden samen deelde, maar ook samen produceerde. Produceren stond niet enkel in functie van het levensonderhoud, maar ook van het verwerven van bezit, al was dat laatste lang niet voor iedereen toegankelijk en zeker niet voor iedereen in gelijke mate beschikbaar. Kinderen werden verondersteld om hun ouders te helpen en de bedrijvigheid van het gezin verder te zetten. Een ouderpaar kwam niet langer tot stand op grond van een toevallige keuze, fysieke eigenschappen of specifiek gedrag, maar vooral in functie van het bezit, van de beroepsactiviteiten of de sociale status. Gaandeweg kregen ouders meer medezeggenschap in de partnerkeuze van hun kinderen. Die ouderlijke bemoeienissen waren doorgaans recht evenredig met bezit en status. Een huwelijk was overigens een mogelijkheid om de positie van de familie nog te verbeteren.

Iedere cultuur kende zowat zijn eigen samenlevingsmodel voor ouders en kinderen. Hedendaags worden die vroegere modellen vaak op een nogal simplistische manier beschouwd en beoordeeld. Zo wordt bij de beschrijving van het Romeinse gezin, de *pater familias* (heer des huizes) steevast afgeschilderd als een absolute heerser over vrouw, kinderen en slaven. De *patria potestas* (vaderlijke macht) was wettelijk gezien een feit, maar de verhoudingen binnen een gezin waren een stuk complexer dan de loutere vaststelling dat de vader er het gezag uitoefende. De uitoefening van het vaderlijk gezag betekende in eerste instantie, dat iedereen die onder zijn gezag stond, niet als volledig onafhankelijk handelend persoon kon optreden, vooral niet in financiële aangelegenheden en bij het afsluiten van contracten. In theorie hadden de kinderen nauwelijks meer onafhankelijkheid dan een slaaf. In werkelijkheid kon een vader zijn kinderen heel wat vrijheid toestaan: het hebben van een eigen huishouding, het uitbaten van een landbouwbedrijf of een handelszaak. Een vader kon zijn kinderen zelfs vrijlaten. Als we daarbij ook de levensverwachting en de levensomstandigheden in het oude Rome in acht nemen, dan is er weinig reden om de *patria potestas* te gaan drama-

tiseren. Een derde van de kinderen verloren hun vader voor ze tien jaar werden. Op vijftienvijftigjarige leeftijd had tweederden al zijn onafhankelijkheid verworven. Op hun veertigste had amper zes procent van de Romeinen hun vader nog in leven. Uit onze schooltijd zijn ons vooral de afbeeldingen en beschrijvingen van prachtige Romeinse villa's en patriciërshuizen bijgebleven. De woonomstandigheden van de doorsnee Romein waren echter heel wat bescheidener. In de stad woonde de meerderheid van de gezinnen in de zogenaamde *insulae*, huizenblokken van enkele verdiepingen hoog. Ze hadden er een kleine ruimte waar ze zich wassen, aten, sloepen, leefden. Op het platteland was de toestand niet beter. Alleen de meest begoeden konden zich een *domus* (huis) permitteren, de rest woonde in kleine huisjes in leem of baksteen. Het is weinig waarschijnlijk dat de gewone Romein, die het moeilijk had om de eindjes aan mekaar te knopen, zich veel zorgen maakte over de *patria potestas*...

De relatie tussen man en vrouw was in essentie een verbintenis tussen man en vrouw, gebaseerd op wederzijdse toestemming en met het doel nageslacht te verwekken. Het Romeins huwelijk was geen juridische aangelegenheid zoals bij ons, maar een privé-zaak. Wanneer een man en een vrouw erin toestemden om samen te gaan wonen, werden zij zonder verdere plichtplegingen of ceremonies als gehuwd beschouwd. Enige voorwaarde was dat ze vrije Romeinse burgers waren. Even gemakkelijk als men huwde, kon men ook weer scheiden. Het volstond dat een van beide partners aan de andere liet weten dat het huwelijk beëindigd was. Na een echtscheiding bleven de kinderen onder het vaderlijk gezag. Heel anders was het huwelijk onder *manus*, waarbij de vader zijn dochter overdroeg aan haar echtgenoot. In feite veranderde ze alleen van *patria potestas* en had dezelfde status als haar kinderen. Alles wat ze bezat of verwierf, behoorde toe aan haar echtgenoot. Bij het overlijden van haar echtgenoot kon ze zoals haar kinderen aanspraak maken op een deel van de erfenis, tenzij een testament daar anders over besliste. Bij het begin van de keizertijd was het huwelijk onder *manus* zo goed als verdwenen.

Voor de slaven was de *patria potestas* geen fictie, maar werkelijkheid. Hun lot werd bepaald door de *pater familias*. Slaven konden niet huwen en een gezin vormen, maar in de praktijk werd hun toegestaan om een gemeenschap te vormen. De kinderen werden echter de slaven van de *pater familias*. Deze in het huis van de meester geboren slaven, *vernae*, waren van vitaal belang om het dienstpersoneel op peil te houden.

De Romeinse samenleving was een mannenmaatschappij en dat blijkt niet alleen uit het juridisch statuut van de vrouw. De manier waarop men over de vrouw schreef, is ook veelzeggend. Zo meende de beroemde geneesheer Galenus dat mannen voortkwamen uit foetussen die tot vollere ontwikkeling waren gekomen. Vrouwen waren van nature killer en in wezen mislukte mannen. In 'Oeconomica' (Over de huishouding) heeft Aristoteles het over het rollenpatroon: *De natuur schiep een sterker en een zwakker geslacht, opdat het ene wegens zijn vreesachtigheid een bewakende functie zou vervullen, het andere wegens zijn moed een verdedigende functie, en opdat het ene dingen van buiten zou aanvoeren, het andere de dingen binnenshuis zou bewaren. In verband met de taakverdeling is het ene geslacht in staat een zittend leven te leiden en te zwak om buitenshuis werkzaam te zijn, terwijl het andere minder goed kan stilzitten en enkel gezond is als het kan bewegen. In verband met de kinderen is het verwekken gemeenschappelijk, de hulp iets persoonlijks: voor het ene geslacht is immers het voeden, voor het andere het opvoeden.*

De komst van het christendom veranderde weinig aan het Romeinse gezinsmodel. Ofschoon in het evangelie man en vrouw als gelijken beschouwd worden (Mattheüs 19, 3-11), lijkt dat bij Paulus al minder evident: *Vrouwen weest onderdanig aan uw man als aan de Heer: Want de man is het hoofd van de vrouw, zoals Christus het hoofd is van de kerk. Hij is ook de Verlosser van zijn lichaam, maar zoals de kerk onderdanig is aan Christus, zo moet ook de vrouw haar man in alles onderdanig zijn.* De vroeg-christelijke opvattingen over gezin en huwelijk verschilden nauwelijks van deze van de klassieke moralisten, behalve dat daar waar het huwelijk in de Romeinse traditie een plicht was, de christelijke denkers de echtverbintenis niet als de belangrijkste opgave van de mens zagen. Stond het huwelijk volgens de christelijke theoretici in de schaduw van de *maagdelijkheid*, toch stelde Augustinus dat het huwelijk de belangrijkste band was in de menselijke samenleving. Doel van het huwelijk was het verwekken van kinderen. Seksuele lusten waren er pas na de zondeval gekomen en derhalve uit den boze. Het is niet duidelijk in hoeverre het christendom een rol heeft gespeeld bij de wijziging van de Romeinse wetgeving op echtscheidingen die in 337 door keizer Constantijn werd uitgevaardigd. In alle geval maakte de wet alleen unilaterale echtscheidingen moeilijker, scheiden in onderlinge overeenstemming bleef nog altijd mogelijk.

Het christendom was zich nauwelijks beginnen verspreiden als Germaanse volksstammen het imperium overspoelden. Zij intro-

duceerden andere opvattingen en gebruiken. Over het oorspronkelijke Germaanse gezinsmodel is eigenlijk weinig gekend. Ofschoon Caesar, Plinius en anderen over de Germanen berichtten, wordt vooral de publicatie 'Germania' van Tacitus, verschenen aan het einde van de eerste eeuw, als referentie voor de wereld van de Germanen gebruikt. Zoals de Romeinse maatschappij, kende ook de Germaanse samenleving verschillende standen: vrijen, halfvrijen en slaven. Het gezin werd gevormd door de man, zijn vrouw en de kinderen. Het huwelijk was het resultaat van een verbintenis tussen de vader van de vrouw en haar toekomstige echtgenoot. Daarbij werd de voogdij van de vader over zijn dochter, overgedragen aan haar man. De prijs was de bruidsschat die door de man aan de vader van de bruid diende betaald. Bezit en sociale status speelden ook hier een belangrijke rol bij de keuze van een partner. Halfvrijen en slaven, die aan de grond van hun heer gebonden waren, konden een gezin hebben, maar om te huwen moesten ze de toestemming van de heer hebben. Waarschijnlijk bemoeide de heer zich meer dan eens rechtstreeks met de partnerkeuze van zijn halfvrijen en slaven. Het huwelijk kon ontbonden worden als de man zijn vrouw verstootte omdat ze overspel gepleegd had of geen kinderen kon krijgen.

Het Germaanse gezin was in belangrijke mate afhankelijk van het ruimer verband van verwanten, *de sibbe* of familie. De Germaanse samenleving was niet georganiseerd zoals de Romeinse en er was geen instantie die belast was met het opsporen en bestraffen van misdrijven tegen personen of goederen. Ieder individu diende zelf zijn rechten te verdedigen en de wraak was daarbij een strafrechterlijk principe. Men kon daarbij rekenen op de solidariteit van de ganse familie. Het recht op wraak kon afgekocht worden door betaling van het *zoengeld*, maar heel dikwijls werd de wraak effectief uitgevoerd. Wraak leidde dan tot weerwraak van de andere partij en zo ontstonden vetes, die vaak ontaardden in private oorlogen tussen families.

Ook nadat Germaanse volksstammen zich in de periode van de volksverhuizingen in onze gewesten vestigden, bleven de hoofdtrekken van de Germaanse samenleving bewaard. De christelijke moraal zou slechts geleidelijk greep krijgen op de samenleving en het gezinsmodel. Pogingen van de Karolingers om nieuwe rechtsprincipes ingang te doen vinden, zijn even vlug als de eenheidsstaat die ze wilden inrichten, weer verdwenen. Het zou uiteindelijk tot de elfde, twaalfde eeuw duren voor men geleidelijk de schuldige of benadeelde individuen kon losmaken uit de familiale

band en publieke instellingen konden beslissen over schuld en strafmaat. Ondanks alles zouden wraak en vetes, zoals uit talrijke bronnen blijkt, nog tot in de veertiende eeuw gebruikelijk zijn. De turbulenties die rond 1300 in Gent tussen de familie Mathijs en de familie Borluut hoog oplaiden, zijn daarbij maar één voorbeeld.

In de twaalfde eeuw veranderden de kerkelijke opvattingen over het huwelijk. Zo kon het huwelijk alleen gebaseerd zijn op de wederzijdse instemming van de partners en het werd bovendien onverbreekbaar. Dat veranderde echter weinig aan de positie van de vrouw in de samenleving en het gezin. Vaders, broers en ooms beslisten nog altijd over de huwelijkspartner van de jonge vrouwen in de familie. Bezit en sociale status waren daarbij de belangrijkste norm. Vrouwen hadden door hun andere natuur een andere functie dan mannen. Hun taak was het opvoeden van de kinderen en het beheren van het huishouden. In het openbare leven was er voor vrouwen geen plaats. Enkel in een aantal uitzonderlijke gevallen konden ze zelfstandig optreden. Het weduwschap was een van de gevallen die tot ontvoogding leidde. Enkel in de sociaal lagere klassen was de vrouw ingeschakeld bij de inkomensverwerving van het gezin. Ook kinderen werden al vrij vroeg gebruikt als hulp bij de familiale activiteiten.

Naar middeleeuwse maatstaven is en blijft de vrouw ondergeschikt aan de man, wordt ze als inferieur beschouwd, door sommigen zelfs gedemoniseerd. Daarvoor verwijst men niet alleen naar het scheppingsverhaal en de uitspraken van Paulus, maar ook naar de geschriften van klassieke wijsgeren zoals Aristoteles. Het is echter zeer de vraag of de gemiddelde middeleeuwer zich veel zorgen maakte over al dat filosofeer. Was het huwelijk niet veeleer een overeenkomst om samen te overleven, samen kinderen te hebben met het oog op de toekomst en samen misschien iets te erven? In een maatschappij waar de meerderheid van de mensen van de morgen tot de avond werkten om rond te komen, waar ziekte of tegenslag elk ogenblik konden toeslaan, zal het allicht weinig uitgemaakt hebben hoe de rollen in het gezin verdeeld werden. Om een dak boven het hoofd te hebben, zich te kunnen kleden en verwarmen, iedere dag voldoende eten op tafel te kunnen zetten, was het niet belangrijk te weten wie wat deed, wel er zeker van te zijn dat iemand het deed.

Na het Concilie van Trente (1545 - 1563) diende de maatschappij gezuiverd van alle ketterse ideeën. De Contrareformatie reikte uiteindelijk veel verder dan de uitroeiing van het protestantisme. De

kerk verstevigde haar greep op de samenleving door het uitbouwen van een nieuw geestelijk kader. Het individu werd er gevolgd van de wieg tot aan het graf. Huwelijken zonder toestemming van de ouders en zonder getuigen waren onmogelijk. Overtredingen betreffende het religieuze leven, de seksuele moraal en de huwelijkswetgeving vielen vanaf de zeventiende eeuw onder de bevoegdheid van het officialaat, de rechtbank van het bisdom. Het huwelijk was ingesteld om kinderen voort te brengen en alles wat niet voldeed aan die intenties, was strafbaar. Zij die een echtelijke verhouding hadden zonder het verlangen naar een kind, bedreven dagelijkse zonde. Zijn eigen vrouw aankijken uit begeerte werd gelijk gesteld met overspel en derhalve een grote zonde van onkuisheid. De demonisering van de vrouw, die in de Middeleeuwen opgang maakte en in de tweede helft van de vijftiende eeuw een hoogtepunt kende met de publicatie van de 'Heksenhamer' van de dominicanen Jakob Sprenger en Heinrich Institoris, leidde in de zestiende en zeventiende eeuw tot een ware heksenjacht en de dood van duizenden vrouwen.

In de context van wat we hiervoor vermeldden, moeten we ons uiteraard geen illusies maken voor wat betreft het juridisch statuut van het gezin. In de zeventiende eeuw werd de 'pater familias' uit het Romeins recht weer van onder het stof gehaald. De echtgenoot werd bevestigd als de centrale figuur van het gezin, de vrouw werd verwezen naar de haard. Het huwelijk was nog nauwelijks een zaak van partners, maar wel van de ouders of de voogden.

Tot het begin van de negentiende eeuw was de drie-generatie-familie een algemeen verschijnsel en op het platteland zou dat ook nog enige tijd zo blijven. De wederzijdse zorg voor de onderscheiden generaties was vrijwel in evenwicht, ouders zorgden voor hun opgroeiende kinderen en deze laatsten namen hun ouders in bescherming eens deze bejaard werden. In de steden waar de huishoudens dikwijls kleiner waren - de grootouders maakten er vaak geen deel van uit, stichtten broederschappen en ambachtsgilden al in de veertiende en vijftiende eeuw tehuizen voor hun bejaarde en behoeftige leden en namen daarmee een van de functies van het traditionele gezin over.

Niet alleen het gezin op het platteland, maar ook de stedelijke economisch-zelfstandigen, vormden heel dikwijls een productie-eenheid, een eigen onderneminkje. De status van de vader was dubbel: gezinshoofd en patroon. In de loop van de negentiende eeuw

kwamen veel van deze kleine zelfstandigen in de snel groeiende groep van arbeiders. Door de uitbreiding van sommige kleine ondernemingen splitste het patronale gezag zich van het vaderschap af. Deze maatschappelijke evolutie leidde tot de mogelijkheid dat vader, moeder, zoons en dochters in verschillende ondernemingen of gezinnen arbeid vonden.

In meer recente tijden heeft het gezin zich niet alleen meer zelfstandig gemaakt binnen het groter geheel van 'de familie', maar ook de gezinsleden maakten zich steeds zelfstandiger binnen het gezin. Bovendien veranderde de structuur en de functie van het gezin. Rond de eeuwwisseling kwam de emancipatie van de vrouw, de principiële erkenning van haar maatschappelijke gelijkwaardigheid aan de man. Onderwijs werd meer en meer voor haar toegankelijk, werkkringen werden voor haar opengesteld. De vrouw trad steeds meer als handlingsbekwaam op en vervulde steeds meer functies. Tegelijkertijd verloor het gezin tal van functies. Zo nam de school niet alleen de leertechnieken als lezen, schrijven en rekenen ter hand, maar ook heel de opvoeding in brede zin. Op de werkplaats werden jongeren opgeleid om een beroep uit te oefenen. Vakverenigingen brachten hen bij wat hun sociale rechten waren. Vooral na de Tweede Wereldoorlog ging de media, in het bijzonder de televisie, in toenemende mate de taak van overdracht van levensgewoonten en waarden overnemen van het gezin of droegen er minstens toe bij dat wat traditioneel in het gezin verkondigd werd in vraag werd gesteld.

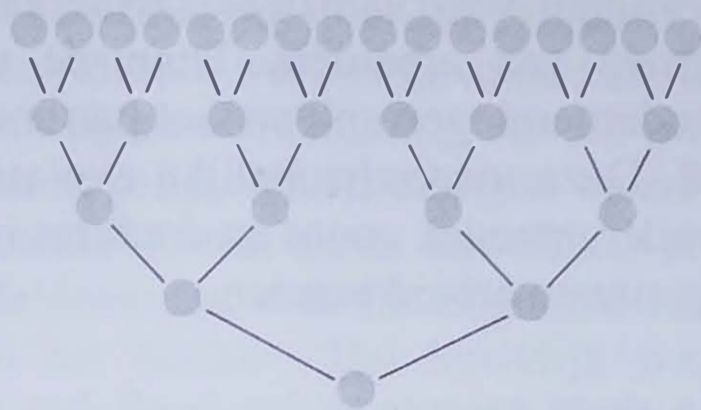
De snelle evolutie die het gezin in korte tijd doormaakte, is echter verre van geëindigd.

WIJ EN ONZE FAMILIE

Meer dan ooit tevoren is er bij een breed publiek interesse voor het verleden. Dat vertaalde zich in de voorbije halve eeuw in de oprichting van een groot aantal geschied- en heemkundige kringen en genealogische verenigingen. Vooral de zoektocht naar onze voorouders blijkt heel wat belangstelling te genieten.

Omdat de beoefening van de genealogie dateert van voor we enig inzicht hadden in erfelijkheid en evolutie, is de traditionele wijze waarop we het verleden van onze familie benaderden lang niet altijd gelijklopend met de biologische, de werkelijke geschiedenis van

onze familie. Het is nog altijd gebruikelijk om uit te gaan van een zogenaamde *stamvader* en diens nakomingschap, die allen dezelfde naam dragen, weer te geven. Meestal wordt daarbij alleen aandacht geschonken aan de nakomelingen in mannelijke lijn. Vollediger is het *parenteel*, waar alle nakomelingen, zowel in mannelijke als vrouwelijke lijn vermeld worden. De mensen die in een genealogie voorkomen, zijn met ons verwant omdat we met hen gemeenschappelijke genen hebben, maar behalve de lijn die tot de stamvader voert, hebben ze niets van doen met onze voorouders. Alleen een kwartierstaat geeft een volledig overzicht van onze voorouders.

Voorbeeld voor de opbouw van een kwartierstaat.

Familiekundigen willen meestal zo ver mogelijk in de tijd terug gaan. Wie wil opklimmen tot het einde van de zeventiende eeuw, zo'n elf generaties ver, moet, tenzij dezelfde persoon verschillende keren voorkomt, de gegevens van 2048 verschillende voorouders gaan opzoeken. Dat is een gigantisch werk, dat behalve namen en data meestal weinig of niets aan het licht brengt over onze voorouders. Bovendien is een kwartierstaat op zich zeker geen familiegeschiedenis. Misschien is het nuttiger om ons te beperken tot dat deel van de familie waarover informatie voorhanden is en de beschikbare tijd en energie aan te wenden om onze familiegeschiedenis in de breedte en de diepte uit te werken: onderzoek van de gezinnen waaruit onze voorouders stammen, raadplegen van alle mogelijke bronnen om een zo ruim mogelijk beeld van die mensen te krijgen. De antwoorden op de vragen: waar woonden ze, waar werkten ze, gingen ze naar school, hoe godsdienstig waren ze, waren ze actief in het verenigingsleven, zijn er bepaalde ziekten die regelmatig voorkomen, enzovoort, moeten ons toelaten om een echte familiegeschiedenis te schrijven. Essentieel is ook dat we zicht hebben op het historisch en maatschappelijk kader en dat we aandacht hebben voor de socio-culturele evolutie van mensen en gezinnen. Het is niet alleen interessant om te weten van wie we onze genen kregen. De evolutie leren kennen van de sociale context waarin de generaties voor ons geleefd hebben, is even verrijkend. Tenslotte zijn wij niet alleen de biologische erfgenamen van onze

voorouders, maar ook de erfgenamen van hun socio-culturele achtergrond.

Het zoeken naar ons verleden kan een boeiende zoektocht zijn, maar misschien moeten we bedenken dat die zoektocht niet noodzakelijk in een of ander archief begint. In oude schoendozen en koffers moeten op heel wat zolders nog schatten verborgen liggen: oude foto's, vergeelde akten, brieven, schoolrapporten... Ouders, grootouders, ooms en tantes zijn rondwandelende boeken, die ons uit eerste hand het verhaal van ons verleden kunnen brengen. Noteer die verhalen, neem ze op. Ze zijn van onschatbare waarde voor ons en voor diegenen die na ons komen. Ze openen de deuren van ons verleden. Ze zijn het uitgangspunt voor verdere zoektochten. Het is eerst als die mensen er niet meer zijn, dat blijkt dat de navelstreng met een stuk verleden is doorgeknipt. Op de vele vragen die je nog had willen stellen, komt nooit een antwoord meer.

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

- BASTIAEN F., *Wat is een echte familiegeschiedenis?*, Vlaamse Stam, jaargang 26 (1990), nr. 2, p. 49-57.
- BERENTS D.A., *Het werk van de vos - Samenleving en criminaliteit in de late Middeleeuwen*, Zutphen, 1985.
- BLOCKMANS W., *Een Middeleeuwse vendatta*, De Haan, 1987.
- CASTELAIN RIK, *De mentaliteit van boeren en burgers in Oudenaarde en zijn kasselrij (15de - 18de eeuw)*, Oudenaarde, 1987.
- CLIQUET R.L. EN THIENPONT K., *Biologische variabiliteit bij de mens*, Gent, 2002.
- CLIQUET R.L., *Bio-antropologie, bevolking en samenleving*, Gent, 2001.
- COKELAERE M., CRAEYNEST P., *Onze genen - Handboek menselijke erfelijkheid*, Leuven, 2000.
- COQUIDÉ E., *Amélioration des plantes cultivées et du bétail - génétique appliquée*, Paris, 1920.
- DARWIN CH., *On the origin of species by means of natural selection*, London, 1902.
- DE DUVE CHR., *De levende cel - Rondreis in een microscopische wereld*, Deel 1 en 2, Maastricht/Brussel, 1987.
- DELUMEAU J., *La peur en Occident XIVe - XVIIIe siècles*, Parijs, 1978.
- DENECKERE G., *Familiegeschiedenis - een handleiding*, Gent, 2001.
- DOBZHANSKY TH., *Genetics and the origin of species*, London, 1964.
- EYBEN E., LAES CHR., VAN HOUDT T., *Amor-Roma. Liefde en erotiek in Rome*, Leuven, 2003.

- FALCONER D.S., *Quantitative genetics*, New York, 1989.
- JONES P., SIDWELL K., *The world of Rome*, Cambridge, 1997.
- PERRET J., *Tacite. La Germanie*, Parijs, 1962.
- ROELSTRAETE JOH., *Handleiding voor genealogisch onderzoek in Vlaanderen*, Roeselare, 1992.
- SCHELLEKENS H., *Bouwstenen van de erfelijkheid - Toepassing van de recombinant DNA technologie in de geneeskunde*, Amsterdam, 1985.
- STÖRG H.J., *Geschiedenis van de filosofie*, Utrecht, 2002.
- VAN DEN BERGHE H., *Op weg naar de mens op maat?*, in *Grenzeloze wetenschap van Jan Van Pelt*, Leuven, 1997, p. 77-82.
- WATSON J., *Biologie moléculaire du gène*, New York, 1970.

60 JAAR GELEDEN WERD AALTER BEVRIJD DOOR POOLSE TROEPEN

WIE WAREN ZE, VAN WAAR KWAMEN ZE EN WAAR GINGEN ZE HEEN?

In "Land van de woestijne", 7de jaargang, nummer 1 uit 1984 schreef Maurice Thijs een artikel over de bevrijding van Aalter in de periode van 8 tot 11 september 1944. Iedereen weet dat Aalter bevrijd werd door Poolse troepen; ten bewijze hiervan een gedenkteken dat op 3 september 1972 aan Ter Walle werd onthuld door Generaal Maczek. Hij was bij de bevrijding bevelhebber van de Eerste Poolse Pantserdivisie. Hieronder ressorteerde het Tweede Pantserregiment dat in Aalter opereerde en het stond onder bevel van luitenant-Kolonel Kaszutski. In "Land van de Woestijne", 2^e jaargang 1979, nummer 2 werd voorheen ook uitvoerig beschreven hoe de Polen zich heldhaftig verweerden in de straten om en rond Aalter-Brug. Over de geschiedenis van deze divisie is minder gekend. Daarom vonden we het nuttig het ontstaan van onze "bevrijders" te schetsen vanaf hun ontstaan in Engeland en de weg die ze aflegden vanaf de stranden van Normandië tot hun intocht in Aalter en hun achtervolging bij de terugtocht van een op de knieën zittend Duitse leger.

Generaal Maczek

DE POOLSE PERIODE

De kern van de divisie maakte oorspronkelijk deel uit van de pantserdivisie van Kolonel Maczek. Toen de Duitsers in september 1939 Polen binnen vielen, moesten ze de strijd opgeven tegen de overmacht van het "blitz-offensief" van Hitler. Een groot deel van de divisie trok zich samen met zijn bevelhebber Maczek over de grens terug naar Hongarije. Daar werden ze later toch ontwapend maar een deel van de troepen vluchtte clandestien naar Frankrijk en nam er opnieuw de

wapens op tegen Duitsland. Ze bleven er tot ook de Fransen in juni 1940 capituleerden en de wapens neerlegden.

NAAR ENGELAND

Bij de evacuatie van het Britse Expeditie Corps vanaf de stranden van Duinkerke, trokken heel wat Polen mee met deze aftrekkende Engelsen. In Engeland verbleven toen reeds heel wat Poolse strijders waaronder een groot deel piloten die hun land ontvlucht waren en ondertussen de rangen van de R.A.F. vervoegd hadden. Hier denken we onder meer aan het "Pomerian Squadron", ingedeeld bij Bomber Command, terwijl het een Poolse Wing was die op 1 januari 1945 het vliegveld van Sint-Denijs-Westrem verdedigde bij de Duitse luchtaanval, gekend onder de naam "Operation Bodenplatte". Zij waren ingedeeld bij Fighter Command van de R.A.F. Dankzij de logistieke steun van Engeland werd een nieuwe pantserbrigade opgericht en werd de divisie ingedeeld bij het invasieleger (21^e Legergroep). Deze stond onder het bevel van Generaal Maczek die onder het opperbevel van Montgomery kwam te staan. De divisie groeide uit tot de 10^e Gepantserde Cavaleriebrigade (10 Ps Bde) en de 3^e Infanteriebrigade (3 Inf Bde). Ze hadden respectievelijk vier pantserregimenten en drie infanteriebataljons. De Polen werden uitgerust door de geallieerden met Sherman tanks, Cromwell tanks en lichte tanks van het type Stuart. Toen de invasievloot op 6 juni 1944 klaar stond op de Engelse stranden, telde de divisie 855 officieren, 15 210 manschappen en 381 tanks. Voor de oversteek naar Normandië werd Maczek bevorderd tot brigadegeneraal.

NAAR NORMANDIË

Na de landing op de Franse stranden kwamen de Polen voor het eerst in actie rond de stad Caen waar ze op de lijn Caen-Falaise herhaaldelijk slag leverden met de Duitsers. Ze stonden toen onder het bevel van het Eerste Canadese leger. (Een eenheid van deze Canadezen zullen we later terug vinden te Maria-Aalter bij hun doortocht naar Sint-Joris-ten-Distel, Beernem en Oostkamp tot ze daar de Brugse vaart over trokken om ten slotte Brugge te bevrijden.) Een groot deel van het invasieleger zat een tijdje ingesloten in de gekende "Zak van Falaise". Dit was een gebied tussen de stromen de

Orne en de Dives. Het waren de Polen die gevraagd werden om het zaakje op hun eentje te klaren, maar bij deze operatie leden ze heel wat verliezen. Toen de Duitsers zich terugtrokken, kostte de overwinning van de Polen op de Duitsers hen 445 doden, 1501 gewonden en 150 van de manschappen bleven voor altijd vermist.

BELGIË BINNEN

Na een rustpauze en een reorganisatie van de troepen, kwam de Poolse Divisie begin september opnieuw in actie. Op 2 september trokken ze ter hoogte van Ieper de Frans-Belgische grens over. Grote veldslagen kregen ze niet meer te verwerken op hun zegetocht maar toch kregen ze hier of daar nog te maken met fanatieke Duitse eenheden van het 15^e Duitse leger. Deze hadden immers de opdracht gekregen om het oprukkende geallieerde leger zo lang mogelijk op te houden en aldus de Duitse troepen die in Zeeland verbleven en dreigden ingesloten te geraken, de tijd te geven zich terug te trekken. Op 8 september werd Ieper bevrijd door het 10^e Regiment Jagers te Paard dat deel uitmaakte van de 10^e Pantser Divisie.

Kort daarop kwamen de eerste Poolse troepen via West-Vlaanderen langs Tielt en Ruiselede Aalter binnen. Ondertussen hadden ze toch een bruggenhoofd moeten opzetten op de Leie. In Aalter deed zich een voorval voor dat zich eerder had gemanifesteerd in andere dorpen of gemeenten: Poolse soldaten die verplicht ingelijfd waren in het Duitse leger, verbroederden met hun landgenoten en onmiddellijk verwisselden van

wapen en kostuum. Een dergelijk voorval deed zich voor in de Lostraat te Aalter waar in café "In den kanonnier", gehouden door Wed. De Foor, geklonken werd op de nieuwe vriendschap. Nadat reeds Brussel en Antwerpen gevallen waren, kregen de Duitsers de opdracht verdragings-

Gedenkteken in de omgeving van Ieper dat opgericht werd ter nagedachtenis van de bevrijding van de stad op 8 september 1944.

Poolse soldaten worden overal op hun zegetocht uitbundig onthaald door de burgerbevolking.

gevechten te leveren op het kanaal Gent-Brugge. Op Zeeland dreigden 80 000 manschappen ingesloten te geraken zodat die trachtten de Schelde over te steken rond Terneuzen en Breskens.

De Duitse troepen kregen op de weg Ruiselede-Aalter een geweldige luchtaanval te verwerken zodat de Poolse troepen gemakkelijker door Aalter geraakten maar aan de vaart werden ze opgehouden en konden slechts de zuidkant bezetten. In allerijl hadden de Duitsers op 8 september omstreeks 23 uur de kanaalbrug opgeblazen.

Op 10 september moesten de Polen, op aanvraag van de Britten, hulp bieden voor de bevrijding van Gent. Terwijl de Polen naar Gent vertrokken, zakten de Canadezen via Wingene en Maria-Aalter en Sint-Joris-ten-Distel af waar ze, ten koste van zware verliezen, het kanaal overstaken ter hoogte van Oostkamp (Moerbrugge).

NAAR NEDERLAND EN DUITSLAND

Op 11 september stond het 9^e Bataljon van de 1ste Poolse Pantserdivisie voor de poorten van Gent (Heuvelpoort). Op 14 september

trokken de Poolse troepen naar Lokeren en Sint-Niklaas waar ze ten noorden van deze stad Nederland binnen trokken. Terwijl de Canadezen en de Britten opdracht kregen om Zeeland te zuiveren, trokken de Polen naar Antwerpen (was ondertussen reeds bevrijd) om via de weg Turnhout-Eindhoven de vluchtende Duitse troepen te achtervolgen via Tilburg en Breda tot aan de Moerdijk. De Divisie stak nabij Nijmegen de Waal over en enkele dagen later werd de Rijn overgestoken te Emmerich. De verdere marsroute liep langs Enschede - Emmen - Ter Apel en Groningen. Hier trokken ze het Emskanaal over en geraakten zonder veel weerstand tot aan Wilhelmshaven.

Toen op 8 mei 1945 de oorlog een einde nam, werd Duitsland bezet door de geallieerde bezettingstroepen die elk een deel voor zich opeisten. De Poolse Divisie maakte deel uit van de bezettingsmachten in de Britse bezettingszone.

In september 2004 zal het zestig jaar geleden zijn dat langs de vaart te Aalter niet minder dan zestien Polen het leven lieten om ons van het Duitse juk te bevrijden.

Zoals bij de aanvang van deze bijdrage reeds vermeld, werden deze Polen niet vergeten en werd ter nagedachtenis van deze gesneuvelden aan Ter Walle een gedenkteken onthuld.

Henri DE BAETS

STROPERSDRAMA TE BELLEM

Iedereen heeft wellicht al eens een of ander stropersverhaal horen vertellen. Vroeger kwam stropen of "*pensejagen*" in onze contreien frequent voor.

In 1912 vond te Bellem een echt menselijk drama plaats op de wijk Markette.

Uit het Liber Memoriales van toenmalig pastoor Julien Rogiers te Bellem (1906-1916), konden we het volgende verhaal optekenen.

Een eerste versie van het drama werd afgedrukt in het dagblad 'De Landwacht' van 17 december 1912, met als titel "*Een jongeling doodgeschoten te Bellem*".

Er wordt melding gemaakt van het overlijden op 14 december 1912 van de 20-jarige landbouwerszoon Trifoon Van Hoyen (°Lotenhulle, 19.10.1892 – Verhoeye genoteerd in de krant). Hij woonde samen met zijn broer Achiel (°Lotenhulle, 27.12.1890) op de wijk Markette bij zijn stiefvader Alfons Van Hoyen. Beiden waren de zonen van Charles-Louis Van Hoyen die gehuwd was met Sidonie-Marie Vergote (°Wingene, 12.05.1863). Na het overlijden van Charles-Louis te Lotenhulle, hertrouwde Sidonie-Marie met zijn broer Alfons (°Lotenhulle, 20.01.1867) en ging in 1901 met het gezin te Bellem wonen. Ze woonden op Waggebrug 50 op de wijk Markette. Later werden nog twee kinderen geboren te Bellem: Renilde-Marie (°05.02.1904) en René Maurice (°25.09.1909).

Trifoon Van Hoyen

Volgens vader Alfons Van Hoyen werd hij zaterdagochtend 14.12.1912 gewekt door gebonk op de deur. Een vreemde stem vertelde hem dat zijn zoon Trifoon schotwonden had opgelopen en voor de deur stond. Alfons deed aanstonds open en Trifoon wankelde bebloed naar binnen naar zijn bed. Hij bezweek er kort nadien. Hij had een schotwonde opgelopen in de buikstreek. Alfons merkte niemand op aan de deur en kreeg geen verdere uitleg meer van Trifoon over de oorzaak van de schotwonde. Hij veronderstelde dan

ook dat er een ongeval moest gebeurd zijn tijdens het "pensejagen". Eigenaardig genoeg werd de jongeling niet getroffen door hagel ("zaad") maar door een kogel.

Het parket van Gent kwam maandag rond de middag ter plaatse en deed de nodige vaststellingen en voerde ook een lijkschouwing uit. Het akelige nieuws was op zondagmorgen reeds bekend bij de vroegmis en was ook het onderwerp van alle gesprekken na de mis. Op 18 december 1912 werden meer details vrijgegeven in het dagblad. Volgens het nieuwe verhaal was vader Alfons met zijn zonen Achiël en Trifoon op zaterdagavond gaan kaarten in een bareelhuisje van de spoorweg tot rond 22.00 uur. Nadien waren ze naar huis vertrokken. De bareelwachters hadden rond middernacht een schot gehoord en het mondvuur van het wapen gezien op manshoogte. Gezien er in die periode regelmatig gestroopt werd met de lichtbak op hazen, hadden ze daar verder geen aandacht meer aan geschonken. Vader Alfons blijft bij zijn verklaring dat onbekenden zijn getroffen zoon rond middernacht thuis hebben gebracht en dat hij deze niet gezien heeft.

Op zondagnamiddag had men ter plaatse, aan de hand van wielsporen, kunnen vaststellen dat Trifoon waarschijnlijk naar huis werd gebracht met een kruiwagen over een stuk land tussen de spoorweg en de rand van het bos. Ook waren er sporen van schoenen en klompen te zien evenals het spoor van een hond. Op de plaats waar Trifoon waarschijnlijk werd getroffen, waren gestolde bloedsporen merkbaar en was de grond volledig omgewroet. Waarschijnlijk had de gekwetste er liggen rondkruipen en vechten tegen de dood. Door het slechte weer en de hevige regenval, waren de sporen op maandag, toen het parket ter plaatse kwam, reeds uitgewist. De jongeling zou op woensdag begraven worden te Bellem. Tot hier de versie van de kranten en de verklaringen van de vader Van Hoyen met als bijgevoegde commentaar van de pastoor in zijn Liber Memoriales "De ouders en broeder van het slachtoffer durven niet spreken".

Maar weldra kwam er aan het licht dat er waarschijnlijk meer aan de hand was dan een banaal ongeval. Na het verhoor van verschillende getuigen, hebben vader Alfons en zoon Achiël de juiste versie durven vertellen over wat er feitelijk gebeurd was. Uit vrees voor de gevolgen en de reactie van de grondeigenaars en het verlies van hun hofstede, durfden de slachtoffers de eerste dagen niet vrijuit spreken.

Op zondagmorgen reeds waren er vermoedens gerezen bij de mensen dat geen andere "*pensers*" Trifoon hadden aangeschoten gezien daar stropers enkel hagel gebruiken bij hun strooptochten en geen kogels. Trifoon had verder ook geen vijanden in het dorp zodat een wraakactie uitgesloten was. Na de zondagsmis, toen het nieuws verteld werd, waren alle ogen reeds gericht op jachtwachter Emiel De Buysser die uitzonderlijk die ochtend, ook reeds aanwezig was in de herberg. Van pure schaamte verliet hij de herberg.

Op 24 december 1912 werd jachtwachter De Buysser reeds aangehouden. Hij was jachtwachter bij grootgrondbezitter R. Gheelandt de Bistraten. De 4^e januari werd zijn boezemvriend, Jan Van Renterghem, bijgenaamd Jan Martens, na confrontatie met Achiel Van Hoyen, eveneens aangehouden. Hij was jachtwachter bij Adrien de Kerckhove d'Ousselghem.

In het Getrouwe Maldegem van 5 januari 1913 werd de nieuwe versie van de feiten afgedrukt. De gekwetste Trifoon werd door zijn broer Achiel met de hondenkar thuisgebracht. Hij stierf reeds in de kar voor ze hun woning bereikten. De familieleden hadden gezwegen uit vrees voor de grondeigenaars en uit schrik uit hun hofstede gezet te worden. Maar toen jachtwachter Emile De Buysser, die ook op Markette woonde, schaamteloos voorbij hun woning kwam en grimlachte, werd het Achiel te veel. Liever nog als een ellendeling op straat gezet worden dan langer de waarheid te verzwijgen.

Hij vertelde dan ook aan het parket te Gent dat Trifoon een week voor de feiten een "*velolantaarn*" ("*carburelicht*") had gekocht bij Kamiel Haeck te Aalter. Ze hadden de lantaarn 's avonds uitgetest en hun weide verlicht vanuit de achterdeuropening. En, vervolgde hij, de konijntjes kwamen gauw in grote getale in het licht zitten. Het zou een groot plezier zijn daar eens te kunnen in "*blazen*" (schieten) vertelde hij verder.

Trifoon kocht "*kardoezen*", hagelpatronen, te Lotenhulle bij Fons Naessens zonder echter zijn ouders te verwittigen. Ze trokken er op 14 december 's avonds even na 22.00 uur op uit met hun geweer en lichtbak. Trifoon droeg de lichtbak en zijn oudere broer Achiel het geweer. Weldra werd er op een konijn geschoten zonder het te treffen. Ze trokken een eind verder naar een andere weide in de nabijheid van de spoorweg. Plots hoorden ze gerucht aan de signaaldraad van de spoorweg en er werd geroepen. Kort daarop weerklonken vier schoten in de nacht en allebei werden ze getroffen door kogels zo groot als erwten.

Trifoon in de zijde en in de buikstreek, Achiel licht aan de arm.

Trifoon wou vluchten, maar zeeg hevig bloedend neer. Broer Achiel in paniek, liep naar huis om de hondenkar om zijn gewonde broer thuis te brengen. Toen hij terugkwam bij Trifoon, zat deze op zijn knieën te bidden en kroop angstig rond. De moordenaars waren verdwenen en gevlucht. Aanstonds werd Trifoon met de hondenkar thuisgebracht maar stierf nog voor ze hun woning bereikten. De geneesheer van Hansbeke werd er snel bijgeroepen. De brave man kon enkel nog het overlijden bevestigen. Achiel verklaarde verder aan zijn ouders, aan de buurvrouw en aan de dokter dat de moordenaars met twee waren en dat hij ze had herkend aan hun "tale" (stem). Maar er werd uit vrees voor de gevolgen overeengekomen te zwijgen. Voegen we er nog aan toe dat jachtwachter Emiel De Buysser nog geen jaar in dienst was als jachtwachter te Bellem bij de schoonzoon van de gouverneur van de provincie.

Hij kwam van Jabbeke waar hij reeds volgens zijn eigen verklaringen ongelukken had begaan. Hij vertelde te Bellem dat hij de "pensers" een lesje zou leren en dat er ongelukken konden gebeuren. Hij kon, zo zei hij, met zijn "kardoezen" stropers op 500 meter afstand neerleggen.

Er waren ook nog de verklaringen van de burenen van Van Hoyer die vertelden dat De Buysser hen in de voormiddag reeds verteld had dat Trifoon neergeschoten werd in de weide van Vermeersch. De plaats van het gebeuren werd echter pas op zondagnamiddag gevonden. Hoe kon De Buysser het dan zo vroeg geweten hebben? Eigenaardig genoeg werd ook Jan Van Renterghem in de buurt van het gebeuren, dat buiten zijn jachtterrein lag, reeds op zondagmorgen opgemerkt. In het Getrouwe Maldegem schrijft Victor De Lille: "Het onderzoek liep verder en de twee jachtwachters loochenden alle medeplichtigheid." Na 3 maanden werden ze zelfs voorlopig vrijgelaten. "Ze hielden zelfs hun Pasen in de kerk te Bellem," schrijft pastoor Rogiers in zijn Liber Memoriales. Ze zouden echter geoordeeld worden door het beroepshof. De pastoor voegt er nog aan toe dat 14 dagen voor de feiten Trifoon nog met toekomstig moordenaar De Buysser in het bos van de pastoor konijnen gevangen had met het fret. De Buysser had Trifoon dan ook leren "pensen" of stropen.

51 getuigen werden gehoord tijdens de verschillende zittingen op het proces tegen de twee beëdigde jachtwachters dat op 5 juni van start ging voor het hof van beroep te Gent. De betichten werden verdedigd door drie advocaten. Beide jachtwachters werden tenslotte veroordeeld. Emiel De Buysser kreeg voor slagen en verwondingen 2 jaar opsluiting en werd onmiddellijk aangehouden op de zitting. Jan

Van Renterghem kreeg 6 maand gevangenis omdat hij niet met kogels had geschoten maar met hagel. Hij werd eveneens aangehouden. Een frank schadevergoeding werd toegekend aan Achiël Van Hoyen voor de verwonding aan de arm. Deze zaak die de ganse bevolking van Bellem, Aalter en omgeving in beroering bracht, kreeg aldus haar beloop.

Andere dergelijke feiten hadden reeds vroeger plaats gevonden te Bellem. De Landwacht schrijft dat het niet de eerste maal was dat er mensen te Bellem omwille van een nietig dier werden neergeveld door de potentaten die men boswachters noemt. Inderdaad rond 1890 schoot Piet Van De Sompel op Stuyvenberg een stroper dood. De man was van Oostmolen maar was niet op slag dood. Hij is thuis gaan sterven. Pieter werd vrijgesproken omdat hij zoezegd als eerste zou beschoten geweest zijn. Pieter en zijn vrouw zijn te Bellem als sneeuw voor de zon ten onder gegaan.

Op de Kranepoel werd vroeger reeds lafhartig een kind neergeschoten. De poel was afgelaten om vis te vangen. In een overgebleven plas water was een jongen van circa 10 à 12 jaar met zijn makkers aan het vissen. De zatte "garde-chasse" van de gouverneur schoot op de groep kinderen en een jongen was morsdood. De moordenaar, Cies Van Hecke, werd tot 2 jaar veroordeeld en tot een boete van 2 à 3000 BEF schadevergoeding voor de ongelukkige ouders. Van Hecke bleef boswachter maar niet meer te Bellem vervolgt de pastoor nog.

Ten slotte voegt de pastoor er nog aan toe dat Emiel De Buysser wegens ziekte na een jaar opsluiting reeds werd vrijgelaten. Ook Jan Van Renterghem kreeg strafvermindering (*afslag* tekent de pastoor op). Hij vertelt verder dat Mr. Gheelandt de Bistraten later streng zijn jachtwachters heeft verboden nog op stropers te schieten. Hij verklaarde dat een mensenleven meer waard was dan dat van een konijn. Hij was zo getroffen door het gebeuren, dat hij aan de jacht verzaakte en ook geen jachtwachter meer in dienst nam op zijn domein.

Emiel De Buysser is na zijn vrijlating niet meer naar Bellem teruggekeerd. Hij zou naar Wijnendale vertrokken zijn.

EMIEL DE BUYSSER: °Aalter, 15.11.1875

Getrouwd op 25 oktober 1899 te Sint-Joris-ten-Distel met Maria-Angelica Van Loocke (°Sint-Joris-ten-Distel, 31.07.1879). Hij woonde op Waggebrug A 53 op de wijk Markette. De familie ver-

huisde reeds op 20 december 1913 met 5 kinderen naar Torhout.

JAN VAN RENTERGHEM: °Poeke, 02.09.1864

Getrouwd op 31 oktober 1908 te Bellem met Paulina De Clercq (°Bellem, 14.05.1863; +Bellem, 04.05.1911). Hij woonde aanvankelijk in de Krekelhulstraat 103.

Later hertrouwde hij te Bellem op 20 maart 1912 met Marie-Louise De Clercq (°Bellem, 19.09.1858). Hij woonde later op Spildoorn.

Beide jachtwachters waren goede vrienden en hadden de gewoonte steeds samen hun goed te bewaken. 's Avonds waren ze altijd samen van dienst alhoewel ze bij een verschillende eigenaar van dienst waren.

Roger BAECKELANDT

Bronnen:

Liber Memoriales Bellem

Uittreksels uit kranten: De Landwacht, Het Getrouwe Maldegem

Bevolkingsregister Bellem

EN TOEN... BEGON DE SCHELLING TE ROLLEN (deel 2 en einde)

Diezelfde dag werd Jan gevankelijk in het gravenkasteel voor het hof geleid. Hij was de hele tijd op secreet geplaatst. Nu men de bekentnissen van zijn broer Adolf had, werd Jan met deze feiten geconfronteerd. De ondervraging zou slechts een uur in beslag nemen.

Wat is er met het tinnen bord gebeurd? Waarom geeft hij de naam 'moule' aan die vorm? Hoe komt het dat hij op de hoogte is van het gieten van tinnen voorwerpen?

Ondervraag mijn schoonmoeder, zij zal wel bevestigen dat ik die tinnen schotel heb teruggegeven. De naam moule is het Franse woord voor vorm en wordt aan alle vormen gegeven om tinnen of loden voorwerpen te gieten zoals schotels, lepels, kogels. Langsheen de straat heb ik genoeg mensen gezien die zich bezig houden om tinnen lepels te gieten.

Er wordt gezegd dat ge eens zulke vorm gevonden hebt in een neusdoek langs de straat.

Diegene die dat zegt is gek.

De ondervraging is geen lachtertje. We kunnen u wel dwingen ons de waarheid te zeggen.

Hierop werd Jan weggeleid. Op 11 augustus wordt Adolf gedurende vijf en half uur ondervraagd. Deze morgen zijn wij samen met u naar de Hoyer geweest. Op de plaats die gij aanduidde dat de moule begraven lag, hebben we niets gevonden. Graag hadden we hierover uitleg gehoord.

De plaats die ik aangeduid had, is wel degelijk de plaats waar ik de moule begraven had. Maar zoals jullie konden zien, was de aarde er omgewoeld en de stenen verplaatst. De mensen die op die plaats gewerkt hebben, zullen die vorm wel gevonden hebben. U moet de waard uit de herberg Het Sweert of Espée Royale in de apostelhuizen hierover aanspreken. Hij had de leiding over het werkvolk. Hij zal u bevestigen dat ze de moule gevonden hebben. Mijn broer Jan had

nog twee andere vormen die ik op zijn verzoek verborgen heb in de hof van Margriete la Broye. Dit is ongeveer zes of zeven maanden geleden.

Durft ge dat in aanwezigheid van uw broer Jan herhalen?

Ik ben niet bevreesd de confrontatie met mijn broer aan te gaan. Hij zal zelfs nog meer inlichtingen kunnen geven. In opdracht van mijn broer ging ik bij een zekere vrouw Gerardine, die in de nabijheid van herberg Espée Royale woonde, worsten kopen. Ik betaalde haar met een valse schelling. Nadat die vrouw ondervonden had dat ik met een vals stuk betaald had, ging ze naar mijn broer goed geld eisen. Jan weigerde haar te betalen zeggende dat hij zich niet met mijn zaken bemoeit. Die vrouw woont nu bij de Sint-Lievenspoort en verkoopt er vlees.

Zoals eerder gezegd, heb ik Jan twee of drie maal vals geld zien gieten. De schotel die ik in zijn opdracht kocht, moest gemerkt zijn met een grote roos. Om de kwaliteit te testen, tikte hij met zijn vinger op het bord om te horen of de klank goed was.

Mijn broer zal dit alles niet durven loochenen en zeker mij niet de schuld geven of zeggen dat ik de vormen gemaakt zou hebben.

Soms hielp ik hem wel. Ik hield het pannetje met de specie over het vuur en een andere keer hielp ik met het inwrijven van de stukken met zout. Zelf heb ik nooit gegoten.

Toen jullie werden aangehouden bij Vleeschouwers, waren jullie voorzien van jute zakken. Waarom heb je nooit gezegd waarvoor die dienden?

Mijn broer zette van de donderdagavond samen met een zekere Grand Jean een stapje in de wereld. Pas op vrijdagmorgen kwam hij thuis. 's Namiddags vroeg hij mij of ik wat extra geld wenste te verdienen. Ik vroeg hem waarmee ik hem kon plezieren. Hij vertelde mij dat hij samen met Grand Jean enkele ketels in Bottelare had gestolen en hij wilde die samen met mij gaan ophalen. Hij had ze onderweg van Bottelare naar Gent in het graan verstoep. Ik kwam met Jan overeen dat ik hem zou helpen maar hij moest mij zeven stuivers en een halve pint brandewijn betalen. Mijn broer ging die namiddag met Grand Jean op herbergbezoek en 's avonds gaf hij mij te kennen dat wij op zaterdag de ketels zouden gaan zoeken.

Door omstandigheden konden we die zaterdag niet en werd alles uitgesteld tot de zondag; de dag van onze gevangenschap.

Jan verscheen nogmaals voor advocaat van der Goes en zijn adjunct Jan Baptista de Gheldere. Er werden hem dertien punten ten laste gelegd. In de wederlegging door de beschuldigde van bepaalde punten, werd Jacob de Waegheneere als dief en verrader bestempeld. Het kwam erop neer dat Jan de onschuld zelve was.

Over het vals document waarbij Adolf zogezegd te Parijs was overleden, verklaart hij het volgende:

Toen mijn broer Frans te Brussel gelegerd was, toonde hij mij een attest waarbij een prelaat van een klooster te Parijs bevestigde dat onze broer, Adolf, overleden was. Met dat attest ging Frans onze erfenis, zijnde wat geld, ophalen. We hebben beiden wat geld gekregen. Ik had misschien die verklaring aandachtiger moeten lezen en onderstellen dat mijn broer Adolf nooit in Parijs was geweest omdat ik hem ziek in de omgeving van de Pyreneeën had achtergelaten. Daar had ik zeker niet aan gedacht. Mij was het alleen om het geld te doen omdat ik slecht bij kas zat.

Aan de anderen kant was het toch goed mogelijk dat, nadat mijn broer genezen was, hij op eigen krachten naar Parijs was gegaan. Wellicht daar in zijn ziekte hervallen en in het klooster overleden. Ik ken wel een zekere Grand Jean die samen met mij in de gevangenis heeft gezeten maar niet uit reden van valsemunterij.

Op 13 augustus werd Adolf in de secrete kamer ontboden. Het hof las hem de twee, door hem ondertekende, verklaringen voor. Even later kwam Jan aan de beurt. De verklaringen door zijn broer Adolf werden hem ook voorgelezen. Hij had slechts één en dezelfde reactie: het zijn allemaal leugens.

Dan beweer je dat Adolf zelf de munten heeft nagemaakt. Is uw broer in de mogelijkheid zulks te doen? vroeg de procureur-generaal aan Jan. *Het gebeurt wel meer dat broers elkaar beschuldigen om elkaar te beschermen en het gerecht het moeilijk te maken de ware schuldige te vinden.*

Jan: Ik weet niet of mijn broer de kunst van het valsemunten kent. Als hij vals geld uitgaf, kreeg hij dat waarschijnlijk van één van zijn kameraden. Ik twijfel er zelfs aan dat mijn broer die verklaring heeft afgelegd. Je moet weten dat, toen hij in grote armoede leefde, ik mijn broer onderdak heb gegeven omdat hij niet buiten op straat of in de weide had moeten slapen.

Uw broer heeft ons alles tot in de diepste details verteld. Het zal wel de waarheid zijn, of de waarheid dicht benaderen. We zullen niet

langer dralen en de confrontatie met uw broer aangaan. Daarop werd Adolf binnengeleid. Na de begroeting van Adolf naar zijn broer Jan, nam Adolf het woord.

Adolf: Jan, we staan beiden hier terecht. We moeten de waarheid, zoals God de waarheid kent, hier zeggen. We mogen het hof niet om de tuin leiden. We moeten ons geweten volgen.

Jan: Wel Adolf, ge spreekt van het geweten. Het ware beter geweest dat gij uw eigen geweten had gevormd in plaats van uw broer vals te beschuldigen.

Adolf: Ik heb hun de volledige waarheid verteld. Gij moet uw verantwoordelijkheid nemen.

Daarop is een felle ruzie tussen de twee broers ontstaan. Zelfs zo erg dat het hof hen gebod te zwijgen en kalm te zijn. Het hof regelde de samenspraak. Het hof legde de antwoorden die Adolf tijdens zijn vorige ondervragingen had gegeven aan Jan voor. Die had slechts één antwoord hierop: *Het is allemaal vals wat Adolf verklaart. Hij zelf zal wellicht met zijn complicen de makers zijn van het vals geld. Hoe zou hij anders heel de methode van naaldje tot draadje kunnen uitleggen als hij zelf geen valsemunter is. Ik zal mijn broer wel wraken voor God en gerecht. Geen paternosters genoeg zullen nodig zijn om uw ziel te redden als ge eens zult sterven. Uw ziel zal ten eeuwigen dage verdoemd blijven omdat ge zulke leugenachtige verklaringen aflegt.*

Adolf vroeg uiteindelijk aan de procureur-generaal dat Jan het verhaal van de gestolen ketels zou bevestigen, waarop Jan repliceerde: *Adolf wil zijn gedane diefstallen in mijn schoenen schuiven.*

Daarop werden beide mannen weggeleid.

Op 13 augustus werd Adolf alweer voor de procureur-generaal gebracht.

Ik was onwetend over het feit dat Jan niet op de hoogte was dat we beiden zouden tentoon gesteld worden voor het Gravensteen en op de Korenmarkt. Dit heeft me genoodzaakt de waarheid te vertellen. Ik zou nog liever sterven dan die schande mij op de hals te halen. Mijn naam en faam zouden voor eeuwig besmeurd zijn. Ik woonde in het huis De Roode Zee in de Bagattestraat. De eigenaar van het huis, een zekere Pauwels - timmerman, vertelde mij dat mijn onderburen ver-

huisd waren wegens het feit dat het gerucht de ronde deed dat mijn broer vals geld uitgaf. Het waren de ouders van een zeker Sanderken, wiens moeder Johanna in een kleermakerswinkel werkte gelegen naast de brouwerij Den Inghel in Onderbergen, die verhuisd waren. Toen mijn broer naar de kermis in Kortrijk ging, was hij vergezeld van een soldaat genoemd Marquis en een jongen, blond van haar, die op den haessacq speelde. Jan had ongeveer twintich valse schellingen bij zich. Tijdens hun reis naar Kortrijk, en van Kortrijk naar Oudenaarde en dan terug naar Gent betaalden zij met dat vals geld. Niet alleen schellingen maar ook dobbelkens werden vervalst. Jan gaf mij er een stuk of twaalf van, die ik in Bottelare o.a. in herberg van Vossaerts moest uitgeven.

Mijn broer kocht meestal de vrijdag op de markt allerhande waren van de boeren Hij betaalde hen met vals geld. Ook de schippers ontvingen van die speciën. De waren die Jan gekocht had, werden dan door zijn vrouw goedkoper aan andere mensen zoals winkeliers, soldaten verkocht. De vrouw van soldaat Grand Jean kocht regelmatig goederen. De soldaat werd te Brugge opgeknoopt wegens diefstal en uitgifte van vals geld.

Met twee soldaten van de compagnie van kapitein Brusseler had mijn broer een overeenkomst gemaakt om de winst te delen met hun affaires. De éne soldaat is verdronken, de andere gedeserteerd. Francisco de Wint van het regiment van kolonel Van der Piet was ook een afnemer van goederen. Een ruiter, Gerard genoemd, van een garnizoen in Ath gelegen, hielp in het uitgeven van verschillende valse speciën.

Op 16 augustus was het weer de beurt aan Jan om zich te verantwoorden. Het wordt de hoogste tijd om de waarheid te vertellen. Uw broer Adolf heeft tijdens de confrontatie u er opmerkzaam gemaakt. Als we de waarheid niet kennen, zijn wij genoodzaakt u op de Korenmarkt aan een paal tentoon te stellen. Deze schande kunt ge vermijden door ons de waarheid te vertellen.

Reeds honderdmaal heb ik de waarheid gezegd. Ik ben overgeleverd aan het gerecht en moet lijdzaam wachten. Al hetgeen men mij in de schoenen schuift, is onrechtvaardig. Degenen die mij beschuldigen, zullen zich voor God moeten verantwoorden en zullen zich niet kunnen verontschuldigen.

Even later werd Adolf nog enkele vragen gesteld betreffende de 32 driestuiver stukken die hij van broer had gekregen. Op de weg naar Kortrijk had Adolf dat geld in een stenen waterput geworpen.

Drie à vier maanden geleden vroeg mijn broer dat geld in Kortrijk uit te geven. Maar algauw kwam ik tot de vaststelling dat men er zeer achterdochtig was. Er waren al veel valse driestuiver penningen opgedoken. Ik besloot dan maar terug naar Gent te komen. Onderweg, in Astene, werd ik door enkele boeren aangesproken. Zij beweerden dat ik een "beurzesnijder" was. Die boeren wilden mij aan het gerecht overleveren niettegenstaande mijn verweer. Ik kreeg schrik dat ze me zouden aftasten en zo het vals geld zouden vinden. Gauw wierp ik die stuivers in een stenen waterput naast de achterdeur van het huis waar ze me vasthielden. Waarschijnlijk kunnen jullie die stukjes daar nog vinden.

Het verhaal dat zijn broer een of twee koeien uit het pesthuis had ontvreemd, kwam ook ter sprake.

Hoelang het geleden is weet ik niet, maar op een nacht ontvreemde mijn broer twee koeien uit het pesthuis. Hij leidde die beesten tot bij een beenhouwer, Van Loo genoemd, die in de buurt van de Apostelhuizen woonde. Met een bootje vaarden zij samen naar het pesthuis. In het pesthuis waren veel dieren die er door hun eigenaars waren ondergebracht wegens het oorlogsgevaar. Zij kozen lukraak twee zwarte koeien uit en bonden die een strop om de hals om ze over het water te trekken. Ze zwommen over de Schelde, gingen naar de visserij, passeerden over het "coebrughskan" om zo langs de kaai naar het huis van de beenhouwer te gaan. Op dat ogenblik woonde mijn broer bij de beenhouwer.

Het regende fel. De straten waren vuil en slijkerig. Dit deed ons de das om. Men kon de sporen van de koeien gemakkelijk volgen tot aan het dammeken tegen het huis van Van Loo. Frederik, die visser was en in het pesthuis woonde, had de diefstal opgemerkt en de sporen gevolgd. De visser durfde niets aangeven omdat hij bang was van mijn broer.

De huiden van de beesten werden door mijn schoonzuster verkocht aan een Waal die gehuwd was met de dochter van een zekere Ronsele, bakker aan de Nieuwbrugge. De medeplichtigen aan de diefstal vroegen Jan waar de huiden waren. Hij antwoordde hen dat hij die in het water had geworpen omdat anders de diefstal aan het licht zou gekomen zijn. Zij beaamden zijn werkwijze.

Vlees was er in overvloed bij mijn schoonzuster, alle soorten behalve varkensvlees. Ik denk dat hij geen varkens stal omdat die teveel lawaai maakten. Aan graan was er ook geen gebrek. Mijn broer bood zelfs de bakker in De Lelie aan om graan van hem te kopen.

Meyer, een oud kleerkoper uit de Abeelstraat, kocht wel enige ketels graan.

Onze voogd, Bouchaute, kwam me op een dag vertellen dat het nieuws rondging dat mijn twee broers Jan en Frans met nog een aantal dragonders enkele reizigers hadden overvallen op de weg naar Brussel. Zij vluchtten zwemmend met hun paarden over de Schelde naar Bottelare. In de herberg van Vossaerts verschansten zij zich om eventuele achtervolgers neer te schieten.

Op 21 augustus 1686 kwamen de gedupeerden aan het woord.

Als eerste getuige neemt Maria Nevejans, de dochter van Gerard die 37 jaar oud is, de vrouw van Lodewijk de Rouck het woord. Zij houden herberg De Croone, gelegen iets buiten de Sint-Lievenspoort en dichtbij het Sint-Daniëls kapelleken, open. De betichten, Jan en Adolf Heindrickx, zijn niet bij de ondervraging aanwezig omdat zij in het Gravensteen gevangen zitten. Zij moet op negen punten antwoorden.

Natuurlijk kent zij Jan, één van de betichten, omdat hij in het begin van verleden jaar bij haar in de herberg gevangen werd. Een jaar geleden bezocht Jan haar herberg. Hij dronk een pint bier en betaalde met een stuk van één schelling. Ze nam dat stuk aan en zag dat de schelling niet goed was. Zonder problemen gaf hij haar een driestuiver stuk. Tussen al het geld dat hij uit zijn zak haalde, zag ze nog verschillende andere gelijke valse schellingen zitten.

Enkele dagen voor 30 juli, datum van het inroepen van de Zeeuwse munten, kwam Adolf voor een halve stuiver brandewijn drinken. Hij betaalde met een vals Zeeuws dobbelken. Ook dat had ze gezien omdat het slecht nagemaakt was. Hij gaf mij dan in de plaats twee oortjes.

Toen Jan laatst bij ons was en met dat slecht geld betaalde, liet ik die schelling aan een officier zien. Die duwde op het stuk en het brak bijna middendoor. Jan wou zich uit de slag trekken door te zeggen dat hij dat stuk bij Vossaerts had ontvangen met het gekende gevolg dat Jan werd aangehouden.

Even buiten de Keizerpoort woonde een brouwer, Boudewijn Vispoel die zoon was van Pieter. Hij was 24 jaar oud. Op zekere dag kwam hier een zwartharigè man binnen. Zijn baard opgeknipt om te zeggen op zijn Frans. Zijn hoed was afgeboord met een gallon. Hij droeg een bruine tas bij zich met zijden opslagen. In de tas was wat graan. Op mijn vraag wie hij was, antwoordde hij dat hij de zoon van mijnheer Heindrickx was. Of het nu Jan, Adolf of Frans was, kan ik

niet zeggen. Wel vernam ik dat die man in de herberg van mijn moeder zijn bier betaalde met vals geld. Zij weigerde die schelling te aanvaarden en zegde nog liever de waarde van het gelag te verliezen dan te moeten teruggeven met goed geld. Na wat heen en weer gepraat, betaalde hij met een patacon.

Daarop begaf Heindrickx zich naar de herberg van Joos de Feijtere. Mijn moeder gebod me naar de herberg van onze buur te gaan om hem te waarschuwen dat de nieuwe bezoeker voorzien was van vals geld. Ik zegde dat ik zoiets niet durfde te doen omdat hij ook goed geld bij zich had en ik vreesde alzo een affront op te lopen. Daarop zond mijn moeder een jongetje, dat daar toevallig passeerde, om de boodschap over te brengen. We vernamen een tijdje later dat onze buur de valse schelling die hem werd aangeboden in twee stukken brak.

Te Gentbrugge woonde Jacob de Waegheneere, zoon van Willem, tavernier in *Den Prince Cardinael*. Ik ken twee broers Heindrickx, Jan en een jongere. Jan kwam een jaar geleden een paar pinten drinken. Hij betaalde met een driestuiver stuk. *Jonker*, zegde ik, *dit is een vals stuk* en ik gaf hem het hem weer. Jan zegde *ik zal er u een ander geven. Dit stuk heb ik ergens per vergissing ontvangen* en hij gaf mij een schelling. Ik gaf hem de rest, zijnde vier stuivers, terug en hij verliet de herberg. Na een poos nam ik dat stuk in d'hand en twijfelde eraan of het wel een goed stuk was. Ik legde het opzij tot dat mijn vrouw binnenkwam. Ik liet het haar zien en ze zegde mij dat het vals was. Ik nam het stuk weer in de hand en duwde erop om te zien of de schelling zou plooiën. Ik duwde zo hard dat het stuk in twee brak. De twee stukken heb ik aan de baljuw van Ledeberg gegeven van zodra ik wist dat Jan aangehouden was.

Maria van Beneden, de vrouw van Lieven Pijn, woont samen met haar man in het huis *De Quiliaen* genoemd. Dit huis was enkele jaren geleden ingericht geweest als zoutkeet (loods) van mijnheer Coornaert. Nu houden ze er een herberg open.

Op vrijdag vijf juli 1686, rond vijf uur 's morgen, kwam de grootste van de twee personen, die de zondag daarop gevangen werden door de baljuw van Ledeberg, bij ons in de herberg brandewijn drinken. Die man was in gezelschap van een anderen. Ze dronken beiden een dubbel maatje brandewijn. Als het erop aan kwam te betalen, gaf die lange mij een schelling. Ik gaf hun vier stuivers en half terug. Toen ik dat muntstuk aannam, voelde ik dat het te weinig woog. Omdat beide mannen nog in de kamer waren, gaf ik dit terug en zegde *heren, ik geloof dat dit een slecht stuk is* waarop die lange mij antwoordde *dit stuk is wel goed maar gij zijt een zotin*, waarop beiden

de herberg verlieten. Ik toonde nadien het geld aan Hendrik Revaert die in de kamer kwam. Hij nam het stuk, plooide het en brak het in twee. De schelling was dus vals.

Buiten de Keizerpoort stond brouwerij de Fonteine. Franciska de Langhe, de dochter van Adriaan, was gehuwd met Karel Vergaert die de brouwerij uitbaatte. Zij was weduwe van Pieter Vispoel.

Ongeveer een jaar geleden kwam een net geklede heer een pint drinken. Hij betaalde met een schelling. Ik bemerkte dat dát stuk iets dikker was dan normaal en dacht dat het een slecht stuk was. Ik gaf het stuk terug en vroeg ander geld. Die heer deed alsof hij geen Vlaams verstond en enkel maar Frans sprak. Haar zoon Boudewijn, die ook zijn verklaring had afgelegd, dacht evenwel dat het goed geld was.

De buur van Franciska de Lange, Joos de Feijtere, is herbergier "*In de Valcke*", buiten de Keizerpoort.

Een jaar geleden werd mijn vrouw door een jong knaapje gewaarschuwd, in opdracht van onze buurvrouw, dat er een valsemunter in de streek was. Die man ging in alle herbergen drinken en betaalde met vals geld. Dit voorval was ons niet vreemd omdat we jaren geleden nog zoiets meegemaakt hadden met valse dukatons. Die zwartharige man en mager van aangezicht kwam bij ons iets drinken. Hij betaalde met een schelling. Mijn man nam het stuk en toetste eraan om te horen of de klank goed was. Nadien, om zekerheid te hebben, nam hij het stuk, stak het tussen de tanden en probeerde het te plooiën. Het stuk brak in twee en hij zag dat, waar het gebroken was, de materie zeer broos was. Nadien vernam ik dat die man als mijnheer Heindrickx werd aangesproken. Om zijn reputatie te redden, beweerde hij dat hij dat stuk had ontvangen te Kwatrecht, een wijk van Wetteren, in herberg *Den Franschen Schildt*.

Josine van Hemschoot, dochter van Joos - vrouw van Joos de Feijtere, beaamde de verklaring van haar man.

Pieter Tijtgat, zoon van Karel die 46 jaar oud is, komt zijn getuigenis afleggen. Hij woont in de Vrouwestraat naast huis *Den Waefelback*. Vroeger was hij waard maar nu is hij arbeider.

Ik woonde in het huis *De Roode Zee*. Jan Heindrickx woonde er ook op andere kamers. Langs de straten en wegen hoorde ik de mensen fluisteren dat in dat huis een valsemunter woonde. Op een dag, toen ik langs het Recolettenklooster wandelde, zag ik enkele kinderen

met Zeeuwse dobbelkens spelen. Ik vroeg hen van waar ze dat geld haalden en zij zegden mij dat dat vals geld in *De Roode Zee* werd gemaakt. Dat was dan ook de reden waarom ik verhuisde. Jan Heindrickx was zelden 's avonds of 's nachts thuis.

Cathérine de Laetere, dochter van Frans, legde haar getuigenis af in de Franse taal. Zij was *vivarière* en 29 jaar oud. Ze verklaarde dat zij in jaren geen tinnen borden verkocht noch gekocht had en zeker niet van Jan Heindrickx.

Cornelia de Mil, dochter van Jacob, was gehuwd met Jan de Waegheneere. Zij hielden een herberg open op het hoekje van de Beestenmarkt te Gent.

De gebroeders Heindrickx ken ik goed. Een jaar geleden bezocht de oudste, ik geloof Jan, mijn herberg en dronk een glas wijn. Hij betaalde zijn gelag met een schelling en ik gaf vier stuivers terug. Ik gooide dat stuk in het mandje bij het ander geld. Jan van Houcke zegde mij dat aan het geluid te horen de schelling vals scheen. Ik stak dat muntstuk tussen de tanden en beet erop. De schelling brak in twee. Er bleef zelfs nog een stukje tussen mijn tanden zitten.

Ik zond mijn meid met de gebroken stukken naar het huis van Heindrickx. Hij woonde toen in het Vuylstraatje. Onderweg kwam zij de vrouw van Jan tegen. Zij liet haar de stukken zien en vroeg een goed gangbaar stuk. *Ik bemoei mij niet met de zaken van mijn man, maar zodra hij thuis komt, zal ik hem sturen. Trouwens wij wonen niet meer in het Vuylstraatje* repliceerde Jans vrouw.

's Avonds kwam Jan in de herberg en vroeg wat er gaande was. Ik deed hem het verhaal van het slecht geld en toonde hem de stukken. *Ik twijfel eraan dat ik dat aan u heb gegeven. Ge had het stuk zeker niet mogen breken.*

Jan kon mij niet met een kluitje in het riet sturen. Ik zegde hem dat ik drie getuigen had die het gezien hadden. Daarop gaf hij mij een goed muntstuk, nam de stukken aan en zegde dat hij die schelling zou terugdragen daar waar hij hem ontvangen had.

Antoinette Roussel legde ook haar verklaring af in de Franse taal. Zij was *vivarière* en woonde recht tegenover het huis van de heer van Merelbeke. Ook zij kocht of verkocht ooit een tinnen bord aan Jan Heindrickx.

Herberg *De Lelie* te Kwatrecht/Wetteren werd bewoond door Jan Maricaut, zoon van Jan. Ik ken de twee broers Heindrickx maar weet niet wie Jan of Adolf is. De jongste van de twee had in april van dit

jaar in de herberg brandewijn komen drinken. Toen hij zijn gelag betaalde, gaf hij een stuk van één schelling. Tijdens het werpen van het stuk in de schoot van mijn vrouw bij andere muntstukken, hoorde ik aan de klank dat er iets mis was. Ik nam het stuk en gaf het aan Heindrickx terug zeggende dat het een slecht stuk was. Hij gaf me dan zeven of negen oortjes, weliswaar niet voldoende om zijn gelag te betalen, maar ik was er tevreden mee. Bij de burens was Heindrickx ook brandewijn gaan drinken. De schelling die zij ontvingen, was ook vals.

De vrouw van Jan, Elisabeth Bueckeler - dochter van Pieter, kon enkel het relaas van haar man bevestigen.

Als laatste die kwam getuigen over de naam en faam van de gebroeders, was een zekere Jan van Houcke, zoon van Antoon, die arbeider was.

Zes à zeven maanden geleden bezocht ik de herberg van Corneel de Mil. Terwijl ik wat brandewijn dronk, kwam daar Jan Heindrickx met nog iemand anders binnen. Jan dronk een dubbel maatje brandewijn. In betaling van het gelag, betaalde Jan met een schelling en de twee personen vertrokken. De waard liet mij de schelling zien, die wel erg blonk. Ik zegde hem dat die familie Heindrickx berucht was omdat ze vals geld uitgaven. Daarop nam de waard het muntstuk en gooide die op de vloer om naar de klank te luisteren. Daarop nam hij het stuk stak het tussen zijn tanden en beet erop. Werkelijk de schelling brak in twee en bleek vals te zijn, maar de vogel was al gaan vliegen. (4)

Op 23 augustus werd Jan nogmaals voor de onderzoeksrechter geleid. Als reactie op al de betichtingen zegde hij enkel dat al die afgelegde getuigenissen en beschuldigingen van zijn broer Adolf gelijken op het verhaal van Judas *die ons here verraden heeft*. Van al die mensen die hun getuigenis hebben afgelegd, kende hij niemand. Jan verzocht dan ook een kopie van al de beschuldigingen die tegen hem werden geuit. Om zich verder te kunnen verdedigen, verzocht de onderzoeksrechter hem een advocaat *pro Deo* te geven. Voor het overige schikte hij zich naar de justitie.

De dag nadien werd Adolf nog eens ondervraagd over het leven van Jan toen hij in het leger was.

Jan was gekazerneerd te Brussel in het regiment van Salsedo. Onder zijn vrienden waren onder andere eenen Chasteau Noeuf, afkomstig van Luik, Sallentin, die dood gestoken werd, en Garnaval, die nu

dient onder het regiment van Bondia. Er waren nog vier anderen wiens naam ik niet ken. Onze broer Frans ging overal mee: naar Luik, naar Brabant en dan weer naar Gent. In Brabant overvielen ze meermaals de reizigers, de wagens en karren van kooplui. De goederen die zij buit maakten, verkochten zij in Luik. Daarom werd de Luikse dragonder, die perfect de taal sprak, verkleed als koopman. Toen mijn broer Jan en zijn vrouw in Brussel woonden, zag ik mijn schoonzuster vaak prachtig gekleed zoals een prinses.

Uit die periode, vijf à zes jaar geleden, valt er veel te vertellen over mijn broers fratsen. Jan en Frans kwamen overeen met andere dragonders om een goede slag te slaan. Op aanraden van mijn broers begaven de dragonders zich naar een vrouw van lichte zeden "courtesane". Die vrouw bezat mooie kleren en was getooid met prachtige juwelen. De dragonders stelden haar voor om met de koets, buiten de Lakense poort, erop uit te trekken. Mijn broers wachtten de koets op en deden die halt houden. Mijn broers maakten een querelle d'allemand - zonder reden twisten - met degen en pistool in de hand. Zij sleurden de vrouw uit de koets en reden met hun koets naar het veld. In het koren trokken ze de vrouw haar kleren uit en roofden haar juwelen. Langs een andere weg kwamen ze terug in de stad en verdeelden de buit. Later zag ik dat mijn schoonzuster de schoenen van die courtesane aan had.

Toen mijn broer te Gent gelegerd was in het regiment van Hautpont, had hij een vriend Nicolas genaamd. Nicolas was dragonder en was uit het leger oneervol ontslagen. Jan en zijn vriend hadden het plan opgevat om de boeren en herbergiers af te zetten (tricotteren) "met finesse eenich gheldt af te nemen op pretext van te wisselen emmers de handt in iemandt anders gheldt te krijghen als wanneer sij een deel van het selve soo behendichlijck tusschen de vynghers houden dat den persoon selfs die sij bestelen het niet en can bermercken."

Teerlinck, Tintelly, Grand Jean en nog een andere die sergeant was geweest in de compagnie van kapitein Dons waren de mannen met wie Jan geregeld op strooptocht ging. Zij kwamen bijeen bij iemand die mankte en die in de Vrouwestraat woonde. Die kocht al het gestolen goed op en was trouwens van jongs af aan befaamd als beurzesnijder. In herberg "In de Prince" op de Reep kwamen ze drinken. Soms waren ze gekleed als boeren dan weer als heren. Hunnen vroegere leider was een zekere Jaco Craye maar die is onlangs verdronken aan de Hoye. Nu hebben ze Jaco Becq, een klein blond kerelken, gekozen als hun aanvoerder.

Op 2 september 1686 besloot het hof Jan Heindrickx in de secrete caemer te ontbieden. Hem werd gevraagd of hij verzachtende om-

standigheden kon inbrengen tegen de beschuldigingen die ten zijne laste werden gelegd. Die beschuldigingen waren als volgt: het gieten en uitgeven van vals geld, het ontvreemden van de gevluchte boeren hun schapen, kippen, emmers en op een nacht twee vaarzen uit het pesthuis, op de openbare wegen nl. tussen Luik en Brussel het beroven van reizigers en ten slotte op 8 juni ll. het beroven in Lochristi van de heer Georges Goddaert. Als hij die feiten bleef ontkennen, zou het hof wel andere middelen aangrijpen om Jan tot bekentenissen te doen overgaan.

Op 4 september werd Adolf geconfronteerd met Georges Goddaert en een zekere Pieter de Ruyschere. Adolf verklaarde dat hij enkel de eerste persoon eens had gezien toen hij opgesloten was in de gevangenis van Sint Pieters. Adolf had ook nooit andere kleren gedragen dan die die hij aan had. Ook tijdens de confrontatie met Jan kwam er niets positiefs uit de bus. Zoals zijn broer gaf Jan toe Georges Goddaert in de gevangenis van Sint Pieters te hebben ontmoet. Jan was op 8 juni in Gent gelegerd en had de stad niet verlaten; zeker niet buiten de Dampoort gegaan.

Op 6 september werd Adolf voor de onderzoeksrechter gebracht. Het hof wilde tot in de kleinste details weten wat de broers op 8 juni hadden gedaan. We zullen jullie met strenge middelen tot bekentenissen dwingen en tevens toonde men hem de voorbereidselen die het hof nam om hem op de pijnbank te leggen.

Omtrent de bewuste overval heb ik de waarheid gezegd. Ik was er zeker niet bij betrokken. De Schuyter en Goddaert moeten bekennen dat ze mij niet hadden herkend, alléén aan het feit dat ze het litteken aan mijn hand niet hadden gezien. Ik ben zeker dat Teerlinck en Tintelly de overvallers zijn. Van figuur en postuur is er enige gelijkenis met ons. De voerman die overvallen werd, verklaarde trouwens dat de broers geleken op de overvallers maar hij was niet zeker dat wij het waren. Rond 8 juni woonden wij in het huis van Margriete la Broye, en ik heb nooit buitenshuis geslapen.

Ook Jan werd diezelfde dag voor de onderzoeksrechter gebracht. Hij kon geen verzachtende omstandigheden inbrengen.

Vermits het hof mij geen advocaat toewijst, zal ik mijzelf wel verdedigen.

We kennen de hele waarheid, waarom blijf je dan verder alles ontkennen? Ge hebt vals geld gemaakt en uitgegeven, ge hebt de

boeren bestolen, ge hebt langs de openbare wegen reizigers en handelaars overvallen. We zullen u desgevallend op de pijnbank leggen en tot bekentenissen dwingen.

Als het hof belieft alle middelen aan te wenden, kan ik ze daarin niet verhinderen. Over alle mij ten laste gelegde feiten, weet ik niets. De laatste acht maanden heb ik nooit de stad verlaten tenzij om op wacht te staan. Voor enkele kleinere militaire feiten ben ik wel een paar maal gevangen gezet. Al wat mijn broer Adolf heeft verklaard, is vals. Ik geloof nooit dat dit de woorden zijn van mijn broer, maar dat de duivel door zijn mond heeft gesproken. De waard In de Swaene op het Zand, een zekere Verscheure, Karel de Biese, bontwerker, Cornelis en Pieter de Sangher, baas Aelbrouck bij de Sint-Lievenspoort, baas Neckebrouck, brandewijnstoker, baas van De Lelie, baas Brouckaert die naast de Lelie woont een zoutzieder, is slechts een kleine greep uit al die mensen die voor mij kunnen getuigen verklarende dat ik geen crimineel ben.

Uit die lijst die gij opnoemt, hebt ge de namen Teerlinck, Tintelly, eenen Marquis genoemd en een andere Grand Jean niet vermeld.

Met Grand Jean heb ik eens samen in het gevang gezeten maar heb hem sedert nooit meer ontmoet. Ik herinner me vaag de naam van Teerlinck, een dragonder, maar heb hem nooit gesproken.

Op 11 september werd Frans Van Loo, zoon van Arend, voor de onderzoeksrechter gebracht om zijn verklaring, die hij voor de procureur-generaal had afgelegd, toe te lichten.

Op zekere avond kwam Jan Heindriecx samen met andere soldaten of dragonders bij mij aankloppen. Hij bracht twee kleine vaarzen mee. Hij vroeg mij die beesten te slachten. Voor mijn werk kreeg ik van hen een stuk vlees. Dat vlees heb ik 's anderdaags verkocht maar ik weet niet meer voor hoeveel geld en hoeveel het stuk woog. De vrouw van Jan loog mij voor dat die beesten door haar man waren aangeslagen omdat hunnen pachter de pacht niet kon betalen.

Onmiddellijk na deze verklaring werd Jan voor de onderzoeksrechter geleid. De betichting met betrekking tot de diefstal van de twee vaarzen en het slachten, had Jan steeds ontkend. Op de vraag of Van Loo die beschuldiging zou aanhouden bij een eventuele confrontatie, antwoordde Jan: "Frans zal nooit in mijn aanwezigheid deze beschuldiging uiten. Dat Van Loo ooit gestolen beesten zou geslacht hebben, kan ik wel aannemen. Ik herinner mij, toen ik in het huis van de slachter woonde,

dat op een avond twee dragonders van het regiment van kolonel Van der Piet, met twee koeien afkwamen. Zij vroegen aan Van Loo om deze te slachten. Wanneer dit gebeurd was en of het in de tijd was dat de boeren de vlucht namen voor de vijand, kan ik niet met zekerheid zeggen. Eén van die soldaten was trouwens de broer van Frans Van Loo.

Ik zal niet ontkennen dat op mijn verzoek Van Loo eens twee koeien heeft geslacht. Ze waren niet van mij. Twee bevriende soldaten, eenen genoemd Double, die diende onder markies de Warnet in het regiment van du Hautpont, en een anderen, genoemd Van As, van het regiment van Salsedo, hadden om mijn hulp verzocht. Een vriend van hen die tussen Kortrijk en Menen woonde, was overleden. Ze hadden uit het sterfhuis twee koeien gekregen. Of die soldaten nog leven, kan ik niet zeggen. Waarschijnlijk waren ze aan elkaar verwant omdat beiden die erfenis gekregen hadden.

Ik sprak af met Van Loo om die beesten 's avonds laat, als het al donker was, te laten slachten. Als twee soldaten met enkele dieren op klaarlichte dag op stap waren, dachten de mensen al gauw dat die beesten door de soldaten gestolen waren.

Waar de koeien overdag waren, kan ik niet zeggen. Double woonde in Gent aan de Nieuwbrugge achter het huis van bakker Ronsele. Ik geloof niet dat Van As bij Double woonde. Ik vermoed dat de koeien ergens bij Double ondergebracht waren omdat ik had vernomen dat er plaats was om paarden te stallen en bijgevolg kunnen er ook koeien staan.

Nadat de koeien geslacht waren, kocht ik een deel vlees en betaalde de soldaten.

Tussen de onderzoeksrechter en Jan was er nog discussie over het feit dat in één van de verklaringen Van Loo al te bed lag, daar waarin een andere verklaring gezegd werd dat er een tijdstip tot slachten was afgesproken; alweer eens een tegenstrijdigheid. Het hof besloot dan maar Van Loo en Heindrickx met elkaar te confronteren.

Van Loo: Toen de boeren op de vlucht waren voor de vijand, bracht Jan bij mij geheel onverwachts twee vaarzen met de vraag die te slachten. Het was al diep in de nacht. De vrouw van Jan vertelde mij dat het twee aangeslagen dieren waren omdat hunnen pachter uit Melle zijn pacht niet kon betalen. Ik zegde te wachten tot het vier uur zou zijn, maar zij weigerden en riepen smijt dood! Smijt dood!

Jan Heindrickx: Van Loo verwacht de feiten. Het verhaaltje dat hij juist doet, heeft waarschijnlijk betrekking op de verklaring die ik vroeger heb gedaan over die twee soldaten die met twee koeien bij

de slachter kwamen. Van Loo slacht zoveel dieren dat hij zelf niet meer weet wanneer en voor wie. Mijn broer Adolf die soldaat was, bracht ook eens beesten naar Van Loo. Ik heb het zelf gezien omdat ik boven op mijn kamer was.

De beide mannen begonnen te redetwisten. Of Van Loo nu te bed lag of niet, of de koeien gestolen waren of niet, dat alles maakte de onderzoeksrechter niet veel wijzer. Jan dacht zelfs dat hij zijn vel kon redden met te zeggen dat Van Loo ook schapen slachtte. Hij droeg dan de dieren in de kamer van Jan. Van Loo bekende dit feit om accijns te ontduiken.

Van Loo: Jan heeft nooit een afspraak met mij gemaakt om twee koeien te slachten die door soldaten zouden gebracht worden. Enkel de twee vaarzen die Jan 's nachts bracht, heb ik voor hem geslacht. Jan was wel vergezeld van een soldaat die een scheepstouw rond zijn lichaam had.

Enkele dagen nadat de twee dieren geslacht waren, kwam een man die in de buurt van het pesthuis woonde, mij vragen of ik soms twee vaarzen geslacht had. Ik antwoordde hem dat Heindrickx met nog twee andere soldaten die dieren bij mij hadden gebracht. Het vlees werd onder hen verdeeld en ikzelf kreeg een deel voor mijn moeite en arbeid. Die man vertelde mij dat de beheerder van het pesthuis geen verder onderzoek durfde doen omdat men schrik had van Heindrickx omdat die militair was.

Nadat de beesten gekapt en gescheiden waren, werd het vlees verdeeld. Jan nam een kwartier en half, de pensen en de twee huiden; ik kreeg een vierde van een stuk en de rest verdeelden de soldaten onderling.

Jan vroeg mij of ik die huiden wilde kopen. Ik gaf hem de naam en het adres van een huidenvetter, een Waal die gehuwd was met de dochter van bakker Ronsele. De vrouw van Jan verkocht hem dan die huiden. Maar de huidenvetter had een beetje argwaan. Jans vrouw vertelde hem dat het de huiden waren van twee dieren die zij aangeslagen hadden en dat hij zeker geen moeilijkheden zou hebben. Uiteindelijk gaf hij er zeven of acht schellingen voor. Tegen de twee soldaten moest ik zeggen dat ik de huiden in het water had gesmeten.

Jan luisterde aandachtig naar het verhaal van Van Loo.

Jan Heindrickx: Ik betaalde mijn deel van het vlees aan de soldaten en ik gaf hen er een dukaton voor. Het hoofd, de tongen en de pensen

kreeg ik er bovenop omdat de soldaten de moeite niet deden om dit alles te kuisen. Over de verkoop van de huiden kan ik kort zijn, als mijn vrouw die verkocht had, was het met de instemming van de soldaten.

Na deze confrontatie ging Van Loo naar huis.

De onderzoeksrechter vroeg nog aan Jan of zijn broers bij de slachting waren. Jan ontkende dit zeggende dat zijn broer Frans zeker niet in Gent was.

Suzanna Claeysens, dochter van Daniël en vrouw van Frans Van Loo, werd ook met Heindrickx geconfronteerd. Zij deed hetzelfde verhaal als haar man. In de plaats van geld gaven Heindrickx en de soldaten een gedeelte van het vlees. Hierop repliceerde Jan dat het waar was dat Frans twee beesten had geslacht maar dat het twee andere waren en bijgevolg haar verhaal vals was.

Hierop antwoordde Suzanna: *Mijn hoofd erop als het niet waar is. De huiden zijn door Jacob de Buer van de apostelhuizen naar de huidenvetter gevoerd.*

Jan: *Als mijn vrouw de huiden verkocht had, was het zeker in opdracht van de soldaten. Ik was er niet bij als de koop gesloten werd.*

Op 13 september besloot de onderzoeksrechter Jan op de pijnbank te leggen. Mijnheer Antoon Van Der Piet, president van het hof, samen met de advocaten Jan Baptista Dhaene, Van Der Goes, de advocaat fiscaal Spanoghe en de griffier Helias, woonden de pijniging bij.

OP DE PIJNBANK. (5)

In de vierkante toren van het Gravensteen, waar de gevangenis was ondergebracht, werd alles in gereedheid gebracht. De halsband werd klaargezet en Jan binnengeleid. De president las de akte van beschuldiging voor. Jan bleef ontkennen. Om zes uur 's avonds werd de *scherprechter* [beul] opdracht gegeven zijn werk te doen.

Het eerste uur verroerde de beschuldigde geen vin; hij liet niet eens een zucht horen.

Na zeven uur begon hij een beetje te klagen *ick leyde soo veele, ick en sal geen ure meer leven.*

Daarop vroeg de scherprechter of hij iets wilde bekennen, doch hij weigerde.

Rond halfacht begon hij te jammeren en te roepen *Jesus Christus Heylighe Maria moeder Godts helpt mij. Och Mijnheer dit is al dat*

ick weet, Mijnheer moet ick segghen ick en weet niet meer als de complicen om het gelt te slaeghen maer ik en heb geen oortien geslaeghen.

Om kwart voor acht vroeg beschuldigde een glas water en nam een teug en heeft niet meer gezucht of gesproken tot acht uur. Aan elke duim werd een gewicht van een pond gehangen.

Om halfnegen vroeg hij terug wat water.

Om kwart voor negen werd aan de linker vinger een gewicht van drie pond gehangen en aan de teen van de rechter voet ook een gewicht van drie pond.

Om negen uur dronk hij een beetje water.

Kwart over negen vroeg hij wat water en wijn, half en half gemengd. Hiervan dronk hij wat en klaagde dat er teveel wijn in was. Aangelengd met water heeft hij er een half bierglas van gedronken.

Om kwart voor tien werd er terug met de gewichten van drie pond gewerkt. Aan de vinger van de rechterhand en de teen van de linker-voet werden de gewichten gehangen. Nadat dit gebeurd was, vroeg hij wat water, dronk er een beetje van en spuwde het uit.

Tot elf uur sprak hij geen woord noch zuchtte. Toen de klok op de kerktoren elf sloeg vroeg hij een glas water en dronk er een weinig van. Terzelfder tijd werd aan de tenen van de linker voet een gewicht van zes pond gehangen.

Om kwart voor twaalf onderzocht de chirurgijn de patiënt, voelde aan de pols en zegde dat hij nog kloek en gezond genoeg was om verder de pijnen te doorstaan. De beschuldigde vroeg nog een glas water waarvan hij een beetje heeft gedronken en aanstonds uit-spuwde.

Tot één uur bleef hij stil zitten zonder een woord te zeggen of te zuchten. Dan vroeg hij weer om wat water te drinken. Een half uur-tje later verweet hij het hof dat ze iets in het water gedaan hadden omdat hij zich bar slecht voelde.

Om halftwee stelde de scherprechter voor om hem wat water te laten drinken. Hij antwoordde: *Och mijn heer den Raedt wat wil ick verversschen, ick lijde soo.*

De reactie van de onderzoeksrechter was kort en bondig. Dat ge zo erg lijdt, is enkel aan jezelf te danken. Door je hoogmoed en koppigheid te weigeren ons de waarheid te vertellen, breng je jezelf nog dieper in de ellende. Waarop de betichte antwoordde: *Ick ben lijdende voor mijne sonden ende voor mijn quaet ende alles verdraagt ter eeren Godts.*

Ge zijt niet lijdende om God maar om de duivel die je de raad ingeeft om halsstarrig en koppig te blijven en te weigeren de waarheid te vertellen.

Om twee uur vroeg de patiënt om wat water te drinken. De scherp-rechter bracht hem een glas waarvan betichte slechts een teugje nam. Alles bleef stil tot halfvier. De chirurgijn onderzocht beschuldigde, nam de pols en zegde dat hij nog kloek genoeg was om verdere folteringen te doorstaan. Ondertussen werd hem nog wat te drinken aangeboden.

Om halfzeven stelde de chirurgijn vast dat zijn polsslag en de ademhaling nog goed waren.

Iets over halfacht kwamen de dokters, meester Antoon Breughel, meester Amelot en de chirurgijn Le Back de patiënt onderzoeken. Zij stelden vast dat de beschuldigde geen half uur meer langer te leven had als de pijniging voort duurde. Het rechterbeen zou afsterven als men de patiënt niet zou losmaken, wat dan ook onmiddellijk gebeurde.

Omtrent acht uur verzocht Jan om de onderzoeksrechter bij hem te laten komen en dat hij alles zou bekennen.

We geven hierna zijn antwoorden in het kort.

Ik heb vals geld gemaakt en uitgegeven. Ik ben er een jaar mee bezig. Toen ik in Frankrijk woonde, heeft een Fransman mij dat geleerd in Nancy. Het was in de tijd dat ik in de marine diende, vijf of zes jaar geleden. De gebruikte materie is tin. Ik had een kamer gehuurd in Melle waar ik de stukken goot. De namen van de eigenaars ken ik niet en zij wisten niet dat ik vals geld maakte op de kamer. Hun huisje staat achter de kerk. Er was geen schuur bij het huisje omdat het arme mensen waren. Wel weet ik nog dat het huisje gedekt was met stro en onder het dak was nog een klein kamertje. Een dragonder van het regiment van Salsedo, genoemd Pieter. Ik heb wel een stuk of vijftig schellingen gemaakt en ook driestuiver stukken. In totaal heb ik vijf of zes maal geld gegoten. Af en toe, ik geloof drie maal, heeft mijn broer Adolf geholpen. De vorm die ik gebruik om de stukken te gieten, heeft mijn broer ergens verstoep maar ik weet niet waar. Ik heb de vorm zelf gemaakt van krijt en hout.

De vaarzen werden gestolen door Double en Van As en ik heb slechts geholpen. Met de overval op Goddaert hebben ik noch mijn broer Adolf iets te maken.

Hierop werd Jan weggevoerd. De onderzoeksrechter en de advocaten beraadslaagden onderling.

Op 14 september, om negen uur 's avonds, gingen de onderzoeksrechter en zijn assistenten een bezoek brengen aan Jan, die opgesloten zat in de vierkante toren van het Gravensteen. Ze vroegen hem of hij nog iets aan zijn bekentenis van de vorige dag wilde toevoe-

gen. Jan antwoordde kort en bondig dat hij niets had toe te voegen, integendeel hij trok al zijn bekentenissen in. *Ik had gisteren bekend door de pijnen die ik had moeten doorstaan* was de reden.

Niettegenstaande de vermaningen van het hof om toch maar te bekennen en de dreiging van opnieuw op de pijnbank te moeten, bleef Jan halsstarrig bij zijn laatste verklaring.

Op 16 september om zes uur in de namiddag werd Jan naar de folterkamer gebracht. Omdat hij bleef weigeren de waarheid te vertellen, besloot het hof over te gaan tot het geselen.

Om halfzeven werd Jan gebonden en na een laatste vraag begon de scherprechter Jan te slaan met koorden met scherpe pinnen.

Men hoorde hem gedurig kermen en schreeuwen *Och heere, door U bitter passien ontfermt u mijnder heere Jesu Christi ontfermt u mijnder ghebenedijden Jesu ick offere het u op, ick bidde door u Heylich bloet ontfirmt u mijnder Heylighe moeder Godts, helpt mij, ghij hebt soo menighe sondaer verlost.*

De scherprechter hield een zevental minuten op met geselen om de patiënt de kans te geven om te vragen verlost te worden. Zijn rug was heel rood en het bloed gutste van alle kanten eruit.

Na de rustpauze en raadpleging van dokter Van den Berghe, oordeelde deze laatste dat het zinloos was nog verder te geselen. Jans rug was rood verbrand van de slagen en het bewerken van de wonden met pekkel. Verdere geseling zou de dood tot gevolg hebben. Jan werd losgemaakt en op de vraag van het hof om eindelijk bekentenissen af te leggen, antwoordde hij: *Ik weet niets van al hetgeen mij ten laste wordt gelegd.*

Op 17 september werd Jan nogmaals voor de onderzoeksrechter Van Der Goes geleid. Hij las de namen af van al de getuigen ten laste met de vraag of beschuldigde hiertegen iets kon inbrengen.

Nogmaals vroeg Jan dat het hof hem pro Deo een eerlijk advocaat zou toewijzen. Verder eiste hij van het hof de schriftelijke toekening van de advocaat en opgave van al de getuigen.

Het hof wenste meer klaarheid aangaande het feit van de baanstroperij in Lochristi. Daarvoor ontboden zij Adolf om in deze zaak nogmaals zijn verklaringen te bevestigen.

Adolf: *De personen die mij zijn komen bezoeken in het gevang, had ik nog nooit ontmoet. Trouwens zij hebben ook niet bevestigd dat ik tijdens de overval aanwezig was.*

De onderzoeksrechter: *Nochtans Adolf, hebben we sterke vermoedens dat gij of uw broer Jan iets met deze overval te maken hebt. Desnoods hebben we nog andere middelen zoals de pijniging om u tot bekentenissen te dwingen.*

Adolf: *Ik weet het wel wat mij te wachten staat. Nochtans heb ik altijd de waarheid verteld. Een andere verklaring door mij afgelegd, is niet rechtsgeldig omdat ze dan afgeperst is door het hof als gevolg van pijniging. Op die bewuste 8ste juni droeg ik een bruin kleed.*

Het hof: *Hebt gij uw broer Jan in Melle vals geld zien gieten ?*

Adolf: *Nee, ik was er nooit bij. Verder weet ik niet of hij in Melle ergens een kamer huurde. Wel weet ik dat hij er geregeld naartoe ging maar hij vertelde mij ook niet alles. Terwijl ik tijdens mijn gevangenschap in de vergeetput zat, hoorde ik de andere gevangenen tijdens hun dagelijkse wandeling praten over mijn broer. Dan vernam ik dat hij beschuldigd werd van valsemunterij. Twee à drie dagen geleden hoorde ik die beschuldiging.*

Toen ik uit Gelderland naar Gent terugkwam en mijn broer en schoonzuster meermaals bezocht, merkte ik op dat zij thuis geen gebrek hadden. Ook lagen er in de kamer vele stukken krijt rond te slingeren. Omdat ik later vernam dat de vorm om vals geld te gieten uit krijt bestond, trok ik het besluit dat Jan bij hem thuis ook vals geld gegoten zal hebben.

Op 26 september werd Jan door het hof verwittigd dat zijn verzoek om een advocaat pro Deo te krijgen, niet werd ingewilligd.

Jan: *De meeste van die getuigen ken ik niet. Trouwens ik heb enkel de namen gekregen en niet eens hun verklaringen mogen inzien. Eén van die getuigen loopt alle dagen zat rond van de brandewijn. Georges Goddaert is geen eerlijk man. Hij heeft mij vals beschuldigd. Enkel Lodewijk van Bouchaute, Frederik Schipman en de vrouw van Vossaert zijn eerlijke mensen.*

Daarop werd Jan weggeleid.

Twee dagen later werd het vonnis uitgesproken. Volgende feiten werden hem ten laste gelegd:

* Valsheid in geschriften en het gebruik hiervan - attest dat zogezegd uw broer Adolf overleden was geschreven en ondertekend door Martin de Pré abt van het kloost van Saint-Antoine te Parijs - om een gedeelte van zijn nagelaten goederen in te palmen.

- * Het ontvreemden uit het pesthuis van twee koeien of vaarzen en te doen slachten door Frans Van Loo onder het mom dat die dieren door u waren aangeslagen en uw eigendom waren.
- * Het slaan of gieten van valse schellingen en die door u en uw broer werden uitgegeven.
- * Door uw faam van beurzesnijder en baanstroper werd gij op 9 juli laatstleden oneervol uit de compagnie van kapitein Sancti ontslagen.
- * Op 7 juli werd gij samen met uw broer in de herberg van Frans de Vleeschauwer buiten de Sint-Lievenspoort aangehouden en aangewezen door andere herberggangers als uitgevers van valse munten.
- * Van Ledeberg zijt gij opgesloten geweest in het gevang van Sint Pieters, vandaar in de Chastelette van de stad en dan in het Gravensteen.

Het hof oordeelt dat al deze feiten door u gepleegd, zwaarwichtig genoeg zijn om een afschrikwekkende straf op te leggen. Door uw handelswijze hebt gij het imago van de vorst en van het volk geschaad. Daarom veroordeelt het hof u tot de doodstraf. Deze straf zal voltrokken worden op de Sint Veerle plaats. Nadat gij aan de galg de dood hebt gevonden, zal uw lichaam tentoongesteld worden op Ledeberg. Al uw goederen, roerende en onroerende waar die ook gelegen zijn, worden aangeslagen en verkocht. De opbrengst, na aftrek van de gerechtskosten, zal verdwijnen in de schatkist van de vorst. (6)

Willy STEVENS

Bronnen:

- 1 Plakkaat van 23 juni 1628, 18 maart 1633, 20 februari 1652 e.v. Tweede plakkaatboek p.502, art. 11, Derde plakkaatboek blz. 522, art. 27, p.523, art. 41.
- 2 Plakkaat van 23 juni 1628, Tweede plakkaatboek p.502, art 5. *Aenbrengers van valsche Munters worden beloond met eene somme van duysent Guldens, te betaelen door den Rent-meester-generael van Haere Majesteyts Finantien.*
- 3 R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen register 8572.
- 4 R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen, bundel 5610.
- 5 R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen, reg. 8572 en 8578.
- 6 R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen, reg. 8595.

HET GELD DER GEMEENTE WORDT DUS WEL BESTEED

KANTTEKENINGEN BIJ EEN VERKIEZINGSPAMFLET UIT 1911

Gemeenteraadsverkiezingen in de tweede helft van de 19^e eeuw stonden in Aalter gelijk met saaiheid. Door de beperking van het kiessysteem (niet iedereen mocht stemmen) deelde slechts een kleine groep mensen in het bestuur van de gemeente. Binnen deze groep probeerde men de beschikbare plaatsen netjes te verdelen. Zo er al onenigheid was, dan hielden de dorpspolitici die bij voorkeur binnskamers. Dat het wel eens durfde botsen, blijkt bijvoorbeeld uit de aanduiding van de eerste schepen in 1884. De twee kandidaten, Ferdinand De Smet en Jan-Baptist Rutsaert, raakten er niet uit. Uiteindelijk nam de gouverneur de beslissing (¹).

Geleidelijk aan kwam er toch ook wat ideologie in het plaatselijke politieke spel. Het plattelandsdorp Aalter was al sinds de onafhankelijkheid van België bestuurd door een katholieke meerderheid, maar daar zat af en toe wel een blauw (liberaal) vlekje op. De gebeurtenissen rond de schoolstrijd te Aalter (1879-1884) toonden aan dat er in Aalter wel degelijk mensen waren die een andere kleur aankleefden. Toch leverde de schoolstrijd nog niet de versnelling die de liberalen nodig hadden (²).

Een belangrijke stap in de politieke evolutie betekende wel de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht in 1893. Dit betekende dat alle mannen vanaf 25 jaar stemrecht kregen. Bovendien konden personen die aan bepaalde financiële (belastingen, eigendom) of intellectuele (diploma's) voorwaarden voldeden, extra stemmen uitbrengen. Dit opende perspectieven voor nieuwe stromingen. In de meer stedelijke gebieden veroverden zo de socialisten hun eerste zetels. In Aalter was er van socialisme geen sprake. De 'hoge heren' hadden het heft goed in handen op het einde van de 19^e eeuw. En mocht er al eens iemand vergeten dat Aalter een katholiek dorp zou blijven, dan was daar nog de plaatselijke pastoor om die zondaar tot de orde te roepen.

Andersdenkenden kon men missen als de pest. Socialisten bleven buiten doordat de katholieken de arbeiders opvingen met een aantal

paternalistische initiatieven. De oprichting van een maatschappij van onderlinge bijstand 'Helpt U Zelf, Zo Helpt U God' is er het beste voorbeeld van (³). Daarmee maaiden zij tegelijkertijd ook het gras weg voor de voeten van de nieuwe christen-democratische strekking, belichaamd in het daensisme/plancquaertisme (⁴). Liberalen konden op hun beurt het blauwe gedachtegoed niet verspreiden, onder meer doordat de verkoop van een liberaal dagblad als 'Het Laatste Nieuws' werd verboden. In 1891 stemde de katholieke gemeenteraad een reglement waardoor krantenverkopers toestemming dienden te vragen aan de Aalterse burgemeester om hun waar aan de man te brengen. De zaak kwam zelfs voor in een bespreking in het parlement (⁵).

De Aalterse liberale beweging kon ook in deze geruchtmakende zaak niet protesteren. Waarschijnlijk was ze financieel niet sterk genoeg om het op te nemen tegen het katholieke blok. Maar via de eigen fanfare Sint-Cecilia (vanaf de jaren 1880) en via een culturele vereniging als het Willemsfonds (vanaf de jaren 1900), bouwden de liberalen beetje bij beetje een achterban op. Notabelen als onderwijzer Camiel De Decker, notaris Pol Pussemier en dokter Ernest Snoeck toonden zich openlijk aanhanger van de liberale beweging (⁶). Bij de gemeenteraadsverkiezingen in oktober 1911 kwam er een liberale lijst op, zij het nog steeds met een katholiek tintje. De traditionele katholieke lijst liet dit niet over zijn kant gaan.

Burgemeester Henri Soudan, Jules Verheecke, Arthur Claeys, Hippoliet De Smet, Felix Steyaert en Aloïs Alyn stelden zich op tegenover de liberaal-katholiek lijst met onderwijzer Camiel De Decker en Theofiel Van de Walle. Voor het eerst sinds lang kende Aalter kiesstrijd. In het Gemeentearchief is naar aanleiding van die verkiezing een pamflet te vinden dat uitgaat van de katholieken (⁸). Omdat er jarenlang geen politieke strijd was, is dit wellicht een van de eerste, misschien wel het eerste, gemeentelijk verkiezingspamflet uit de Aalterse politieke geschiedenis.

MIJNHEEREN...

Het document is verzorgd gedrukt door de Aalterse drukker Faut-Vandewalle. Het is op folio-formaat, beslaat drie gedrukte en een blanco zijde. Het pamflet bevat alleen tekst, geen foto's. Deze sobere vorm correspondeert met de inhoud. De tekst is helder en logisch

opgesteld en bevat een opsomming van verwezenlijkingen met heel wat cijfermateriaal. Geen platte propaganda, maar een informatief document dat de kiezer op een logische, beredeneerde manier wil overtuigen. De aanhef is in het vet gedrukt, en zegt sprekend genoeg "Mijnheeren". Vrouwen kunnen op dit moment inderdaad nog niet stemmen. De oplage is niet bekend evenmin als de kostprijs. Er is in het archief overigens geen antwoord van de tegenpartij te vinden. Wellicht kwam er ook geen: een pamflet drukken was in die tijd ongetwijfeld niet besteed aan een kleine lijst.

De (onbekende) opsteller van het hier besproken document stelt in de eerste regel dat men wil aantonen wat de verwezenlijkingen zijn sinds 1870. Deze datum roept in eerste instantie een aantal vragen op: er vond in dat jaar geen spectaculaire burgemeesterswissel plaats en evenmin verschoof er ideologisch iets (zie hoger: Aalter had in de 19^e eeuw steeds een als 'katholiek' bestempeld bestuur). Wellicht moeten wij de datering gaan zoeken in de nationale politiek. In 1870 begon op nationaal vlak een periode van katholiek bestuur, met slechts een liberaal intermezzo van 1878-1884. Voor 1870 waren het unionistische of liberale regeringen. Dit betekende dat België in 1911 reeds 35 jaar in totaal een katholiek bestuur kende.

Bij iedere nieuwe verkiezing groeide dus de kans dat deze hegemonie zou afbrokkelen. Op nationaal vlak pikten vanaf de eeuwwisseling eerst de socialisten en vervolgens opnieuw de liberalen beetje bij beetje stemmen in. Wellicht was de Aalterse katholieke strekking bang dat het tij wel eens kon keren. Een lijst met slechts twee kandidaten zou op korte termijn wel niet veel veranderen. Maar wie weet wat er later nog kon gebeuren. De pers van die tijd besteedde in haar verkiezingsoverzichten geen aandacht aan Aalter (?). Blijkbaar was men er vrij gerust in dat de katholieke lijst weer de meerderheid zou halen.

Maar toch, de zittende bewindvoerders wilden niets aan het toeval overlaten en besloten er toch maar tegen in te gaan. De Aalterse katholieken hadden overigens met August Goeminne ook een vertegenwoordiger in de provincieraad. Zijn politieke ervaring kwam ongetwijfeld goed van pas om dit pamflet op te stellen. Het document op zich getuigt voornamelijk van een veranderende tijdgeest. Maar het levert ons ook een paar interessante gegevens op over het Aalter van die tijd.

Om te beginnen zien wij de inspanning van het katholieke gemeentebestuur voor de infrastructuurwerken: wegen werden verbeterd,

het uitzicht van de gemeente verfraaid, de ontsluiting van het dorp gebeurde dankzij de het intekenen op de nieuw ingerichte tramlijnen, enz. Openbare gebouwen als pastorie en schoolgebouw kregen onderhoudsbeurten. Nutsdiensten als gasverlichting of het inrichten van telefoon en telegraaf stonden op het programma. Branden werden geblust dankzij een actief brandweerkorps maar ook het verenigingsleven werd gestimuleerd. Kortom, Aalter had anno 1911 de aansluiting met de moderne tijd niet gemist, zo luidde het tussen de regels door. En aan wie was dat te danken? Aan het katholiek gemeentebestuur natuurlijk...

Een tweede belangrijk element dat wij uit dit document kunnen halen, is het feit dat de Aalterse bestuurders wel degelijk de kas in de gaten hadden gehouden. Met een overvloed aan cijfermateriaal en een afsluitende, vergelijkende belastingstabel, concluderen de katholieken: "Het geld der gemeente wordt dus wel besteed."

Dit brengt ons meteen bij een derde feit. Aalter is als plattelandsgemeente toch een belangrijk handelscentrum. De wekelijkse markt, het "kunstig afgewerkte" boterweeghuis en het verhandelde volume landbouwproducten getuigen van een florissante handel en landbouw. Althans, dat willen de katholieken ons doen geloven.

Een laatste algemene opmerking over de gebruikte propagandatechniek. Het pamflet is geschreven in een hoffelijke stijl. De tekst probeert te overtuigen, doet een beroep op argumenten en de rede en is niet echt negatief opgesteld. De opstellers breken de tegenpartij niet af. Dat zou na de Eerste Wereldoorlog wel anders worden.

Wij geven hier het document in extenso weer. Niet alleen de politieke boodschap is immers belangrijk. Wij krijgen immers een overzicht van de evoluties die Aalter meemaakte in de decennia voor en na de eeuwwisseling.

HET KATHOLIEK VERKIEZINGSPAMFLET

Mijnheeren,

Wij hebben het genoegen UEd. een kort verslag te doen over het bestuur onzer gemeente sedert 1870.

Wij willen u voor oogen leggen welke verbeteringen door de katho-

lieken gedaan zijn onder stoffelijk en zedelijk opzicht en nochtans eenen bloeienden geldelijken toestand behouden is.

In 1870 werd de steenweg gelegd leidende van de Statie en het Dorp naar Maria Aeltre, hij werd aanbesteed voor 72,700 frank.

De inwoners welke vroeger moeilijk verkeer hadden met het center der gemeente, bekwamen aldus eene groote verbetering voor handel en landbouw.

De weg naar Oostmolen en het Statieplein werden dan ook gekasseid. Deze werken veroorzaakten eene uitgave van ongeveer 22,000 fr.

In 1886 werden voetpaden gelegd in de Statiestraat.

Het Provinciaal Bestuur deed afstand aan de gemeente der steenen voortkomende van de herstellingen der baan van Eecloo-Thielt op het grondgebied van Aeltre.

Die steenen zijn gebruikt geweest voor nuttige en schoone werken.

De Bellemstraat, de Loostraat, de Brouwerijstraat, de Kerkhofweg werden ermede gekasseid.

Verscheidene wagons steenen zijn naar Maria-Aeltre overgebracht.

De meest bevolkte straten werden openbaar verklaard en gekasseid.

Daar, waar vroeger een vuile en bijna onbruikbare doortocht bestond is tegenwoordig een net en uiterst gemakkelijk verkeer.

De Viggensmarkt werd onlangs gekasseid en nog een groot getal steenen zijn beschikbaar voor het besteenigen van den weg rond het oud Kerkhof.

Rond het Center is alles in steenen gelegd en zulks geeft onze gemeente een fraai uitzicht en aan de inwoners nette en gemakkelijke voetpaden.

De landbouwwegen werden ook niet vergeten.

Jaarlijks wordt eene som van 1000 frank uitbetaald voor het effenen der aardewegen.

Verscheidene dier wegen zijn reeds besteenigd: voor andere zijn de ontwerpen gereed en zullen op hun beurt die voortreffelijke verbeteringen bekomen.

Het vervoer per schip of spoorweg wordt kosteloos gedaan door het Ministerie van Landbouw.

Dergelijke werken vergen nochtans groote geldopofferingen en kostelijken onderhoud.

De Oostmolenstraat kostte fr. 10,851

De Buntelaarstraat kostte fr. 16,195

De Kestelstraat kostte fr. 9,763

De Driesstraat kostte fr. 3,523

De Weststraat kostte fr. 8,000.

Onze twee Trams hebben ook grote opofferingen gevraagd: maar brengen ook het hunne bij voor handel en nijverheid in onze gemeente.

De tram van Thielt-Aeltre werd in principie aangenomen den 9 Februari 1885 en den 20 Februari 1886, schreef de gemeente in voor 93,000 fr, welk som jaarlijks afgelost wordt door 3255 fr.

De uitbating dezer lijn verbetert; want sedert 6 jaren is er maar 1700 fr. meer te betalen.

De buurstpoorweg Aeltre-Eecloo vergde eene inschrijving van 28,000 frank; door eene jaarlijksche betaling van 980 fr. af te lossen.

Den 16 maart 1910 stemde de gemeenteraad eene som van 53,000 frank als inschrijving voor den tram Aeltre-Deynze, welke met 1934 fr. jaarrente zal afgelost worden.

Het is te hopen dat de nieuwe lijn ons ook veel volk zal bijbrengen voor de wekelijksche markt en den handel en betrekkingen met het zuiden zal versterken en verbeteren:

Verscheidene andere verfraaiings- en verbeteringswerken werden uitgevoerd:

In 1870 werden 22,172 fr. uitgegeven voor bouwingswerken van de school voor meisjes aan het weezenhuis en 30,000 fr. voor de school der Weststraat.

Den 21 November 1900 werd het ontwerp aanvaard der vergrooting der Pastorij van Maria-Aeltre.

Den 18 December 1901, keurde de gemeenteraad de plans goed der werken aan onze thans zoo prachtige Kerk.

De kosten derzelfde werden beraamd op fr. 106,152,25 waarin ons bestuur tusschenkwam voor 54,000 fr.

Eene voortreffelijke rustplaats diende dan ook verschaft te worden voor onze overledenen en, thans hebben wij een model kerkhof met lijkhuis en omringd van eenen muur.

De afgestane gronden hebben tot nu toe opgebracht 5542 fr.; waarvan 3705 voor de gemeente en 1847 fr. voor het Armbestuur.

Een nieuwe muur werd ook gebouwd voor de pastorij en verschaft aldaar eenen gemakkelijken doortocht en schoon zicht aan onze kerk.

Op de markt prijkt nu een kunstig afgewerkt boterweeghuis, die terzelfder tijd als kiosk dient en de bewondering verwekt van alle liefhebbers.

In 1894 werd een vrijwillig pompierskorps ingericht. - Al het noodige materiaal werd aangekocht en is sedert nog merkelyk verbeterd en volledigd.

Eene pomp werd alsdan op de markt geplaatst ten dienste van wien

het belieft en voor water te verschaffen in geval van brand. Het pompierskorps heeft zijne nuttige hulp verleend in menige branden en dikwijls groote rampen tegen gegaan. Ten einde de inwoners van het Center te ontlasten van alle onbruikbare overblijfsels en dezelve langs de openbare wegen niet meer te vinden, werd in 1908 de vuilnisdienst ingericht. Sedert 1906 is in het Center en sedert 1908 te Maria-Aeltre een publieke Telefoon ten dienste der ingezetenen en verwekt eene jaarlijksche uitgave van 485 frank. Den 6 november 1907, sloot ons bestuur eene overeenkomst met de gazmaatschappij van Thielt. De openbare verlichting, in evenredigheid goedkooper dan voorheen, is merkelyk verbeterd. Een groot getal ingezetenen hebben die verlichting in hunne woonhuizen aangenomen. Door het niet stipt uitvoeren der overeenkomst heeft die Maatschappij ons verplicht haar rechterlijk te doen vervolgen. Het vonnis werd ten onzen voordeele uitgesproken en verplichte de gazmaatschappij aan ons bestuur de som te betalen van 1600 frank. Onze wekelijksche markt blijft voortdurend zeer belangrijk. Jaarlijks worden ongeveer twee millioen en half eieren en 274,500 kilo's boter verkocht; 13,400 viggens en 260 runddieren te koop gesteld. Alle mogelijke en wettige middels zijn gebruikt geworden tot het bekomen eener brug aan Oostmolen. Verscheidene vergaderingen van afgevaardigden onzer gemeente met Senators en Volksvertegenwoordigers hebben plaats gehad. De ingenieurs van Bruggen en wegen werden gelast met de studie dezer zaak. Geen gunstig gevolg kon hieraan gegeven worden. Doch geen moed verloren. Verdere en nog dringender voetstappen zullen aangewend worden. In afwachting worden middels beraamd om den overzet te verbeteren en de inwoners van Oostmolen-Noord zoveel mogelijk te bevredigen. Ziedaar in groote trekken wat er op stoffelyk gebied door de Katholieken werd verricht.

Onder zedelyk opzicht is er niet min vooruitgegaan.

In 1870 beliepen de uitgaven voor het lager onderwijs tot fr. 7934. Voor 1911 beloopt zij volgens de gemeentebegroting tot fr. 25,983. Te dien tijde wierden de scholen bijgewoond door 617 leerlingen; 301 wierden kosteloos onderwezen en 316 waren aan schoolgeld onderworpen.

Tegenwoordig is de schoolbevolking van 1210 leerlingen; *waaronder 1073 kosteloos onderwezene en slechts 137 betalende.*

In 1870 bestond het onderwyzend personeel uit 6 leden, thans zijn zij 24.

In 1895 werd het klooster opgericht te Maria-Aeltre. De kloosterzusters houden eene kantwerkschool en geven er het onderwijs aan over d'honderd kleinen.

Welk onschatbaar goed hebben zij reeds verricht op dat belangrijk gehucht.

In de Weststraat werd de knechtjesschool heraangenomen den 4 April 1895; reeds is een hulponderwijzer erbijgevoegd, en dagelijks trekken twee onzer moedige kloosterzusters naar dien ver afgelegen wijk om er de kleinen en de meisjes te onderwijzen.

Welke veranderingen op dien korten tijd!!

De gemeenteraad is ook niet te kort gebleven met het maken van wijze reglementen, die, door eene gepaste uitvoering, rust en vrede en eendracht moeten doen heerschen.

In 1905 werd de 75e verjaring van België's Onafhankelijkheid luisterrijk gevierd.

Onze jaarlijksche groote Kermis blijft alom vermaard en duizenden vreemdelingen komen ze bezoeken en brengen verteer en nering mede.

Al de verschillige wijken der gemeente bekomen jaarlijks bijdragen voor het geven van openbare feesten.

En al die groote werken, en al die belangrijke verbeteringen, hebben zij de gemeentekas niet ten onder gebracht?

Laat ons een klein overzicht doen en gij zult overtuigd zijn dat onze geldelijke toestand bloeiend is.

In 1871 beliepen de ontvangsten der gemeente tot 67,520,42 frank. De uitgaven tot 66,219,63 frank. Dus een overschot van 1,300,79 frank.

De gemeentebegroting van 1911, luidt als volgt: Ontvangsten 109,362,43 frank, uitgaven 100,716,01 frank. Batig slot van 8,646,42 frank.

Te dien tijde gaf het wegen der boter 1000 fr. de plaatsrechten 520 fr. Nu brengt de markt op fr. 6500.

Het Katholiek Staatsbestuur schenkt jaarlijks aan onze gemeente de belangrijke som van fr. 32,250 meer 7240 fr. van het afzonderlijk fonds, terwijl vroeger fr. 16,900 betaald werd.

Aan het Armbestuur gaf de gemeente rond 1870, fr. 6500. Thans beloopt de toelage tot fr. 21,000.

Sedert 1893 wordt er betaald aan de landbouwers voor afgekeurd

vleesch van vee en zwijnen de belangrijke som van 3500 frank. AELTRE is de eenigste gemeente van 't land waar zulks bestaat! Het geld der gemeente wordt dus wel besteed.

Nuttelooze uitgaven worden vermeden.

Nuttige en voordeelbijbrengende uitgaven worden niet gespaard.

De lasten zijn ver van overdreven te zijn en lager dan deze van andere gemeenten van omtrent gelijke belangrijkheid.

Den 17 december 1902 heeft de gemeente eene leening aangegaan van 60,000 fr. voor het dekken der kosten betrekkelijk de vergrootingswerken der Kerk.

Den 14 November 1905 eene leening van 14.600 fr. voor kosten van kerkhofmuur, besteenigingswerken, groote kosten van 't Armbestuur.

Die twee leeningen worden jaarlijks afgelost en aflos en intrest beloopt slechts tot 3000 frank.

Den 1 januari 1890 werden de barreelrechten op alle onze wegen afgeschaft; dit was eene vermindering van lasten van 1500 frank.

In 1871 beliep de hoofdelijke omslag of abonnement tot fr. 8250, in 1881 fr. 9500 en in 1911 fr. 5800.

Vergelijkende tabel der belastingen per inwoner:

Aeltre	7173 inwoners	per inwoner 2,87 fr.
Drongen	5500 inwoners	per inwoner 3,56 fr.
Gentbrugge	14,000 inwoners	per inwoner 4,79 fr.
Hamme	14,400 inwoners	per inwoner 5,42 fr.
Cruyshautem	6000 inwoners	per inwoner 3,38 fr.
Ledeberg	13,000 inwoners	per inwoner 7,12 fr.
Maldegem	10,000 inwoners	per inwoner 3,30 fr.
Meirelbeke	6350 inwoners	per inwoner 3,46 fr.
Selzaete	7150 inwoners	per inwoner 4,15 fr.
St.Gillis Dendermonde	6600 inwoners	per inwoner 3,74 fr.
St.Gillis Waas	5350 inwoners	per inwoner 4,75 fr.
Knesselare	4300 inwoners	per inwoner 2,66 fr.
Landegem	1800 inwoners	per inwoner 3,53 fr.
Lootenhulle	2900 inwoners	per inwoner 2,65 fr.
Poucques	927 inwoners	per inwoner 3,55 fr.
Vynckt	1700 inwoners	per inwoner 4,24 fr.

Onze werken zijn nuttig en voordeelig en doelmatig; ons bestier is recht en wijs en voorzichtig.

Wij mogen fier zijn over den afgelegden weg en vreezen geene onpartijdige tegenkantingen.

De Katholieke Gemeenteraadsleden.

Peter LAROY

Bronnen:

1. P. LAROY, Ferdinand De Smet (1822-1896). Beknopte levensbeschrijving van een molenaar-politicus uit Aalter in: Land van de Woestijne, 1991, jg. 14, 3-4, p. 3-29.
2. L. STOCKMAN, Geschiedenis van Aalter, Aalter, 1979, p. 295-296; J. DE DONCKER, Van Alyntjesschool tot Klein Sint-Gerolf, Aalter, 1998, p. 25-30.
3. P. LAROY (ed.), F. BASTIAEN, A. DE KE, 100 jaar in beweging. Geschiedenis van de christelijke arbeidersbeweging in Groot-Aalter, Aalter, 1996, p. 41-60.
4. P. LAROY, Vind ons een bos of een lokaal en wij komen af. Beschouwingen bij de rol van de daensisten in de Aalterse arbeidersbeweging in Land van de Woestijne, 1999, jg. 22, 2, p. 40-44.
5. P. LAROY, Pers en persvrijheid in het Meetjesland. Casus Het Laatste Nieuws (1891-1892) in Appeltjes van het Meetjesland, 1993, jb. 44, 91-114.
6. P. LAROY, Een vergeten vereniging: het Willemsfonds te Aalter voor de Eerste Wereldoorlog in Land van de Woestijne, 1993, jg. 16, 3-4, p. 3-19.
7. GAA 533.3, Gemeenteraadsverkiezingen 1911-19..
8. Zelfs in La Flandre Libérale werd geen gewag gemaakt van deze eerste liberale lijst. Niet liberaal genoeg? Of misschien toch iets te Vlaams? Camiel De Decker stond bekend als een Vlaamsgezind liberaal.

Mijnheeren,

Wij hebben het genoegen U'Ed. een kort verslag te doen over het bestuur onzer gemeente sedert 1870.

Wij willen U voor oogen leggen welke verbeteringen door de katholieken gedaan zijn onder stoffelijk en zedelijk opzicht en nochtans eenen bloeienden geldelijken toestand behouden is.

In 1870 werd de steenweg gelegd leidende van de Statie en het Dorp naar Maria Aeltre, hij werd aanbesteed voor 72,700 frank.

De inwoners welke vroeger moeilijk verkeer hadden met het center der gemeente, liekwamen aldus eene groote verbetering voor handel en landbouw.

De weg naar Oostmolen en het Statieplein werden dan ook gekasseid. Deze werken veroorzaakten eene uitgave van ongeveer 92,000 fr.

In 1876 werden voetpaden gelegd in de Statiestraat.

Het Provinciaal bestuur deed afstand aan de gemeente der steenen voortkomende van de herstellingen der baan van Eecloo-Thielt op het grondgebied van Aeltre.

Die steenen zijn gebruikt geweest voor nuttige en schoone werken.

De Bellemsstraat, de Loostraat, de Brouwerijstraat, de Kerkhofweg werden ermede gekasseid.

Verscheidene wagens steenen zijn naar Maria-Aeltre overgebracht. De meest bevolkte straten werden openbaar verklaard en gekasseid.

Daar, waar vroeger een vuile en bijna onbruikbare doortocht bestond is tegenwoordig een net en uiterst gemakkelijk verkeer.

De Viggensmarkt werd onlangs gekasseid en nog een groot getal steenen zijn beschikbaar voor het besteeuigen van den wig rond het oud Kerkhof.

Rond het Center is alles in steenen gelegd en zulks geeft aan onze gemeente een fraai uitzicht en aan de inwoners nette en gemakkelijke voetpaden.

De landbouwwegen werden ook niet vergeten.

Jaarlijks wordt eenesoin van 1000 frank uithetaald voor het effenen der aardewegen.

Die twee leeningen worden jaarlijks afgelost en aflos en intrest beloopt slechts tot 3000 frank. Den 1 Januari 1890 werden de herreelrechten op alle onze wegen afgeschikt; dit was eene vermindering van lasten van 1500 frank.

In 1871 beliep de hoofdelijke omslag of abonnement tot fr. 8250, in 1881 fr. 9500 en in 1911 fr. 5800.

Vergelijkende tabel der belastingen per inwoner :

Aeltre	7173 inwoners,	per inwoner	fr. 2,87.
Drongen	5500 »	»	3,56
Gentbrugge	14,000 »	»	4,79
Ramme	14,400 »	»	5,42
Cruyshautem	6000 »	»	3,38
Ledeberg	13,000 »	»	7,12
Maldegem	10,000 »	»	3,30
Meirelbeke	6350 »	»	3,46
Selzaete	7150 »	»	4,15
St. Gillis, Dendermonde	6600 »	»	3,74
» Waas	5250 »	»	4,75
Knesselare	4300 »	»	2,66
Landegem	1800 »	»	3,83
Lootenhulle	2900 »	»	2,65
Poucques	927 »	»	3,55
Vynckt	1700 »	»	4,24

Onze werken zijn nuttig en voordeelig en doelmatig; ons bestuur is recht en wijs en voorzichtig.

Wij mogen fier zijn over den afgelegden weg en vreezen geene onpartijdige tegenkantingen.

De Katholieke Gemeenteraadsleden.

Aeltre, dr. Paul Vandewalle.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Naar aanleiding van het verschijnen van het artikel "Gesprek met een verzetsman uit het naburige Sint-Pietersveld" in het nr. 2 van 2003, kregen we van de heer Léon Huys uit de Dwangstraat 4 te Tielt volgende bijkomende informatie.

"Ik herinner mij dat tijdens de oorlog 1940-1945 Sint-Pietersveld in twee kampen was verdeeld: de Anglofielen en de Germanofielen. De bewuste vliegtuigcrash gebeurde op dinsdag 15 augustus 1944, O.-L.-Vrouwhemelvaart. Of het in de voor- of namiddag was, kan ik me niet meer herinneren. Wel weet ik dat het een helderblauwe hemel was waarin we plots witte schijfjes (de parachutes) zagen verschijnen. Het was de eerste maal in mijn leven dat ik parachutes zag. Ik meen me te herinneren dat we er 11 hebben geteld en niet 9 zoals vermeld staat in het artikel. Trouwens de B-24 LIBERATOR had, volgens een bijgevoegde technische fiche van het internet, 10 tot 12 bemanningsleden en 10 machinegeweren.

Maar ...waar is die Liberator nu precies neergekomen? Wat ik met 100% zekerheid weet, is dat het op het hof van Van Cauwenberghe was, op de grens Kanegem-Poeke en in de onmiddellijke nabijheid van het hof van Emile De Schrijver waar we tijdens de oorlog tientallen keren naartoe gefietst zijn. De oudste zoon van Emiel heette Gerard. Namen van straten heb ik toen nooit geweten. Ik herinner me wel hoe we er met de fiets naartoe reden. Komende van Lotenhulle sloegen wij, rechtover het kasteel van Poeke, links in en verder tot wat men nu Tereikenstraat heet. Door het raadplegen van oude adresboeken van Groot-Tielt, vond ik Van Cauwenberghe in de Mooremandestraat. Verder zoekend, vond ik de weduwe Moyart-Van Cauwenberghe Christine die me wist te vertellen dat het vliegtuig gevallen is op het hof waar thans haar broer José woont in de Tereikenstraat 2 te 9880 Poeke. De Tereikenstraat vormt de grens tussen Kanegem en Poeke. De kant met de oneven nummers behoort tot Kanegem; de kant met de even nummers behoort tot Poeke. Ik herinner me ook nog dat mijn vader, onze knecht en ik 's anderendaags met de fiets naar het gevallen vliegtuig zijn gaan kijken. Tot zo ver mijn herinneringen".

TECHNISCHE FICHE B-24 LIBERATOR

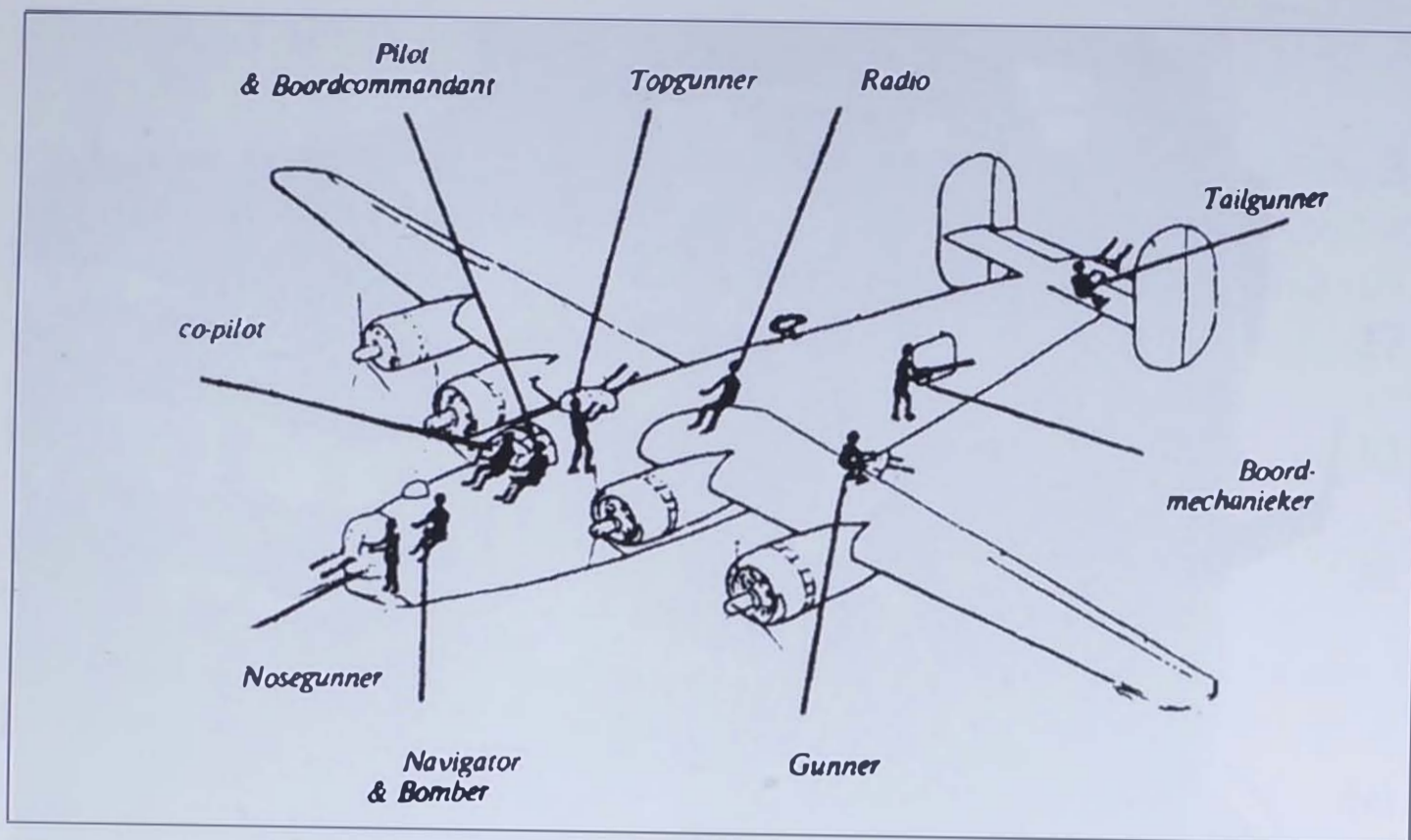
Type:	B-24J	Plafond:	8535 m
Functie:	Bommenwerper	Snelheid:	467 km/h
Bouwer:	Consolidated Vultee Corp. (Convair)	Spanwijdte:	33,53 m
Motor:	4 x Pratt & Whitney R-1830-65	Bereik:	3380 km
Stuwkracht:	elk 1200 PK	Bemanning:	10 tot 12
Lengte:	20,47 m	1 ^e vlucht:	29/12/1939
Hoogte:	5,49 m	Bewapening:	10 x 12,7 mm machinegeweren. 5800 kg bommen
Gewicht:	16 556 kg (leeg) 32 296 kg (max. beladen)		
Info:	meer dan 18 188 gebouwd.		

N.B.: Alhoewel in de technische fiche men als bemanning 10 tot 12 aangeeft, was de standaardbemanning bij de USA luchtmacht meestal 9 man (zie foto).

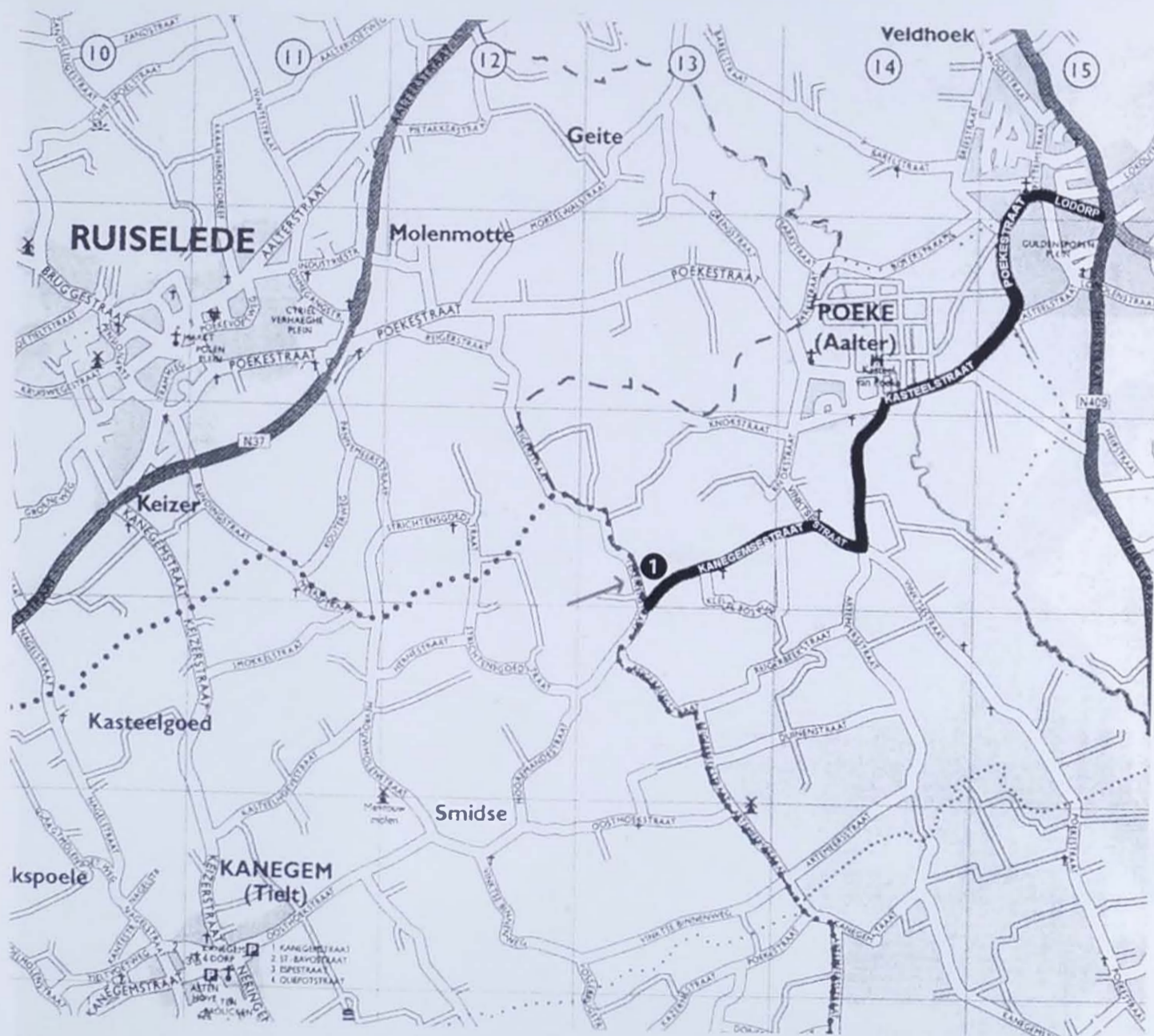
Ook het artikel van Kol SBH Guy Van Poucke (niet langer geheim) spreekt van 9 man. In de tekst van het oorspronkelijk artikel lees je overal LIBERATOR in plaats van Librator. Onze excuses voor deze fout.

Hartelijk dank aan de heer Léon Huys voor zijn interessante bijkomende, verklarende gegevens.

Roger BAECKELANDT

Op deze tekening worden de verschillende bemanningsplaatsen getoond in een Liberator van de Amerikaanse luchtmacht.

Op deze kaart duidt ① de plaats aan waar de Liberator gevallen is op de grens van Kanegem met Poeke.

Fier poseren de bemanningsleden van een Amerikaanse Liberator voor hun toetel.

INHOUDSTAFEL

Jan CAMERLINCKX	Erfgenamen van het verleden.	3
Henri DE BAETS	60 jaar geleden werd Aalter bevrijd door Poolse troepen.	27
Roger BAECKELANDT	Stroppersdrama te Bellem.	32
Willy STEVENS	En toen... begon de schelling te rollen. (deel 2 en einde)	38
Peter LAROY	Het geld der gemeente wordt dus wel besteed.	60
Roger BAECKELANDT	Lezers schrijven ons.	71

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift voor heemkunde

van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter en het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Dienst Wettelijk Depot nr. BD.31.832.

Secretariaat en verantwoordelijke uitgever:

Schuurlo 12, 9880 Aalter - tel. (09) 374 79 82

e-mail : *heemkring.aalter@tiscali.be*

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50

steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUURSSAMENSTELLING

- Voorzitter : Willy STEVENS
Larestraat 14 - 9910 Knesselare
09 374 44 58 - pr000063@worldonline.be
- Ondervoorzitter : Peter LAROY
Brouwerijstraat 84 - 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be
- Secretaris : Jan CAMERLINCKX
Schuurlo 12 - 9880 Aalter
09 374 79 82 - heemkring.aalter@tiscali.be
- Ledenbeheer : Eliane DE POORTER
Leurebroekdreef 1
9880 Aalter-Poeke
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be
- Penningmeester : Dries ALYN
Bellemstraat 49 - 9880 Aalter
09 374 23 60
- Redactie en layout : Jan DEFRUYT
Kestelstraat 67 - 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@fastmail.fm
- LEDEN* : Robert Verhelst (robert.verhelst@pi.be)
en Roger Baeckelandt (roger.baeckelandt@pi.be).

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

27e jaargang - nr. 3 - 2004

ZONDER BON NOCH GELD

AALTER IN DE EERSTE WERELDOORLOG (OKTOBER 1914)

De vele plechtige of feestelijke herdenkingen van het einde van de Tweede Wereldoorlog, nu 60 jaar geleden, doen velen vergeten dat ongeveer 90 jaar geleden zich minder aangename taferelen in ons land afspeelden. Het begin van de Eerste Wereldoorlog verdient niettemin de nodige aandacht van wie in het verleden is geïnteresseerd. Meer dan september 1944 wordt door velen immers erkend dat de periode augustus-oktober 1914 (en de hele Eerste Wereldoorlog *tout court*) een breuk veroorzaakte in de moderne beschavingsgeschiedenis. En ook op het lokale vlak merken wij dit (¹).

We verplaatsen ons even terug naar 1914. De Aalterse bevolking heeft het waarschijnlijk al bij al niet zo slecht. De politieke mondigheid neemt toe. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de toenemende activiteit en aanhang van de liberaal-katholieke strekking in het tot dan toe overwegende katholieke Aalter. Er is cultureel leven, met onder andere een bloeiende fanfare en een cultuurflamingantisch genootschap als De Consciencevrienden. Naast de nog steeds sterk aanwezige landbouwactiviteit zorgen handel en nijverheid voor plaatselijke tewerkstelling in bijvoorbeeld de weverij Van der Haeghen of bij de handel van kolen, meststoffen, granen en veevoerders Bockaert. Wie toch nog niet echt gelukkig is of meer steile ambities koestert, trekt naar de stad om er in de industrie te werken of emigreert naar bijvoorbeeld de oneindige Franse landbouwgronden of naar de Verenigde Staten, voor velen het land van de onbegrensde mogelijkheden. Bovenal heerst er een gevoel van veiligheid dat *'de moderne tijd'* met zich heeft meegebracht (²).

Anders dan voorheen bracht de 19^e eeuw immers stabiliteit voor bijna 100 jaar. De kans dat - zoals eeuwenlang het geval was - de akkers werden vertrappeld, de huizen geplunderd en de bevolking mishandeld door vreemde troepen of bezetters was jaar na jaar verminderd. De Franse Revolutie en de daarmee gepaard gaande periode van omwenteling en oorlog behoorde al een tijdje tot het verleden. Een aantal generaties kende betrekkelijke rust in wat eens de Zuidelijke Nederlanden waren.

En plots was daar toch die oorlogsdreiging, die steeds reëler werd. Toen bovendien duidelijk werd dat Duitsland door België wilde

trekken om zijn aartsvijand Frankrijk aan te vallen, steeg de angst en de nervositeit bij de bevolking. De steekspelen op internationaal niveau (o.a. na de aanslag op de Habsburgse aartshertog Franz-Ferdinand) werden wellicht ook door een deel van de Aalterse bevolking angstvallig gevolgd (³).

Op 4 augustus 1914 viel het Duitse leger België binnen en bevond het land zich in staat van oorlog. Het was een eerste psychologische schok. De familieleden van jongens en mannen onder de wapens hadden nu een reële kans dat zij hun geliefden niet meer zouden weerzien. Een tweede psychologische schok kwam er door de berichten van de Duitse opmars. Het Belgische leger kon in die eerste oorlogsdagen vrij goed standhouden. Hier en daar sleepte het zelfs een overwinning uit de brand. De zogenaamde *Slag der Zilveren Helmen* bij Halen (in sommige kranten een tweede '*Guldensporenslag*' genoemd) stak bijvoorbeeld de bevolking een hart onder de riem. Hoewel in de minderheid slaagde een Belgische cavalerie-eenheid er daar in de Duitse aanvaller in de pan te hakken. Tegen de oorlogsmachine van het Duitse Keizerrijk waren dit maar speldenprikken. Beetje bij beetje bleven de zegebulletins uit.

De weerstand van de Belgen viel niet in goede smaak bij het Duitse leger en bij de Duitse publieke opinie. Als Duitsland al tegenstand had verwacht, dan was het zeker niet dit hardnekkig verzet. Met ieder Belgisch gewerschot nam "*de woede toe van de Duitse troepen, aan wie men had gezegd, dat de Belgen eigenlijk niet meer dan tinnen soldaatjes waren,*" zo schreef later de Amerikaanse historica Barbara Tuchmann (⁴). De Duitsers ontwikkelden een geweldige schrik voor de *francs-tireurs*, de vrijschutters. Tijdens hun opmars meenden zij immers beschoten te worden door burgers en groeide bij hen een vorm van wreedheid die zij zowel op burgers als op militairen uitwerkten. Historisch is gebleken dat deze achterdocht wellicht overtrokken was. Een toevallig incident, het harde militaire verzet, dronken soldaten en nog zoveel andere zaken meer lagen aan de basis van deze '*Teutoonse woede*'. Maar de feiten logen er natuurlijk niet om. Berichten over allerlei brutale handelingen en moordpartijen, met als triestig hoogtepunt het platbranden van Leuven, verspreidden zich door het land (⁵).

Die geruchten bereikten ook Aalter. Een deel van de bevolking maakte zich bijgevolg klaar om te vluchten. Leden van de welgestelde handelaarsfamilies Soudan en Bockaert bijvoorbeeld

begaven zich naar het neutrale en niet door de Duitsers overrompelde Nederland. Voor de Aalterse bevolking die wel bleef, begon de nachtmerrie ruim twee maanden na de Duitse inval. Rond 9 oktober 1914 maakte de Aalterse bevolking voor het eerst echt kennis met de Duitse soldaten. De dagen daarop overspoelden ze het hele dorp.

Een groep Aalternaars had weliswaar reeds eerder kennis hadden gemaakt met de Duitse troepen. Een van de meest gevreesde onderdelen van het keizerlijke leger waren de zogenaamde *Uhlanen*. Deze verkenningseenheden opereerden in kleine groepjes en brachten het vijandelijk gebied en de vijandelijke versterkingen in kaart ⁽⁶⁾. Reeds 20 dagen na het uitbreken van de oorlog signaleerde men te Aalter een eenheid.

Op 24 augustus 1914 kwamen vijf Uhlanen het dorp binnen. Zij saboteerden de spoor- en tramwegen en zaaiden paniek bij de bevolking in St.-Maria-Aalter toen zij een kerkdienst stoorden. De pastoor schreef: *"Een onbeschrijflijke schrik beviel mijne parochianen en op eenen oogenblik was het eene vlucht, wie naar de sacristy, wie achter den altaar, zelfs onder de lijkbaar, het grootste gedeelte vluchtte uit de kerk door het kerkhof langs den hof van 't klooster door de hagen weg. Met moeite kon de pastoor nog den helft der parochianen in den dienst doen wederkeeren, al de anderen waren gevlucht naar huis en in de bosschen."* ⁽⁷⁾ Het was geen toeval dat deze Uhlanen hier waren. Zij doorkruisten het land en lieten de versterkte steden gewoon links liggen. Het zorgde in elk geval voor onrust en onveilige situaties ⁽⁸⁾.

Het was pas na de val van Antwerpen (begin oktober 1914) dat de paniek echt toesloeg. De Aalternaars zagen colonne na colonne die zich terugtrok. Belgische en geallieerde soldaten trokken door het dorp. De aanblik van deze mannen liet het ergste vermoeden. Iedereen hield zich vast voor wat zou komen.

'EEN DOOZE SPEKKEN', 'ZEEM VAN DE BIEËN' EN SLECHTE CIDER

"Ze eisten eten en wijn en lakens op bij de bevolking, hakten de fruitbomen in de boomgaarden om voor brandhout, sloegen de spiegels in de cafés kapot en slachtten de mooiste dieren uit de stallen, namen alleen de beste stukken vlees, en lieten de rest voor rot achter: (...) Anderen eisten zeep, sigaren, wijn en 'vergoedden' alles met waarde-

Zaterdag 22 Augustus.

5 centiemer: het nummer.

27ste jaargang N° 234

HET LAATSTE NIEUWS

Beheer te Gent : Vlaanderenstraat, 55.

Redactie te Gent : Bronssteeg, 1.

ABONNEMENTEN :

1 jaar	6 maand	3 maand
fr. 10.00	5.00	2.50

AANKONDINGEN :

Zich te wenden tot het Beheer.

G E N T S C H E U I T G A V E

België's hoop: de Vlaamsche vesting, Antwerpen

Waar zijn onze Bondgenooten ?

De Duitschers rukken door Vlaanderen in Frankrijk

Overzicht van den Toestand.

Welken weg volgden de Duitschers door België? — De kolommen gaan naar Rijsel! — Antwerpen met 100 000 man blijft onze onathankelijkheid verdedigen!

Een Opzienbarende Verklaring.

Staat België alleen! ?.

Het Laatste Nieuws heeft het in augustus 1914 nog over de vesting Antwerpen. Eenmaal de stad viel, stormden de Duitsers door Vlaanderen. Vanaf ongeveer 9 oktober kwamen zij ook te Aalter aan.

loze bonnen.” (9) Op die manier omschrijft historica Sophie De Schaepdrijver in haar standaardwerk *De Grootte Oorlog* de handelwijze van de Duitse soldaten. Het ging er in Aalter niet anders aan toe. Dankzij een bundel bewaard in het plaatselijk gemeentearchief kunnen wij ons een goed beeld vormen van wat er in die oktoberdagen gebeurde (11). Het pakket bevat immers alle individuele aangiften van plunderingen en diefstallen uit de oktobermaand 1914. Het gaat bijvoorbeeld om officiële leveringsnota's van handelaars maar ook om kleine kladbriefjes van gewone mensen. Bij dit pakket zit een handgeschreven overzichtslijst, duidelijk bestemd om de meetbare schade in kaart te brengen. Lectuur van de briefjes, nota's en facturen levert meer op dan alleen maar de waarde van de gestolen goederen. Tussen de regels door weerklinkt de gekwetste trots van personen, de ingehouden woede omwille van het arrogant Duits gedrag en ook wel de onzekerheid over wat nog gaat komen. Het is op basis van dit materiaal dat wij wat inzicht proberen te krijgen in het drama van die eerste Aalterse oorlogsdagen (12).

Om te beginnen gaan de Duitse soldaten - uiteraard - op zoek naar eten en voedingswaren. Ruim 800 kg vlees, drie runderen, een varken of vijf, een 20-tal konijnen, een dertigtal kippen en vijfhonderd eieren verdwijnen in de hongere magen. Al dit lekkere verse voedsel bevalt de Duitse soldaten zeer. Bij Charel Van Hulle uit Oostergem eten zij twee varkens op ter plekke. Iets gelijkaardigs speelt zich af bij August Verduere. Hij moet van de Duitse troepen 50 kilo aardappelen koken en *”er sous bij maken”*. In totaal verdwijnen in die dagen overigens ruim 2700 kg aardappelen bij de Aalterse boeren. De invaller heeft het overigens op alle veldvruchten voorzien. Theophiel Van Acker uit *'Aalter aan de Brugh'* meldt aan het gemeentebestuur: *”Mijne Heren, Wij zijn den 14 October neegentwintich rokolokropen weggenomen van den duischt (...), gegroet”*.

De Duitse soldaten hebben overigens ook een bijzondere trek in de lekkernijen die in de keukens en keukenkasten te vinden zijn: chocolade, suiker (kandij-, poeder-, kristalsuiker), confituur, gedroogde hespen, beschuiten, koekjes, vermicelli, koffie, koeken De Beukelaer (meer dan 40 dozen), honing (*”zeem van de bieën”*), Louis Hinderyckx maakt melding van de diefstal van *”een dooze spekken”*.

Naast deze 'luxeproducten' hebben zij het vooral gemunt op basisgewassen zoals tarwe, koren, rogge en maïs. Heel wat hiervan is voor de Duitse paarden bestemd. Indien men alle aangiften optelt,

komt men voor die dagen op een totaal van ruim 5,5 ton haver, bijna 11 ton hooi en ruim 8,5 ton stro door het Duitse leger meegenomen. Het Duitse 'peirdevolk', zoals een Aalternaar het dan omschrijft, weet waar de prioriteiten lagen van het semi-moderne leger: bij het paard.

In de overlevering wordt altijd beklemtoond dat de Duitse soldaten zich aan drank overgaven om de oorlogsellende aan te kunnen. "*Hoezeer de meningen daarover ook verdeeld waren, het Duitse leger gaf blijk van grote dorst,*" zo schrijft Zuckerman fijntjes (¹²). Ook in Aalter gaan zij op zoek naar wat geestrijk vocht. En gewoon is uiteraard niet gek genoeg. Alles samen verdwijnt er maar één vat bier. Likeur (ca. 125 flessen), jenever (bijna 100 liter) en zelfs cognac (7 flessen) en champagne (16 flessen) vallen beter in de smaak. Vooral de wijnkelders van de notabelen zijn gegeerd. Bij handelaar René Bockaert verdwijnen honderden flessen. Ook bij Romain De Wulf op het kasteel Nobelstede proberen de Duitsers in de wijnkelder te raken. Alles samen komen in de aangifte toch meer dan 1000 flessen wijn. Hier en daar kan naast de drank ook tabak wat plezier verschaffen (alhoewel slechts 14 dozen sigaren en 4 pakjes sigaretten werden aangegeven).

Het gaat de Duitse soldaten evenwel niet alleen om de geneugten des levens. Zij ontpoppen zich meer dan eens tot regelrechte plunderaars. De soldaten ontvreemden bijvoorbeeld geld en juwelen. Nu eens gebeurt dat tijdens een voorlopig logement, dan weer dringen zij expliciet de huizen binnen (bewoond of verlaten). Een enkele keer houden zij een voorbijganger staande en beroven het slachtoffer. Bijna 20 horloges (dames- of herenhorloges) verdwijnen, samen met een aantal juwelen van de rijkere Aalterse burgers. Geld stelen zij in mindere mate. Dat is ook geen wonder: het bestaande papiergeld heeft voor hen geen enkele waarde meer.

En werkelijk alles kan dienen. In de ijzerhandel van de gebroeders Snoeck dragen zij het volgende naar buiten: zakmessen, pennemessen, fietslantaarns, beslaghamers, schaven, tangen, enz. Ook op de boerderijen of bij de kleine middenstanders verdwijnt er allerlei tuig: bijlen, emmers, een kruiwagen, een fornuispot, gaslichten, hamers, kookpotten ("*kasserole*"), lantaarns (bijzonder geliefd), nagels, messen en tangen. Bij de burgerij zoeken de Duitse soldaten het dan weer in de huisraad. Echt alles wat niet te zwaar of te heet was, wordt meegenomen door deze soldaten: kleebrorstel, boterpot,

tafelbel, kuisgerief, schaal, kapmes, koffiemolen, zoutvat, waskoord, tafelmessen, zakdoeken, beeldjes, scheermes, scheerborstels.

En aangezien het Duitse leger zijn doel (met name Frankrijk) nog niet heeft bereikt, verdwijnt ook alles wat maar enigszins voor transport kon dienen. Fietsen (in totaal 14) of paarden (in totaal 7), gaan met het Duitse leger mee. Ook alle toebehoren komt in Duitse handen: paardenmanden, paardenharnassen, paardenborstels, leidraden, garelen en *bindsels*. Ze nemen zelfs de melkkan van de melkerij en de werfwagen van de aannemer Van Averbek mee.

Een laatste categorie goederen die de oprukkende soldaten zich toeëigenen zijn kledingstukken en beddengoed. Vooral wollen dekens (ca. 50 stuks aangegeven) zijn bijzonder in trek. Zitten de kouder wordende nachten er misschien voor iets tussen? Manshemden (meer dan 80 stuks) en ondergoed (bijna 50 onderbroeken) zijn zeer gegeerd. Zelfs kledingstukken voor dames verdwijnen in de Duitse ransel. Een cadeautje voor de vrouw/vriendin of een attribuut voor een verkleedavond? Zelfs pantoffels en dassen ("*plastrons*") staan op de lijst. Wij zien dus dat de Duitse soldaat uit 1914 in Aalter niet alleen uit was op overleven (voedsel) maar er bij momenten lustig op los plunderde.

Die stelling kan alleen maar worden versterkt als men een blik werpt op tal van andere gestolen voorwerpen. Het zijn gebruiksgoederen of *hebbedingen* die wij in een rubriek curiosa kunnen onderbrengen: een wekker, een koffer, een weegschaal, een accordeon, een barometer, een paraplu en zelfs een vleesmolen en een worstmachine. De Duitse intocht te Aalter verschilde duidelijk niet veel van die op andere plaatsen.

De lijst van gestolen voorwerpen is misschien wel indrukwekkend maar uiteindelijk zijn er toch maar iets meer dan 100 personen die een claim indienen. In 1910 werden er 1466 gezinnen geteld⁽¹³⁾. Dit betekent dus dat toch maar bij 7% van de gezinnen iets gestolen was. Het kan natuurlijk ook zijn dat niet alles werd aangegeven of dat de Duitse soldaten er inderdaad hier en daar huizen uitpikten.

De totale schade wordt geraamd op iets meer dan 30.000 frank. Bijna de helft van dat bedrag komt immers voort van slechts 6 indieners van een klacht. Henri Callens (meer dan 3000 frank) heeft volgens deze lijst het meest schade geleden. Het bedrag is zo hoog omdat twee

paarden worden meegenomen. Bij mevrouw Demol verdwijnt er voor 1200 frank aan juwelen. Zij is daarmee de tweede hoogst benadeelde (ca. 2800 frank). Deze echtgenote van de commandant van de gendarmen wijst er ook op dat alle uniformen van haar man worden meegenomen (*"tous les effets militaires de grandes et petites tenue"*).

Ook de handelaars worden behoorlijk wat lichter gemaakt. René Bockaert (ca. 2700 frank - in hoofdzaak door 900 flessen wijn die zijn verdwenen), Alfons Versluys (ca. 2200 frank - zijn slagere winkel wordt gewoon leeggehaald), Weduwe Karel Maenaut (ca. 1850 frank - ook hier zorgt de diefstal van het paard voor een hoog bedrag) en Henri Laroy (ca. 1600 frank - net zoals bij Versluys wordt bij Laroy de kruidenierswinkel helemaal geplunderd) zijn bekende namen in het Aalterse die door de Duitsers flink worden bestolen.

Het ziet er dus toch naar uit dat te Aalter in eerste instantie de handelszaken en een aantal rijkere burgers worden beroofd - een vrij frequent voorkomend gegeven voor andere plaatsen. Naast mevrouw Demol is er bijvoorbeeld ook de aangifte van huishoudgerief en kleding bij de gezusters Brouns of het stelen van beeldjes bij dokter Verstraete. De Duitse invaller haalde er met gemak de notabelen van het dorp uit. Maar ook bij de landbouwers, grote en kleine, werd gestolen. De klachtenbriefjes komen uit het hele dorp. Er zijn gedupeerden uit het centrum maar evenzeer uit de buitenwijken. Dat er gestolen werd *"met gradaties"* blijkt bijvoorbeeld uit het bloemrijke verslag dat Romain De Wulf, eigenaar van kasteel Nobelstede, schetst in zijn schadeaangifte:

"Zij zijn toegekomen den Zaterdag 17 8ber bij den avond, hebben er vernacht met een zeer groot getal soldaten, onderofficieren en officieren, die alle plaatsen mijner woonst en ook mijne boerderij (peerdenstal gedeeltelijk) remisen schuur, enz. beleid hebben. Dit korps was vergezeld door de volgende officieren, enz. Graaf van Portalis, Dr. Prenzel, Flakowski zür Niweden - Bast - Boese en Lehman (roode Kruis), aan dewelke hij een avondmaal gediend heeft met vleesch (door hun medegebragt) en kosteloos gegeven heeft een 12 tal flesschen goeden wijn. Toen zij 's anderen daags (18:8er) rond 7 u. (belgische uur) vertrokken, vroegen zij hoeveel zij mij voor dit maaltijd schuldig waren; ik antwoordde dat ik voor mijn eigen niets eischte; maar dat het mij aangenaam zou geweest zijn dat ze iets aan de meid gaven; maar dit hebben zij niet gedaan. Onder ander, is er bij mij ontnomen geweest: schoone jumellen in lederen koker, kos-

tende 36 fr. + 1 nieuwen bol lanteern + 1 roskam + 1 paardenborstel + 1 kleeborstel + eene gansche hesp + zeer groten bokaal met opgeleide peeren + 1/4 ton bier die nog niet aangestoken was tot den laatsten druppel uitgedronken + eene gansch onlangs nieuwe voittuur-wippe gansch vermorzeld + eene zeer groote hoeveelheid peeren en appels verslonden, waarmede zij den nieuwen plancher eener boven kamer bedorven hebben.

Daaromtrent een kwart naar 't vertrek van dit korps, zijn twee soldaten, die toen ze binnen het hekken kwamen, de baïonet op het geweer staken (binst dat 4 hunner gezellen de wacht hielden op het aanpalend hof) zoo gezeid in naam van hunnen bevelhebber, eischten zij tien flesschen wijn; daar ik mij alleen bevond, en overtuigd was dat ze de plaats mijner kelder kenden, dewijl ik binst den nacht (om de officieren te bestellen) door de soldaten die in de vestibule op stroo te slapen lagen, moest gaan om wijn uittehalen, kon ik niet weigeren. De kelder deur was met moeite open, als ze op de bakken vlogen gelijk de raven en uit de kleine bakjes snaptten ze: Pomard 1878 - Moulin à Vent - Volnay en Pontet-Canet van ongeveer dezelfde oude. die wijnen hebben eene werde van minstens 4,50 de flesch dooreen; dit zou dus voor 10 flesschen 45 f uitmaken. Bovendien, ziende in de verte goud blinken, vlogen ze er naar toe (denkende dat het champagne was) en snaptten drie flesschen - het was bedorvene cider; en daaraan waren ze gefopt!!"

Het is verbazend hoe De Wulf bijna bij naam de kopstukken kan opnoemen. Ook uit de andere schadeangiftes blijkt dat de Aalternaars niet blind of doof waren. Achteraf konden zij duidelijk de betrokken eenheden aanduiden. Er is sprake van het 203 reserve Infanterie Regiment, van het 202 Infanterieregiment-2de bataljon, van het 84ste Regiment, van het 43ste artillieregiment, van de 43ste Sanitas Compagnie, van het 49ste Regiment. In St.-Maria-Aalter "werd met krijd op de huisdeur geschreven het volgende 2 Comp:202 R", zo meldt een getuige.

EEN VIGGEN IN DE AALPUT

Diefstal is een ding maar men mag zich er niet blind op staren. Het gaat hier om meer. Het is ook en vooral de psychologische impact of de terreur die moet in rekening worden gebracht (¹⁴). Vreemdelingen komen de hoven op en dringen de huizen binnen. Ze nemen zelfs de kleinste dingen mee als die hen bevallen. Precies dat maakt een bij-

Dringend bericht aan de bevolking

Wij vestigen dringend de aandacht der bevolking op het volgende :

.In tijd van oorlog mogen maar alleen soldaten vechten, een burger bij voorbeeld, die op den vijand revolvergeschoten zou lossen, zou de oorzaak van het platbranden en uitmoorden zijner gemeente kunnen zijn.

Dat zij die den vijand te lijve willen gaan, als regelmatigen krieger den indringer te gemoet trekken, de onheilen van den oorlog zijn al schrikkelijk genoeg, opdat men het land voor nog ijselijker gruwelen zou sparen.

Als de vijand een inval doet in de eene of andere gemeente, is het best hem ongestoord te laten begaan. Het is gebleken, onder andere te Landen, dat de Duitschers elkeen volkomen met vrede laten, wanneer zij geen tegenstand ontmoeten van wege de inwoners. Overigens, het ware eene onvergeeflijke, eene noodlottige dwaasheid en lichtzinnigheid, zich met enkelen te willen weren tegen eene overmacht, waar men niets kan tegen verrichten.

De bewoners van een stad of van een dorp mogen onder geen voorwendsel zelf hunne woonsten verdedigen. Een burger die op den vijand schiet, begaat eene echte misdaad en stelt eene gansch onschuldige familie aan de ijselijkste gruwelen bloot.

Bezetten onze soldaten een huis of een afgezonderd gehucht om het in staat van verdediging te stellen, dan doen de bewoners goed het voor het gevecht te ontruimen. De Duitschers zouden hen anders kunnen beschuldigen, van uit de vensters geschoten te hebben en hen en hunne naastbestaanden straffen.

De kranten riepen in augustus 1914 voldoende op om zich als burger niet te verzetten. De Duitse soldaten zagen het evenwel anders en vermoedden overal francs-tireurs. Een zinloze ketting van angst en terreur was het gevolg. (uit: Het Nieuws van den Dag, 19 augustus 1914).

zonder grote indruk. Het gaat om meer dan alleen maar een aardappel of een hesp. Soldaten ('vreemden') snuisteren in de kleerkast of in het servies, zij breken juwelenkistjes open of dringen de kelder binnen. Het *garnituurke* of *postuurke* op de schouw wordt ontvreemd. De indringer zorgt op die manier voor angst en terreur die allerlei materiële zorgen op dat moment overtreft. Van Doorslaer en Vrints verwijzen in dat verband naar het door een groep historici gelanceerd begrip: '*het brutaliteitsprincipe*'. Simpel gezegd: door deze oorlog wordt de samenleving '*brutaler*', en dat uit zich bijvoorbeeld in het gedrag van deze Duitse soldaten ten opzichte van de Aalterse bevolking (15).

Vanuit cultuurhistorisch standpunt betekende dit inderdaad een breuk met decennia van betrekkelijke zekerheid en rust. Personen die een zeker bezit hadden, konden daar ongestoord van genieten. Dit principe kwam nu op de helling te staan. Het leek wel alsof de bevolking terecht kwam in de Franse tijd, de laatste keer dat een vreemd leger "*en masse*" het Vlaamse platteland overspoelde en de bevolking uitmolk (16). Het blijkt bijvoorbeeld ook uit de terminologie die de Aalternaars gebruiken in hun aangifte: "*ontvreemd*", "*gepakt*", "*genomen*", "*ontnomen*", "*genomen en niet betaald*", enz. In hun ogen is het niet meer of minder dan *diefstal*. Soms geven de Duitsers een bon in ruil voor wat zij meenemen. Achteraf blijkt deze wel waardeloos te zijn. En ondanks de '*zachtere*' aanpak is het resultaat hier wel hetzelfde.

Wellicht treedt na de eerste golf soldaten ook een normalisering op. Jules Verbeke uit Stratem noteert voor 24 oktober dat hij bestolen is van een aantal goederen maar schrijft met betrekking tot wat voedsel dat de Duitsers meenemen: "*van het zelve volk betaald*". In die oktobermaand zal het eerder uitzondering dan regel zijn. De behandelende gemeentebeambte noteert dan ook op het gros van de briefjes: "*zonder bon noch geld*".

De sfeer van terreur wordt versterkt door het feit dat deze inbreuk op de privé-sfeer of op de eigendom niet steeds met fluwelen handschoenen gebeurde. Smid en herbergier Karel Boute uit Aalter-Brug signaleert dat de Duitsers zijn kas hebben proberen open te breken en dat zij in de stal *het formuis* en de pomp hebben beschadigd. In de wijk Oostergem signaleert Ernest Veevaete twee gebroken ruiten. Dit is ook het geval bij weduwe De Graeve en Cyriel Notteboom. Op andere plaatsen is er schade aan deuren (bij juffrouw De Bruycker en bij Frans Verbauwen). Handelaar Henri Laroy maakt melding van

gebroken en vernielde sloten. Landbouwer August Coddens geeft 6 *tellooren*, 2 vazen en 1 grote bokaal als gebroken aan.

Deze brutale aanpak is niet alleen het gevolg van gerichte plundering of diefstal. Ook de troepenbeweging, het logement en de bivak van soldaten zorgen voor schade. Akkerland wordt vertrapt en hout bij nacht in brand gestoken voor licht en warmte. Bij de kinderen De Wulf worden 115 roeden loof en 5 fruitbomen vernietigd. Karel Vervynckt rekent schade op het vlas. Bij Petrus Vanderiviere is de helft van de boomgaard beschadigd. Een niet ondertekend formuliertje meldt: "*100 Duitse soldaten gelogeed, 25 peerden binnengestald en 50 buiten op het hof, die 4 peerlaars doodgeschorst hebben*".

De zinloosheid van het geweld manifesteert zich ook in een paar *onnozelheden* die de Duitse soldaten zich permitteren en die ongetwijfeld de vrees voor *de Teutonen* nog doet toenemen. Bij Camiel Van Loocke schudden ze de appelboom tot alle vruchten er af zijn (80 tot 100 kilo). Frederik Wittevrongel ziet hoe de Duitsers voor de lol een van de beste reisduiven de kop afsnijden (¹⁷). Charel Van Hulle (bij wie de Duitsers twee varkens opaten) meldt "*een viggen gedood en in den aalput gesteken*". Zinloos, maar passend in de terreur die de bevolking zoveel schrik aanjaagt.

En die terreur laat zich steeds meer voelen. In zijn overzicht over de gebeurtenissen in de Eerste Wereldoorlog signaleert Maurice Thys een schietpartij te Aalter tussen Duitse soldaten in oktober 1914 (¹⁸). Hoewel de Duitsers - beneveld door de drank - onderling op elkaar hadden geschoten, werd een schuldige gezocht onder de Aalterse bevolking. Bij dit incident raakte uiteindelijk niemand van de plaatselijke bevolking gewond. Uit de door ons geraadpleegde bron komt nu nog een schietpartij naar boven. Waarschijnlijk gebeurde het dezelfde nacht, zij het iets buiten het dorp.

Uit een attest van de plaatselijke dokter Verstraete blijkt dat Emma De Muyt, wijk Oostmolen, vijftig frank schuldig is "*voor het verplegen eener wonde veroorzaakt door een gewerschot van duitse soldaten, in den nacht van 17den tot 18den october laatst.*" Op de aangifte van de kinderen De Muyt vinden wij nog een precisering van het uur (1 uur 's nachts) en zien wij ook een schadevergoeding die wordt aangerekend ("*6 weken ziek van het schieten kosten aan 1 fr. dags en 50 frank voor pijn en smart*"). Het hoeft weinig verbeelding dat dit nieuws als een lopend vuur door het dorp zal zijn

geraasd. Diezelfde nacht vond overigens de schietpartij plaats met drie doden te Lotenhulle. De pastoor van Lotenhulle schreef achteraf over de slachtoffers: "Hun ontzielde lichaam was verschrikkelijk mishandeld. De knieën waren kapotgestampt, de lijken doorboord met bajonetsteken. Hun gezichten zijn verwrongen van angst." (19)

De schrik leefde in oktober 1914 dus geweldig te Aalter. Geruchten over diefstal en plundering, schietpartijen en gijzelnames en ook onzekerheid over wat zou komen of wat zou gebeuren met gemobiliseerde familieleden. De bevolking besefte amper wat hen boven het hoofd hing. Henri Callens schreef nog dat hij de Procureur te Gent zou verwittigen voor de diefstal gepleegd door de soldaten. De arme man had blijkbaar nog niet echt door dat deze oorlogstijd komaf maakte met heel wat zaken die tot dan toe gewoon waren.

De massa verordeningen die weldra het leven aan banden zou leggen, zou het de burger wel duidelijk maken. Het verdwijnen van een pot zeem, een doos spekken, een zakhorloge of een fiets in oktober 1914 was nog maar de eerste stap in een vier jaar durende lijdensweg voor de Aalternaars ...

Peter LAROY

Bronnen:

1. Deze bijdrage is een licht herwerkte versie van onze bijdrage 'Debet Zijne Majesteit de Keizer van Duitsland. De komst van de Duitse troepen te Aalter in oktober 1914' in: *Appeltjes van het Meetjesland*, 2003 (52), p.243-256. De vraagstelling hier is licht anders en wij vulden aan met nieuwe literatuur en inzichten daarop gebaseerd. In die bijdrage is in annex een lijst met gestolen goederen en benadeelde personen te vinden.
2. L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*; Aalter, 1979, p. 354-355.; P. LAROY, 'Het geld der gemeente wordt dus wel besteed. Kanttekeningen bij een verkiezingspamflet uit 1911' in: *Land van de Woestijne*, 2004(2), p.60-69.
3. Over wat in Duitsland leefde: *Die Ur-Katastrophe des 20. Jahrhunderts* (Spiegel Special I, 2004, 146 p.).
4. B. TUCHMANN, *De kanonnen van augustus*, Amsterdam, 1989 (6de druk), p.204.
5. In deze optiek benaderden wij de oorlogsdagen te Aalter in ons eerder aangehaalde bijdrage in *Appeltjes van het Meetjesland* (noot 1). Zie ook: J. HORNE & A. KRAMER, *German atrocities 1914. A History of Denial*, New-Haven/London, 2001, 608 p.; L. ZUCKERMAN, *De verkrachting van België. Het verzwegen verhaal over de Eerste Wereldoorlog*, Antwerpen/Utrecht, 2004, 352 p.

6. De Ulanen of Uhlanen waren eigenlijk de lansiers in de Duitse, Habsburgse, Russische, Poolse, Turkse,... legers. Zij opereerden vaak als verkenningseenheden, drongen door in vijandelijk gebied en voerden er sabotages uit. In de moderne oorlogsvoering zou men het wellicht over commando's of 'Special Forces' hebben... Zie op het internet: <http://uhlan.chez.tiscali.fr>.
7. L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p. 302-303. De tekst is opgetekend door pastoor De Corte in het Liber Memorialis. Zie ook M. THIJS, 'Enkele gebeurtenissen gedurende de Eerste Wereldoorlog 1914-1918 in de gemeente Aalter' in: *Land van de Woestijne*, 1991(14), 1-2, p.9-50.
8. In de pers van die dagen is er nogal wat om die Uhlanen te doen, waardoor de mythe nog werd versterkt. Zie bijvoorbeeld *Het Laatste Nieuws*, 22 augustus 1914: "Om 11 u. Vrijdagnacht vernamen we dat een groep Uhlanen te Calcken en Laerne kampeerde. Het was onmogelijk te weten of zij naar onze stad zouden afzakken of zich meer zuidwaarts zouden begeven."
9. S. DE SCHAEPDRIJVER, *De Grootte Oorlog. Het Koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam, 1997, p.79.
10. Gemeentearchief Aalter, 547, *Oorlog en gevolgen 1914-1918*. Het pakket bevat briefjes van alle slag. Sommige teksten zijn slecht geschreven, andere zijn blijkbaar opgemaakt door een buur of kennis; handelaars zetten hun schadeclaim op een factuur en richten die aan 'de keizer van Duitsland' of het 'gouvernement' van Duitsland, enz.
11. Zie bijvoorbeeld ook de vraagstelling in R. VAN DOORSLAER & A. VRINTS, 'De twee wereldoorlogen' in: J. ART & E. VANHAUTE (red.), *Inleiding tot de lokale geschiedenis van de 19de en de 20ste eeuw*, Gent, 2003, p.381-392. In het bijzonder p. 383: "De tijdgenoten ervoeren de oorlog niet zelden als een schok omdat hun dagelijks leven toen zo vaak en op zoveel verschillende manieren werden verstoord."
12. L. ZUCKERMAN, *Op. cit.*, p.69, en verder: "Hele kelders roofden ze leeg en wat ze niet meteen konden opdrinken werd op karren geladen. Weken na de repressailles in Epegem zag Whitlock 'donkere flessen, flessen, flessen, overal duizenden flessen van de wijn die de soldaten hadden opgezopen'. In Mechelen stonden er 'flessen op vensterbanken, in portieken, overal'."
13. L. STOCKMAN, *Op.cit.*, p.363.
14. Zie bijvoorbeeld L. ZUCKERMAN, *Op. cit.*, p.76: "...het Duitse gevaar lag evenzeer in de psychologie van de terreur als in de terreur zelf en is niet uit te drukken in een officiële telling van het aantal doden en zwartgeblakerde gebouwen."
15. R. VAN DOORSLAER & A. VRINTS, *Op.cit.*, p.389.
16. Een verklaringsgrond is hier ook het 'totaal karakter' van deze oorlog. Een aantal verklaringsgronden worden aangereikt door A. FRANCOIS & F. VESENTINI, 'Essai sur l'origine des massacres du mois d'août 1914 à Tamines et à Dinant' in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 2000(7) , p.51-82.
17. De bevolking had nog niet door dat de Duitsers de duiven als 'geheime wapens' in de communicatie beschouwden. Zie ook voorbeeld in L. ZUCKERMAN, *Op. cit.*, p.67.
18. M. THIJS, *Op. cit.*, p.14-15.
19. F. DAS, e.a. *Oorlogsverslagen 1914-1918*, VVF Tielt, 1999, p.7 (vrij vertaald uit het Frans).

GLASRAMEN VAN CÉSAR VANHEVELE IN DE KAPEL VAN HET SINT-STANISLASNOVICIAAT TE MARIA-AALTER

Niet ver van de kerk van Sint-Maria-Aalter, midden de bossen van het vroegere domein Blekkervijver, ligt het Sint-Stanislasnoviciaat. In 1949 kocht de Congregatie van de Broeders van Liefde het kasteel van Blekkervijver en een deel van het domein. Bedoeling was er een nieuw noviciaat in te richten. Naar plannen van de Antwerpse architect R. Verbruggen werd het interieur van het kasteel aangepast aan de nieuwe noden en verbonden. Aan het kasteel werd een nieuwe vleugel gebouwd met het eigenlijke noviciaat en een kapel.

De kapel met een diepte van 30 m en een breedte van 13 m lijkt meer op een kleine kerk. Het interieur is sober en nodigt uit tot ingetogenheid. Links en rechts van de middengang werd het eiken gestoelte aangebracht. Het koor wordt beheerst door een zwart marmeren altaar en een gouden tabernakel, ingewerkt in Italiaans marmer. Achteraan op het oksaal staat het orgel gebouwd door Paul Anneessens en ingespeeld op 9 januari 1958. Meest opvallend zijn echter de glasramen. In het koor zijn het de afbeeldingen van het hemels manna, de vis, het paaslam en de pelikaan. De glasramen in het schip symboliseren de verschillende kerkelijke feesten:

Zicht op het kasteel en de nieuwe gebouwen van het noviciaat van de Broeders van Liefde.

Boodschap van de Engel, Kerstmis, Driekoningen, Lichtmis, Pasen, O.L.H.-Hemelvaart, Pinksteren, Drievuldigheid en Sacramentsdag.

De glasramen zijn het werk van de Gentse glasschilder César Vanhevele. Over César Vanhevele vonden we een interessante bijdrage in *Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium - Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen 1999*.⁽¹⁾

César Vanhevele werd op 3 december 1898 in Gent geboren. Reeds vroeg schreef hij zich in voor avondlessen aan de Sint-Lucasschool, waar hij in het jaar 1912-1913 een eerste prijs behaalde voor tekenen naar plaaster in de "Klas der grondbeginselen". In de daarop volgende jaren behaalde hij nog verschillende prijzen. In 1918-1919 kreeg Vanhevele een tweede prijs voor een "projet de vitraux pour l'église de Mont-Saint-Amand". Waarschijnlijk ging het om een ontwerp voor ramen in de geplande Onze-Lieve-Vrouwekerk van Sint-Amandsberg. Een en ander laat vermoeden dat hij toen al belangstelling had voor de glasschilderkunst. Vermits hij enkel avondschool volgde, is het ook niet uitgesloten dat hij overdag werkzaam was in een van de Gentse ateliers voor de productie van glasramen. Bekende werkplaatsen waren toen de ateliers van Joseph Casier (1852-1925),

De Aanbidding der Wijzen.

Werk waarmee César Vanhevele in 1922 de grote prijs van de Sint-Lucasscholen behaalde (2).

Gust Ladon (1863-1942) en Camiel Ganton (1899-1946). Deze werkten volgens de door de Sint-Lucasscholen gepropageerde traditie. Als César Vanhevele in 1922 Sint-Lucas verlaat, behaalt hij de grote prijs met zijn voorstelling van de "Aanbidding der Wijzen".

Het is zoals Jan Van Damme schrijft: *"Een evenwichtige compositie zonder weergave van grote emoties, sterk gestileerde vormen, decoratief opgevat in die zin dat er bijzonder weinig aandacht is voor de weergave van het reliëf en modellé, onder meer door het gebruik van vlakke kleuren met duidelijke omtreklijnen. Nabootsing van de natuur is duidelijk geen bekommernis."* (3)

Het is gekend dat César Vanhevele enige tijd bij Henri Coppejans heeft gewerkt. Daar Coppejans eerst in 1925 het atelier van Joseph Casier overnam, is het niet uitgesloten dat hij daarvoor bij laatstgenoemde werkte, maar zekerheid daarover is er niet. Het is ook niet duidelijk welke rol Vanhevele in de werkplaats van Coppejans speelde. Al in 1927 startte Vanhevele met een eigen atelier. Het jaar daarop trad hij in het huwelijk met Elvire Michel. Van zijn eerste jaren als zelfstandig kunstenaar zijn tot nog toe geen werken teruggevonden. Volgens zijn personeelsdossier in het Sint-Lucasinstituut blijkt hij er vanaf 1 oktober 1930 als deeltijds lesgever werkzaam geweest te zijn. In het Jubelboek, dat in 1938 naar aanleiding van het 75-jarig bestaan van de Sint-Lucasschool werd uitgegeven, wordt César Vanhevele er nog altijd als leraar vermeld (4).

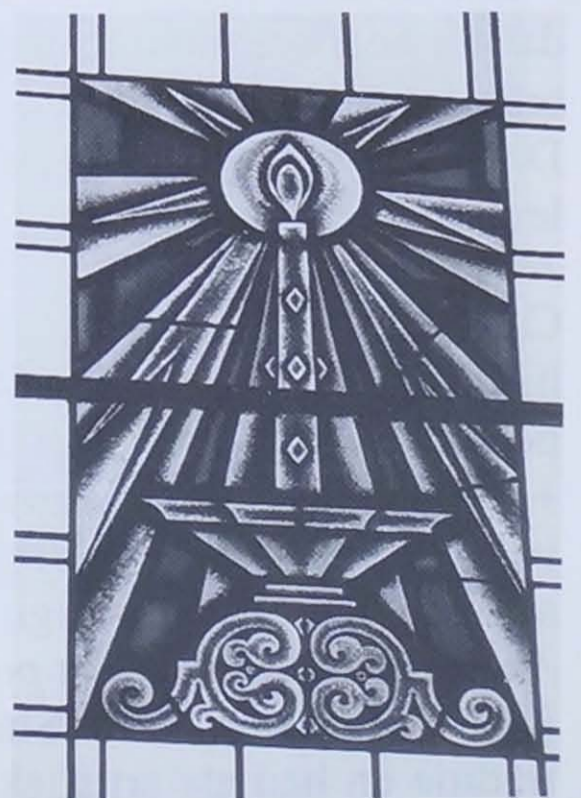
Eerst in 1933 begint de lijst van werken die hij zowat overal in het Vlaamse land realiseerde. Het is echter vooral in Oost-Vlaanderen dat hij heel wat opdrachten uitvoerde. Een van zijn eerste opdrachten waren de glasramen voor de kapel van de Zwartzusters van Aalst. De kapel was in 1932 gebouwd onder leiding van broeder Urbain, leraar aan de Gentse Sint-Lucasschool.

César Vanhevele is zeker beïnvloed geweest door de opleiding die hij aan het Sint-Lucasinstituut kreeg. St.-Lucas was, vooral via de persoon van baron Jean Baptist Bethune (°Kortrijk, 25.04.1821; +Marke, 18.06.1894), nauw verbonden met het gedachtegoed van de in 1863 opgerichte Gilde van St.-Thomas en St.-Lucas. Volgens de statuten van deze vereniging was het *"une société pour l'étude des Antiquités Chrétienne et pour la propagation des vrais principes de l'Art Chrétien"* (5). De Sint-Lucasbeweging stond voor christelijke traditie en had als artistiek ideaal de gotische kunst uit de Middel-

eeuwen. Als Vanhevele in 1922 de school verliet, waren de opvattingen, die vooral door Jean Baptist Bethune in de tweede helft van de 19e eeuw waren gepropageerd, al een stuk genuanceerd. In zijn toespraak ter gelegenheid van de prijsuitdeling van 1921 was kanunnik Lemaire zeer kritisch, zowel voor de zogenaamde 'christene kunstenaars', die kunst voortbrengen *goedkoop, rap gemaakt en veel effect*, als voor de vooruitstrevende kunstenaars van het impressionisme, expressionisme, futurisme en dadaïsme. Hoewel hij de Sint-Lucasbeweging niet bij naam noemt en er ook geen beoordeling over uitspreekt, neemt hij duidelijk afstand van bepaalde opvattingen van de beweging. *«Wat! roepen de anderen uit, de klassieke oudheid? dat is heidensche, dat is vreemde kunst. Die heeft met het christen ideaal niets te maken. Er is maar één godsdienstige kunst en 't is die der Middeleeuwen, de gothieke. Zij is de verpersoonlijking van het christen genie, de stoffelijke verwezenlijking van de christen wijsbegeerte en van de scholastieke logica, zij sluit zich ten volle aan bij het liturgisch programma, zij alleen kan de harten tot God verheffen; zij alleen heeft eene wonderbare eenheid van alle kunstuitingen tot stand gebracht onder de leiding der bouwkunst: de kathedraal der XIII^{de} eeuw, dat is ons ideaal! Geen oogenblik mag de christen kunstenaar aarzelen in de keus tusschen de formule van het klassieke heidendom en die van de christene Middeleeuwen. »*

Wanneer hij het heeft over de *dierbare leerlingen en oud-leerlingen der St.-Lucasschool* is hij nog duidelijker: *Het begin der kennis is de twijfel. In de verwarring van onze tijden is het geheel onredelijk eene kunsttheorie als evangelie aan te kleven en al de anderen te verketteren. Het gaat er niet met de kunst als met de christene leering. We hebben hier niet te doen met onveranderlijke dogma's die ons van op een onfaalbaren leeraarstoel worden voorgehouden: het is ons eigen gebrekkig verstand dat door waarneming en redeneering moet trachten den weg tot de waarheid te vinden.*

Werd de deur voor vernieuwing op een kier gezet, in de rest van het betoog van kanunnik Lemaire werden meteen ook een aantal beperkingen voorop gezet. *En daar nu de godsdienst een overheer-*

schende rol speelt in het leven van enkelingen en natiën, rol bepaald door de noodzakelijke betrekkingen tusschen het schepsel en zijn Schepper; zal ook de kunst op godsdienstig gebied dezelfde vrijheid niet genieten dan op de andere. Aan de kunstenaar worden strenge plichten opgelegd: gehoorzaamheid aan de kerkelijke voorschriften, eerbied voor het behandelen van heilige zaken, eerbied voor de traditie... (6)

Ofschoon César Vanhevele vrij trouw gebleven is aan de principes die hem in St.-Lucas tijdens zijn opleiding werden meegegeven, toch blijkt uit zijn werk dat hij een voorzichtig vernieuwer was van de glasschilderkunst. Al in zijn beginperiode blijkt hij *weggegroeid uit het ideoom van de laatste neogotische ateliers. De compositie sluit nog nauw aan bij de wijze van werken zoals die blijkt uit het ontwerp waarmee hij zijn eerste prijs behaalde, maar de lijnvoering is versoepeld waardoor vooral de koude afstandelijkheid verdwijnt en emoties worden getoond.* (7) Vanhevele zou zijn hele leven een vernieuwer blijven. De werken in het noviciaat van de Broeders van Liefde te Sint-Maria-Aalter dateren van 1950 en getuigen

niet alleen van het technisch kunnen van Vanhevele, maar ook van zijn groot kunstenaarsschap.

Aan het einde van zijn loopbaan kreeg hij nog opdrachten voor glasramen met wapenschilden in de Oost-Vlaamse provincieraadzaal, het Gentse stadhuis en de crypte van de Sint-Baafskathedraal.

César Vanhevele overleed op 13 november 1956.

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

1. VAN DAMME J., *César Vanhevele - Voorzichtig vernieuwer van de glasmalerkunst*, in Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium - Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen 1999, Gent, 2000, p.98-105.
2. *De kunst en hare toepassingen - verzameling van platen der werken uitgevoerd door leden van de gilde der oud-leerlingen St.-Lucasschool Gent*, jaarboek 1922, Gent.
3. VAN DAMME J., *a.w.*, p.100.
4. *St.-Lukasschool (1862-1938) - St.-Lukas- en St.-Jozefgilde (1888-1938)*, Jubelboek 1938, Gent, p.16.
5. STROBBE F., *De Gilde van Sint-Thomas en Sint-Lucas (1863-1984)*, Handelingen LV van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk, Kortrijk, 1989, p.7-156.
6. LEMAIRE, *De toestand der godsdienstige kunst*, in *De kunst en hare toepassingen - verzameling van platen der werken uitgevoerd door leden van de gilde der oud-leerlingen St.-Lucasschool Gent*, jaarboek 1922, Gent.
7. VAN DAMME J., *a.w.*, p.103.

MARKET GARDEN TE BELLEM EN AALTER

EEN HERINNERING AAN DE BEVRIJDING 60 JAAR GELEDEN.

Tussen 17 en 26 september 1944 was men in België en Nederland getuige van één van de beroemdste veldslagen uit de Tweede Wereldoorlog met als codenaam "MARKET GARDEN". De meeste mensen hebben over gans de wereld deze veldslag beter leren kennen door de film "Een brug te ver". Het was de bedoeling van de geallieerde legers met luchtlandingstroepen de bruggen van de Nederlandse steden te heroveren.

September is in onze contreien de aardappelrooi maand bij uitstek. De meeste mensen zijn dan op hun velden actief bezig. De toen zesjarige Leo Bral vertoefde eveneens met zijn ouders op hun akker aan hun huisje te Bellem in de Zwagerhullestraat. De Zwagerhullestraat is beter bekend als "Bellems Hoekske". Ze beleefden het schouwspel van hun leven.

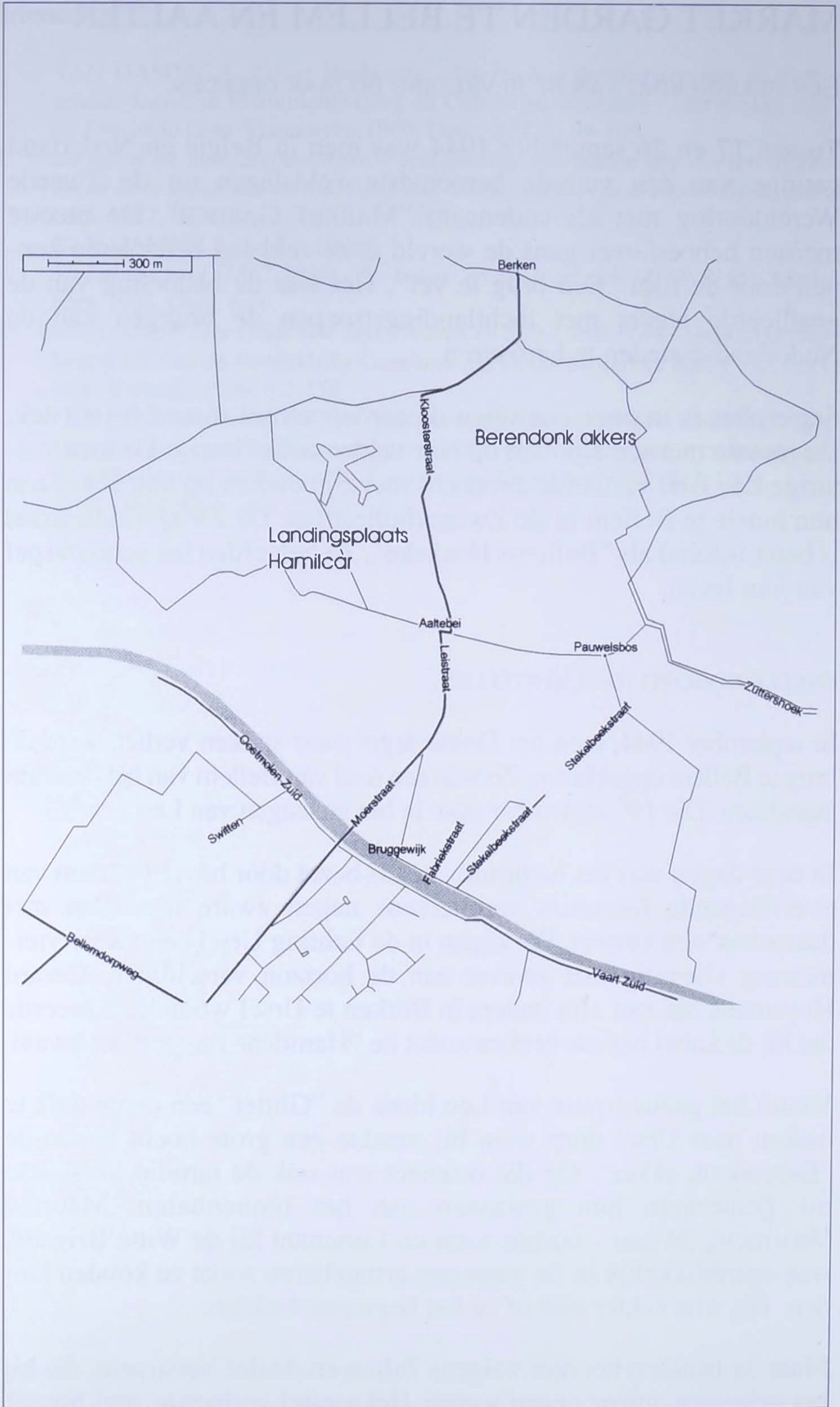
ENKELE OOGGETUIGEN VERTELLEN...

In september 1944, toen het Duitse leger onze streken verliet, werd de brug te Bellem opgeblazen. Zo was een deel van Bellem van het centrum afgesloten. Die 19^e september staat in het geheugen van Leo gegrift.

In deze dagen was het luchtruim steeds bezet door hevig gedreun van overvliegende formaties van telkens negen zware toestellen met daarachter een zwever. We zagen in de richting Ursel een zwaar viermotorig vliegtuig met zwever aan de horizon verschijnen. Gerard Huysmans die met zijn ouders in Berken te Ursel woonde, beweerde dat hij de kabel hoorde breken zodat de "Hamilcar-zwever" loskwam.

Vanuit het gezichtspunt van Leo bleek de "Glider" een diepe duik te maken naar Ursel dorp want hij maakte een grote bocht boven de "Berendonk akker". Op dat moment was ook de familie Verstraete uit Zomergem hun gewassen aan het binnenhalen. Maurice Verstraete, 24 jaar - oudste zoon en Luitenant bij de Witte Brigade, was ogenblikkelijk in de weer met armgebaren zodat ze konden landen. Hij wist echter niet of ze het begrepen hadden.

Maar ze haalden het niet volgens Julien en André Verstraete, die bij het gebeuren amper negen waren. Het toestel verloor te snel hoogte

*Halifax gefotografeerd vanuit de cockpit van de Hamilcar-zwever. De trekka-
bel is nog goed zichtbaar.*

foto: Bernard Halsall

Verzameling: Leo Bral

en met zo'n snelheid tussen hoge beukenrijen moest de zwever oppassen. Met een laatste bocht zette het zich op een weide, het "Armenland", behorend aan de Kerkfabriek van Hansbeke. Gelegen in het gehucht "De Blauwe Stijl" in de Kloosterstraat, begrepen tussen de Gottebeestraat op 200 meter van de Gottebeek, stond hij geparkeerd met de neus richting Knesselare. Met het overige stuk "Rope", (*een dik gevlochten koord of zeel*) nog aan de trekker, vloog de Halifax-bomber, beter gekend in Groot-Brittannië als de "TUG", steeds maar over.

De cockpit vloog open en er sprong een bemanningslid boven op de 'Glider'. Met gestrekte armen en handen samen boven het hoofd, liet

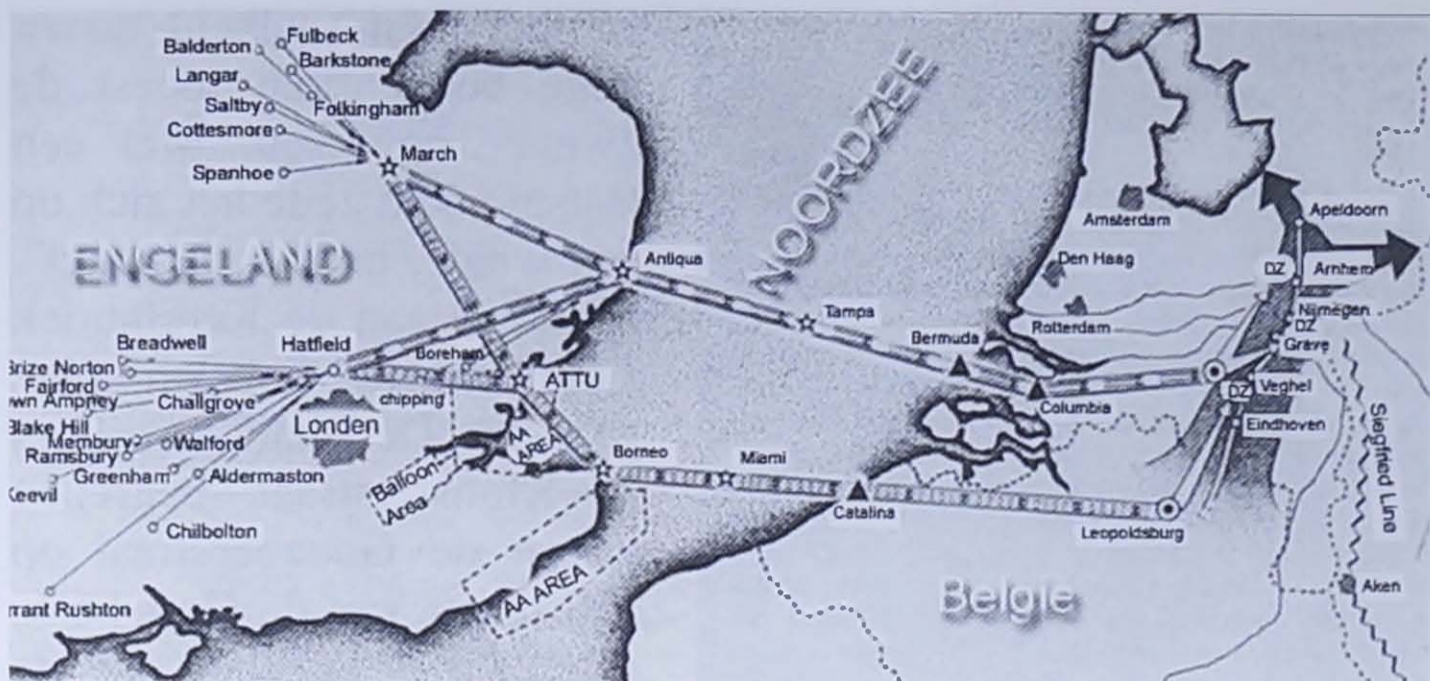
hij de Halifax weten dat alles goed was verlopen.

Hij bleef maar rondjes draaien boven de plaats waar hun makkers waren gestrand. Uiteraard hebben ze het stuk kabel afgeworpen. Dat stuk kwam terecht op een van de huizen aan de overzet. Vervolgens is het vliegtuig naar de thuisbasis gevlogen, bevestigt Leo.

Maurice Verstraete had vliegensvlug een witte zakdoek op een stok gestoken en kwam op de gestranden toe. Met de toeloop van al die mensen, zouden er een paar verwittigingsalvo's zijn afgevuurd. Door het voortdurende lawaai in de lucht wordt die bewering niet door alle ooggetuigen bevestigd. En ik was op veilige afstand blijven staan, zegt André met klem.

DE VLEGROUTE VAN DE HAMILCAR CHALK 903

Wegens de slechte weersomstandigheden boven de Noordzee, moest de enige 'Hamilcar' van de 3e lift, op 19 september 1944 via de

Operatie Market Garden vliegroute

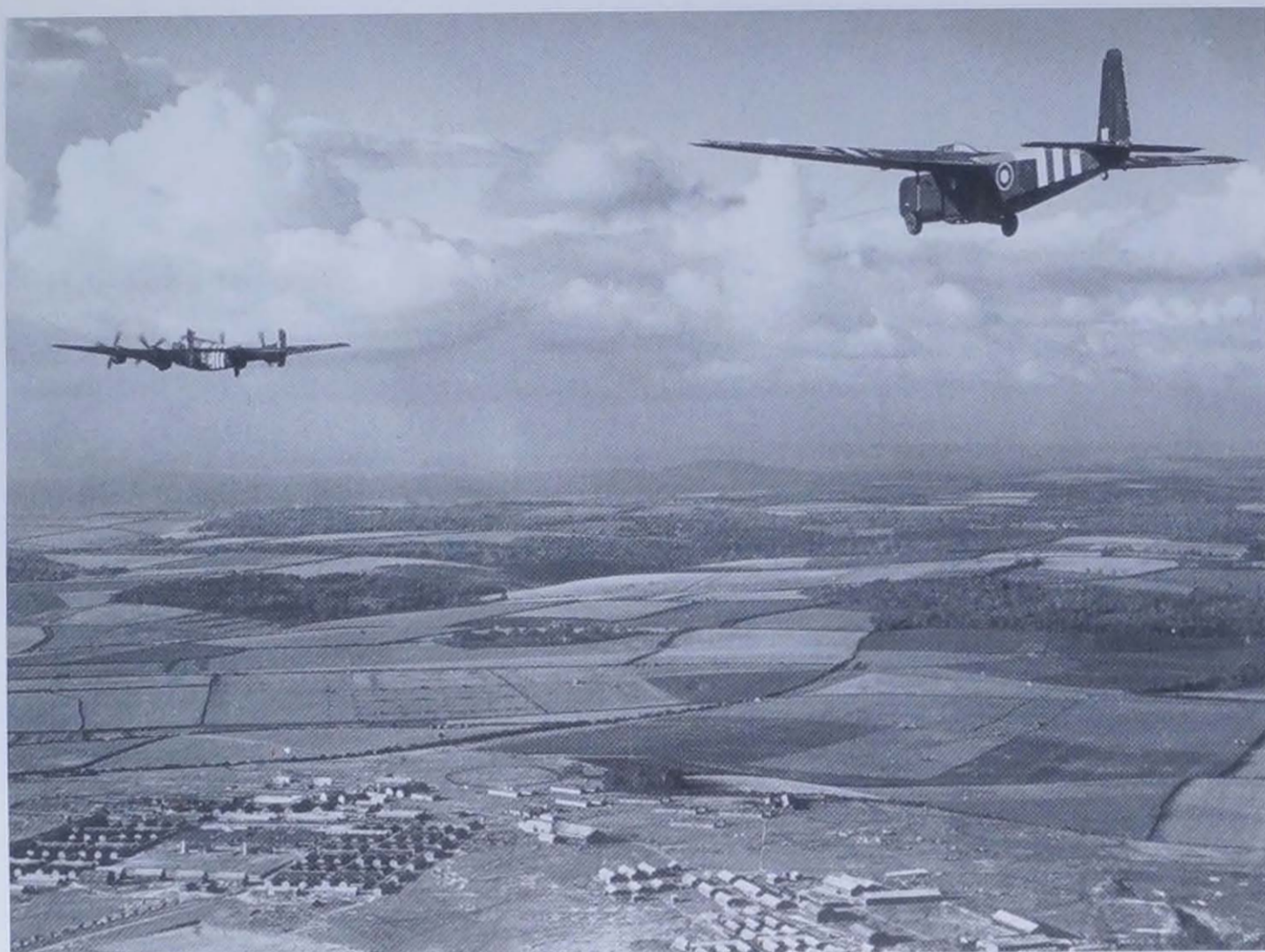
zuidelijke route vliegen. Bij normale weersomstandigheden werd deze alleen door de Amerikanen gebruikt.

Alle zweefvliegtuigen moesten één route volgen, ten noorden van Londen, omdat ten zuiden van Londen het luchtruim door ballons en luchtdoelgeschut was versperd. Ook de volledige kustzijde ten zuiden van Londen was bezaaid met afweergeschut. Zodoende moesten de zweefvliegtuigen een traject afleggen van om en bij de 600 km eer ze hun doel, Arnhem, bereikten.

Het duo "Halifax bomber-Hamilcar zwever" had een kabellengte van 100 meter. Ze startten op Tarrant Rushton, Groot-Brittannië. Het moest in rechte lijn vliegen naar het checkpoint Hatfield, ten noordwesten van Londen. Daarna werd de reis in rechte lijn gevlogen naar Bradwell Bay code 'ATTU'. Dit was gelegen aan de Oostkust van Engeland en ten noorden van de Theems. Vervolgens ging de tocht verder over de monding van de Theems naar North Foreland onder de code 'BORNEO'. De overtocht van het Kanaal tussen North Foreland en Oostende werd onder de code 'MIAMI' overvlogen. Oostende viel onder de code 'CATALINA'.

Op het Kanaal had men een operatieve reddingsdienst "AIR SEA RESCUE". Dat er een reddingsdienst op het Kanaal aanwezig was, heeft zijn nut bewezen. Verschillende zwevers zijn in het Kanaal terechtgekomen, waarbij menige manschappen levend uit het water zijn gehaald.

Na een tocht van 450 km, mede door de breuk van de 'Rope', heeft de Chalk 903 een vroege landing te Bellem gemaakt, op het gehucht

Maart 1944: oefening boven kamp Tarrant Rushton, Halifax en Hamilcar.
Foto: Bernard Halsall
Verzameling: Leo Bral

de "Blauwe Stijl" in de Kloosterstraat. Daardoor heeft het het controlepunt 'DELOS' te Geel niet kunnen bereiken.

De voornoemde codes op deze beschreven route waren voorzien voor 17 september 1944. Maar daar het een Amerikaanse route betrof, zullen de codes nadien wel gewijzigd zijn geworden met meer Amerikaanse invalshoek.

DE GERUSTSTELLING

Ze werden door de omwonenden gerustgesteld. Uiteindelijk kon niemand er een woord tegen zeggen, want ze spraken een andere taal. Alles veranderde tot men 'den Amerikaan' uit de 'Korte Kave', aan het kruispunt met de Gottebeek en de Kloosterstraat, ter plaatse bracht. Door zijn jarenlang verblijf in Amerika kon hij Captain Bernard Halsall, Glider pilot, en de bemanning duidelijk maken dat ze reeds in bevrijd gebied waren terechtgekomen en dus Maurice in zijn functie konden volgen.

Bernard Halsall maart 1943.

Foto: Bernard Halsall
Verzameling: Leo Bral

tekens en revolver ging ophalen. Hij loodste hen langs voor hem veilige bekende wegen; langs Balgerhoeke, Evergem-Doornzele tot bij de Canadezen die het dan overnamen.

Na hun wat vroeg geslaagde landing begonnen de zeven soldaten van de 'F-troop, 2nd Airlanding Anti-tank Battery R.A.' de 'Glider' uit te laden. De olie lieten ze uit het landingsgestel wegvloeien, zodat het voorste deel van de romp tot op het maaiooppervlak kwam te liggen. Het volledige neusstuk scharnierde open. Dit was een heel efficiënte manier om de "Moris tractor" en het "17 pounder" antitank kanon uit te laden.

Het voertuig met kanon is dan onder begeleiding van Maurice Verstraete via de Zwagerhullestraat, de Kloosterstraat en Berken naar Hoetsel gereden tot aan het erf van de familie Verstraete. Daar hebben ze een tijdje postgevat, terwijl Maurice zijn ken-

BERARD HALSALLS GESLAAGDE NOODLANDING MET DE HAMILCAR TE BELLEM (ooggetuigenis)

We hadden de grootste moeite om het sleepvliegtuig op honderd meter voor ons te zien. Nadat we de kust waren gepasseerd, besloot de piloot om het te proberen naar meer open lucht te laten klimmen. Maar kort daarop moet de 'Rope' in het dichte wolkendek gebroken zijn. We daalden om betere zichtbaarheid te krijgen tot op 1000 voet tegen 85 mijl per uur. Er bleef ons amper één minuut vliegen over. Het veld dat ik uitkoos, leek mij het groenst dus gemakkelijker om mij op te richten. Ik herinner mij niet de bomen gezien te hebben op mijn aanvliegroete, tot we deze lichtjes raakten met de wielen. Landing geslaagd niemand gewond!

Een groepje mensen kwam uit een nabijgelegen hoeve aangelopen om te zien wie wij waren. De sleper maakte rondjes boven ons, tot ik hen toewuifde dat alles ok was en vlogen dan huiswaarts. Daarna reden we oostwaarts, om uiteindelijk op het hoofdkwartier van de Canadese Divisie te belanden. Ten oosten van Gent hebben

Crew Halifax Bomber trekvliegtuig die Bernard Halsall tot boven Bellem bracht.

V.l.n.r.: Frank Darling, Vince Blake, Bill Deacon, 'Bomber' Haris Smith, Gill Giellies.

we de 7th Armoured Brigade vervoegd. We reden verder via Brussel, Eindhoven en Grave door de Hell's Highway richting Nijmegen te Holland. Verder konden we niet en wachtten tot de luchtlandingsdivisie zich terugtrok uit Arnhem.

De volgende dag werden we naar Eindhoven begeleid. Daarna vlogn we terug naar Tarrant Rushton.

DE HAMILCAR TE BELLEM

We hadden het nieuws gehoord, beschrijft Gerard De Neve, oud-strijder. Toen ik ging kijken, stond daar een ferme 'madam' met het geweer in aanslag. 'Wa es da?', vroeg ik mij af. Tot ik behoedzaam de dame in kwestie identificeerde als de zuster van Albert Poppe uit Oostwinkel, hoofd van de weerstanders. De Witte Brigade had opdracht gekregen het toestel te bewaken. Albert en ik waren reeds jaren vrienden. Ze herkende mij en liet mij door. Wat ik daar eerst zag, was Wieze en Gustje Bultinck, nog altijd van hun melk van het vershot. Geen woord konden ze uitbrengen. Wat hebben die twee geluk gehad. Tijdens de landing waren ze op het land ernaast aard-appelen aan het rapen. Met alle hebben en houden, hebben ze zich

Het squadron van het 'Glider Pilot' regiment.

tegen de grond moeten werpen. Zo laag was hij al bij hen. Zo'n kolos die daar stond, benadrukte Gerard. Het was het grootste type zweefvlieger dat tijdens de Tweede Wereldoorlog is gebruikt.

Het was een constructie in hout met enorme afmetingen voor een zweever. Enkel piloten met grote ervaring op zweefvliegtuigen kregen een opleiding tot piloot van de Hamilcar.

Lengte: 20 meter

Spanwijdte: 33 meter

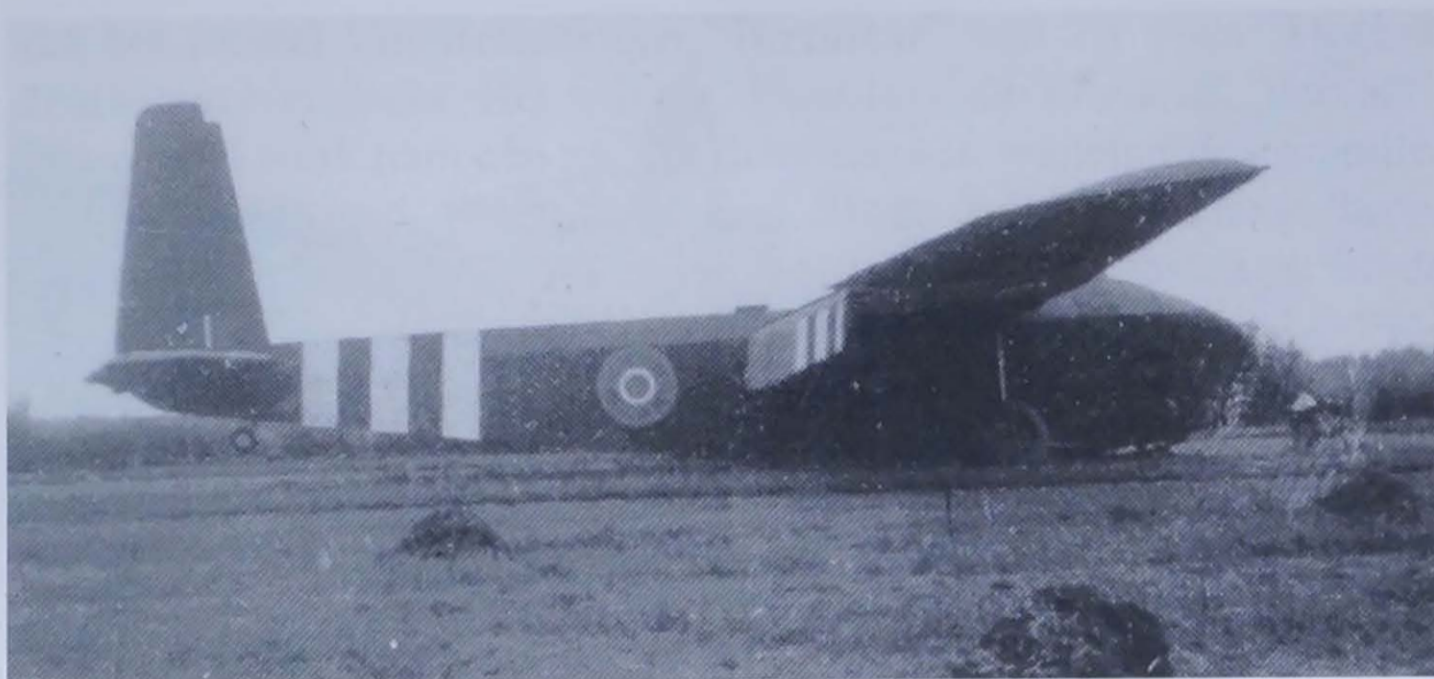
Hoogte: 6 meter

De Hamilcar Chalk 903 wordt geladen met een Moris tractor te Tarrant Rushton in de UK.

Foto: War museum

Verzameling: Leo Bral

De Hamilcar Chalk 903 achtergelaten te Bellem met op het staartstuk de invasielijnen.

Foto: Oscar De Muynck

Leeg: een gewicht van 8000 kg

Laadvermogen: 7000 kg

Sleepsnelheid: 240 km per uur

Duiksnelheid: 300 km per uur

Landingssnelheid: 110-120 km per uur.

DE AFBRAAK

Nadat de wielen en alle belangrijke en kostbare onderdelen waren gerecupereerd en naar een verzamelpunt te Zomergem werden vervoerd, hield ook het toezicht van de Witte Brigade op. Wij waren op de schoolkoer, vertelt Julien Verstraete, toen ze de wielen van onze hooiwagen duwden. Ze stuitten op de grond en sprongen zo hoog op dat ze vervolgens de betonplaten afsluiting raakten. De plaat knakte naar buiten; gereed om van tussen de palen te vallen. Daarna heeft de Hamilcar maanden onbeheerd op de weide gestaan. Het kreeg heel wat bezoekers. Iedereen was onder de indruk van de grootte van het toestel. Precies of er was daar een huis neergepoot. De vaste ladder in de romp liet toe een kijkje te nemen in en vanuit de duo-cockpit.

Beetje bij beetje hebben de omwonenden het vele hout herbruikt. Er werden o.a. met de neusdelen een duiventil, een werkbank voor de plaatselijk loodgieter, konijnenhokken,... gebouwd.

Uit het plexiglas van de cockpit werden kruisjes vervaardigd. De haken waar de zwever eens aan voortgetrokken werd, werden ingemetseld als steun voor een motor.

Karel de Muynck boven op de cockpit.
Foto: Oscar De Muynck

GEFASCINEERD DOOR HET VOORVAL

Leo Bral heeft maanden het silhouet van het gedrocht aanschouwd. Dat beeld staat op zijn netvlies gebrand! Het werd een zeer langzaam proces om dat vliegtuig en zijn bemanning te determineren. Tot in 1962 het boek "Aircraft of World War Two" van Kenneth G. Munson de aandacht kreeg. Bij het lezen van het boek ontdekte men

Bernard Halsall krijgt na 59 jaar een stuk uit de vleugel terug van Julien De Waele.

Foto: Etienne Van Eeghem

dat het toestel van Bellem een "Hamilcar" was en geen "Horsa", zoals men hier dacht. Het was de "Hamilcar van Generaal Aircraft". Het onderzoekwerk nam een andere dimensie aan wanneer de computer ingeschakeld werd, onderstreept Leo. Mede dankzij zijn zoon, broer Maurice, Holleman Leendert en Wilfried Morre pasten deze de puzzel in elkaar.

De heren verdiepten zich in de materie en ontdekten dat de Halifax piloot F/O Vincent James Blake (j25281) bleek te zijn van de Distinguished Flying Cross Nr. 644 Basis Tarrant Rushton in Dorset. V.J. Blake werd geboren in 1923 in Winnipeg (Canada) en overleed te Ottawa op 25 februari 1991.

Sedert maart 1944 vloog hij voortdurend oorlogsopdrachten met een Canadese bemanning. Ze bestond uit: Darling F.R. navigator, Gellies E.A. bomrichter, Deacon W.S. radio-operator, Smith J.E. boordschutter en ten slotte Harris H.J. opgeleid RAF boordwerktuigkundige.

KERS OP DE TAART

Door de naam "Hamilcar" te vinden, kwam men in 2003 achter de namen van de bestuurders: Captain Bernard Halsall en Sergeant Lodge, twee beroemde piloten van het Glider Pilot Regiment dat bestond uit ongeveer 20 piloten van de 7th No Flight C.Squadron.

NA 59 JAAR TERUG TE BELLEM

Na lang aandringen kon men de 83-jarige Bernard Halsall er van overtuigen na 59 jaar terug eens een kijkje te komen nemen te Bellem op de toenmalige landingsplaats. Schepen Tony Andries verwelkomde hem ter plekke namens de gemeente Aalter met een geschenk. De speech, de bedanking van

*In naam van de gemeente Aalter
verwelkomt schepen Tony
Andries Kapitein Halsall.*

Foto: Etienne Van Eeghem

Verwelkoming aan café 'De Hert' aan Bellem-brug.

Vooraan v.l.n.r.: August Piers, mevr. Halsall, Bernard Halsall, Leo Bral, Etienne Van Eeghem.

foto: A. Hooreweghe

Verzameling: Etienne Van Eeghem

en een aantal geïnteresseerden werd simultaan vertaald door een gelegenheidstolk.

Een emotioneel moment! Bernard kreeg onder toezien oog van zijn Constance en de aanwezigen, een stuk metaalplaat uit de vleugel van "zijn zwever" terug. Julien De Waele had het 59 jaar lang bewaard. Na het nemen van enkele foto's, kon het gezelschap naar herberg 'De Hert' bij Mortier aan de Brug.

Voordat er uitgebreid werd gefilmd en vragen werden beantwoord, konden we toosten. Ten teken van erkentelijkheid kreeg de vroegere piloot een mandje streekbier en zijn vrouw een boeket. Deze gelegenheid liet toe vele herinneringen boven te halen; soms gespekt met emotionele vragen en antwoorden. Een bezoek bij de familie De Waele thuis was de afsluiter te Bellem.

Bernard Halsall en Julien De Waele bij ingemetselde trek-haken van de Chalk 903.

foto: Etienne Van Eeghem

OVERZICHT VAN HET BEWOGEN LEVEN VAN KAPITEIN HALSALL

- * Hij werd geboren in Southport Lancaster op 18 maart 1921.
- * Na de lagere school beëindigde hij in 1937 het college met welslagen.
- * Winnaar atletiekwedstrijd 'Victor Luddum' 100 en 440 yards, de Cross Country halve mijl 1937.
- * Werkte voor de Royal Insurance 1937-1939.
- * Op zijn verjaardag, in maart 1939, vervoegde hij de T.A. (Terrestrial Army).
- * Gemobiliseerd in augustus 1939.
- * Officiersaanstelling in juni 1940.
- * Vervoegde het G.P.R. (Glider Pilot Regiment) in juli 1942.
- * Leerde vliegen op de Tiger Mot en daarna op de Miles Magister.
- * Kreeg zijn Wings in maart 1943.
- * Gekwetst bij de invasie te Sicilië; nam deel aan de verdediging van de brug in Syracuse; nadien gevangen genomen toen hij een Britse patrouille ontmoette maar ontsnapte.
- * Kwam terug naar het Verenigd Koninkrijk in december 1943.
- * Vervoegde het Hamilcar Squadron in januari 1944 onder bevelhebber Axel Dale.
- * Hielp bij 'Dead-stick' opleiding. Dit is een opleiding om te leren landen met een vliegtuig met gestopte motoren op een afgebakende plek. Deze befaamde operatie had plaats in de nacht van 5 op 6 juni 1944. Deze werd uitgevoerd door zes "Horsa" zwevers, tot doel de bruggen over de rivier de Orne en het Caen-kanaal te veroveren. In een welgeslaagde opdracht moest men zo dicht mogelijk bij de bruggen landen.
- * Vloog met 'Spitfire', bevoorradings- en onderdelen naar B2 in juni 1942 (Crepon Bazenville).
- * Market Garden september 1944.
- * Oversteek van de Rijn in maart 1945, met goede afloop.
- * Gehuwd in juli 1944 met Constance. Uit dat gezin werden twee kinderen geboren.
- * Gedemobiliseerd in december 1946.
- * Stopte in 1946 bij een verzekeringsmaatschappij en ging werken bij een veevoederbedrijf. Later werd hij landbouwkoopman voor toeleveringen van: granen, meststoffen, ...
- * Zijn zware opdrachten vergden hun tol. Bernard kreeg in 1981 een viervoudige bypass.
- * Pensioen in 1982.
- * Het was eens zijn droom terug te staan waar hij de geslaagde noodlanding maakte. Om het met zijn eigen woorden te zeggen: *'How I would love to stand in that field again'*.
- * 2 oktober 2003 bezoek te Bellem.

Verwelkoming te velde in Bellem onder leiding van Schepen Tony Andries en geïnteresseerden waar Bernard in september 1944 zijn zwever aan de grond zette.

foto: A. Hooreweghe

Verzameling: Etienne Van Eeghem

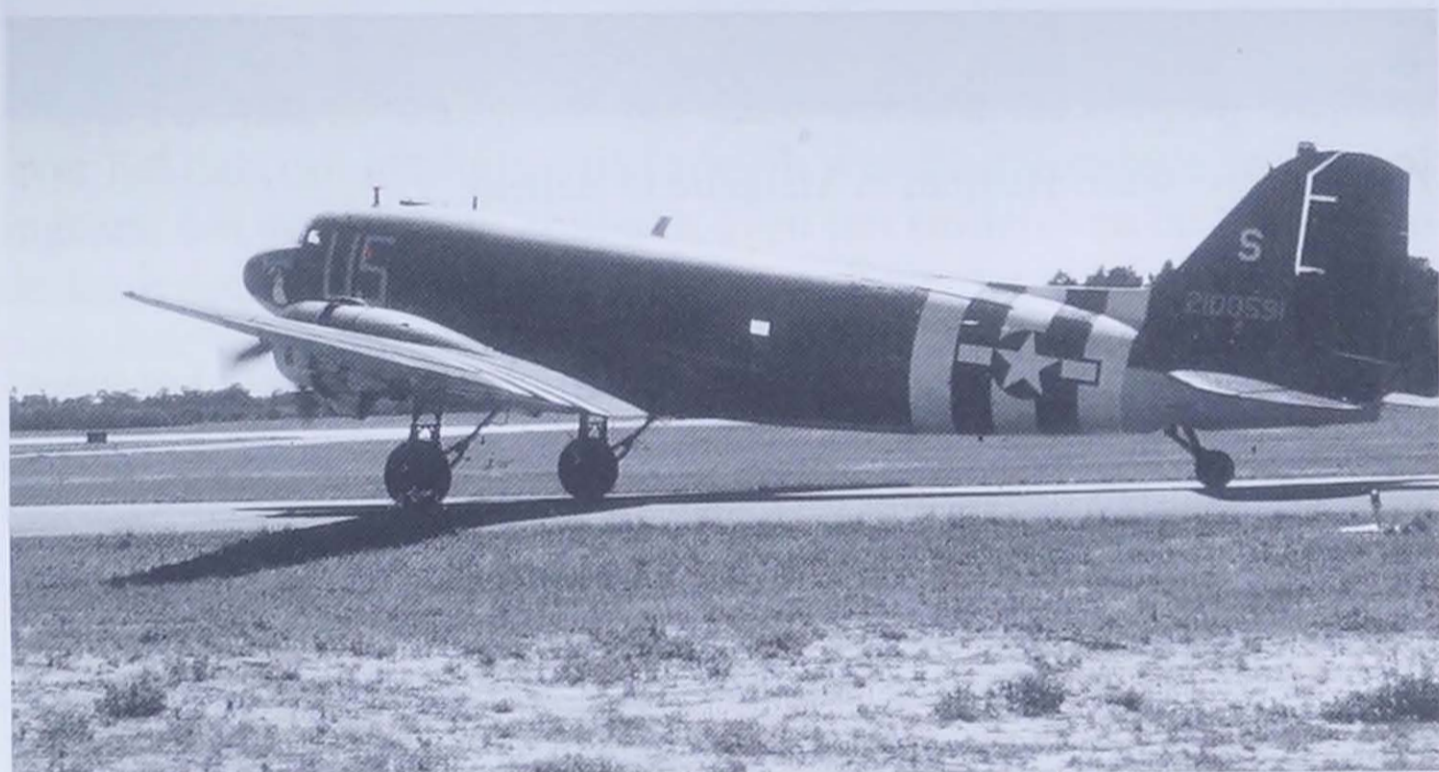
Bernard Halsall bleef tot aan het einde van de oorlog contact houden met de piloot van de sleper James Blake. In totaal maakte B. Halsall vier landingen met een 'Hamilcar'. Vluchten met de 'Hotspur' trainingszwever en de 'Horsa' waren hem niet onbekend. Vermoedelijk is er maar één zwever van het type 'Hamilcar' in België geland.

Foto bij gedenksteen aan de startbaan te Tarrant Rushton UK in juli 2003.

NIET ALLEEN TE BELLEM MAAKTEN ZWEVERS EEN NOODLANDING

In gans de regio rond Gent zijn op 19 september vermoedelijk 31 zwevers vroegtijdig neergekomen en dit o.a. te Aalter, Bellem, Bachte-Maria-Lerne, Mariakerke, Berlare, Merelbeke, Serskamp, Oosterzele, Scheldewindeke, Bavegem, Asse en in Kruishoutem (15 doden).

Het voornaamste sleepvliegtuig voor de 'Waco' werd het drop-pingsvliegtuig C-47 met de bijnaam "Gooney Bird". Een afgeleid model van de DC-3 van Douglas.

De U5 in het museum van Florida. Eén van de 436th C-47's die op 19 september 1944 in formatie boven Aalter zijn gevlogen.

Foto: Leo Bral

BELLEM (MARKETTE) - 19 SEPTEMBER 1944

Tussen de Markettestraat en het bos - op een open veld - landde er achter de woonst van de fam. Catoir-De Tollenaere een zwever van het Amerikaanse type "Waco Hadrian". Een zevental militairen kwamen naar buiten met de mitrailleurs in aanslag. Die zeven waren zo gelukkig na het gesprek met Remi Van Renterghem, die een Amerikaans-Bellems migrant bleek te zijn. Een soort stootkar als bagagewagentje vol munitie werd uit de openstaande neus gerold. Wat een geluk dat ze niet op vijandig gebied waren! Hun blijheid weerspiegelde zich in vrijgevigheid. Op weg naar de in aanbouw zijnde autostrade, verdeelden ze hun rantsoenen. De ene kreeg een

Zwever type Waco Hadrian in Markette te Bellem.

verrekijker de ander wat eten. Hetgeen Michel De Groote het meest is bijgebleven, is de chocolade. Zij die van deze chocolade hadden gegeten, konden dagenlang niet naar het toilet. De bemanning werd opgepikt na het afschieten van een groene lichtkogel. Het toestel werd dezelfde avond nog, bijna totaal geplunderd'.

De gestrande Waco Hadrian die op 19 september 1944 neergekomen is achter de woning van de familie Jozef De Bruycker. Momenteel woont daar de fam. Catoir-De Tollenaere. Bewoners uit Markette op de foto zijn: Maria Van Laecke, Gerard Dhooge links, Marcel Dhooghe, Georges Corijn.

Foto: Heemkring E. Mettenanxt, Bellem

AALTER - 19 SEPTEMBER 1944

De lucht was vol spektakel, vertelt André De Ké. Tientallen geallieerde vliegtuigen sleepten elk een zwever mee beschermd en omzworven door nijdig gespin van Spitfires. Door kabelbreuk maakte zich een zwever los uit een groep. Het type 'Waco' nr. CG-4A landde even voorbij de Biezemgoedstraat.

Het was een mooie nazomer. De kinderen van de familie Van de Moortel speelden op het erf toen we een groot vliegtuig zagen aankomen. Het volgde een zuidelijke richting, de richting van de huidige Biezemgoedweg. Het had reeds een bocht genomen, maakte een tweede scherpe bocht over het erf van Van de Moortel-Van De Walle. Het daalde snel! Het stuk kabel aan het toestel ging slepend over het dak van het huis. Uiteindelijk was de defensieve landing al ingezet, om de vlucht te eindigen even ten zuiden van de hoeve. Op de landerijen van familie De Bel Fernand werden door twee bemanningsleden ogenblikkelijk gele stukken doek als een cirkel op de grond gelegd. De andere vier klaptten het voorste deel omhoog om een stootkar, een soort aanhangwagentje met obussen, uit te laden. Dat was munitie voor de para's die het trekvliegtuig bemanden. Vader Adiel Van de Moortel die van 1909 tot 1920 in Amerika verbleef, benutte zijn taalvaardigheid om de bemanning gerust te stellen. Elke soldaat die de zwever verliet, had dezelfde bagage mee. Een rugzak met erbovenop een opgerold deken. Hun aandacht voor hun wapen was even minder van belang en lieten ze op een hoopje voor wat ze waren. Er was niet veel tijd tussen of er kwam een Jeep. Weg waren de soldaten, dwars over de velden, schetst Gerard.

Vader Adiel had die mooie 'riëp' (*touw*) gezien, wenkte naar de dertienjarige zoon Gerard die er als de kippen bij was om de mooie nylon sleepkabel met goedkeuring van de Amerikanen vlug los te maken. Het was 'grobbeelen' (*grabbelen*) om die honderd meter kabel te veroveren en hem als de bliksem veilig op te bergen want andere gegadigden zagen ook het nut in van een stuk touw en haalden het mes boven.

André en Gerard herinneren het zich alsof het gisteren was. Enkele dagen later stond er in de school een star voor zich uitkijkende gendarm in vol ornaat. De doordringende blik legde vanzelf de stilte op in het klasje van meester Donckers (*De Doncker*). Ze kwamen luisteren en zoeken of er niemand wist wie er wat van die zwever had meegenomen. En deze vraag werd steeds dreigender herhaald. Want! Op plunderen werden strenge straffen gevorderd. En bij deze kon men dit beamen. In geen dag was er bijna niets meer over van de zwever.

Later ontrafelde men de nylonkabel gedeeltelijk, waarmee moeder Alice 'kloefsletsekes' (klompensokken) heeft gebreid. Warm zullen ze wel niet zijn geweest, doch sterk als geen ander! Alice zal wel de eerste zijn geweest die breide met nylongaren want nylon was hier in het geheel nog niet gekend.

Volk dat er hier door onze tuin is gelopen! Tientallen en tientallen! Het was verloren gedaan ons hek te sluiten. Enkele minuten later stond het wagenwijd open. En vele Aalternaren hebben geholpen het toestel vakkundig te slopen. Van het plexiglas werden kruisjes gemaakt. Het zeildoek (canvas) werd in grote lappen weggenomen, vermoedelijk gebruikt als schilderdoek. Ten slotte is het metalen geraamte van de stuurcabine onder de houtmijt terechtgekomen als schuilhok voor de hond, vertelt Giselle Van de Moortel - jongste dochter van Adiel.

TECHNISCHE FICHE VAN DE 'WACO' CG-4A.

Lengte: 14,70 meter

Spanwijdte: 25,50 meter

Vleugeloppervlakte: 79,10 m²

Hoogte: 3,84 meter

Leeg gewicht: 1721 kg (*Hamilcar*: 8350 kg)

Laadvermogen: 1684 kg (*Hamilcar* 7000 kg)

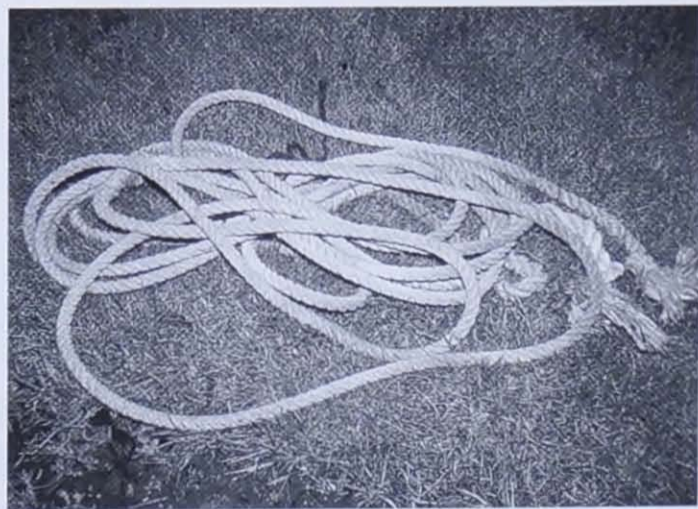
Sleepsnelheid: 200 km per uur

Landingssnelheid: 61 km per uur

Etienne VAN EEGHEM

Nog in zeer goede staat bestaande reddingsvest uit de Waco te Bellem.
Foto: Etienne Van Eeghem

Een reststuk van de nylonkabel van de Waco die geland is in het Biezemgoed.
Foto: Etienne Van Eeghem

Bronnen

1. Mondelinge informatie van Bernard Halsall.
2. Mondelinge en schriftelijke informatie van Leo Bral.
3. Museum of Army Flying Middle Wallop; briefwisseling Leo Bral.
4. IAN FOSTER van de Handley Halifax Association pp. 57, briefwisseling Leo Bral.
5. KENNETH G. MUNSON, *Aircraft of WWII*, 1962.
6. ALAN WOOD, *History of The world's Glider Forces*, 1990.
7. JAMES E. MRAZEK, *The Glider War*, 1975.
8. Internet 26/09/2003, 7th Flight C, Squadron Glider Pilot Regiment 1944.
9. Van Eeghem Etienne, mondelinge informatie van de gebroeders Vertraete, Huysmans Gerard, De Neve Gerard en De Waele Julien.
10. ANDRÉ DE KÉ, *Onder de Toren*, pp.108, 2003 en mondelinge informatie.
11. Van Eeghem Etienne, belevenissen, mondelinge en schriftelijke informatie van de families Versighel-Van de Moortel, Gerard Van de Moortel, Michel De Groote mondelinge geschiedenis "Waco Hadrian" te Bellem.

INFORMATIEF:

Roger Baeckelandt: schriftelijk informatie.

Albert Poppe was rijkswachter geboren te Oostwinkel op 5 april 1916. Hij werd te Rieme gefusilleerd op 26 augustus 1943 samen met De Bruyne Omer uit Aalter en Bernard Flécy uit Beernem. Hij ligt begraven te Oostwinkel op het kleine ereperk.

Bezoek de website
van onze heemkundige kring!

! N I E U W !

<http://home.tiscali.be/heemkringaalter/>

STERKE SIGAREN EN FIJNE VLEESWAREN

BESCHOUWINGEN BIJ ENKELE AALTERSE ADVERTENTIES (1954)

Aalter kent een rijke traditie van kleine handelaars en winkeliers. De foto's van de Middenstandsbond uit het interbellum spreken in dat verband boekdelen (¹). In heel wat oude documenten zoals weekbladen, toneelprogramma's, strooibiljetten, enz. zijn bijgevolg sporen te vinden van winkeliers en handelaars die hun waar aan de man proberen te brengen. Het is onze bedoeling om in een paar bijdragen voorbeelden van die oude advertenties te brengen. De ronkende slogans of de soms als wonderbaarlijk geprezen producten leren ons dat adverteren zoals wij dat nu nog kennen werkelijk een reeds lange traditie kent (²).

Wij begeven ons hier op het gebied van de geschiedenis van de reclame. Reclame is immers van alle tijden. De auteurs Fauconnier en Van der Meiden leggen de oorsprong van de reclame zelfs in de oudheid (³). De Grieken en de Romeinen kenden reeds de roepers die op de markten hun waren aanboden (de 'kerux', heraut en de 'praecones', marktschreeuwers). Bovendien was er al enige vorm van schriftelijke communicatie in de vorm van opschriften op uithangborden, op stenen, e.d.m. Het mondeling of schriftelijk aanprijzen van de waren of diensten bleef eeuwenlang in langzame ontwikkeling. De uitvinding van de drukpers gaf een eerste extra duwtje in de rug. Beetje bij beetje doken advertenties op in kranten en weekbladen. De grote sprong vooruit kwam er in de tweede helft van de 19^e eeuw.

De twee aangehaalde auteurs verwijzen in dat verband naar de ontwikkeling van de technologie (nieuwe drukmogelijkheden), de invloed van buitenaf (Amerikaanse invloed), esthetische ontwikkelingen (professionele advertenties), commerciële ontwikkelingen (economische groei, toename handelaars), mentale en sociale veranderingen (opkomst consumptiemaatschappij) en professionalisering (verkoop advertenties komt in handen van mensen die niets anders doen). Op de keper beschouwd zijn dit elementen die tot diep in de 20ste eeuw doorwerkten.

In deze bijdrage komen een aantal advertenties aan bod die verschenen in *De Aalternaar* van 1954. Dit 'katholiek weekblad', uitgegeven door Van Hoestenberghé uit Maldegem, is te omschrijven als een betalend lokaal informatieweekblad met advertenties. Wie

De Aalternaar wilde lezen diende er dus geld voor neer te leggen. Een los nummer kostte 2,50 frank. De mogelijkheid bestond om een abonnement te nemen voor 3 maanden (32,50 frank), 6 maanden (65 frank) of 1 jaar (130 frank). Het valt op dat de lezer zich dus niet echt profijt deed met het nemen van een jaarabonnement. Anderzijds had hij dan wel de zekerheid iedere week zijn blad te ontvangen (⁴).

De Aalternaar had een lokale correspondent in de persoon van Roger Van Laere (⁵). Tussen de stukken met lokaal nieuws plaatste de uitgever advertenties. De drukker-uitgever wilde door middel van de advertenties waarschijnlijk snoeien in de productiekost (vergoeding correspondenten, druk, verspreiding) en het blad op die manier aan een redelijke prijs kunnen blijven verkopen. Aalter had op het vlak van weekbladen niet echt een traditie. Het blad zou het dan ook maar enkele maanden uitzingen.

Van *De Aalternaar* zijn slechts enkele nummers bewaard (⁶). Het is een lot dat veel dergelijke bladen beschoren is. Het lokale nieuws was immers hapklaar leesvoer dat na consumptie vlug oud werd. Slechts weinige lezers haalden het in hun hoofd om een doorsnee krant te bewaren. Pas bij gelegenheidsartikels (bijvoorbeeld een overzicht van een vereniging of een herdenking) durfde een dergelijk weekblad al eens in de kast belanden om er pas jaren later weer uit te komen. Gezien overigens het feit dat het blad maar een aantal maanden verscheen, verkleint statistisch gezien ook de kans op bewaring. Bovendien wijst dat er tegelijkertijd op dat het aantal kopers niet zo groot zal zijn geweest, wat nog eens de bewaringskans verkleint.

Het nummer waarvan hier sprake is het kerstnummer van december 1954. Tussen de kerstboodschap van de Amerikaanse president *Eisenhower* (sic) en het vele lokale nieuws uit Aalter, Lotenhulle, Poeke, Bellem, Maria-Aalter, Ursel en Knesselare vindt de lezer de advertenties. Indien men alles optelt, is bijna een kwart van het blad met deze aankondigingen gevuld. Advertentietarieven zijn niet bekend en het is ook niet duidelijk hoe de productiekost van dit blad moet worden ingeschat. Blijkbaar volstond op termijn dit toch niet om het hoofd boven water te houden. De schikking van deze artikels is overigens zo dat het op geen enkel ogenblik storend wordt. De lezer krijgt zeker niet de indruk te betalen voor enkel en alleen maar advertenties. Naast dit kwantitatief aspect is er ook het kwalitatief aspect. De personen of bedrijven die adverteren zijn over het algemeen kleine lokale handelaars. Blijkbaar hebben zij zich laten 'lij-

Bij feestelijkheden is
S L A G R O O M
o n o n t b e e r l i j k
en is steeds verkrijg-
baar bij :

André Schelstraete-De Muyt
STERRESTR AAT; A A L T E R
Tel. 741268.

Alle Zuivelprodukten van de
gekende Fabrieken Ste Marie !

Nieuwjaar is daar!

Zoekt U een passend
G E S C H E N K ?

Huis We LAROY

- Statiestraat, 153 -
A A L T E R

Biedt U GROTE KEUS van ALLE
ROOKARTIKELEN
en tevens
goedkope Nieuwjaarskaarten !
1)

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

VOOR IEDEREEN !

Een Kerst- en
Nieuwjaarsgeschenk
van de stokerij « Covinal » :

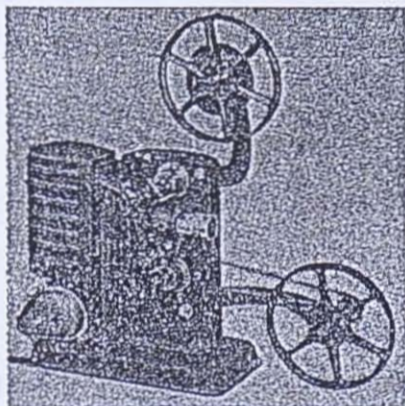
Een fles MUSCAT de SAMOS !!!
Bij elke aankoop van Covinal-pro-
dukten, van 19 December 1954, tot
6 Januari 1955 !

Alleen te verkrijgen bij :

Raphaëlle Mabilde
STATIESTR AAT, 10, AALTER.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

— voor groot en Klein : —
Ideaal Kerst- en Nieuwjaarsgeschenk

NORIS - JUNIOR 8 m/m. : 2595 fr.
E. VAN DE VELDE
FOTO - CINE
STATIESTR AAT, 59, AALTER.
★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Weet je het reeds Mevrouw ?
BIJ MARIA VAN DE VELDE,
echtgenote TH IJ S, in de
Bellemstraat, 13 AALTER.

aanvaardt men de bons der Kroost-
rijke Gezinnen en der Vinkeniers
van Hostens Koffie's !

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

BEENHOUWERIJ De Jaeger - De Keyser

BRUGSTR - A A L T E R

Eerste keus Runds- en Varkensvlees,
fijne Charcuterie, alsook Gerookt
— en gezouten vlees ! —

MEN BESTELT TEN HUIZE !

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Begravenisonderneming Autocorbillard

COENE LUCIEN
LOTENHULLE

Telefoon : 219 Ruiselede, — 7)

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

HERMAZEN kousen, één adres !
Spoedige bediening !
Verzorgd werk !
SIMONE VERHELLE
Dorpstraat, 48, LOTENHULLE.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

JONGE TROUWERS
en
H U I S M O E D E R S !

KOOPT HEDEN UW
FANTASIE-STUKKEN
en mool KOPERWERK
WANT van nu tot einde Januari :
10 % A F S L A G
bij

Wed. Victor BUYSSE
MARKT, 6, A A L T E R.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

NIJVERAARS - HANDELAARS
Inlichten en bijhouden van boekhou-
ding. - Opmaken van alle fiscale aan-
giften. - Neem in vertrouwen een ge-
diplomeerd expert. - Raadplegingen
gratis. - Schrijf : Postbus nr 60, Gent.
Tel 82.37.14. (1)

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

VOOR AL UW
VERZEKERINGEN
EEN ADRES :

MAURICE STANDAERT
D O R P
LOTENHULLE.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Vrolijk Kerstfeest! Zalig Nieuwjaar!

DE TIJD DER GESCHENKEN...

OOK IN HET HUIS :

VERMEIRE RENE

DORP, 25,

LOTENHULLE

Gedurende de periode van 23 De-
cember tot 6 Januari a.s., zal U een
verrassingsgeschenk worden aange-
boden !

Binnen deze periode 15 % vermin-
dering op sportvesten, mans- en
golfbroeken.

(1)

Zoals voorgaande jaren, geven wij ook dit
jaar, bij elke aankoop een kerstgeschenk.
Dit vanaf 15 tot 31 December 1954.

Breng ons een bezoek, U zult tevreden zijn.

Huis W^e KNEUVELS

Statiestraat, 32, AALTER

Gedurende de maand JANUARI '55
GROTE AFSLAG
OP ALLE TEXTIEL WAREN
VAN 10 TOT 50 % IN HET HUIS

DE RIJCKE Stationstraat, 95, A A L T E R

KOMT ZIEN EN OVERTUIGT U.

Ge zult het U niet berouwen... 't Is een huis van VERTROUWEN !

en Van Raaij hebben het in dat verband over de mogelijke "vormen van executie" (8). Zij beschouwen formaat, vormgeving, lettertype en kleur als elementen van de praktische uitvoering van de reclameboodschap. Over *kleur* kunnen wij kort zijn in dit voorbeeld. *De Aalternaar* is in het zwart gedrukt en dit element speelt dus geen rol. Drukker-uitgever Van Hoestenberghhe heeft evenwel de nodige aandacht besteed aan de andere elementen.

Bekijken wij om te beginnen het *formaat*. De meeste advertenties zijn 5,5 cm bij 5,5 cm. Blijkbaar nam de opsteller dit als maatstaf. Het betekent dat er niet al te veel tekst in komt zodat de boodschap nog net goed overkomt. De *vormgeving*, het volgende element, speelt daar ook een rol in. Deze kleine advertenties zijn op een eenvoudige manier toch goed geïndividualiseerd. Speelse elementen als sterretjes en blokjes maken het geheel wat luchtiger. Het gebruik van de verschillende soorten *lettertypes* is visueel geoptimaliseerd. Schreefloze en geschreefde letterfamilies wisselen elkaar af, zonder veel overdrijving komen ook fantasieletters aan bod (scriptfamilie, schaduwletter) en combineert de vormgeving kleinkapitalen en grootkapitalen. Pieters en Van Raaij signaleren ook dat lettertypes een bepaalde stijl weergeven. "Advertenties voor een middel tegen griep zijn uitgevoerd in trillende letters en scheppen een gevoel van onbehagen," zo luidt hun voorbeeld (9). Bij *De Aalternaar* is op dit psychologische aspect niet echt gelet. De lettertypes wisselen wel wat af maar zijn niet echt specifiek gekozen. Globaal genomen zijn deze advertenties wel verzorgd.

Bekijken wij even nader wie hier allemaal aan bod komt. Voor een goed begrip geven wij alle afbeeldingen mee. Ongeveer een kwart van de adverteerders verwijst naar een bekender 'merk' dat zij vertegenwoordigen (zuivelproducten *Sint-Marie*, kachels *Selecta*, *Hostens Koffie*, stokerij *Covinal*,...). Naar de kerst- en nieuwjaarsperiode (tijdstip waarop dit nummer is verschenen) verwijst ongeveer een derde van de adverteerders, in de vorm van vrij eenvoudige slogans ("Nieuwjaar is daar", "Met Kerst- en Nieuwjaar! Steeds een goede sigaar"). Slechts een paar adverteerders maken gewag van bijzondere kortingsacties, van speciale geschenken in deze periode of een combinatie van de beide. Veel 'slagen' - zoals de Aalternaars zelf zeggen - zijn er niet te doen. Het gros van de advertenties is eenvoudig en slechts hier en daar plaatst de drukker een afbeelding of tekening. Verschillende sectoren komen aan bod maar het valt op dat sommigen toch onderling concurreren (rookwaren, verzekeringen,

textiel). Ruim de helft van de adverteerders in dit nummer woont in het centrum van Aalter, zoals blijkt uit onderstaand overzicht:

STATIONSSTRAAT

De Rijcke, textielwaren
Huis Kneuvelds, kleding
Raphaëlle Mabilde, dranken en likeuren
André Snoeck, ijzerwaren
Wwe Laroy, rookwaren
Emeric Van de Velde, fotograaf

BELLEMSTRAAT

Maria Van De Velde, kruidenier
't Weidebloempje, was- en zelfwasserij

BRUGSTRAAT

De Jaeger-De Keyser, beenhouwerij
Hugo Lambrecht, verzekeringen

LOSTRAAT

Van de Walle, rookwaren
Th. Waepenaere en zoon, kleding

MARKT

Wwe Victor Buysse, fantasiestukken

OOSTERGEM

Ant. Stommelinck, elektricien

STERRESTRAAT

André Schelstraete-De Muyt

LOTENHULLE

Lucien Coene, begrafenisonderneming
Maurice Standaert, verzekeringen
Simonne Verhelle, kousen
Rene Vermeire, kledingzaak

RUISELEDE

Cinema Majestic

ALGEMEEN

Anonieme advertentie voor bijverdienste
Anonieme advertentie voor boekhouding
Het Nieuwsblad-Sportwereld

Besluit

Deze advertenties zijn duidelijk verzorgd en er is aan gewerkt. Een aantal elementen die op dat ogenblik reeds in de 'grote' advertentiewereld gebruikt werden (vnl. naar vormgeving), vinden wij hier ook al terug. Het psychologische aspect is echter in mindere mate aanwezig. Alles blijft eerder 'folklore'. Een leuk 'karamelvers' maar geen doordachte slogan; een mooie vormgeving maar zeker niet tot in de finesses doorgedreven. Velen zullen wellicht met heimwee terugdenken aan deze zalige reclametijd...

Los van het vormelijke en inhoudelijke aspect, weerspiegelen deze advertenties perfect de tijdgeest. Tabak, drank en kledingstukken worden beschouwd als ideale geschenken in de nieuwjaarsperiode. Slagroom is een product voor de feesttafel. De *cinema* is een nuttige verstrooiing en grote namen lokken het publiek (Marika Rokk, Fernandel). Verzekeraars zoeken steeds nieuwe klanten. En op een dag gaan wij allemaal dood en moeten wij kiezen voor een begrafenisondernemer.

Bijzonder treffend is in dat verband deze passage van Fauconnier en Van der Meiden: "*Kijkend naar oude reclame-uitingen zie je trends voorbijgaan. Het is verbazingwekkend te zien wat onze grootouders kennelijk normaal gevonden hebben. Je leest uit de reclame de klaarblijkelijk nooit veranderende menselijke begeerten en de reclame portretteert scherp de economische ontwikkeling, de verbreiding van de welvaart in samenlevingen, de inventiviteit van bedrijven en de ontwikkeling van de inzichten in massale beïnvloeding. We verbazen ons als we ernaar kijken: wat durfde men allemaal niet!*"⁽¹⁰⁾

Peter LAROY

BRONNEN

1. Zie bijv. L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p.571.
2. Vanuit historisch oogpunt zijn advertenties uitermate interessant voor het reflecteren op de tijdgeest. Het geeft de geïnteresseerde meer inzicht in bestaande mentaliteiten rond bepaalde onderwerpen. Zo verrichten de voorbije decennia historici bijvoorbeeld onderzoek rond het vrouwbeeld dat in advertenties naar voor kwam tijdens een bepaalde periode.
3. G. FAUCCONNIER & A. VAN DE MEIDEN, *Reclame. Een andere kijk op een merkwaardig maatschappelijk fenomeen*, Bussum, 1993, p.27-49.

4. Een vaststelling die wij ook maakten voor het blad *De Vrijheid*. Zie P. LAROY, *De Vrijheid te Aalter*. Geïllustreerd katholiek weekblad voor Vlaanderen in *Land van de Woestijne*, jg. 26, 3, p.22.
5. Het is ook de heer Van Laere die ons het bestaan van dit blad signaleerde bij het schrijven van onze beschouwingen bij *De Vrijheid* (zie noot 4). Zijn eigen collectie van *De Aalternaar* is helaas verdwenen.
6. Na een oproep in dit blad kregen wij een kopie aangereikt van de heer Albert Verleyen, die een geschiedenis schrijft van de toneelkring *De Ware Vrienden* uit Aalter-Brug. Het origineel exemplaar is in handen van de heer Marc Van de Walle van de genoemde toneelbond. Het exemplaar is bewaard omdat er een groot artikel in is verschenen n.a.v. het 10-jarig bestaan van de toneelkring. Onze beste dank voor de medewerking.
7. Zo vinden wij een advertentie van Weduwe Laroy, grootmoeder van opsteller van dit artikel. Zij had een kleine handel in rook- en papierwaren aan het einde van de Stationsstraat te Aalter. Volgens overlevering in de familie had zij een vaste klandizie onder de pendelaars die naar het station kwamen. Reclame plaatste zij nooit volgens mijn vader, Etienne Laroy. En eigenlijk was het in haar geval wellicht weggegooid geld. Maar een sympathieke ronselaar die het handig aanpakte, zal wel zijn kans gemaakt hebben bij deze weduwe...
8. R. PIETERS & F. VAN RAAIJ, *Reclamewerking*, Leiden/Antwerpen, 1992, p.204-207.
9. R. PIETERS & F. VAN RAAIJ, *Op. cit.*, p.206.
10. G. FAUCONNIER & A. VAN DER MEIDEN, *Op. cit.*, p.27-28.

INHOUDSTAFEL

Peter LAROY	Zonder bon noch geld.	3
Jan CAMERLINCKX	Glasramen van César Vanhevele in de kapel van het Sint-Stanislas- noviciaat te Maria-Aalter.	17
Etienne VAN EEGHEM	Market Garden te Bellem en Aalter.	23
Peter LAROY	Sterke sigaren en fijne vleeswaren.	42

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter,
het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen en de Vlaamse Gemeenschap.

Verantwoordelijke uitgever:

Jan Camerlinckx, Schuurlo 12, 9880 Aalter

Tel. (09) 374 79 82 - e-mail : *heemkring.aalter@tiscali.be*

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50
steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUURSSAMENSTELLING

Voorzitter : Willy STEVENS, Larestraat 14, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *pr000063@worldonline.be*

Ondervoorzitter : Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@pandora.be*

Secretaris : Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82 - *heemkring.aalter@tiscali.be*

Ledenbeheer : Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - *arnelidepoorter@pandora.be*

Penningmeester : Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60

Redactie en layout : Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@fastmail.fm*

LEDEN :
Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - *robert.verhelst@pi.be*
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@pi.be*
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*

MEDEWERKERS : Erik WILLE, St.-Pietersveld 25, 9880 Aalter
051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*

Land van de Woestijne

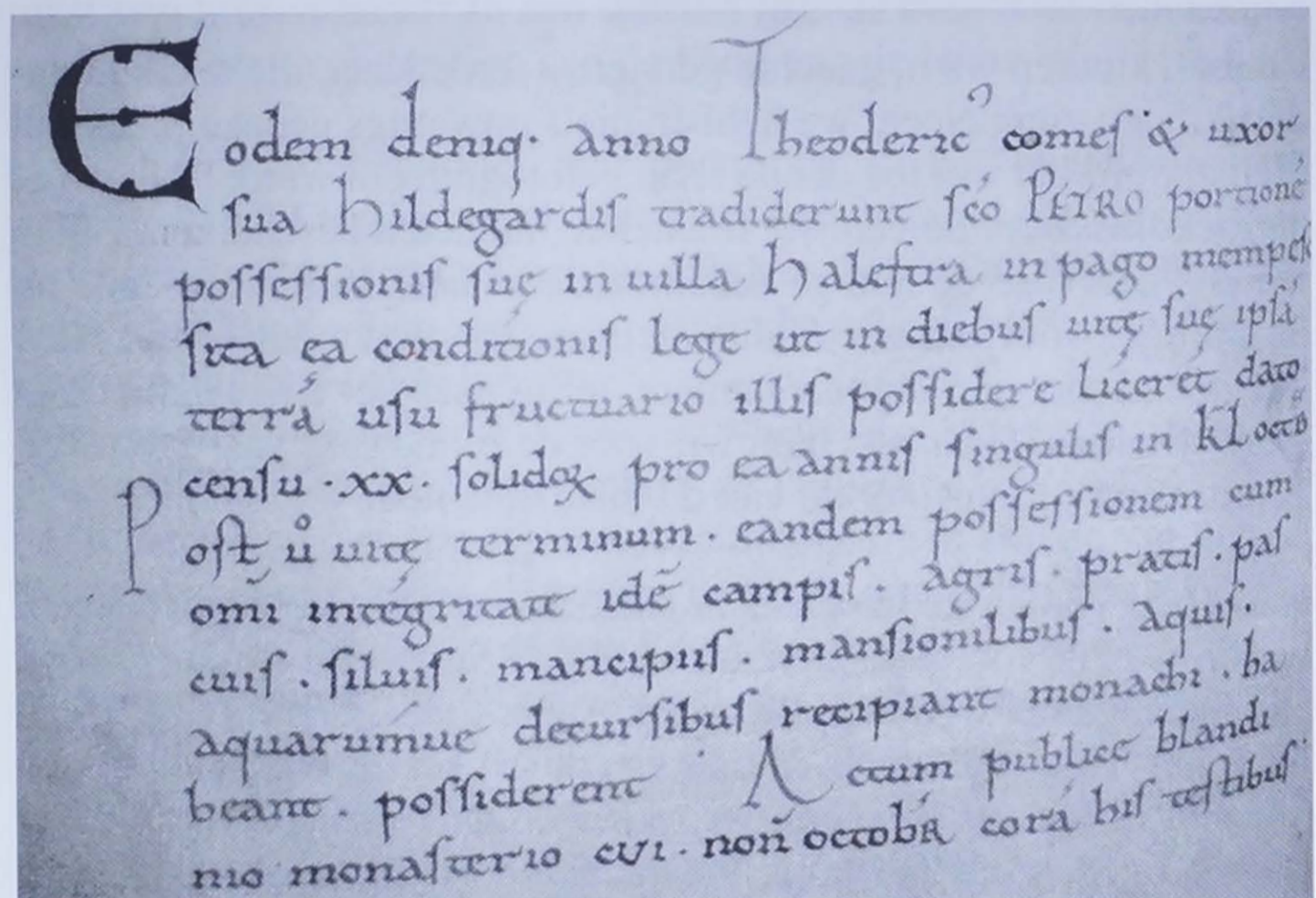

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

27e jaargang - nr. 4 - 2004

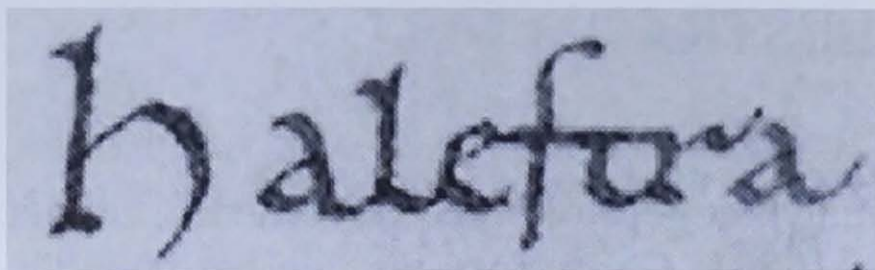
HALEFTRA OF HALESTRA ?

"Neen, heren, uit dit werk mag niet gefotokopieerd worden!", zei het diensthoofd van het Rijksarchief te Gent. Voor ons lag het bekende Liber Traditionum van de Sint-Pietersabdij van Gent, waarin we gevonden hadden wat we zochten: de tekst waarin voor het eerst de naam van onze gemeente Aalter wordt vermeld (fig. 1).

In het lijvig werk de 'Geschiedenis van Aalter' (1979 - p. 21) van wijlen onze vriend en heemkundige Luc Stockman, lezen we immers: *'De oudste historische bron over Aalter bevat belangrijke inlichtingen in verband met het uitzicht van de bodem. Die tekst van 974 maakt melding van een 'villa Haleftra' en van de daarbij horende velden (campis), akkers (agris), meersen (pratis), weiden (pascuis), bossen (silvis) en waterlopen (acquis).'*

Die oudste historische bron is dus het Liber Traditionum van de Sint-Pietersabdij van Gent, waar in de 2^e reeks, nr. 2 bis, op de verso van blad LXXX (80) de naam 'villa Haleftra' voorkomt. Luc zal die tekst in de tijd, net zoals wij, ook niet mogen gekopieerd hebben. Nochtans kunnen in het Rijksarchief te Gent, behoudens bepaalde restricties, fotokopieën bekomen worden. Maar uit een kostbaar

werk zoals het Liber Traditionum – volgens het diensthoofd een van de topwerken uit het Gentse archief – mag evenwel (heel begrijpe-

lijk) niet gefotokopieerd worden. Dat het een zeer waardevol werk is, konden we opmaken uit het feit dat het in een brandkast bewaard wordt!

En toch kunnen we u, geachte geïnteresseerde lezer, die tekst uiteindelijk laten zien. Neen, we hebben niets onwettigs gedaan, maar het diensthoofd liet wel toe dat de tekst gefotografeerd werd. "Als wij in de toekomst over de vereiste financiële middelen beschikken, zullen we ons daarvoor de nodige accommodatie aanschaffen", voegde hij er aan toe. Voor ons zat er dus niets anders op dan enige tijd later, gewapend met een digitale camera, terug naar het Rijksarchief van Gent te rijden. Daar mochten wij voor de ronde som van € 62 welgeteld één (!) kleurfotootje van die bladzijde nemen...

Naast het belangrijke feit dat deze tekst dus voor het eerst gepubliceerd wordt, was ik vooral geïnteresseerd in de schrijfwijze van de vroegst gevonden geschreven benaming van 'Aalter', nl. 'Haleftra' (fig. 2). Of is het 'Halestra', zoals de titel van dit artikel de vraag stelt? Want wij zijn in het verleden een paar keer op het verkeerde been bezet door o.m. de Aalterse hoogstudentenclub Halestra uit de zestiger jaren en onze nog steeds actieve atletiekclub Halestra A.C. Beide benamingen met een 's' geschreven dus. Nochtans vermeldt Stockman in zijn Geschiedenis van Aalter, 'Haleftra' wel degelijk met een 'f'.

Wat is nu de juiste schrijfwijze, 'f' of 's'?

Daarmee begeven we ons natuurlijk op het domein van de kalligrafie, want het is wel duidelijk dat in de 10^e eeuw anders geschreven werd dan nu het geval is. Maar vooraf wil ik nog even kwijt welk fantastisch gevoel het geeft voor een kalligraaf om een boek van meer dan duizend (!) jaar oud in handen te mogen nemen. Neen, 'eerbiedig aanraken' en 'koesteren' zijn hier betere werkwoorden om de handeling te duiden. Hoe het een bijna sacraal gevoel is, zich de ogen te mogen uitkijken op die honderden met ganzenveer op lamsvel geschreven letters, woorden en cijfers, die een evolutie weergeven in de geschiedenis van de Westerse kalligrafie. Ach, ik

droom er nog van...

Maar in welk schrift is dit voor Aalter belangrijk stuk tekst geschreven?

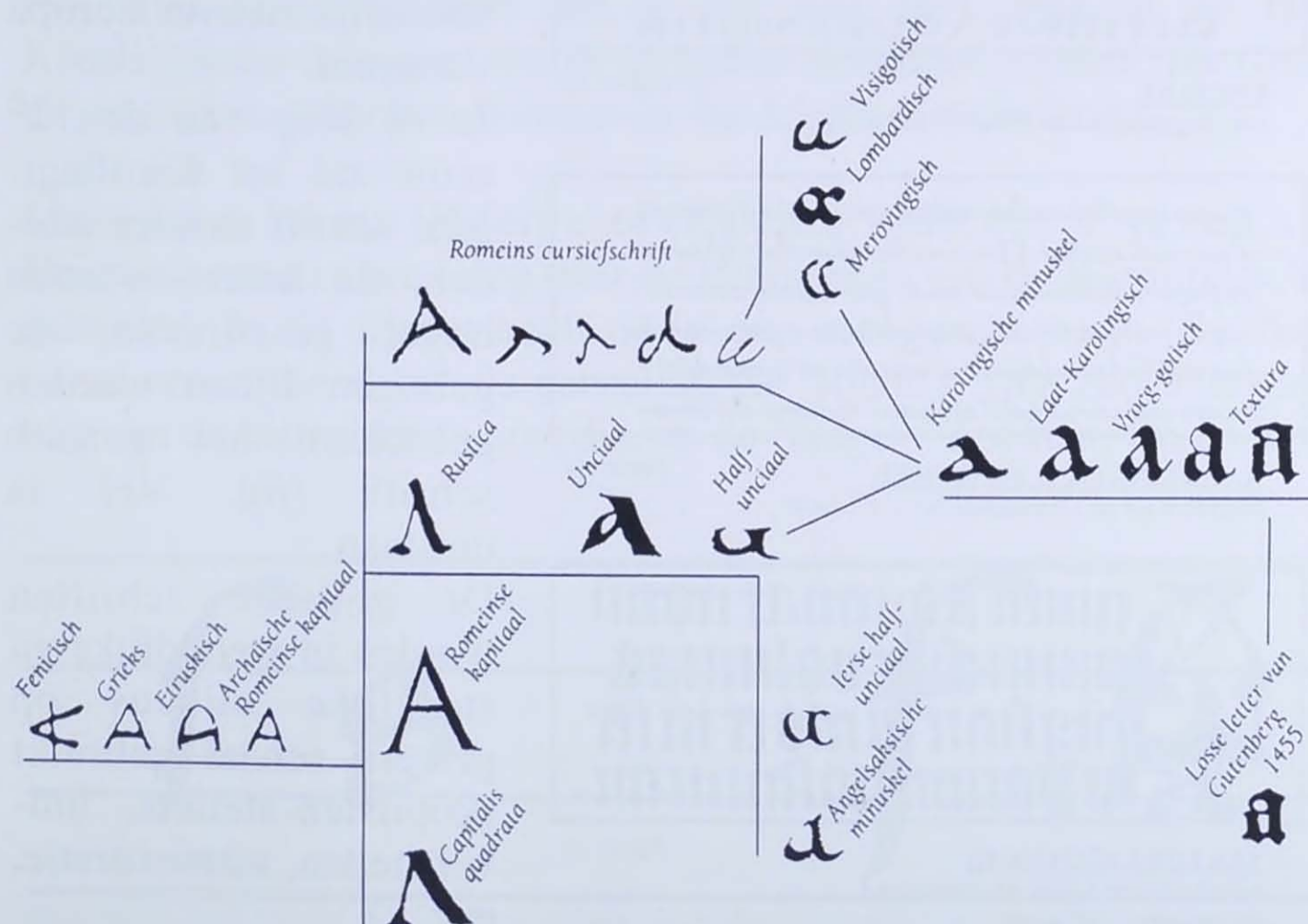
Eerst moeten we daarvoor wat uitleg geven over de ontwikkeling van het Westers schrift. Daarbij is de kennis van een beetje geschiedenis wel noodzakelijk.

Wanneer werd er in onze Westerse cultuur voor het eerst geschreven en hoe evolueerde dat schrift naar de 10^e eeuw, de eeuw waarin onze tekst geschreven werd? In een schema (fig. 3) kunt u de belangrijke stadia in deze evolutie zien aan de hand van de letter 'a'.

Het Latijnse alfabet vindt zijn oorsprong in het Fenicische, het Griekse en het Etruskische alfabet. De eerste lettertekens verschijnen in Rome rond 600 voor Christus. Tijdens het keizerrijk neemt het schrift diverse vormen aan en uit het archaische alfabet ontwikkelen zich verschillende strekkingen.

Rond de 1ste eeuw voor Christus wordt een klassieke, in steen gebeitelde hoofdletter aangetroffen: de *Romeinse kapitaal* (fig. 4a), de 'moeder van ons schrift'. Er verschijnt ook een smalle, op muren geschilderde hoofdletter, de *rustica* (o.m. op gevels in Pompeï! – fig. 4b) en een algemeen schrift, het *Romeins cursief*.

In de loop van de 2^e en 3^e eeuw vindt een verandering plaats die uit-

mondt in het *unciaalschrift* (fig. 4c) en in een nieuw algemeen schrift. De unciaal neemt van de kapitaal haar statig en formeel karakter over.

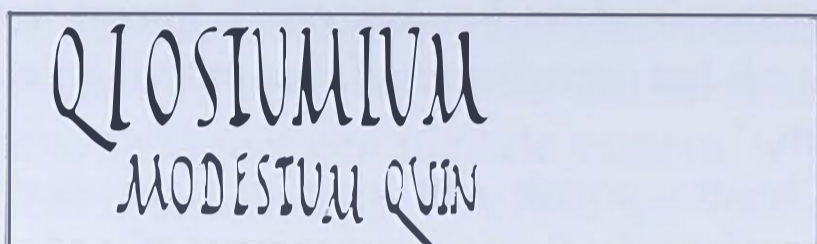
Vanaf de 5^e eeuw wordt het schrift vrijwel nog alleen beoefend in kloosters (de scriptoria) en voor de verspreiding van het boek.

ROMEINS KAPITAAL

marmorplaat aan de voet van de zuil van Trajanus in Rome (fragment) – 2de eeuw

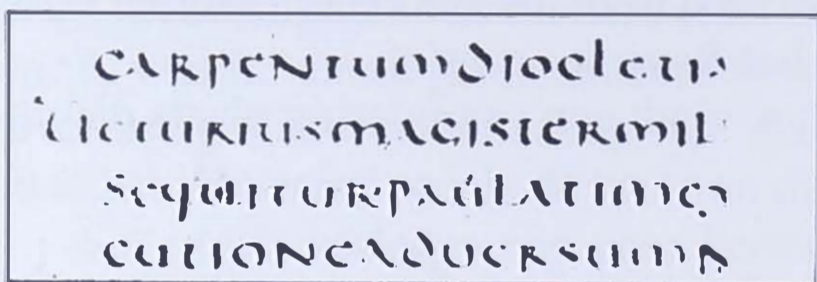
figuur 4a

RUSTICA

muurschildering te Pompeï – 1ste eeuw

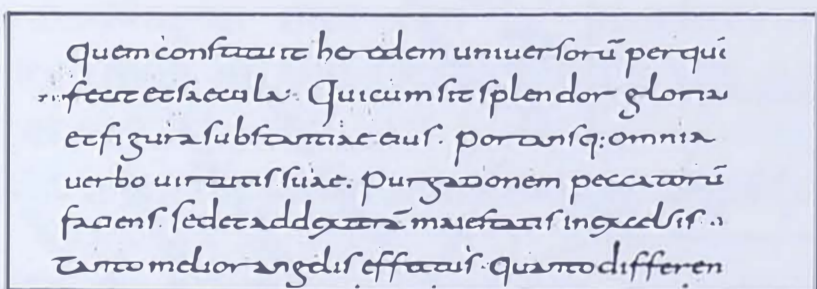
figuur 4b

UNCIAAL

tekstfragment uit de 5de of 6de eeuw

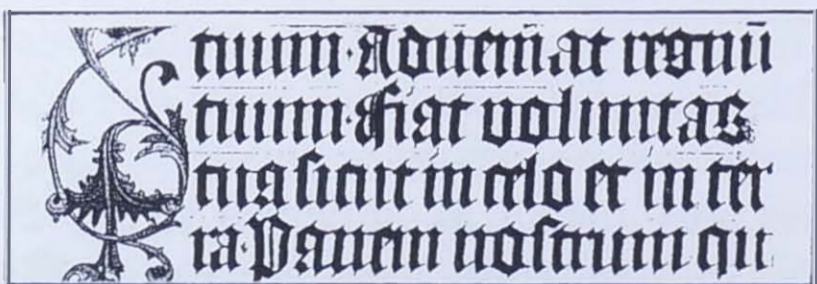
figuur 4c

KAROLINGISCH MINUSKEL

fragment uit de Granval-bijbel – 9de eeuw

figuur 4d

TEXTURA (GOTISCH)

handboek van keizer Maximiliaan I (fragment) – 15de eeuw

figuur 4e

Ontstaan uit universele schriften, ligt de *semi-unciaal* aan de basis van andere schriften en plaatselijke interpretaties.

Met de Karolingische renaissance verschijnt een nieuw schrift: de *Karolingische minuskel* (fig. 4d). Het Karolingisch schrift wordt in verschillende kloosters (Corbie, Beauvais,...) uitgewerkt. Vanaf de 8ste eeuw zal het schrift zijn definitieve vorm krijgen in het klooster van Saint-Martin-de-Tours, want het wordt in het hele keizerrijk en over Europa verspreid.

In de loop van de 12^e eeuw zal het Karolingische schrift smaller worden, de letters worden hoger geschreven, de gebogen lijnen worden gebroken: het *gotisch* schrift (fig. 4e) is ontstaan.

De gotische schriften worden in wereldlijke en stedelijke milieus op grotere schaal gebruikt (kopiisten-ateliers, universiteiten, administratie, enz...).

*Scire datum quindecagonum
circulum describit. Nam que
omnia quecumq; sunt numero
rum ratione sua constant yppom*

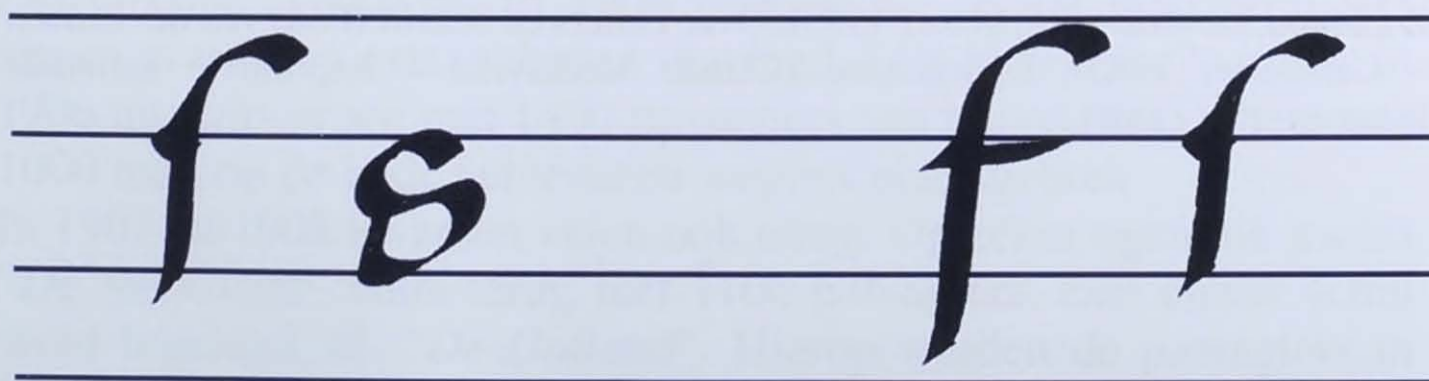
Verder in de evolutie hoeven we dus niet te gaan omdat onze 10^e-eeuwse tekst zich in bovenstaand overzicht situeert. Welk soort schrift is onze tekst nu? Elk schrift maakt een evolutie door: van de 'primitieve' vorm tot

zijn vervormingen naar een ander schrift toe. De Karolingische minuskel is, zoals de benaming zegt, een schrift met alleen kleine letters. Het heeft geen eigen hoofdletters. Men gebruikte hiervoor willekeurig de unciaal (zoals de 'h' in Haleftra), de Romeinse kapitaal of de rustica uit vroegere eeuwen.

Tijdens zijn evolutie trekt dit aanvankelijk breedvoerige schrift zich samen en richt zich op (*fig. 5*). Algemeen is men het erover eens dat de Karolingische minuskel haar zuiverste vorm bereikt in de 9^e eeuw. Vanaf de 10^e eeuw wordt de soepele lijn meer en meer gebroken en worden de vormen hoekiger: de aanloop naar het gotisch!

We zijn er! Het gebruikte schrift van onze tekst zit dus te paard op de Karolingische minuskel en het gotisch. Dat is goed merkbaar: de afwisseling van de nog ronde en de reeds hoekige lijnen in de letters. Het lijkt gotisch, maar het is het nog niet. Pas in de late Karolingische minuskel wordt de gotiek definitief ingezet met meer uitgesproken gebroken vormen en duidelijke versmalling.

Maar wat is het nu: 'Haleftra' of 'Halestra'? Met een 'f' of een 's'? Daarvoor moeten we terug naar de kenmerken van de Karolingische minuskel. In dit alfabet heeft de 's' een zeer aparte vorm (*fig. 6a*), totaal verschillend van de gebruikelijke 'ronde s' (*fig. 6b*). Het gaat hier om de historische vorm die we de 'lange s' noemen. De andere,

haleftra

rondere vorm komt pas later op de voorgrond en dan nog alleen aan het einde van een woord. Dat is dus nog niet het geval in de 10^e eeuw. Kijken we

nu naar de 'f' (*fig. 7*) in het Karolingisch schrift. En wat zien we: de twee letters hebben een sterke gelijkenis! Daarin ligt waarschijnlijk de oorzaak van de verschillende schrijfwijzen: men aanziet de 'f' als een 's', want het is wel degelijk een 'f' in het woord Haleftra. In dit reeds geëvolueerd Karolingisch schrift is dit niet meer zo duidelijk, maar in oorsprong komt de 'f' onder de hulplijn uit (*fig. 7*).

De lange 's' komt echter niet onder de hulplijn uit en deze laatste wordt niet zo hoog geschreven (dat is hier soms wel merkbaar). Daarenboven is in het woord de 'f' verbonden (ligatuur) met de 't', en die op haar beurt met de 'r', wat de leesbaarheid niet ten goede komt en een andere interpretatie mogelijk maakt (*fig. 8*).

Maar dit alles is geen reden om het verkeerd te lezen! Luc Stockman in zijn *Geschiedenis van Aalter* had gelijk, het is wel degelijk HALEFTRA met een 'f'. Daarmee is mijn kalligrafisch geweten en hopelijk ook het uwe, beste lezer, gesust.

Of door deze beschouwing onze bloeiende Aalterse atletiekclub dat lettertje nu in zijn naam moet wijzigen, is nog maar de vraag...

Erik WILLE

Met veel dank aan 'archiefgids' Roger Baeckelandt

Bronnen:

Rijksarchief Gent; *Geschiedenis van Aalter* (Luc Stockman – Gemeentebestuur Aalter 1979); *Inleiding tot de Westerse kalligrafie* (Sabard, Geneslay en Rébéna in een vertaling van Joke van den Brandt – Standaard uitg. 1995); *Kalligrafie van A tot Z* (Timon Stevens – Cantecler 1983); *Over Letters en Schrift* (Fons van der Linden – Cantecler 1983); *Calligraphie* (Claude Mediavilla – Imprimerie nationale Editions, Paris 1993)

UITWIJKING NAAR AMERIKA

In nr. 1 en 2 van het Land Van De Woestijne 1998 behandelden we reeds de emigratie naar de Verenigde Staten van Amerika gedurende de periode 1901-1904.

Eerst voegen we er volgende bijkomende informatie aan toe. In 1900 waren de nieuwe gebouwen, waarin de emigranten werden opgevangen, na een brand op Ellis Island (genoemd naar de vroegere eigenaar) klaar en voorzien van een wisselkantoor, een telegraafkantoor, voedselwinkels enz... Tussen 1897 en 1900 was Ellis Island gesloten wegens brand en kwamen de landverhuizers via de "Barge Office" op Manhattan aan land. De term emigratie sloeg op de 3e klasse reizigers. De passagiers van 1ste en 2e klasse werden bij hun aankomst reeds onderzocht en konden dan van daar uit rechtstreeks naar New York reizen. Door de heer Eugène Venesoën, directeur van de emigratiedienst, werden lijsten van de passagiers 3e klasse opgesteld. (Annual Report door de Immigration and Naturalisation Service) De tussendekpassagiers moesten per ferry Ellis Island - eiland in de baai van New York - vervoegen voor een strenge controle. Tijdens periodes van grote aankomsten, wachtten de passagiers soms dagen vooraleer het eiland te betreden.

In 1907 deden bijna een miljoen mensen - waaronder ongeveer 4200 Belgen - het eiland aan, alhoewel de gebouwen slechts voorzien waren voor maximum 500 000 man per jaar; wat ongeveer 2700 personen per dag betekende. Tussen 1901 en 1910 gingen ongeveer 41 500 Belgen over de plas. Het eiland in de Hudsonrivier werd te klein en werd kunstmatig vergroot met materiaal afkomstig van de uitgraving voor het aanleggen van de metro van New York. Het volledig onderzoek, medisch en administratief - met een lange vragenlijst, kon uren in beslag nemen. De ogen werden zeer streng gecontroleerd. Soms dienden de passagiers, wegens de lange wachttijden, te overnachten op het eiland.

In 1905 werden de oudere schepen "De Belgenland" en "De Zwitserland" verkocht. In 1906 groeide het aantal landverhuizers aan en er werden extra schepen ingelegd. "De Vaderland" vertrok in 1906 uit Antwerpen met 1400 passagiers aan boord maar moest nog 1000 man op de kade achterlaten wegens plaatsgebrek.

In 1907 en 1908 kwamen velen ook terug. Op zeker ogenblik kwam "De Vaderland" zelfs terug met 1100 passagiers. Een nieuw schip werd ingelegd, nl. "De Gotland". Hierop werden de passagiers in hutten van 4 man ondergebracht. In 1908 telde men ongeveer 1900

Belgische landverhuizers. Men noteerde ook de afvaarten naar Baltimore.

Men kan zich ook afvragen waarom zo velen terug kwamen. Enerzijds waren er de afgekeurden wegens ziekte en de analfabeten. Men diende immers een bewijs te leveren dat men zowel geestelijk als fysisch een volwaardig burger kon zijn. Anderzijds waren er ook die zich niet konden aanpassen en die dus uit heimwee terug kwamen. Een grote groep waren de terugkerende landbouwers. Vele landverhuizers gaven immers als beroep landbouwer op omdat ze dachten aldus gratis een stuk grond te bekomen. Maar na jaren konden ze, doorgaans wegens onkunde en onwetendheid, geen menswaardig bestaan opbouwen en kwamen berooid terug. De overheid vroeg dan ook aan de burgemeesters om het werkelijk beroep op te geven in de door hen op te stellen documenten voor emigratie. Nog anderen werden bedrogen door ronselaars die de reis organiseerden en zagen hun Amerikaanse droom in duigen vallen. Soms was het percentage terugkomers zelfs 25%. Tot hier enkele beschouwingen met betrekking tot de emigratie.

PS: Gelieve in het nummer 1-2 van 1998 op blz. 12 voor het jaar 1902 te lezen :

De Buysser Emiel °26 september 1879 te Aalter i.p.v. De Bruyne Emiel en op blz. 16 Slock Maria °26 maart 1881 te Knesselare i.p.v. Hoock Maria

We willen dit artikel nu verder uitbreiden voor de jaren 1905 tot 1906.

Het jaar 1905.

OVERZICHT VOOR AALTER

We noteren volgende personen (afkomstig of wonende te Aalter) die naar Amerika en Canada uitweken. Ze vertrokken normaal alleen vanuit Antwerpen (soms ook vanuit Liverpool) naar New York. Er dient aangestipt te worden dat het vertrek van al deze personen niet altijd in de bevolkingsregisters van de betrokken stad of gemeente is opgenomen. Toch is hun naam te vinden op de passagierslijsten die men kan raadplegen op de website van Ellis Island. Hier moet men soms een beetje verbeelding hebben bij het terugvinden van de naam van de persoon en de gemeente waaruit hij of zij afkomstig is. De naam van de emigrant en de woonplaats werd bij het overschrijven

van de originele passagierslijsten naar de "Schip Manifesten", lijsten van de Ellis Island Website, soms wel eens verkeerd opgetekend. Hier enkele voorbeelden:

Van De Putte vindt men als Van Puttealter
Gelaude vindt men als Gelandealter
D'Hulster vindt men als Duhulster	actre
Lossy vindt men als Sossy	Sottenhulle
Nieuwlandt vindt men als Nienwlant	Bellem
Depoulon vindt men als Dupolelon	Lotenhulle
Taghon vindt men als Tagben	Salter
Slock vindt men als Hoock	Salter
Van Damme als Van Vanne en Hinion als Hanion	
Bellem wordt wel eens als Bellen genoteerd en Nevele als	
	Nevale enz...

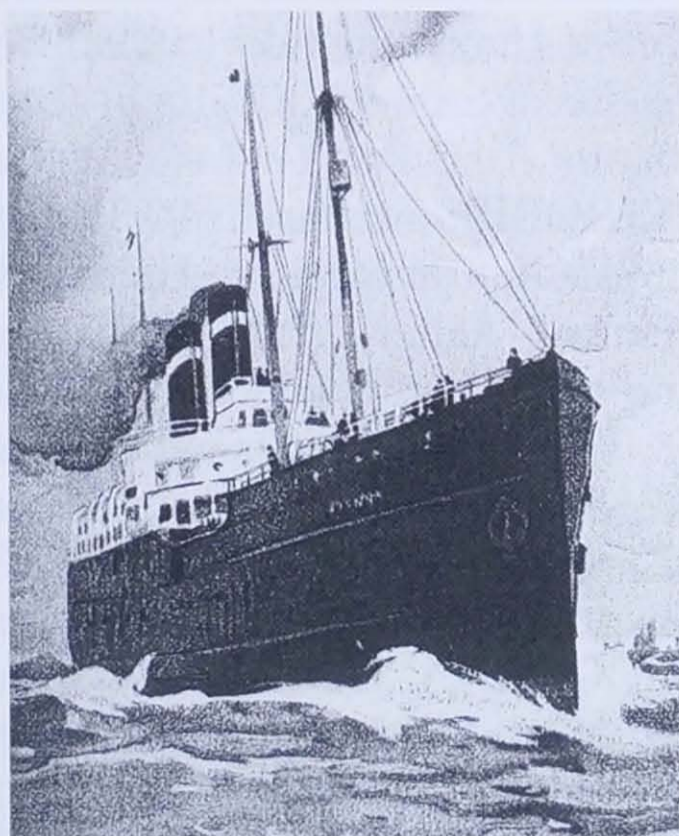
Je mag ook niet vergeten dat de meeste emigranten geen Engels spraken en een tolk soms hun naam moest noteren, die dan ook nog meestal in het dialect door de landverhuizer werd uitgesproken.

VROMAN HENRI: °16 augustus 1879 te Aalter – dagloner.

Henri is de zoon van Ivo (°Aalter, 14.10.1846) en Seraphina Lambert (°Aalter, 29.03.1847). Ze wonen te Maria-Aalter 37 en zijn landbouwers. Henri reist op 19 januari 1905 naar Winnipeg (Manitoba–Canada) met de *Lake Michigan* af. Hij gaat naar Sint-John bij Charles Menu. Henri neemt 110 fr. mee en spreekt Vlaams.

VAN DEN HEEDE FLORIMOND: °12 december 1878 te Aalter – landbouwer.

Florimond is de zoon van landman Charles-Louis (°Aalter, 18.04.1838) en Coleta Laisnez (°Aalter, 09.10.1853). Ze wonen in de Brouwerijstraat nr. 52. Florimond is op 9 november 1904 te Aalter getrouwd met Marie-Elodie De Keyser (°Ursel, 01.03.1873). Hij gaat naar Moli-

Boot de "Zeeland"
Maidentrip 1901 - afgebroken 1930.

ne (Illinois) bij zijn neef Henri Van Daele in Railroadstreet 102. Henri is er logementshouder. Hij vertrekt op 28 januari 1905 met de *Zeeland* naar New York. Florimond neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams.

DE VOLDER OCTAAF: °29 augustus 1879 te Poeke – landbouwer. Octaaf is de zoon van veekoopman en herbergier Joannes-Francies (°Poeke, 21.09.1841) en Marie-Stefanie De Wulf (°Poeke, 30.05.1850). Ze wonen te Aalter op Biesem 55. Octaaf is op 21 oktober 1903 te Aalter gehuwd met Elodie Steenbeke (°Aalter, 14.05.1878). Hij reist eveneens naar Moline bij Henri Huyvaert in 15th street 22. Henri is er logementshouder. Elodie zal met haar dochtertje Maria (1 maand oud) in mei 1905 afreizen met de *Kroonland*. Hij vertrekt met de *Finland* op 4 februari 1905. Octaaf neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams.

HUYVAERT RICHARD: °27 februari 1866 te Aalter – landbouwer. Richard is de zoon van landbouwer Karel-Lodewijk (°Lotenhulle, 20.10.1812) en Coleta Bruyneel (°Ruisselede, 08.03.1823). Ze wonen op de wijk Kattewegel 52. Richard vervoegt zijn broer Henri (°13.05.1862) te Moline. Henri is er reeds 15 jaar logementshouder. Richard vertrekt op 4 februari 1905 met de *Finland*. Hij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Beiden kwamen heel waarschijnlijk terug naar Aalter. Hij woonde later inderdaad op de Kattewegel en is getrouwd met Marie-Romanie Steenbeke (°Aalter, 12.11.1869). Zijn broer Henri woonde in 1923 te Oostende en komt later ook naar Aalter wonen.

STROBBE GUSTAAF: °03 september 1882 te Aalter – landbouwer. Gustaaf is de zoon van Henri (°Ruisselede, 07.09.1854) en Leonie De Fauw (°Aalter, 25.09.1857). Hij gaat naar Kansas-City (Missouri) bij Henri Van Goethem (°Ruisselede, 15.02.1867) in North 2th street 8. Deze was reeds vertrokken in maart 1904. Gustaaf neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 18 februari 1905 met de *Kroonland* af.

COOREMAN JOOS-AUGUST: °04 juni 1883 te Aalter – landbouwer. Judocus-August is de zoon van houtzager Frederic (°Aalter, 05.09.1851) en Rosalie De Smet (°Wingene, 11.05.1850) die op Biesem wonen. Hij reist naar Mishawaka (Indiana). Hij vervoegt er zijn neef August Rodts (°Aalter, 29.05.1875) in de Unionstreet 15201. Joos spreekt Vlaams en neemt 400 fr. mee. Hij reist op 25

februari 1905 met de *Zeeland* af. Hij kwam terug naar Aalter want hij trouwde op 18 november 1908 te Aalter met Helena-Marie Verplaetse (°Lotenhulle, 02.05.1884). Hij gaat dan terug naar de Verenigde Staten op 28 november 1908.

SIERENS RENÉ: °18 juni 1886 te Aalter – landbouwer.

René is de zoon van Petrus (°Aalter, 10.10.1844) en Emma Van Gansbeke (°Wingene, 31.07.1849; +Aalter, 11.04.1896) die landbouwers zijn in Maria-Aalter. Petrus hertrouwde nog met Lucia Haeck (°Aalter, 07.02.1846). René reist naar Annawan (Illinois) naar zijn broers Camiel (°Knesselare, 14.01.1877), die reeds vertrok in 1901 met de *Southwark*, en Emiel (°30.03.1879), die in maart 1902 vertrok met de *Kensington*. Hij neemt 40 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 4 maart 1905 met de *Finland* af.

SIERENS ALFONS: °16 augustus 1884 te Aalter – landbouwer.

Alfons is de broer van René Sierens (hierboven). Hij reist met René mee naar zijn broers Camiel en Emiel. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams.

VAN DAMME EDMOND: °15 januari 1878 te Aalter – landbouwer.

Edmond is de zoon van Felix (°Aalter, 30.01.1844) en Eugenie Meire (°Aalter, 07.10.1843) die op Patersveld 10 wonen. Edmond is op 22 maart 1905 te Aalter getrouwd met Florence Vroman (°Aalter, 02.06.1879). Hij vervoegt er, samen met zijn vrouw Florence, zijn neef Joseph De Coninck (°Ruisselede, 08.09.1874) in 3th street 3rd avenue 302 te Moline. Joseph was reeds in juli 1902 vertrokken naar Cloquet (Minnesota) naar zijn broer François De Coninck. Edmond neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist samen met Florence op 25 maart 1905 met de *Zeeland* af. In de passagierslijsten wordt zijn naam opgetekend als *Van Vanne*.

BAELE AUGUST: °11 augustus 1859 te Aalter – landwerker.

August is de zoon van landman Jan-Francies (°Aalter, 09.06.1818) en Maria Bogaert (+Drongen, 23.08.1861). Hij is op 9 januari 1889 te Aalter getrouwd met Maria Beirnaert (°Aalter, 14.04.1865). Ze hadden vier kinderen: Maria-Irma (°04.07.1890; +11.01.1912), Achiël-Maurits (°Aalter, 16.11.1897), Irma-Martha (°Aalter, 11.09.1901) en Julia (°Aalter, 27.07.1903). Hij vertrok naar de Verenigde Staten op 29 maart 1905. Hij kwam waarschijnlijk terug want volgens de bevolkingsregisters van 1911-1920 woonde hij dan in Oostmolen-Zuid 80.

COENE GUSTAAF: °17 februari 1864 te Aalter – landwerker.

Gustaaf is de zoon van werkman Francies (°Ruisselede, 08.04.1830) en Marie-Thérèse Schepens (°Aalter, 31.09.1833). Zij gingen op 9 september 1864 naar Roubaix. Gustaaf trouwde te Aalter op 1 juli 1891 met Elodie Verbrugge (°Aalter, 02.03.1867). Ze woonden in Hageland 2. Gustaaf vertrok op 29 maart 1905 naar de Verenigde Staten. Hij moet terug naar België gekomen zijn want in augustus 1910 vertrok hij terug vanuit Maria-Aalter met echtgenote Elodie en volgende kinderen: Henri 18j., Marie 16j., Elisa 14j., Octavie 11j. en Camile 8j. vanuit Liverpool met de *Mauretania* richting Amerika. Hij kwam met de familie op 5 mei 1910 te New York aan.

TAGHON HENRI: °18 april 1881 te Aalter – landwerkman.

Henri is de zoon van landarbeider Jan-Francies (°Aalter, 08.09.1835) en Virginie Van Wassenhove (°Aalter, 22.11.1834). Ze wonen te Maria-Aalter 192.

Henri vertrekt op 29 maart 1905. Waarschijnlijk reisde hij vanuit Groot-Brittannië af.

HOSTE GUSTAAF: °20 januari 1883 te Aalter – landbouwer.

Gustaaf is de zoon van bareelwachter Ivo (°Beernem, 25.08.1851) en Rosalie Baele (°Aalter, 16.08.1855; +Aalter, 23.07.1884). Ivo was reeds een eerste maal gehuwd met Pelagie Labath (°Aalter, 02.02.1849; +Aalter, 26.05.1880). Later hertrouwde hij nog een derde maal met Marie-Louise De Grieve (°Ursel, 30.04.1872) en een vierde maal met Mathilde Schoonaert. Ze woonden aanvankelijk in de Statiestraat nr. 159 maar later in Nieuwendam (Buntelare 19). Gustaaf reisde samen met Marie-Louise op 29 maart 1905 af, waarschijnlijk ook vanuit Groot-Brittannië.

LAMBERT LEONTINE: °01 september 1883 te Aalter.

Leontine is de dochter van veekoopman Bruno (°Aalter, 02.12.1838) die op 15 januari 1882 gehuwd is met Eugenie Thys (°16.05.1853; +Aalter, 25.03.1901). Ze wonen in Stratem 22. Ze is op 21 december 1904 te Aalter gehuwd met August Cleve (°Nevele, 15.01.1882). Leontine vervoegt haar man August (landbouwer) te Kewanee bij Moline (Illinois) in North Walnutstreet 641. August was reeds vertrokken op 28 januari 1905. Ze neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze vertrekt met de *Vaderland* op 8 april 1905. Ze kwam waarschijnlijk naar België terug want in 1909 woont ze te Schaarbeek in Rue de 4 hypothèques nr. 9.

Het gaat hier om de *Vaderland 2*. In 1873 was er reeds een *SS Vaderland* (SS = stoomschip) die de eerste overtocht verzorgde tussen Antwerpen en New York. De Red Star Line zette na 1900 vier grote Amerikaanse boten in om de overtocht te verzekeren *Vaderland 2, Zeeland, Kroonland en Finland*.

VAN YPEREN PROSPER: °09 mei 1874 te Aalter – broodbakker. Prosper is de zoon van Charles-Louis (°Hansbeke, 04.07.1827) en Pauline Leybaert (°Lotenhulle, 05.12.1833). Het zijn broodbakkers en wonen in Lostraat 3. Prosper werkte in 1899 reeds in een gieterij te Moline. Hij keert terug naar Moline bij R. Van Daele in Railroad Avenue 102. Prosper neemt 300 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 8 april 1905 met de *Vaderland* af.

BLONDIA ALFONS: °09 mei 1882 te Ursel – landbouwer. Alfons is de zoon van landbouwer Karel-Francies (°Ursel, 11.10.1842) en Louise Notteboom (°Knesselare, 15.08.1852). Hij vertrekt naar South-Bend bij zijn broer René (°Ursel, 20.10.1884) in Scholemstreet 518. René was reeds vertrokken in september 1904. Alfons huwde op 20 augustus 1906 te South-Bend met Emma Coddens (°Aalter, 02.01.1883). Hij was er oorspronkelijk landbouwer, later brandweerman. Hij kwam later terug naar België om zijn broer Victor op te halen die eveneens naar de Verenigde Staten uitweek in juni 1910 met de *Vaderland*. Alfons neemt 50 fr. mee en reist op 8 april 1905 af met de *Vaderland*. Alfons overleed te South-Bend op 9 oktober 1965. Emma overleed er op 11 april 1968. Er waren twee kinderen: Julius °11.10.1915 en Elsie.

Alfons Blondia (l) en Victor Blondia (r) in de Verenigde Staten van Amerika.

COCQUYT THEOPHIEL: °16 maart 1885 te Aalter – landbouwer.

Theophiel is de zoon van de landarbeiders Karel-Lodewijk (°Aalter, 22.09.1837) en Marie-

Foto Victor Blondia (l) en René Blondia (r).

Louise Schaeck (°Lotenhulle, 14.08.1846). Ze wonen in de Lostraat nr. 90. Theophiel gaat naar Detroit (Michigan) bij zijn broer August (°Aalter, 07.01.1873) die er reeds 1 jaar pachter is. August vertrok reeds in april 1903 met de *Vaderland*. Theophiel spreekt Vlaams, neemt 60 fr. mee en vaart op 8 april 1905 met de *Vaderland* af.

IN MEMORY OF

Victor Blondia

Date of Birth
January 7, 1887

Date of Death
April 12, 1975

○ GENTLEST Heart of Jesus ever present in the Blessed Sacrament, ever consumed with burning love for the poor captive souls in Purgatory have mercy on the soul of Thy departed servant. Be not severe in Thy judgment but let some drops of Thy Precious Blood fall upon the devouring flames, and do Thou O merciful Saviour send Thy angels to conduct Thy departed servant to a place of refreshment, light and peace. Amen. May the souls of the faithful departed, through the mercy of God, rest in peace. Amen.

Arrangements by
THALLEMER-GOETHALS FUNERAL HOME

 45 PRODUCED IN ITALY

JEZUS MARIA JOSEF

IN MEMORIAM

BID VOOR DE ZIEL VAN
ELODIE PIERS
Bemide Echtgenoot van
VICTOR BLONDIA

Geboren te Bellem, Belgie, den 20 Maart 1889, en godvruchtig overleden te Mishawaka, Indiana, den 17 Mei 1959. Versterkt door de HH. Sakramenten der stervenden.

~

Hare wegen waren schoon, en al hare voetpaden waren vol van vrede.

Mijn Jezus barmhartigheid.

Barmhartige Jezus, geef haar de eeuwige rust.

Zoet Hert van Maria wees mijne zaligheid!

Thallemer - Goethals Funeral Home
 7069 PRINTED IN ITALY

Doodsprentjes Victor Blondia en Emelie Piers

VAN OOTEGHEM AUGUST: °10 mei 1872 te Aalter – landbouwer. August is de zoon van de landbouwers Blandin (°Aalter, 19.05.1822) en Julia Mostaert (°Aalter, 16.09.1847) die in de Lostraat nr. 34 wonen. Hij is op 22 februari 1905 gehuwd met Marie-Louise Van Den Heede (°Aalter, 19.12.1877). Ze is de zuster van Florimond (p.11). August en Marie-Louise vertrekken naar South-Bend naar zijn broer Charles (°Aalter, 02.05.1871) die er in een spinnerij werkt aan 2,4 \$ daags. Ook zijn boer Jules (°Aalter, 10.06.1875), getrouwd met Eugenie Labat (°Aalter, 04.02.1871), was reeds in 1899 in Amerika. In april 1901 trok Jules terug naar de Verenigde Staten. August vertrekt samen met zijn vrouw Marie-Louise op 15 april 1905 met de *Kroonland*. Ze nemen 200 fr. mee en spreken Vlaams.

TAGHON LEONTINE: °19 juni 1876 te Aalter – zonder beroep. Leontine is de dochter van Desiré (°Wingene, 25.05.1845) en Marie-Louise Huyvaert (°Aalter, 14.11.1848). Ze had reeds een dochtertje, nl. Bertha (°Aalter, 27.06.1899).

Leontine vervoegt haar verloofde, August Slock (°Knesselare, 27.11.1878), in 2nd street 5th avenue 166 te Moline. Ze neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Leontine vertrekt op 13 mei 1905 met de *Kroonland*.

SLOCK ELISA: °16 augustus 1883 te Knesselare – zonder beroep. Elisa is de dochter van Eduard (°Ursel, 24.03.1843) en Clementina Schelstraete (°Knesselare, 05.12.1845). Ze woont in Biesem 7 te Aalter. Elisa vervoegt haar verloofde, Maurice De Baets te South-Bend (Indiana), in Thomasstreet 216. Maurice werkt er in een fabriek en verdient 1,5 \$ per dag. Ze neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Haar zoontje, Michel Slock van 4 maand oud, reist met haar mee. Ze vertrekken op 13 mei 1905 met de *Kroonland*.

STEENBEKE ELODIE:

Elodie vervoegt haar man Octaaf De Volder die reeds in februari 1905 vertrok. Zij vaart op 15 mei 1905 met de *Kroonland* af.

DE MUYT Ivo: °26 mei 1873 te Aalter – timmerman.

Ivo is de zoon van Karel-Louis (°Ruisselede, 1822; + Aalter, 01.11.1891) en Lucia Van Loocke (°Aalter, 10.06.1828). Ze wonen in Biesem. Ivo is op 14 mei 1901 te Aalter getrouwd met Maria-Emma Smessaert (°Aalter, 19.08.1878). Hij gaat naar Chicago bij zijn schoonbroer René Lambrechts in West Fullerton avenue 58. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Ivo reist op 3 juni 1905 met de *Vaderland* af. Zijn vrouw zal

later, in april 1906, met haar dochtertjes Delphine-Elodie (°Aalter, 24.12.1905) en Rachel (°Aalter, 04.02.1902) haar man vervoegen.

VERMEIRE HENRI: °17 januari 1876 te Knesselare – leurder-landbouwer.

Henri was op 17 mei 1905 te Brussel gehuwd met Hermine Mortier (°Merkem, 25.09.1876). Ze woonden in Oostmolen-Zuid, daarvoor te Ukkel. Ze hadden twee kinderen die vroeg overleden: Andreas (°februari 1903; +maart 1904) en François (°januari 1904; +maart 1904). Hermine overleed te Aalter in het "hospice" op 16 augustus 1905. Henri, haar man, is dan in de Verenigde Staten. Hij reist immers op 10 juni 1905 af naar Mishawaka (Indiana) bij Alfons Van Paemel (°Lotenhulle, 16.04.1866) in South Cerlestreet 311. Alfons werkt er in een schoenenfabriek aan 2,6 \$ daags. Henri neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart met de *Vaderland* af.

MAEYENS AUGUST: °27 mei 1865 te Aalter – landbouwer.

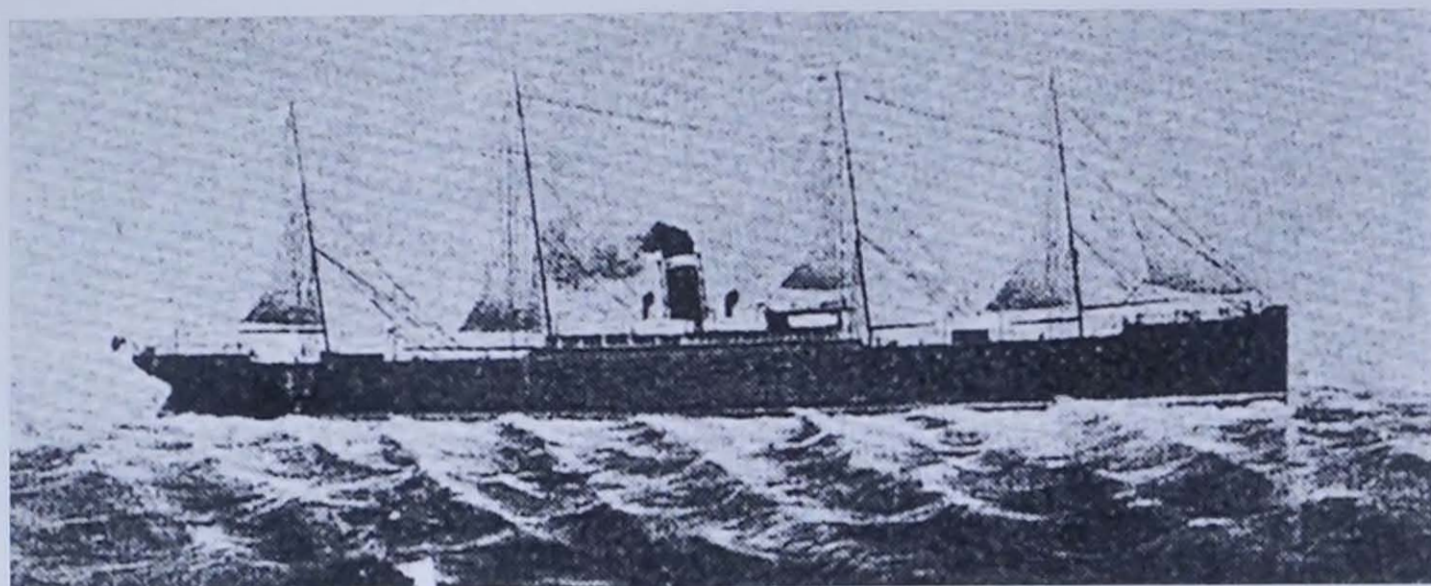
August is de zoon van landbouwer Ivo (°Knesselare, 28.07.1825) en Rosalie De Muynck (°Aalter, 29.11.1821). Ze wonen in Loveldstraat 68. August is op 10 april 1894 te Ruiselede gehuwd met Marie-Valerie De Meulenaere (°Schuiferskapelle, 09.07.1869). August heeft te South-Bend als grondwerker gewerkt en verdient er 1,95 \$ daags. Hij was reeds naar Amerika afgevaaren in 1900. Hij gaat nu naar Sint Charles (Illinois) bij zijn schoonbroer François De Meulenaere. François werkt er in een gieterij. August neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 17 juni 1905 met de *Zeeland* af.

VAN DE MOORTEEL STANISLAS: °24 november 1881 te Sint-Kruis Brugge - landbouwer.

Stanislas is de zoon van Leonard (°Beernem, 12.12.1842; + Aalter, 01.01.1916) en Marie Verbeke (°Oostkamp, 24.08.1843; +Doomkerke, 10.01.1928). Ze wonen in Brug-Zuid 20. Stanislas gaat naar Rock Island (Illinois) bij zijn broer Emiel (°Oostkamp, 24.04.1876) in 7th street 609. Emiel werkt er in een mechanische zagerij aan 1,80 \$ daags. Stanislas neemt 80 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 12 augustus 1905 met de *Zeeland* af.

LEUNTJENS ELODIE: °29 juli 1883 te Aalter.

Elodie is de dochter van Edward (°Aalter, 03.01.1838) en Marie-Virginie Huyvaert (°Aalter, 18.09.1851). Ze wonen in de Kestelstraat. Elodie vaart op 26 augustus 1905 af. Waarschijnlijk vertrok ze vanuit Groot-Brittannië.

Southwark

VAN DURME EDMOND: °05 november 1878 te Aalter – wagenmaker. Edmond is de zoon van timmerman Karel-Louis (°Aalter, 24.11.1841) en Marie-Louise De Neve (°Aalter, 02.04.1844). Ze wonen in Stratem 50. Edmond is op 13 september 1905 te Aalter getrouwd met Emma Cortier (°Aalter, 29.01.1880). Hij gaat naar Chicago bij zijn broer Camiel (°Aalter, 06.10.1872) die reeds in april 1903 vertrok en er werkte als timmerman. Hortense Van Durme (°Aalter, 14.01.1881) vergezelt hem. Ze nemen 100 fr. mee en spreken Vlaams. Ze reizen op 30 september 1905 met de *Kroonland* af. Nog andere Van Durmes zullen later naar Amerika afreizen (Irma °22.02.1883).

VAN DURME MARIE: °01 november 1876 te Aalter – landbouwster. Marie is de zuster van Edmond hierboven. Ze vervoegt eveneens haar broer Camiel (°Aalter, 1872) in Chicago West Fulton 458. Hij verdient er 2 \$ daags. Ze neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze vaart op 29 oktober 1905 met de *Vaderland* af.

LAISNEZ PRUDENCE: °15 december 1869 te Aalter.

Prudence is de dochter van Bruno (°Ingelmunster, 01.02.1826) en Coleta Van Loocke (°Aalter, 04.08.1826). Ze vervoegt haar man, plafonneur Alphons Schamp (°Machelen, 14.04.1871). Ze zijn op 8 februari 1899 te Aalter getrouwd. Ze gaat naar Chicago – Marsfield avenue 1175. Alphons is er reeds twee maand stukadoor en verdient 4 \$ daags. Haar dochtertje, Alphonsina-Maria-Emma (°Aalter, 20.07.1902), reist met haar mee. Ze varen op 20 november 1905 met de *Southwark* af. Ze neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Waarschijnlijk kwamen ze later terug naar België want in maart 1914 wonen ze te Gent in de Voskensstraat nr. 48.

BURIAL PERMIT.

Issued in compliance with Section 3, Act requiring reports of Deaths, Approved May 11, 1901,
Form Approved by State Board of Health.

Dated Rock Island Ills. December 16th 1903

To L. R. Wheeler
Here give name of person to whom this permit is issued.

You are hereby permitted to inter the remains of

Name of Deceased Gustaf Van De Moortele

Date of death December 16th 1903 Age 20 yrs. mos. days hrs.

Cause of death Typhoid fever

Place of death St. Anthony's Hospital Rock Island Ill.

Name and location of Cemetery Calvary

Name of attending physician, midwife or coroner J. B. Hall M.D.

* H. Schaffy Clerk

*The Clerk, Secretary, Registrar or Agent issuing this Permit Will Sign Here.

This Permit Must in All Cases Accompany the Body to its Destination.

Burial Permit Gustaaf Van De Moortele.

<p style="text-align: center;">†</p> <p style="text-align: center;">Jesus: Mary: Joseph: Pray for the repose of the soul of</p> <p style="text-align: center;">AUGUST BECKELANDT</p> <p style="text-align: center;">beloved husband of Clementine Taelman</p> <p style="text-align: center;">Born in Aeltre, Belgium July 28, 1866. Died in New Carlisle, Indiana U.S.A. March 26, 1951.</p> <p style="text-align: center;">Peaceful be thy silent slumber, Peaceful in thy grave so low; Thou no more will join our number, Thou no more our sorrows know. Yet again we hope to meet thee, When the day of life is fled. In heaven with joy to greet thee, Where no farewell tears are shed.</p> <p style="text-align: center;">PRAYER</p> <p style="text-align: center;">God of eternal love and mercy We pray to Thee for the soul of Thy servant August whom you have called from this world. Forgive him the sins which he may have committed thru human weakness and ad- mit him into eternal life and happiness where he may live in the community of Thy chosen through Jesus Christ our Lord. Amen. Our Father, etc.</p> <p style="text-align: center;">Farewell my dear Wife, Sons, Daughters, Brother, Sisters, Relatives and Friends.</p> <hr style="width: 20%; margin: 0 auto;"/> <p style="text-align: center;">De Vos Funeral Chapel</p>	<p style="text-align: right; font-size: small;">Will always remember your kindness and sympathy.</p> <p style="text-align: center;">The Widow Mrs. August Beckelandt Mr. Raymond Beckelandt Mr. and Mrs. Fred J. Miller and Family Mr. and Mrs. Louis Meert and Family Mr. and Mrs. Theodoor Derksen and Family Mr. and Mrs. John Walker and Family Mr. and Mrs. Nelson Peterson and Family Mr. Thomas Beckelandt The Families Beckelandt and Taelman</p>
---	---

Overlijdensprentje August Baeckelandt.

IN MEMORIAM

RAYMOND BECKELANDT

Dear Son of the late

August Beckelandt and
Clementine Taelman

Born in Aeltre, Belgium, September 22,
1898. Passed away in New Carlisle, Indi-
ana, August 26, 1969.

PRAYER

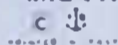
O God, the Creator and Redeem-
er of all the faithful, grant unto the
souls of Thy servants departed the
remission of all their sins; that, by
pious supplications, they may obtain
that pardon which they have al-
ways desired. Grant this, O God,
Who livest and reignest for ever
and ever. Amen.

Eternal rest grant unto them, O
Lord, and let perpetual light shine
upon them. May they rest in peace.
Amen.

Sweet Heart of Mary, be my sal-
vation! Mary, Mother of Perpetual
Help, pray for us.

Our Father, Hail Mary.

Farewell dear Brother, Sisters, Relatives
and Friends.

... DE VOS CHAPEL
N 500-18

VAN DE MOORTELE LEONARD:
18 jaar °circa 1887 – dagloner.

Hij is eveneens een zoon van
Leonard en Maria Verbeke. Hij
reist naar zijn broer Emiel
(°Oostkamp, 24.04.1876) te Rock
Island bij Moline. Emiel werkt er
bij de spoorwegen en verdient
1,8 \$ daags. Leonard neemt 70 fr.
mee en spreekt Vlaams. Hij
vertrekt met de *Vaderland* op 2
december 1905.

Te Rock Island overleed op 20-
jarige leeftijd een andere broer,
Gustaaf Van De Moortele (°Aalter,
07.07.1884; naar Amerika in
1903; +Rock Island, 16.12.1903),
in Anthony's hospitaal aan
Typhoid Fever.

*Overlijdensprentje Raymond
Baeckelandt.*

Julius Baeckelandt en doodsprentje.

IN MEMORIAM

JULIUS BAECKELANDT

Dear Husband of

IRMA SCHIETTECATTE

Born in Ruisselede, Belgium, January 14,
1890. Passed away in Mishawaka, Indiana,
May 13, 1963.

PRAYER

O God, the Creator and Redeem-
er of all the faithful, grant unto the
souls of Thy servants departed the
remission of all their sins; that, by
pious supplications, they may obtain
that pardon which they have al-
ways desired. Grant this, O God,
Who livest and reignest for ever
and ever. Amen.

Eternal rest grant unto them, O
Lord, and let perpetual light shine
upon them. May they rest in peace.
Amen.

Sweet Heart of Mary, be my sal-
vation! Mary, Mother of Perpetual
Help, pray for us.

Our Father, Hail Mary.

Farewell dear Wife, Step Son, Sisters,
Relatives and Friends.

... DE VOS CHAPEL

A TRIBUTE
published in the pages of
THE SOUTH BEND TRIBUNE
SOUTH BEND, INDIANA
MAY 13 1963

Memorial Obituary

EX-PLUMBER DIES AT 83

Julius Baeckelandt In Ill Health Six Months.

Julius Baeckelandt, 83, of 801 W. 5th St., died at 7 a.m. today in his home following an illness of six months. He had resided here 22 years coming from South Bend.

Mr. Baeckelandt was born in Ruysede, Belgium, on Jan. 14, 1880. On July 5, 1941, he married Irma Schiettecatte, who survives. He was a retired plumber, having been employed by the Kuhn Plumbing Co., of South Bend.

List Survivors.

Surviving in addition to his widow, are one step-son, Julius C. Maenhout, detective captain on the Mishawaka Police force, one granddaughter; two sisters, Mrs. Alfons Taelman, of South Bend, and Mary Baeckeland, of Belgium.

Friends may call in the De Vos Funeral Chapel Tuesday morning. The rosary will be recited in the chapel at 7:30 p.m. Wednesday. Funeral arrangements are incomplete.

They are not lost who find
the light of sun and stars and God.

Rest In Peace

*The Lord is my shepherd:
I shall not want. He maketh
me to lie down in green pas-
tures: he leadeth me beside the
still waters. He restoreth my
soul: he leadeth me in the
paths of righteousness for his
name's sake. Yea, though I
walk through the valley of
the shadow of death, I will
fear no evil: for thou art
with me; thy rod and thy
staff they comfort me. Thou
preparast a table before me
in the presence of mine
enemies: Thou anointest my
head with oil: my cup runneth
over. Surely goodness and
mercy shall follow me all
the days of my life: and I
shall dwell in the house
of the Lord for ever.*

Twenty-Third Psalm

A Permanent Record of the
Obituary and Funeral Details

Memorial Obituary Julius.

OVERZICHT VOOR BELLEM

BAECKELANDT AUGUST: °28 juli 1866 te Aalter – landbouwer. August is de zoon van landman Bruno (°Aalter, 02.08.1833) en Melanie De Fauw (°Ruisselede, 26.05.1839). Hij woont in Markette 121. August is op 13 januari 1897 te Bellem met Clementina Taelman (°Schuiferskapelle, 02.03.1873) gehuwd. Hij woonde vanaf 3 mei 1897 op Oostmolen-Zuid te Aalter. Hij wijkt op 18 maart 1905 met de *Kroonland* naar South-Bend uit. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams en Frans.

Vier kinderen werden te Aalter geboren. Vier andere zien nog het levenslicht te South-Bend waarvan er één jong overleed. Hij gaat naar

South-Bend bij Henri Van Den Bossche in South Columbia-street 730. August was eerst werkzaam in een bedrijf van "farm wagons en tools", later, na een ongeval aan de hand, werd hij farmer. Hij overleed te New-Carlisle (Indiana) op 26 maart 1951. Clementina overleed op 3 maart 1953 te Granger (Indiana). Afstammelingen leven nu nog in de Verenigde Staten. Zijn naam werd er *Beckelandt* genoteerd.

BAECKELANDT JULES: °14 januari 1881 te Ruiselede – landman. Op het gedachtenisprentje van Julius werd een verkeerde geboortedatum genoteerd. Julius is de broer van August en woont eveneens in Markette. Hij wijkt samen met August naar South-Bend uit. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij trouwde er met de weduwe Maenhout (Irma Schiettekatte) op 14 januari 1941. Er was een stiefzoon, Jules Maenhout. Later woonde Jules te Mishawaka 801 West 5th street. Hij was loodgieter bij de firma "Kuhn Plumbing Co" te South-Bend. Jules overleed op 13 mei 1963 te Mishawaka. Irma overleed er op 11 december 1974.

NIEUWLANDT TRIPHON: °11 juli 1881 te Lotenhulle – landbouwer. Triphon is de zoon van Charles-Louis (°Lotenhulle, 28.09.1846) en Mathilde De Graeve (°Lotenhulle, 30.07.1845). Hij woonde in Markette 125 te Bellem. Hij week op 18 maart 1905 met de *Kroonland* uit.

DE FAUW ERNEST-FREDERIC: °13 oktober 1884 te Bellem – landbouwer.

Ernest is de zoon van Henri (°Aalter, 16.08.1851) en Blandina De Neve (°Aalter, 17.11.1854). Hij woont te Bellem op de wijk Markette 104. Hij reist naar Magnolia (Ohio) af naar zijn broer, Charles-Louis (°Beernem, 03.09.1879), die reeds vertrok in april 1904. Charles-Louis werkte er al 6 maand in een koolmijn aan 1,75 \$ daags. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 15 april 1905 met de *Kroonland* af.

HINION RENÉ-CAROLUS: °04 februari 1889 te Lotenhulle – landbouwer. In de scheepslijsten verkeerdelijk *Hanion* genoteerd. Hij woont op Markette en is de neef van Charles-Van Ooteghem (°Hansbeke, 22.08.1862) getrouwd met Marie-Louise Hinion (°Lotenhulle, 26.03.1862). Hij reist naar South-Bend bij Felix Hinion (°Lotenhulle, 01.04.1869) die er reeds 10 jaar werkt in een mechanische zagerij aan 1,5 \$ daags. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 22 april 1905 met de *Zeeland* af.

LOOTENS JULES-OCTAAF: °19 januari 1881 te Hansbeke – landbouwer.

Octaaf is de zoon van August (°21.01.1849; +Bellem, 1936) en Maria-Constantia Secelle (°Hansbeke, 16.01.1854; +Bellem, 1941). Hij vertrekt naar Moline bij Aloïs De Cocker in 7th street 334. Aloïs werkt er reeds 5 jaar in een fabriek. Octaaf neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 13 mei 1905 met de *Kroonland* af. Hij zal later terugkeren naar Bellem en er trouwen met Maria Roelandts (°Knesselare, 1892; +Bellem, 1945).

DE CLERCQ HONORÉ: °09 december 1859 te Bellem – slager.

Honoré is de zoon van olieslagersgast Joannes (°Aalter, 11.12.1831) en Rosalie Lievens (°Aalter, 30.12.1831). Hij huwde Pauline De Schepper (°Hansbeke, 01.04.1856). Hij woont in Kerkstraat 32 te Bellem. Hij reist naar Rock Island bij Moline af bij Jules Lambrecht in 24th street 4th avenue 23-28. Jules is er herbergier. Honoré neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart eveneens op 13 mei 1905 met de *Kroonland* af. Hij was terug te Bellem in 1907.

DE MEYER HENRI: °08 april 1860 te Bellem – landbouwer.

Henri is de zoon van wever August (°Bellem, 27.02.1827) die op 1 juni 1859 te Bellem trouwde met Marie-Regina Notteboom (°Aalter, 17.10.1828). Henri is op 11 juni 1890 getrouwd met Virginie De Meulenaere (°Lovendegem, 04.08.1868). Zij woonden in Leistraat 149. Hij reist samen met De Clercq Honoré af naar Jules Lambrecht. Henri neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams.

DE WULF JEAN: 41jaar – herbergier.

Jean werd waarschijnlijk te Aalter geboren op 11 oktober 1864 en was er aanvankelijk schoenmaker. Hij keert terug naar Rock Island waar hij sedert 1893 werkt als herbergier. Hij is Amerikaan genaturaliseerd. Hij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels. Hij vaart op 13 mei 1905 met de *Kroonland* af.

BAECKELANDT MATHILDE: °22 augustus 1876 te Ruiselede – landbouwster.

Ze is een dochter van Bruno Baeckelandt en Melanie De Fauw. Ze is op 3 mei 1905 te Bellem gehuwd met August De Keyser (°Hansbeke, 27.12.1867). Ze woonde op de wijk Markette bij haar vader. Zij reist samen met haar man op 6 mei 1905 naar South-Bend met de *Vaderland* af. Ze nemen 100 fr. mee en spreken Vlaams.

August was reeds van 1900 tot 1903 in Amerika geweest waar hij

werkte in een gieterij te Moline. Hij keert terug naar zijn broer Polydore 18 avenue 10th street 527. Polydore werkt er al 4 jaar. Ze kwamen op 17 mei 1905 te New York aan. Nadien waren ze farmers te Riga (Michigan). Ze overleed te Riga op 14 juni 1938. August De Keyser overleed er op 19 mei 1943. Ze hadden 7 kinderen. Afstammelingen leven nu nog in Amerika.

HUTSEBAUT AUGUST: °21 januari 1872 te Aalter – landbouwer. August is de zoon van dagloner Francies (°Aalter, 27.09.1842) en Rosalie Van Volsem (°Aalter, 20.04.1840). Ze wonen op de wijk Brug–Leiestraat 152. August is op 19 april 1899 met Eugenie De Zutter (°Knesselare, 22.07.1871) getrouwd. Er waren twee kinderen die te Montataire (Frankrijk) geboren werden: Vital-Jules (°14.02.1900) en Maurice (°25.07.1901). August gaat naar Chicago bij zijn schoonbroer Charles Wulpeput (°Aalter, 16.05.1874) in Marsfield avenue 1268. Deze vertrok reeds in mei 1903. August neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 10 juni 1905 met de *Kroonland* af. Eugenie vervoegt hem in september 1905.

LOOTENS GUSTAAF: °12 maart 1857 te Bellem – landbouwer. Gustaaf is de zoon van Charles-Louis (°Bellem, 03.12.1815) en Amelie Baeckelandt (°Lovendegem, 20.06.1818). Hij woont in Strepstraat 40 te Bellem. Hij gaat naar Mineral Point (Ohio) bij René Coppens. Deze werkt er al 5 jaar als steenkoolkapper. Gustaaf neemt 800 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 17 juni 1905 met de *Zeeland* af. Hij kwam terug naar Bellem en trouwde er met Marie-Romanie Van Campe (°Ursel, 07.10.1870). Hij bleef te Bellem wonen en overleed er in 1936 op Pauwelsbos.

MAEYENS ALFONS: 38 jaar – landbouwer. Alfons keert terug naar South-Bend in Railroadstreet 1 waar hij in een ploegenfabriek werkte aan 2 \$ daags. Hij was reeds in 1893 in de Verenigde Staten. Hij neemt 500 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels. Hij gaat naar zijn vriend Marin Dhokers. Hij is dan nog ongehuwd. Hij vaart op 17 juni 1905 met de *Zeeland* af. Hij was te New York op 27 juni 1905.

DE KEYZER THEOFIEL: 27 jaar – landbouwer. Theophiel gaat naar Moline bij Camiel Vermeulen in 7th avenue 1401. Camiel werkt er reeds sedert 1890. Theofiel neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 23 september 1905 met de *Vaderland* af.

DE ZUTTER EUGENIE: °22 juli 1871 te Ursel.

Eugenie vervoegt haar man August Hutsebaut samen met haar zoon-tje Vital-Jules (°Montataire (F), 14.02.1900). Ze woont dan in Leiestraat 152 te Bellem. August verdient er in een gieterij 1,5 \$ daags. Eugenie neemt 75 fr. mee en spreekt Vlaams. Zij reist op 30 september 1905 met de *Kroonland* af.

VERVYNCKT HENRI: °07 april 1863 te Bellem – grondwerker.

Henri is de zoon van strodekker Constant (°Bellem, 21.06.1806) en Marie-Thérèse Neiryndt (°Lotenhulle, 09.12.1828). Hij keert naar South-Bend terug waar hij sedert 1902 werkzaam was aan 2,5 \$ daags. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels. Hij reist op 7 oktober 1905 met de *Zeeland* af.

BOSTIYN LUDOVICA: °04 juli 1887 te Bellem.

Ludovica is de dochter van August (°Bellem, 09.03.1849) en Julia Walleyne (°Ruisselede, 11.02.1849). Zij woont in Krekelhul 104 te Bellem. Zij reist met de *Zeeland* mee naar René Coppens in Lindon Tree (Ohio). René werkt er in een koolmijn in Mineral City. Zij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Zij overleed te Mishawaka op 2 mei 1908.

IN MEMORY OF
Clementine Taelman

Dear Wife of the Late

AUGUST BECKELANDT

Born in Schuiverskapelle, Belgium, Mar. 3, 1873. Died in Granger, Ind., Sept. 15, 1953.

Member — Rosary Society of
Sacred Heart Church

Peaceful be thy silent slumber,
Peaceful in thy grave so low;
Thou no more will join our number,
Thou no more our sorrows know.
Yet again we hope to meet thee,
When the day of life is fled.
In heaven with joy to greet thee,
Where no farewell tears are shed.

PRAYER

God of eternal love and mercy we pray to Thee for the soul of Thy servant Clementine, whom you have called from this world. Forgive her the sins which she may have committed thru human weakness and admit her into eternal life and happiness where she may live in the community of Thy chosen through Jesus Christ our Lord. Amen. Our Father, etc.

Farewell dear Sons, Daughters, Brothers,
Sister, Grandchildren, Relatives and
Friends.

. . . DE VOS FUNERAL HOME

COPPENS ELODIE: °03 januari 1882 te Bellem – landbouwster.

Elodie is de dochter van Charles-Louis (°Sint-Joris, 07.06.1840) en Louise De Vuyst (°Bellem, 26.03.1842). Elodie vervoegt haar broer René die in een steenkoolmijn werkt. Ze neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze vaart op 7 oktober 1905 met de *Zeeland* af.

TAELMAN CLEMENTINA: °03 maart 1873 te Schuiferskapelle.

Clementina is de dochter van Jean-Baptiste (°Lotenhulle, 17.11.1836)

*Overlijdensprentje
Clementina Taelman.*

en Sophia Benoets (°Hansbeke, 25.01.1841). Ze is de echtgenote van August Baeckelandt. Ze vervoegt haar man te South-Bend in Scholemstreet 324. August is er metser en verdient 3 \$ daags. Ze reist samen met haar kinderen: Raymond 6 jaar, Madeleine 4 jaar, Germaine 2 jaar en Marie 7 maanden oud. Ze neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze neemt op 14 oktober 1905 de *Finland*. Alle dochters trouwen in Amerika. De jongens bleven vrijgezel. Er leven nu nog afstammelingen in de Verenigde Staten.

VAN WANZEELE AUGUST: °02 november 1880 te Lotenhulle – landbouwer.

August is de zoon van Marcel (°Lotenhulle, 10.09.1849) en Eugenie Transon (°Bellem, 16.10.1851). Ze wonen in de Veldhoek– Bellemstraat 73 (nu Prinsenstraat). August is op 17 mei 1905 te Bellem gehuwd met Maria-Irma Van Wynsberghe (°Bellem, 22.11.1884). Hij gaat naar South-Bend bij zijn neef Jules Van Laecke in West Divisionstreet 1327. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. August reist op 4 november 1905 met de *Zeeland* af. Maria-Irma zal volgen in juni 1907.

BAECKELANDT CAMIEL: °05 juni 1872 te Ruiselede – landbouwer. Camiel is eveneens een zoon van Bruno Baeckelandt en Melanie De Fauw. Hij was op 5 april 1897 te Bellem gehuwd met Marie-Emilie De Fauw (°Beernem, 10.08.1877; +Ruiselede, 1949). Hij woont in Markette 124 te Bellem en heeft reeds vijf kinderen. Hij gaat naar Magnolia bij zijn schoonbroer Charles De Fauw (°Beernem, 03.09.1879) die er reeds 2 jaar werkt in de koolmijnen. Hij neemt 40 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 4 november 1905 met de *Zeeland* af. Hij kwam terug naar België in 1906 en woonde in Markette te Bellem tot in 1921. Kamiel overleed in 1944 te Kruiskerke. Hij is de grootvader van de schrijver van dit artikel.

MESTDAGH FELIX: °17 december 1880 Aalter – landbouwer. Felix is de zoon van Petrus (°Aalter, 18.07.1836) en Rosalie Tack (°Aalter, 21.03.1843). Ze wonen in Loveldstraat 76. Hij gaat naar London Tree bij zijn neef René Coppens. Felix neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vertrekt op 30 december 1905 met de *Vaderland*.

OVERZICHT VOOR LOTENHULLE

LOSSY MARIA: °circa 1878 – kantwerkster.

Maria vergezelt Frans Van Overbeke (61 jaar, Amerikaan genatu-

raliseerd en sedert 1893 in Amerika), passagier in 2e klasse, naar Marshall waar hij reeds 11 jaar gevestigd is als pachter. Ze neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze vaart op 13 februari 1905 met de *Vaderland* af. Ze kwam op 24 februari 1905 te New York aan.

HUYVAERT JULES: °15 december 1869 te Poeke – landbouwer. Jules is de zoon van dagloner Jean-Baptiste (°Lotenhulle, 24.04.1833) en Marie-Thérèse De Wispelaere (°Aalter, 31.05.1830). Hij is op 13 mei 1902 met Julia De Vreese (°Poesele, 21.12.1861; +20.02.1903) getrouwd. Ze wonen in de Nevelestraat en hadden een dochtertje Clara-Maria (°1902; +1902). Jules gaat naar Charles Vincent (°Lotenhulle, 01.10.1866) die vroeger in Kanegem woonde. Hij gaat naar Railroadstreet 617. Jules neemt 70 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 27 mei 1905 met de *Finland* af.

DE MEYER ALFONS: °24 juli 1877 te Lotenhulle – landbouwer. Alfons is de zoon van Petrus (°Lotenhulle, 13.02.1841) en Marie-Thérèse Hoste (°Gent, 24.04.1842). Hij is getrouwd met Maria-Romanie Janssens (°Ruisselede, 22.02.1879). Ze wonen in Prosdij 3 te Lotenhulle. Alfons vervoegt zijn schoonbroer, Charles Vincent (°Lotenhulle, 01.10.1866), te South-Bend. Deze vertrok reeds in 1894 vanuit Kanegem naar de Verenigde Staten. Alfons neemt 70 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 27 mei 1905 met de *Finland* af. Alfons kwam terug uit Amerika in 1909.

BLANCKE JOZEF: °19 maart 1878 te Poeke – landbouwer. Jozef is de zoon van dagloner Karel-Lodewijk (°Ruisselede, 21.06.1835) en Marie-Thérèse Van Laecken (°Ruisselede, 1835; +Poeke, 27.08.1897). Ze wonen in Heirstraat 30 te Lotenhulle. Jozef is gehuwd met Celine Depoulon (23 jaar). Hij reist samen met Celine af naar South-Bend in South Chaplinstreet 819 bij zijn schoonbroer Bernard De Keyser (°Poeke, 20.09.1869). Deze vertrok reeds naar Amerika in 1903 en was gehuwd met Elodie Depoulon. Bernard werkt er al 2 jaar in een gieterij. Jozef neemt 150 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vertrekt op 24 juni 1905 vanuit Antwerpen met de *Finland*. Ze waren te New York op 5 juli 1905. In 1921 was hij terug op bezoek in België en vertrok daarna terug naar de Verenigde Staten met de *Kroonland*.

VAN DE VOORDE CAMIEL: °23 juni 1872 te Lotenhulle – landbouwer. Camiel is de zoon van Ivo (°Poeke, 12.03.1827) en Blondina Lossy

(°Lotenhulle, 18.01.1830) die op Malsem wonen. Camiel gaat terug naar South-Bend bij zijn broer, Joseph Van De Voorde (°Lotenhulle, 03.11.1861), in Chaplinstreet 5150. Hij is er herbergier. Camiel was reeds in 1904 in Amerika. Camiel neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Zijn echtgenote, Emma Mattheeuws (°Lotenhulle, 11.05.1881), vergezelt hem. Ze reizen op 24 juni 1905 met de *Finland* af. In september 1921 vertrok hij, na een bezoek aan België, terug met de *Kroonland*.

VAN TOMME RENÉ: 23 oktober 1880 te Aalter – landbouwer. René is de zoon van de landbouwers Henri (°Aalter, 01.11.1848) en Amelie De Baets (°Aalter, 02.10.1843). Deze wonen in Malsem-Krommestraat 20. Hij was reeds in 1901 in de Verenigde Staten bij zijn broer Emiel (°Aalter, 24.08.1875). Hij gaat nu naar Kewanee bij zijn broer Francies in North Walnutstreet 633. Deze werkt er reeds 5 jaar in een fabriek. René neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 2 september 1905 met de *Kroonland* af.

DE MAEGDT PETRUS-CYRIEL: °10 december 1881 te Lotenhulle – landbouwer.

Cyriel is de zoon van "kloefkapper" Camiel (°Nevele, 15.03.1851) en herbergierster Marie-Elodie Maes (°Vinkt, 27.04.1852; +18.08.1899). Ze wonen in Aalterstraat 86. Cyriel gaat naar South-Bend bij zijn broer, Alphonse (°Lotenhulle, 14.03.1879), in Scholemstreet. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 23 september 1905 met de *Vaderland* af.

VAN RENTERGHEM ALFONS: °26 september 1875 te Lotenhulle – landbouwer.

Alfons is de zoon van landbouwer Frederic (°Lotenhulle, 07.04.1817) en Seraphina Van Pamele (°30.11.1830). Ze wonen in de Veldhoek. Hij vergezelt zijn schoonzuster Emelie Verstraeten naar Detroit, samen met zijn vrouw Mathilde Vertriest (30 jaar) en de kinderen Maurice (10 jaar) en Marie (10 maand). Ook Elodie Vertriest (35 jaar), van Aarsele, gaat mee. Hij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze varen op 12 november 1905 met de *Finland* af.

OVERZICHT VOOR POEKE

LAGAISSE CHARLES: °20 januari 1874 te Lotenhulle – dagloner. Charles is de zoon van dagloner Joannes-Francies (°Lotenhulle,

25.05.1840) en Rosalie De Backer (°Lotenhulle, 02.02.1838). Ze wonen in de Heirstraat. Charles gaat naar Rock-Island bij Jean Vermeulen (°Poeke, 20.08.1878) 41th street 1393. Deze werkt er reeds 2 jaar als smid. Charles neemt 75 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 28 januari 1905 met de *Zeeland* af.

LAMPAERT ELODIE: °31 maart 1855 te Wingene.

Elodie is getrouwd met landwerker Henri Van Goethem (°Ruisselede, 15.05.1867). Henri is reeds in Amerika vanaf 1902. Elodie woont in Ruisseledestraat 6 te Poeke. Ze reist naar Kansas City bij haar echtgenoot Henri in North 2th street 2. Met haar gaan volgende kinderen mee: Hector (°Poeke, 15.05.1893), Juliaan-Ernest (°Poeke, 03.01.1896), Joseph (°Poeke, 06.05.1897) en Magdalena (°Poeke, 01.02.1902). Ze nemen 150 fr. mee en spreken Vlaams. Ze varen op 18 februari 1905 met de *Kroonland* af.

LAFAUW MARIE: °10 april 1886 te Meulebeke – landbouwster.

Marie is de dochter van Bruno (°Ardoorie, 06.11.1843; +Poeke, 21.09.1904) en Leonie Braeckevelde (°Emelgem, 07.01.1862). Ze wonen in Kleine Boswijk 18. Na het overlijden van Bruno is Leonie nog hertrouwd met Pieter-Jan Lafauw (°Ardoorie, 01.12.1841). Zij reist naar Mishawaka bij haar broer Gustaaf in 7th street 506. Hij werkt er reeds 2 maand. Zij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Zij vaart op 4 maart 1905 met de *Finland* af.

Gustaaf Lafauw (°Meulebeke, 21.11.1884) was op 3 april 1907 te Meigem getrouwd met Cesarine Janssens. Gustaaf is in december 1906 in Poeke terug. Vervolgens gaat hij, na zijn huwelijk, terug naar Amerika in 1907.

Ook Emilie-Valerie Lafauw (°Meulebeke, 19.11.1882) gaat in september 1907 naar Amerika. Ze was op 11 januari 1907 te Poeke met Basiel Janssens uit Meigem gehuwd.

CLAEYS CAMIEL: °03 januari 1884 te Poeke – landbouwer.

Camiel is de zoon van mandenmaker en landwerker Henri (°Ruisselede, 11.08.1853). Hij is weduwnaar van Marie-Ludovica Heggerick (°Poeke, 01.12.1860). Hij woont in Kleine Boswijk 15. Henri gaat naar Mishawaka bij zijn schoonbroer Gustaaf Lafauw. Hij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 4 maart 1905 met de *Finland* af. Hij was op 21 augustus 1909 in Poeke terug. Hij trouwt dan met Marie-Leonie De Schepper (°Poeke, 12.10.1885) en gaat terug met zijn echtgenote naar de Verenigde Staten op 5 maart 1910.

We tellen voor Groot-Aalter circa 86 emigranten in het jaar 1905: 36 Aalter, 28 Bellem, 14 Lotenhulle, 8 Poeke, waaronder 22 vrouwen en 16 kinderen. In totaal worden 38 landbouwers genoteerd, 3 dagloners, 1 timmerman, 1 slager; 1 herbergier, 1 bakker, 1 wagenmaker en 1 grondwerker. De meeste vrouwen vergezellen hun man of reizen af naar hun echtgenoot of verloofde. De meeste emigranten vervoe-gen een lid van de familie of een bekende die reeds vroeger vertrokken was. Waarschijnlijk zijn het er wel meer dan er opgenomen zijn op de lijst hierboven, aangezien de passagierslijsten niet altijd duidelijk zijn wat betreft naam en herkomst van de pas-sagier. De passagiers van de 1ste en 2^e klasse zijn ook niet opgenomen op de Venesoerapporten.

Het jaar 1906.

Opnieuw kennen we te Aalter, Lotenhulle, Bellem en Poeke talrijke uitwijkingen naar Amerika. Hierna volgt een chronologisch overzicht in de tijd per gemeente.

OVERZICHT VOOR AALTER

VLERICK KAREL-LODEWIJK: °05 december 1853 te Knesselare – landwerker.

Karel-Lodewijk is de zoon van landwerkman Amand (°circa 1813) en Regina Snoeck (°circa 1820) van Knesselare. Hij trouwt op 23 april 1884 te Aalter met Leonie-Marie Daeninck (°Oedelem, 19.12.1860), dochter van Petrus en Rosalie De Baets landwerklieden te Aalter. Hij woont in de Lostraat nummer 75. Hij vaart op 6 januari 1906 vanuit Liverpool met de *Luciana* af. Met hem reizen eveneens zijn echtgenote en de kinderen: Alida (°Knesselare, 02.03.1885), Idalia (°South-Bend, 21.10.1888), August (°South-Bend, 30.04.1892), Louise (°South-Bend, 31.10.1894), Margaretha (°Knesselare, 03.08.1896), Maria (°Aalter, 21.02.1898), Elodie (°Aalter, 06.11.1902), Clementina (°Aalter, 30.07.1905) en Camiel-Karel (°Aalter, 16.06.1904; zoon van Alida) af. Ook de familie Henri Daeninck (46 jaar van Oedelem) gaat eveneens mee. Ze gaan naar South-Bend in Brusselstreet 437. Karel moet reeds voor 1888 in Amerika geweest zijn met zijn vrouw, aangezien er drie kinderen te South-Bend geboren werden.

COCQUYT BRUNO: °02 januari 1880 te Aalter – landbouwer.
Bruno is de zoon van landbouwer Joannes-Baptiste (°Aalter, 27.04.1824) en Rosalie Leliaert (°Ursel, 17.04.1835). Ze wonen in Stratem 63. Hij gaat naar Chicago in Marsfield avenue 1279 bij Victor Voncke, die er reeds 5 jaar herbergier is. Bruno neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 20 januari 1906 met de *Finland* af. Ook de zuster van Bruno, Mathilde (°Aalter, 01.11.1870), zal in 1908 naar Amerika vertrekken. Zij was op 9 maart 1908 te Aalter getrouwd met Adolf Van Beveren.

DE PREST GUSTAAF: 24 jaar – landbouwer.
Gustaaf reist naar Moline af bij Emiel De Volder (°Vinkt, 27.11.1873) in de 18th street avenue 1803. Emiel vertrok reeds in februari 1903 en werkt er aan 2 \$ per dag. Gustaaf neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 28 januari 1906 met de *Vaderland* af en was op 7 februari 1906 in New York.

VAN DE PUTTE GUSTAAF: °10 oktober 1859 te Eksaarde – tuinder, bloemenkweker.
Gustaaf is op 24 mei 1905 te Moerbeke getrouwd met Philotina Roelandt (°Moerbeke, 29.07.1877). Ze wonen in Statiestraat 194 te Aalter. Gustaaf gaat naar Mishawaka bij zijn vriend Louis Maertens in West 7th street 61. Deze werkt er in een wolspinnerij aan 1,80 \$ per dag. Zijn vrouw, Philotina, gaat met hem mee. Ze reizen op 28 januari 1906 met de *Vaderland* af. Ook hun dochtertje Anna (4 jaar) gaat mee. Ze waren op 7 februari 1906 te New York. Waarschijnlijk kwam de familie terug naar België. In april 1928 wonen ze immers te Eksaarde in de Bontschoolstraat nr. 21.

De Vaderland

MATTHIJS ROMANIE: °circa 1880.

Romanie is met Theophiel Gelaude (°Aalter, 10.03.1876), zoon van landbouwer Karel-Lodewijk (°Aalter, 11.12.1838) en Amelia Coddens (°Hansbeke, 31.12.1841), te Aalter getrouwd op 19 juli 1865. In januari 1880 gaan ze te Bellem wonen. Romanie vervoegt haar echtgenoot in West Banks avenue 309 te West-Superior. Hij werkt in een steenkoolmijn te West-Superior (Wisconsin) en verdient 1,5 à 2 \$ daags. Haar kinderen, Maurice (4 jaar) en Leon (2 jaar), reizen met haar mee. Ze neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze vaart op 27 januari 1906 met de *Vaderland* af. Zijn broer Emiel Gelaude (°Aalter, 01.01.1873), getrouwd met Bertha Van Laecke (°Aalter, 04.04.1890), was ook reeds vanaf 1901 in de Verenigde Staten. Later kwam Emiel terug en overleed te Lotenhulle op 16 oktober 1929.

DE KETELE JULES: °circa 1876 – dagloner.

Jules staat op de passagierslijst van de *Vaderland* in de Ellis Island records. Hij reist naar West-Superior (Wisconsin) bij Emiel De Baets (°Hansbeke, 01.02.1872) op Banks avenue 309. Deze was reeds in maart 1902 naar Amerika vertrokken. Emiel werkt er als steenkoollosser. Jules reist op 27 januari 1906 met de *Vaderland* af. Hij neemt 150 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels.

VAN LANDSCHOOT ALFONS: °14 mei 1865 te Aalter – landbouwer. Alfons is de zoon van "mulder" Joseph (°Bellem, 27.02.1831) en Marie-Eugenie Van Landschoot (°Aalter, 16.08.1838). Alfons is molenaar en woont in de Brouwerijstraat nr. 48 te Aalter. Hij is gehuwd met Emma Smessaert (°Aalter, 20.02.1863). Alfons gaat naar Moline bij Theophiel Martens (°Aalter, 21.01.1879) in 7th street 427. Theophiel is er reeds 3 jaar herbergier en vertrok reeds een eerste maal in 1901 met de *Pennland*. Alfons reist op 3 februari 1906 met de *Kroonland* af. Hij neemt 55 fr. mee en spreekt Vlaams.

VERVYNCK HENRI: °01 april 1865 te Aalter – landbouwer.

Henri is de zoon van werkman Petrus (°Ursel, 23.07.1820) en Eugenie Lootens (°Aalter, 20.08.1827). Ze wonen op Drogenbrood. Henri is op 12 november 1890 te Ursel met Eugenie Van Deynze getrouwd. Ze woonden op Oostmolen-Zuid, maar gingen in juli 1891 te Bellem in de Heirstraat wonen. Henri was reeds 13 jaar te David-City (Nebraska) als pachter werkzaam. Hij gaat terug naar de Verenigde Staten met zijn vrouw Eugenie. Henri is Amerikaan genaturaliseerd. Hij neemt 400 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels.

Familiefoto van de familie Lievens.

Boven v.l.n.r.: Maria, Maurice, Edmond, René en Philomene.

Onder v.l.n.r.: Alfons, Bruno, Augusta De Loof en Aloïs.

Ook zijn dochttertje, Elisa Vervynck (4,5 jaar), reist met hen mee. Haar naam wordt Lezzie genoteerd in de passagierslijst. Hij vaart op 10 februari 1906 met de *Zeeland* af.

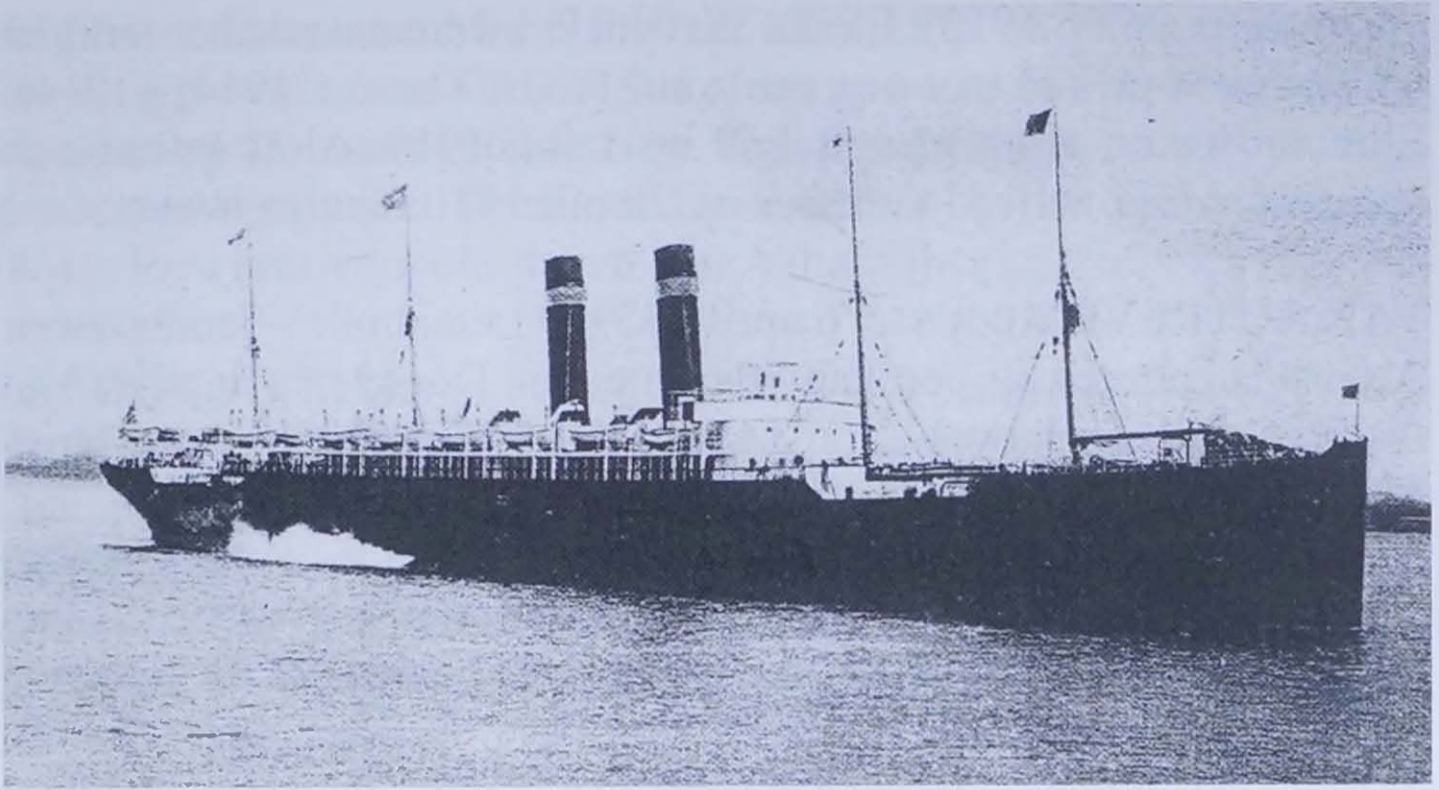
THIJS ERNEST-EDUARD: °07 augustus 1884 te Aalter – bakker.

Ernest is de zoon van herbergier-winkelier Victor (°Tourcoing, 08.06.1846) en Elodie Smessaert (°Aalter, 01.11.1853). Ze wonen in de Sterrestraat nummer 22. Ernest is broodbakker. Hij gaat naar Kewanee (Illinois) bij Eduard Corijn (°Lotenhulle; later ere-consul van België te Moline) in 15th street 2317. Eduard werkt er reeds 20 jaar als bakker. Ernest vaart met de *Finland* af op 17 februari 1906 en neemt 75 fr. mee. Hij spreekt Vlaams.

Corijn Eduard was gehuwd met Marie De Voghelaere (°Ruisselede, 21.05.1872). Hij vertrok met zijn ouders, Leonard (°Poeke, 1818) en Joanna-Catharina Schatteman (°Lotenhulle, 1816), in november 1881 vanuit Aalter uit de Sterrestraat nummer 45 naar Amerika. Hij kwam later terug om te trouwen met de 16 jaar jongere Marie. Hij was ere-consul voor België te Moline van 1919 tot 1921.

RODTS THEOPHIEL: °26 september te 1885 Aalter – landbouwer.

Theophiel is de zoon van landbouwer Karel (°Knesselare, 28.01.1836) en Paulina Welvaert (°Aalter, 18.02.1847). Ze wonen op Biesem 16 te

De SS Kroonland van de Red Star Line. Het gevaarte is 176 m lang en weegt 12 760 ton.

Aalter. Theophiel reist naar Mishawaka bij zijn broer Emiel (°Aalter, 17. 11.1882) in de Unionstreet. Emiel werkt er in een wolspinnerij aan 1,5 \$ per dag. Theophiel vaart op 17 februari 1906 met de *Finland* af. Hij neemt 75 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij kwam waarschijnlijk terug naar België want hij trouwt op 7 augustus 1912 te Aalter met Irma-Hortense Janssens (°Ruisselede, 16.02.1890). Hij vervoegt opnieuw Amerika op 10 augustus 1912 met de *Zeeland*.

LIEVENS ALFONS: °08 februari 1884 te Aalter – landbouwer.

Alfons is de zoon van Bruno (°Aalter, 24.08.1839; +Aalter, 25.08.1919) en Augusta De Loof (°Aalter, 05.09.1847; +Aalter, 07.08.1926). Deze wonen in Biesem 65. Hij gaat naar Mishawaka bij Emiel Rodts in de Unionstreet. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Alfons vaart op 24 februari 1906 met de *Vaderland* af.

Ook zijn broer, Maurice (°1879), vertrekt in december 1906 naar Amerika. Een andere broer, Alois (°04.09.1881), was al vroeger naar Amerika uitgeweken. Hij kwam naar Aalter terug maar ging op 23 oktober 1909 met zijn vrouw, Augusta Buysse, opnieuw naar de Verenigde Staten. Ditmaal wel met de *Zeeland*.

Ook Edmond Lievens (°15.04.1885), alweer een andere broer, vertrok op 20 januari 1912 vanuit Liverpool met de *Laconia* richting Amerika. Hij zoekt er zijn broer Alfons in North-West street 105 te Kewanee (Illinois) op. Zijn vrouw, Elodie Vervynckt, vergezelt hem. Hij neemt 30 fr. mee. Edmond had een dochter, Marie-Celestina

(°Kewanee, 26.06.1912). Elodie Vervynckt kwam naar Aalter terug in januari 1914 en had hier nog een zoon, André-Oscar (°1914; +1914). Edmond kwam terug naar België op 1 juli 1919. Aloïs kwam ook terug want hij overleed te Aalter op 28 juli 1910 bij zijn ouders.

VAN AUTREVE AUGUST: °6 april 1859 te Lotenhulle – landbouwer. August is geboren als een Van Watermeulen. Door Jean-Baptiste Van Autreve, bij zijn huwelijk op 14.06.1859 te Lotenhulle met Marie-Thérèse Van Watermeulen, erkent.

August was op 9 februari 1886 met Julia Van De Walle (°Aalter, 12.02.1860) getrouwd. Men vermeldt dan dat hij spoorwegman (bareelman) is. Ze woonden in de Bellemstraat nr. 61. Ook de kinderen: Edmond (°Bellem, 08.01.1887), Emilie (°Bellem, 06.10.1889), Florimond (°Bellem, 29.06.1888), Maria (°Aalter, 25.01.1895), Emiel (°Aalter, 11.10.1899) en Anna (°Aalter, 27.11.1900), gaan mee. Ze vertrekken naar hun schoonbroer Theophiel Van Tornhaut. Theophiel woont te South-Bend in Harrisstreet 413 en werkt als metser aan 4 \$ daags. August neemt 500 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze reizen op 3 maart 1906 met de *Kroonland* af.

VAN PARIJS ALBERIC: °26 december 1883 te Aalter – landbouwer. Alberic is de zoon van kuiper Leopold (°Aalter, 12.04.1838) en Amelia De Cramer (°Knesselare, 22.09.1840; +05.05.1893). Ze wonen in de Statiestraat nr. 44. Alberic vergezelt August Van Autreve naar South-Bend. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vertrekt eveneens met de *Kroonland*. Ook zijn zuster, Maria-Elisa (°Aalter, 28.03.1876), huwde op 2 september 1908 met Achiel Milde en zal in september 1908 naar Amerika uitwijken.

HUYS HENRI: °24 november 1883 te Aalter – kleermaker. Henri is de zoon van Karel-Lodewijk (°Aalter, 17.04.1850) die op 22 mei 1878 te Aalter huwde met Camilla De Baets (°Knesselare, 19.01.1852). Karel is landwerkman en woont op Stratem; later in de Statiestraat. In september 1903 verblijft Henri te Elsene. Henri reist naar Gustaaf Coene (°Aalter, 17.02.1864; reeds vertrokken in maart 1905) in de South Madisonstreet 514 te South-Bend. Gustaaf werkt er in een ploegenfabriek aan 2 \$ per dag. Henri neemt 125 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 3 maart 1906 met de *Kroonland* af. In 1907 woonde Henri te Vorst. Waarschijnlijk kwam hij terug naar België.

DHULSTER PIERRE: °27 september 1856 te Aalter – landbouwer. Pierre is gehuwd met Pauline De Backer (°Aalter, 09.03.1858). Ze

hebben een dochter, Marie (°10.06.1889). Op de passagierslijsten van de *Kroonland* van 03.03.1906 staan ze vermeld als passagier. Ze kwamen op 15 maart 1906 te New York aan. Met hen reizen ook volgende personen mee: Theodoor De Backer (44j.) en Pierre Vervaet (45j.). Er wordt vermeld dat ze van Aalter zijn.

DE WAELSCHE HENRI: °circa 1870 – landbouwer.

Henri gaat naar Mishawaka bij Charles Meuninck in de Unionstreet. Charles vertrok reeds in 1888 en werkt er als timmerman aan 3 \$ daags. Henri neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 17 april 1906 met de *Finland* af. Op de passagierslijsten wordt zijn naam genoteerd als Di Waelsche. Hij was op 26 maart 1906 in New York.

DE VUSSERE FRANÇOIS: °06 september 1888 te Aalter – landbouwer.

François werd geboren als een Dhoore. Later gewettigd in De Vussere bij het huwelijk van Karel-Lodewijk De Vussere (°Ursel, 09.07.1840) met Julia Dhoore (°Aalter, 30.11.1841). Karel-Lodewijk is poelier en woont in de Statiestraat nr.164. François is bakkersgast en ging op 30 maart 1906 naar Knesselare. François reist naar Maniapolis (Minnesota) af bij August De Lichte. Deze werkt er reeds 13 jaar als pachter. Hij spreekt Vlaams en neemt 60 fr. mee. François vaart op 20 maart 1906 met de *Mount-Temple* naar Sint-John af.

HALLAERT EDMOND: °28 november 1879 te Aalter – landbouwer.

Edmond is de zoon van Desiré (°Aalter, 05.02.1838) en Pelagie Engels (°Knesselare; 17.08.1853; +Aalter, 30.09.1887). Ze woonden in de Weststraat nr.61. Desiré hertrouwde nadien op 29 augustus 1888 met Marie-Louise Engels (°Knesselare, 12.01.1850). Edmond reist eveneens naar August De Lichte (Knesselare). Hij neemt 40 fr. mee en spreekt Vlaams. Ook hij vertrok met de *Mount Temple*.

DE VOLDER TRIPHON: °16 november 1883 te Aalter – landbouwer.

Triphon is de zoon van veekoopman Jean-Francies (°Poeke, 29.09.1841) en Marie-Stephanie De Wulf (°Poeke, 30.05.1850). Triphon is landwerker. Ze wonen in Biesem 55 te Aalter. Triphon werkte in 1904 te Montigny-sur-Sambre. Hij gaat naar Moline bij zijn broer Octaaf in 5th street avenue 533, die reeds in februari 1905 vertrok. Octaaf werkt er in een gieterij aan 15 \$ per week. Triphon reist op 24 maart 1906 met de *Vadeland* af. Hij neemt 75 fr. mee en spreekt Vlaams.

FRANÇOIS JULES: °17 juni 1872 te Aalter – landwerkman.
Jules is de zoon van Joannes (°Wingene, 12.10.1823) die op 25 april 1860 huwde met met Blandina Taghon (°19.10.1830; +06.03.1906). Joannes is landarbeider in Stratem 39 (later Sterrestraat). Jules begeeft zich naar Rock Island bij herbergier Jules Lambrechts in 24th street 4th avenue. Jules neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 24 maart 1906 met de *Vaderland* af.

DE BAETS ADOLPH: °21 maart 1880 te Aalter – landbouwer.
Adolph is de zoon van landwerkman August (°Aalter, 02.02.1845; +17.06.1899) en Melanie Van Nieuwenburgh (°Aalter, 02.07.1848). Adolph is getrouwd met Marie-Mathilde Cocquyt (°Aalter, 25.07.1879). Ze wonen in Patersveld nr. 22. Adolph begeeft zich naar Mishawaka bij Constant De Vlieger (°Aalter, 11.07.1868) in West 6th street 553. Constant is er reeds 14 jaar linnenstrijker aan 2 \$ per dag. Adolph neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij is vergezeld van Mathilde Cocquyt, zijn vrouw. Ze varen op 24 maart 1906 met de *Vaderland* af.

SMESSAERT EMMA-MARIE: °19 augustus 1878 te Aalter.
Emma is de dochter van paardenknecht August gehuwd met Nathalie De Baets (°Aalter, 30.01.1849) van Oostmolen Zuid 120. Ze vervoegt haar echtgenoot, Yvo De Muyt (reeds vertrokken in juni 1905), te Chicago in West Fullerton avenue 458. Yvo is er timmerman en verdient er 2,25 \$ per dag. Met haar gaan ook de volgende kinderen mee: Rachel De Muyt (°Aalter, 04.02.1902) en Delphine De Muyt (°Aalter, 24.12.1905). Ze varen op 2 april 1906 met de *Kroonland* af.

VAN DE MOORTELE JEAN: °05 januari 1878 te St-Kruis Brugge – landbouwer.
Jean is de zoon van Leonard gehuwd met Maria Verbeke. Jean is vlasbewerker vermeldt het bevolkingsregister. Hij trouwt met Lucia-Emilie Strobbe (°Ruisselede, 24.03.1882). Ook de kinderen reizen mee met de familie: Marie-Louise (°Aalter, 14.03.1902), Bertha (°Aalter, 02.09.1903) en Basiel (°Aalter, 07.12.1905). Ze begeven zich bij zijn broer Edmond te Rock Island 27th street 609. Edmond werkt er in een mechanische zagerij en verdient 1,75 \$ per dag. Ze nemen 200 fr. mee en spreken Vlaams. Ze varen op 2 april 1906 met de *Kroonland* af.

BRAECKEVELDT CAMIEL: °04 april 1885 te Aalter – landbouwer.
Camiel is de zoon van Felix (°Aalter, 07.04.1842) en Dymphna Van

De Keere (°Aalter, 05.01.1854). Ze wonen in Oostmolen-Zuid 109. Camiel begeeft zich bij zijn broer Charles-Louis (°Aalter, 10.04.1878; reeds vertrokken in 1903) in West Fullerton avenue 458. Deze werkt er in een fabriek aan 2 \$ per dag. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 2 april 1906 met de *Kroonland* af.

TAGHON ALFONS: °05 februari 1888 te Aalter – landbouwer. Alfons is de zoon van dagloner Frederic (°Aalter, 26.05.1856) en Emilie De Wispelaere (°Aalter, 04.05.1859). Ze wonen in Biesem te Aalter. Alfons vergezelt Jean Huyvaert van Ruiselede naar South-Bend. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 17 april 1906 met de *Finland* af. Jean Huyvaert gaat naar Victor Vincent (herbergier).

Ook zijn zuster, Maria-Alida Taghon (°09.02.1883), gaat naar de Verenigde Staten.

BLONDIA CYRIEL-ADOLF: °27 februari 1884 te Aalter – mandenmaker.

Cyriel is de zoon van landman Petrus (°Ursel, 08.04.1839) en Marie-Louise De Foor (°Aalter, 18.07.1849). Ze wonen in Biesem nr. 38. Hij gaat naar Moline bij Octaaf De Volder (°29.08.1879) in 5th avenue

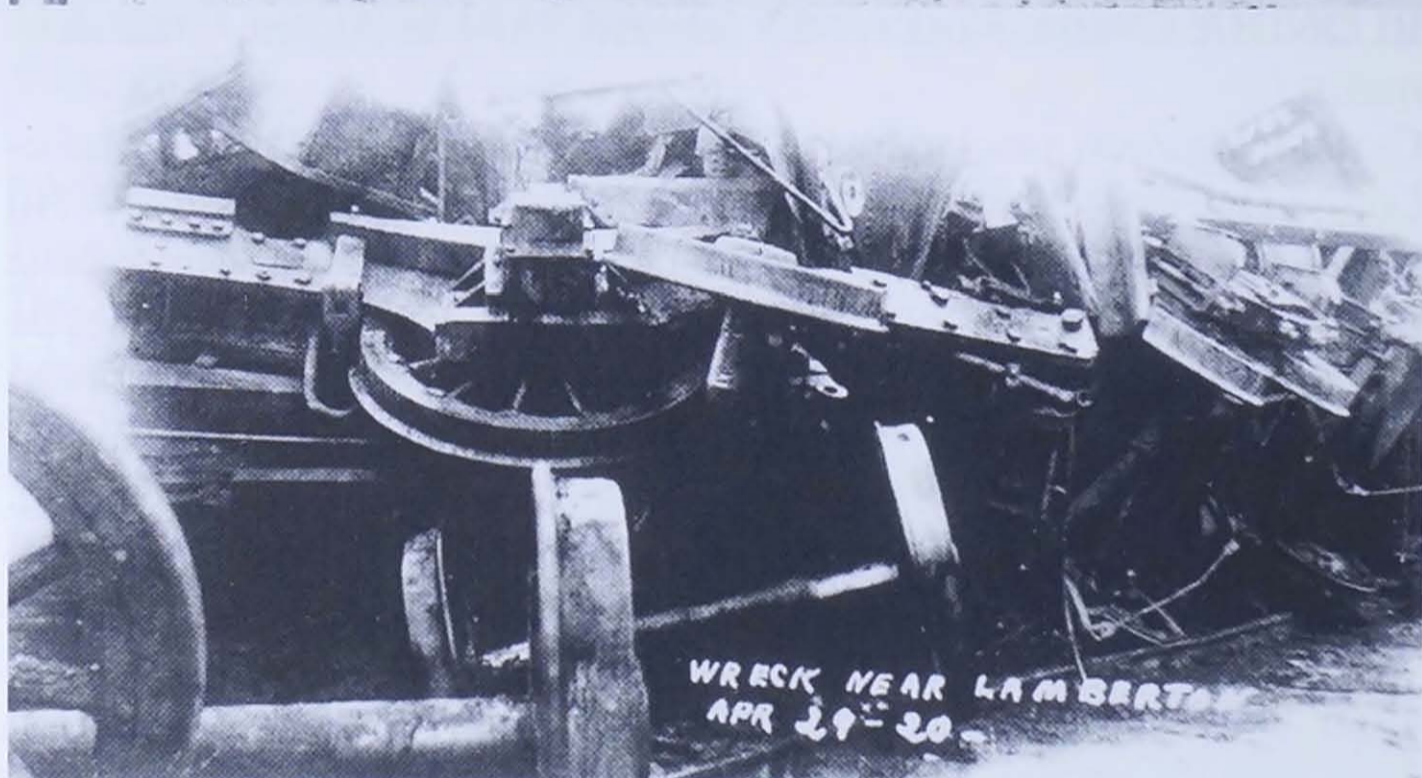
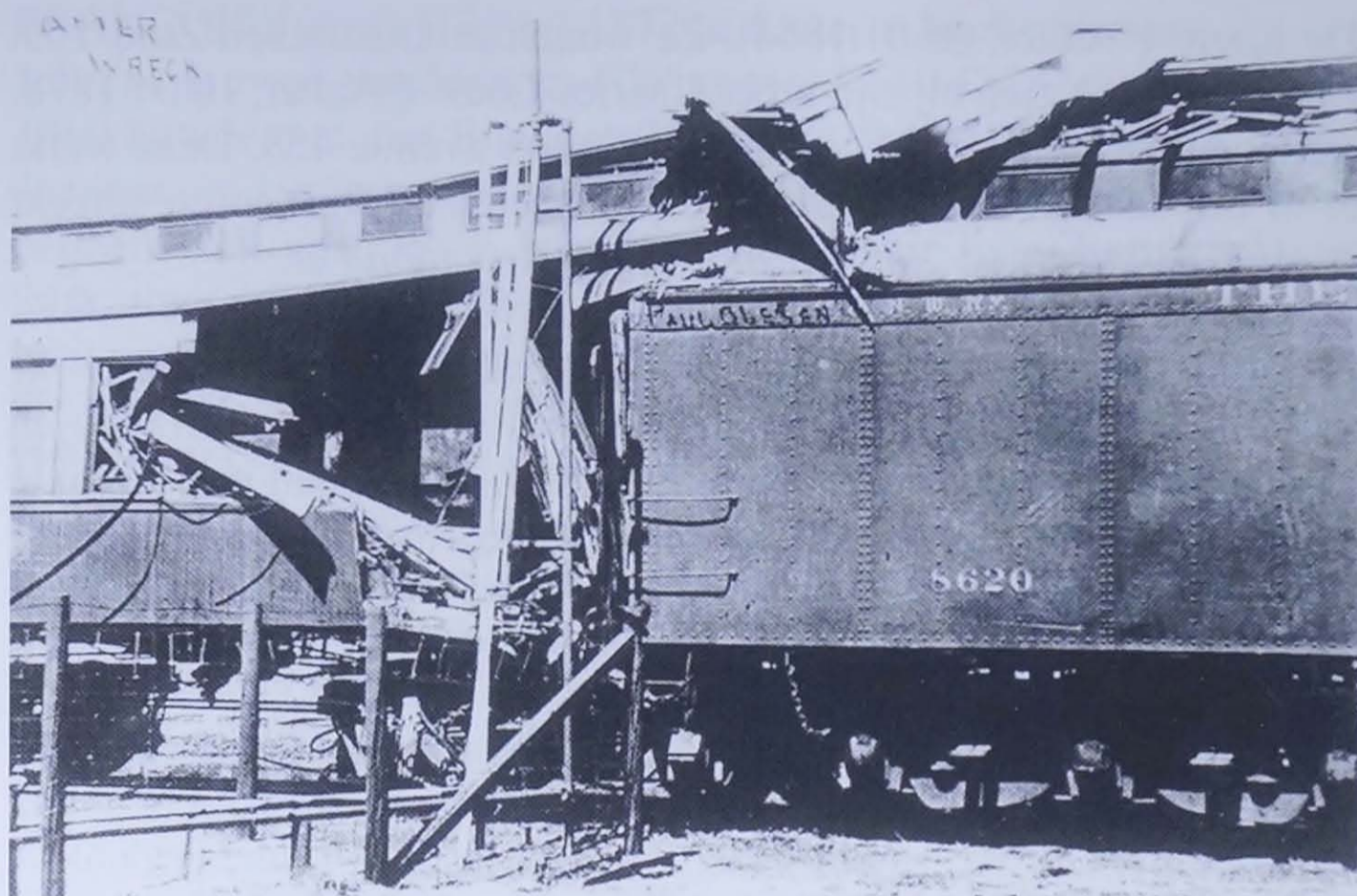

De gebroeders Blondia in Amerika: rechts Camiel en links Cyriel.

433. Octaaf was reeds met de *Finland* afgevaren in februari 1905. Octaaf werkt er in een gieterij aan 2,5 \$ per dag. Cyriel neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 17 april 1906 met de *Finland* af. Ook zijn broer Camiel zal later Amerika vervoegen. Beiden overleden er relatief jong; de ene in een treinongeval te Lamberton op 29.04.1920, de andere in het hospitaal.

STROBBE JAN: 04 september 1884 te Aalter – landbouwer te Maria-Aalter.

Jan is de zoon van Hendrik (°Ruiselede) en getrouwd met Leonie De Fauw (°25.09.1857)

Enkele foto's van het treinongeval in Amerika (Lamberton) op 29 april 1920 waarin een van de gebroeders Blondia om het leven kwam.

van Maria-Aalter. Hij begeeft zich naar zijn broer Gustaaf (°Aalter, 03.09.1882). Deze vertrok in april 1903 vanuit Wingene naar Kansas-City maar werkt nu te Moline aan 2 \$ per dag. Hij woont in 5th street avenue 433. Jan neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 14 april 1906 met de *Finland* af. Gustaaf kwam waarschijnlijk terug naar België want hij trouwt op 22.11.1911 met Maria De Caluwé.

BUYSSE RENÉ: °30 mei 1881 te Aalter – landwerker.

René is de zoon van wever Alidor (°Aalter, 16.01.1851) die op 21 november 1877 trouwde met Paulina Smessaert (°Aalter, 02.10.1853). Alidor woont in de Kattewegel te Aalter. René gaat naar Moline bij Cyriel Lema. Cyriel werkt er in een gieterij. René neemt 70 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart ook op 14 april 1906 met de *Finland* af. René trouwt op 21 mei 1909 te Ruiselede en gaat in de Strokotwijk nr. 241 te Ruiselede wonen. Hij kwam dus terug naar België. Hij vertrekt opnieuw op 7 augustus 1909 met zijn vrouw Maria (31j.) met de *Campania* vanuit Liverpool naar Amerika.

COCQUYT ACHIEL: °17 mei 1889 te Aalter – landbouwer.

Achiel is de zoon van Karel-Lodewijk (°Aalter, 1837) en Marie-Louise Schaeck (°Lotenhulle, 1846) die in Biesem nr. 60 wonen. Achiel ging in 1898 te Lotenhulle wonen. Achiel begeeft zich naar Detroit bij zijn broer, August (°Aalter, 07.01.1873; in 1903 vertrokken), in Gracious avenue 23. August werkt er in een fabriek en verdient 2,5 \$ per dag. Achiel neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 28 april 1906 met de *Kroonland* af.

VROMAN CAMIEL: °03 september 1883 te Schuiferskapelle – landbouwer.

Camiel is de zoon van landarbeider-herbergier Joseph (°Aalter, 26.03.1853) die op 20 april 1881 huwde met Melanie Van Belleghem (°Aalter, 11.08.1856) wonende in het Hageland te Aalter. Camiel begeeft zich naar Moline bij Henri Boone in 5th street 3th avenue 438. Henri is er herbergier. Camiel neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 5 mei 1906 met de *Zeeland* af.

MOSTAERT HENRI: °17 januari 1865 te Aalter – landbouwer.

Henri is de zoon van Jean-Baptiste (°Aalter, 22.02.1835) en Maria-Christina De Sutter (°Aalter, 24.02.1834). Henri trouwt op 2 mei 1894 te Aalter met Emilie Van Keirsbilck (°Aalter, 23.08.1875). Ze woonden in Brug-Noord 12; later in Houtem 30. Henri begeeft zich naar South-Bend bij August Van Autreve (°Lotenhulle, 06.04.1859; weg in maart 1906) in West Divisionstreet 1406. August werkt er in een fabriek van naaimachines aan 1,7 \$ per dag. Henri neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 26 mei 1906 met de *Kroonland* af. Zijn vrouw en kinderen vervoegen hem op 19 februari 1907.

VEERMEER CHARLES: °05 april 1873 te Aalter – landbouwer.

Charles is de zoon van koopman-landbouwer Frederic (°Sint-Joris,

07.01.1830) en Joanna-Theresia Borret (°Oostkamp, 19.10.1830). Ze woonden in de wijk Jezuiëtengoed. Charles woonde in Nieuwendam en is er landbouwer. Charles reist eveneens op 26 mei 1906 naar August Van Autreve met de *Kroonland* af. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij kwam waarschijnlijk terug naar Aalter want hij trouwde op 12 oktober 1909 te Sijsele met Maria Lips (°Oedelem, 30.06.1880). Hij woonde later ook te St.-Maria-Aalter 72. Hij is de vader van Raymond Veermeer (1910-2003) van Aalter.

SMESSAERT EMMA: °20 februari 1863 te Aalter.

Emma is de dochter van poeldenier Bernard (°Aalter, 10.06.1816) en Sophia Lootens (°Aalter, 25.04.1826). Ze wonen in Oostergem te Aalter. Emma is getrouwd met molenaar Alfons Van Landschoot (°Aalter, 14.05.1865). Ze woonden in Brug-Noord 1 en later in de Brouwerijstraat nr. 48. Emma vervoegt haar echtgenoot, Alfons (vertrokken in februari 1906), te Moline. Hij werkt er in een gieterij te Fairfield (Iowa) waar hij 1,8 \$ per dag verdient. Zij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze reist op 26 mei 1906 met de *Kroonland* af. Ze neemt haar kinderen, Maurice (17j.) en August (16j.), mee.

LAISNEZ JULES: °24 oktober 1875 te Aalter – landbouwer.

Jules werd geboren als een De Baets, zoon van Louisa De Baets (°Knesselare, 15.02.1854). Louisa trouwt op 19 februari 1888 te Aalter met landbouwer-jachtwachter Edmond Laisnez en Jules wordt gewettigd als een Laisnez. Ze wonen in Nieuwendam 5. Jules trouwt te Aalter op 19 mei 1897 met Maria-Ludovica Strobbe (°Ruisselede, 01.11.1876). In 1897 gingen Edmond en Louisa te Heusden wonen. Jules begeeft zich op 2 juni 1906 met de *Zeeland* naar Rock Island bij Jean Van De Moortele in 27th street 609. Deze werkt er in een gieterij. Jules neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams.

STANDAERT JULES: °22 december 1882 te Aalter – landbouwer.

Jules is de zoon van molenaar-herbergier Jean-Baptiste (°Aalter, 11.02.1849; +13.04.1897) en Sophia-Leonie Opsomer (°Aalter, 24.01.1851). Na het overlijden van Jean-Baptiste hertrouwt Sophia op 17 januari 1900 te Aalter met Karel-Lodewijk Vercamer van Gent (°Klerken, 08.03.1846). Ze woonden in de Statiestraat nr. 113. Ze scheidden op 18 oktober 1904. Jules ging in december 1899 te Vinderhoute wonen. Jules begeeft zich naar South-Bend bij August Van Autreve in West Divisionstreet 1406. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Jules vaart op 2 juni 1906 met de *Zeeland* af.

DE POORTER THEOPHIEL: °17 februari 1877 te Aalter – landbouwer. Theophiel is de zoon van wever Karel-Lodewijk (°Ruisselede, 08.04.1846) en Prudentia Colpaert (°Aalter, 13.03.1852). Ze wonen in Kattewegel 16 te Aalter. Theophiel reist op 8 juni 1906 met de *Lake Michigan* naar Quebec (Canada) af. Hij gaat naar Crambrook (British Columbia) bij zijn neef Arthur De Neef die er reeds 1 jaar werkt in een gieterij aan 2,65 \$ per dag. Theophiel neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Waarschijnlijk kwam hij terug naar Aalter want op 16 november 1909 trouwt hij te Aalter met Augusta Buysse (°Aalter, 24.04.1882) en woonde daarna in de Sterrestraat nr. 45.

VAN DE WALLE THEOPHIEL: °21 december 1881 te Aalter – landbouwer.

Theophiel is de zoon van landwerker August (°Knesselare, 28.05.1838) die op 20 juni 1866 te Knesselare trouwde met Rosalie Schelstraete (°Knesselare, 11.02.1843). Ze woonden te St.-Maria-Aalter in de wijk "*Rendez-Vous de Chasse*". Later woonden ze in de Statiestraat nr. 177. Theophiel gaat in januari 1902 naar Berchem en is terug te Aalter in 1904. Hij begeeft zich naar Chicago bij Louis Braeckeveldt (°10.4.1877) in Fullerton avenue 458. Deze werkt er in een fabriek aan 2,5 \$ per dag. Theophiel neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 9 juni 1906 met de *Finland* af.

VANDERHAEGHEN ADOLF: °23 december 1883 te Aalter – landbouwer.

Adolf is de zoon van broodbakker-winkelier Theophiel (°Poeke, 06.06.1842) en Maria-Augusta De Vreese (°Poeke, 22.01.1850; +Aalter, 22.01.1894). Theophiel hertrouwt op 19 juni 1894 te Aalter met Cordula De Vleeschouwer (°Eksaarde, 21.10.1853). Ze woonden in de Statiestraat. Adolf gaat naar Anderlecht in oktober 1905 en is terug in Aalter in 1906. Hij begeeft zich naar Chicago bij Louis Braeckeveldt. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart eveneens op 9 juni 1906 met de *Finland* af.

THIJS EMIEL: °08 augustus 1870 te Aalter – landbouwer.

Emiel is de zoon van arbeider Isidoor (°Aalter, 26.10.1837) en Marie-Thérèse Van De Walle (°Aalter, 09.09.1841). Deze wonen in de Sterrestraat. Emiel is volgens de bevolkingsregisters brouwersknecht. Hij is op 27 april 1904 te Aalter getrouwd met Marie-Louise Braeckeveldt (°Aalter, 30.12.1880). Ze wonen in de Statiestraat en hadden een zoon Cyriel (°Aalter, 12.12.1905). Emiel begeeft zich naar Chicago bij Louis Braeckeveldt. Zijn vrouw, Marie-Louise, en

de zoon, Cyriel (5 maand), vergezellen hem. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 9 juni 1906 met de *Finland* af.

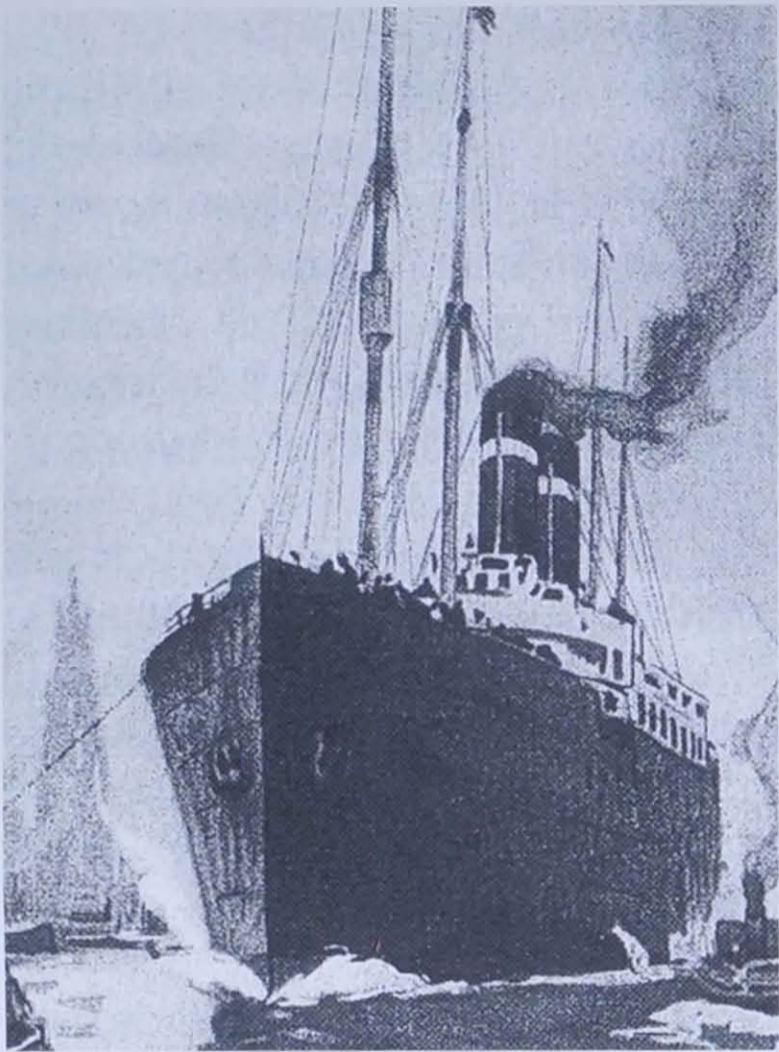
LAMBERT MAURICE-JOSEPH: °13 maart 1887 te Aalter – landbouwer. Maurice is de zoon van "zwijnslachter" Bruno (+Aalter, 28.06.1892) en Eugenie Thijs (°Aalter, 16.05.1853). Maurice is dan dagloner volgens de burgerlijke stand. Ze wonen in Stratem. Maurice gaat naar St.-Joost-Ten-Node in 1903 maar is in juni 1904 terug te Aalter. Vervolgens verblijft hij in oktober 1905 te Elsene maar is in juni 1906 terug in Aalter. Maurice begeeft zich naar Kewanee (Illinois) bij zijn schoonbroer Gustaaf Cleve van Nevele. Gustaaf was op 21 december 1904 gehuwd met Leontine Lambert (°Aalter, 01.09.1883). Gustaaf vertrok reeds op 28 januari 1905. Maurice gaat naar East 11th street 620. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 9 juni 1906 met de *Finland* af. Hij kwam waarschijnlijk terug naar Aalter want hij trouwt op 27 juli 1910 te Aalter met Helena De Roo (°Aalter, 04.12.1889). Ze hadden een zoon, Eduard-Maurits (°Aalter, 19.11.1909), en woonden in de Statiestraat nr. 51.

VAN DE KEERE FREDERIC: °30 december 1881 te Aalter – landbouwer.

Frederic is de zoon van landarbeider Leopold (°Aalter, 15.09.1833) en Marie-Ludovica Himpens (°Aalter, 15.01.1834). Ze wonen in het Hageland. In 1888 gaan ze naar Lotenhulle en in 1900 wonen ze dan in de Lostraat te Aalter. Frederic begeeft zich naar South-Bend bij zijn broer, Emiel (°Aalter, 27.06.1880), in South Cherrystreet 329. Deze was op 5 april 1905 te Aalter getrouwd met Elodie Roedsens (°Aalter, 22.01.1881). Zij gingen op 22 april 1906 uit de Kestelstraat weg naar Lotenhulle in de Cijnsstraat nr. 56. Ze hadden een zoon, Leon (°Aalter, 10.10.1905). Emiel trok reeds in april 1906 met de familie naar Amerika en is er reeds 5 weken werkzaam in een Singer-fabriek aan 1,5 \$ per dag. Frederic neemt 500 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 9 juni.1906 met de *Finland* af.

HUYSE EDMOND: °02 juni 1879 te Aalter – landwerker.

Edmond is de zoon van August (°Aalter, 04.12.1846) die op 26 juni 1878 te Aalter trouwde met Lucia Verborgt (°Aalter, 17.10.1852). August is landwerkman-barbier en woont in de Brouwerijstraat. Edmond had nog andere broers: Emiel (°1883; +1906) en Henri (°Aalter, 11.04.1881). Edmond begeeft zich naar South-Bend bij zijn broer Henri (reeds vertrokken in maart 1906) in West Divisionstreet

De Finland

1406. Deze werkt er als kleermaker aan 2 \$ er dag. Emiel neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 21 juli 1906 met de *Finland* af. Zijn vader, August, gaat met de rest van de familie, zoon Hector (°Aalter, 08.06.1895) en dochter Martha-Maria (°Aalter, 10.02.1897), in oktober 1913 naar de Verenigde Staten. Ze woonden dan in de Lostraat nr. 59.

VAN DEN BRANDEN THEOPHIEL: °30 december 1884 te Aalter – landbouwer. Theophiel is de zoon van dagloner Desiré (°Aalter, 10.08.1843) die op 23 april 1873 te Aalter trouwde met Eugenie Verniest (°Beernem,

28.10.1849). Ze woonden in Biesem 80 en in Stratem 16. Theophiel gaat naar Detroit bij zijn broer Adolf (°Aalter, 24.02.1875) in 21 Atwaterstreet. Deze werkt er in een fabriek. Adolf (°Knesselare, 30.12.1878) was op 13 april 1904 getrouwd met Elisa-Marie De Brouwer. Hij ging naar Amerika in mei 1904. Theophiel neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 18 augustus 1906 met de *Finland* af.

DE BUYSSER EMIEL: °26 september 1879 te Aalter – dagloner. Emiel is de zoon van Francies (°Aalter, 27.07.1842; +29.03.1907) en Mathildis Van Belleghem (°15.11.1850; +01.06.1904). Het waren landbouwers in het Hageland nr. 25. Emiel werkt sedert 1902 in een fabriek te South-Bend. Hij gaat terug naar zijn broer, Triphon (°Aalter, 13.03.1884), in Scottstreet 717. Deze vertrok reeds in 1904. Triphon werkt er reeds twee jaar in een fabriek aan 1,75 \$ per dag. Emiel neemt 500 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels. Elodie Van Belleghem (°Aalter, 11.05.1884), zijn vrouw, reist met hem mee. Ze varen op 30 augustus 1906 met de *Vaderland* af. Zijn zuster Irma (°Aalter, 04.11.1889) zal in 1908 naar Amerika reizen. Ze was op 26 februari 1908 te Aalter getrouwd met Theophiel Van Vynckt van Lotenhulle.

DE NEVE VITAL: °10 september 1882 te Aalter – landbouwer.
Vital is de zoon van landarbeider Francies (°Aalter, 26.05.1850) die op 23 januari 1874 trouwde met Prudentia Geysens (°Ruisselede, 01.10.1854). Ze woonden in Hageland 4 en later in Stratem nr. 60 te Aalter. Vital begeeft zich bij zijn schoonbroer, Alfons Nieuwlandt (°Lotenhulle, 31.01.1876). Alfons is er bediende bij de openbare eigendommen en verdient 2 \$ per dag. Vital neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 15 september 1906 met de *Finland* af.

MEIRHAEGE RENÉ: °07 augustus 1878 te Ruisselede – landbouwer.
René is op 22 april 1903 te Ruisselede gehuwd met Marie-Louise De Neve (°Aalter, 29.04.1877). Ze wonen in de Sterrestraat nr. 1 te Aalter. René begeeft zich naar Moline bij zijn schoonbroer, Alfons Nieuwlandt. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 15 september 1906 met de *Finland* af. Waarschijnlijk kwam hij terug naar België want in april 1908 woont hij te Ruisselede.

VAN DE WALLE THEOFIEL: °01 juni 1863 te Aalter – landbouwer.
Theophiel is de zoon van dagloner Jean-Baptiste (°Kanegem, 15.03.1824) die op 3 december 1851 te Aalter trouwde met Maria Verbeke (°Aalter, 23.08.1829). Ze wonen in Nieuwendam te Aalter, later in de Statiestraat nr. 110. Theofiel is op 23 oktober 1895 te Adegem getrouwd met Marie-Louise Neyt (°Oostwinkel, 16.09.1860). Theofiel gaat naar South-Bend bij zijn schoonbroer, August Van Autreve. Deze is er herbergier. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vertrok op 15 september 1906 met de *Finland*.

VERBEKE EMIEL: °24 februari 1878 te Aalter – landbouwer.
Emiel is de zoon van dagloner Ferdinand (°Aalter, 31.08.1835; +06.09.1901) en getrouwd met Marie-Thérèse Verbauwen van Hansbeke (+Aalter, 17.11.1897). Nadien is Ferdinand op 8 juni 1898 te Aalter hertrouwd met Melanie Van Laecke (°Ruisselede, 04.08.1834). Ze wonen in de Weststraat te Aalterbrug. Emiel begeeft zich naar Mishawaka bij zijn schoonbroer, Theophiel Van De Veire, in West 9th street 513. Deze werkt er in een fabriek. Zijn echtgenote, Emma Van De Veire (°Aalter, 31.07.1882), vergezelt hem. Emiel neemt 150 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 12 september 1906 met de *Finland* af.

VAN DAMME EDMOND: °31 januari 1882 te Aalter – landbouwer.
Edmond is de zoon van Desiré (°Aalter, 07.04.1852) die op 21 november 1877 te Aalter getrouwd is met Ludovica De Schepper

(°02.12.1856; +16.04.1895). Hij is arbeider en woont in Hoekestraat – Buntelare nr. 38 te Aalter. Edmond gaat naar Moline bij Cyriel De Backer in 6th street 1844. Deze werkt er al 7 jaar in een gieterij aan 2,5 \$ per dag. Edmond neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 6 oktober 1906 met de *Vaderland* af.

STANDAERT ALFONS: °19 maart 1888 te Ruiselede – landbouwer. Alfons is de zoon van Desiré (°Ruiselede, 18.04.1851) die op 14 januari 1880 te Aalter is getrouwd met Marie-Louise Schellebroodt (°Aalter, 17.11.1853). Ze wonen in Stratem en Desiré is landwerker. Alfons begeeft zich naar Silvis bij Joseph Fraeyman (°Poeke, 03.06.1880; reeds vertrokken in juni 1904). Alfons neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 13 oktober 1906 met de *Finland* af. Kwam waarschijnlijk terug naar België want in juli 1908 woont hij te Poeke op de Knok nr. 21. Vertrok uiteindelijk opnieuw naar Amerika in 1908.

VERGOTTE AUGUST: °17 juni 1882 te Aalter – haarkapper. August is de zoon van landbouwer Eduard (°Aalter, 07.08.1840) en van Marie-Thérèse Van Doorneveldt (°Aalter, 18.12.1840). Ze wonen in Biesem 43. August begeeft zich naar August Lievens te Mishawaka in Pinestreet 37. Deze werkt er in een steenbakkerij te Detroit aan 2,4 \$ per dag. August neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 13 oktober 1906 met de *Finland* af. Zijn broer Alfons was reeds sedert januari 1903 in de Verenigde Staten.

SLOCK ALFONS: °03 mei 1872 te Aalter – landbouwer. Alfons is de zoon van Eduard (°Ursel, 24.03.1843) en Blandina Schelstraete (°Knesselare, 05.12.1843). Ze wonen in Biesem nr. 7 te Aalter. Alfons begeeft zich terug naar Ghent (Minnesota) waar hij als pachter werkzaam is. Hij verdient er 25 \$ per maand. Hij neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels. Hij vaart eveneens op 13 oktober 1906 met de *Finland* af. Zijn zuster, Maria (°20.03.1888), was reeds sedert 1902 in Amerika.

VAN LANDSCHOOT ERNEST: °06 november 1892 te Aalter.

VAN LANDSCHOOT CYRIEL: °13 september 1894 te Aalter.

Het zijn beiden zonen van Alfons (°Aalter, 14.05.1865) die op 4 januari 1888 te Aalter getrouwd is met Emma Smessaert (°Aalter, 20.02.1853). Ze wonen te Aalterbrug-Noord 1; later in de Brouwerijstraat. Ze reizen naar Fairfield (Iowa) bij hun vader Alfons. Deze werkt er bij Malcable Iron Works. Ze nemen 100 fr.

mee en spreken Vlaams. Ze reizen op 5 november 1906 met de *Kroonland* af.

VERHEYE HENRI: °21 augustus 1865 te Aalter – landbouwer. Henri is de zoon van "muldersknecht" Seraphin (°Aalter, 23.03.1820) en Seraphina Goegebuer (°Knesselare, 1832). Ze wonen in Weststraat 51 te Aalterbrug. Henri is dienstbode bij J. De Sutter. Hij vergezelt de jongens Ernest en Cyriel van hierboven. Henri begeeft zich naar Fairfield bij zijn neef Alfons Van Landschoot. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist eveneens op 5 november 1906 met de *Kroonland* af.

DE POORTER AUGUST: °09 januari 1859 te Aalter – landbouwer. August is de zoon van boswachter Charles-Louis (°Ruisselede, 16.09.1814) en Melanie Van Belleghem (°Aalter, 22.12.1827). Hij is op 15 juli 1891 getrouwd met Leonie Smessaert (°Aalter, 13.10.1861). Charles-Louis is boswachter en herbergier in Hageland nr. 44. August reist naar Rushville (Nebraska) bij zijn neef Charles Loosvelt (°Aalter, 17.08.1864; getrouwd met Marie-Eugenie Dierickx van Bellem) af die er al 6 jaar als pachter gevestigd is (was reeds in april 1899 in Amerika). Gaan ook met hem mee: zijn echtgenote en de kinderen Alberic (14 jaar), Felix (13 jaar), Angelique (10 jaar), Marie (10 jaar) en Clementine (6 jaar). Charles-Louis neemt 600 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 17 november 1906 met de *Vaderland* af. August is een grootoom van Paul De Poorter uit Aalter.

VAN DE VEIRE AUGUST : °16 april 1876 te Aalter – landbouwer. August is de zoon van landbouwer Frederic (°Aalter, 18.01.1846) en Melanie Van De Reviere (°Aalter, 27.09.1848). Ze wonen in Stratem nr. 31. In december 1902 gaat de familie naar Bachte-Maria-Leerne wonen. August begeeft zich naar Mishawaka in West 6th street 513 bij zijn broer Theophiel (°24.10.1879; reeds vertrokken in april 1904 met de *Kensington*). Deze is er als breier werkzaam en verdient 2,4 \$ per dag. Hij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 8 december 1906 met de *Zeeland* af.

LIEVENS MAURICE: °19 november 1879 te Aalter – landbouwer. Maurice is ook een zoon van landwerker Bruno (°Aalter, 24.08.1839) en Augusta De Loof (°Aalter, 05.09.1847). Maurice ging in februari 1906 naar Lotenhulle om er als knecht te fungeren bij de familie De Muer-De Wulf. Hij begeeft zich bij zijn broer Aloïs

die vroeger naar Mishawaka vertrokken was, maar nu werkzaam is te Detroit in Huronstreet 136. Aloïs werkt er in een fabriek aan 2,5 \$ per dag. Maurice neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 8 december 1906 met de *Zeeland* af.

LEKENS EMIEL: °28 april 1883 te Aalter – landbouwer.

Emiel is de zoon van poelier-herbergier Eduard (°Aalter, 25.12.1838; +02.09.1905) en Sophia Raes (°Bellem, 06.05.1846). Sophia gaat in november 1908 naar Drongen. Emiel begeeft zich naar South-Bend bij zijn broer Charles in South Cherrystreet 321. Deze werkt er al 14 jaar als smid. Emiel neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 15 december 1906 met de *Kroonland* af.

VAN PAEMEL CAMIEL: °12 juni 1859 te Sint-Joris-ten-Distel – landbouwer.

Hij is gehuwd met Emma Cortier (°Aalter, 27.12.1867) en woont in Bellemstraat 49 te Aalter. Camiel begeeft zich naar Mishawaka bij zijn schoonbroer, August Cortier (°Aalter, 25.05.1857; getrouwd met Marie-Louise Verschuere (°Aalter, 21.07.1865)). Deze werkt er al 8 jaar als pachter. Gaan met hem mee: Emma Cortier en de kinderen Oscar (9 jaar), Laura (10 jaar), Marie-Magdalena (4 jaar) en Urbanie (2 jaar). Camiel neemt 1000 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze reizen op 29 december 1906 met de *Finland* af. De familie kwam waarschijnlijk terug naar België want we vinden hen in december 1912 terug te St.-Joris-ten-Distel in Kouterstraat 39. De familie gaat terug naar de Verenigde Staten van Amerika in november 1919 vanuit Cherbourg (Fr) met de *Adriatic*. Ook het zoontje, Marcel (8 jaar), vergezelt hen nu. Ze vervoegen hun schoonbroer August Cortier.

SLOCK ADIEL: °04 augustus 1891 als een Cortier te Aalter – landbouwer

Adiel wordt erkend als een Slock bij het huwelijk van landbouwer Joannes Slock (°Knesselare, 01.09.1870) op 10 mei 1893 met Camilla Cortier (°Aalter, 15.01.1875; dochter van landbouwer Eduard x Clementina Schelstraete van Biesem 7). Adiel gaat naar Mishawaka bij zijn neef August Cortier. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart eveneens op 29 december 1906 met de *Finland* af.

DE BAETS CHARLES: °20 mei 1878 te Aalter – landbouwer.

Charles is de zoon van werkman August (°Aalter, 02.02.1845) en Melanie Van Nieuwenburgh (°Aalter, 02.07.1848). Charles trouwt te

Haumont (Fr) op 26 augustus 1905 met Antoinette-Amelie Arthus. Charles begeeft zich naar Mishawaka bij August Cortier. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 29 december 1906 met de *Finland* af. Ze kwamen waarschijnlijk terug naar België want in maart 1909 wonen ze te Montigny-sur-Sambre.

OVERZICHT VOOR BELLEM

VAN HOECKE RENÉ: °17 juli 1873 te Hansbeke – landbouwer. René is de zoon van Charles-Louis (°Hansbeke, 1835) en Marie-Thérèse De Schuyter (°Ronsele, 1840). Ze wonen te Bellem in de Spenhoutstraat nr. 81. René is op 25 oktober 1905 te Zomergem getrouwd met Leonie Volckaert (°Beernem, 11.08.1882). Zij gaan naar de Verenigde Staten op 9 januari 1906. Er werden twee kinderen geboren te Mishawaka: Oscar-Maurice (°11.08.1906) en Henri-Jozef (°17.12.1907). Hij was terug te Bellem op 1 september 1908 en woonde dan in de Kerkstraat. In oktober 1908 woonde hij ook te Vosselare in de Dorpstraat. Leonie woont in 1919 terug te Bellem met de twee kinderen en nog een dochter Adrienne.

HEYNDRICKX HENRI: °22 maart 1874 te Bellem – landbouwer. Henri is de zoon van werkman Aloïs (°Ronsele, 23.02.1838; +Bellem, 19.03.1909) die getrouwd is met kleermaakster Julia Haeck (°Zomergem, 20.11.1838). Deze woonden in de Strepstraat. Henri is op 26.11.1902 te Bellem gehuwd met Maria Verhelst (°Bellem, 02.10.1874). Henri gaat naar Moline bij Philemon Heyndrickx (°Bellem, 14.12.1880; reeds vertrokken in december 1904 met de *Vaderland*) in 19th avenue 1035. Deze werkt er in een gieterij aan 1,75 \$ per dag. Henri neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Henri reist op 20 januari 1906 met de *Finland* af. Hij was terug in Bellem in maart 1908, om tesamen met Maria in april 1909 terug naar de USA (Moline) met de *Mauretania* af te varen.

HUYSMANS CAMIEL: °18 januari 1888 te Bellem – landbouwer. Camiel is de zoon van dagloner Jules (°Bellem, 15.08.1862) en Ludovica Benoot (°Bellem, 08.03.1864) uit de Leiestraat nr. 166. Camiel begeeft zich naar South-Bend bij zijn oom Pierre Benoot in Cherrystraat 322. Deze werkt er reeds 15 jaar in een Singerfabriek aan 2 \$ per dag. Camiel neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 17 februari 1906 met de *Finland* af.

TANGHE GERULPHUS: 24 september 1874 te Ursel – landbouwer. Gerulphus is de zoon van de landwerklieden Eduard (69j.) en Seraphina De Baets (66j.). Hij is op 16 april 1902 te Bellem getrouwd met borduurster Marie-Camilla Cuvelé (°Bellem, 06.09.1875). Zij wonen in Altebei 116. Zij gaan op 17 februari 1905 met de *Finland* naar Amerika bij zijn schoonbroer, Theophiel Landuyt in West Divisiostreet 818. Deze is er herbergier. Ze nemen 200 fr. mee en spreken Vlaams. Ze zijn terug te Bellem in april 1908 om hetzelfde jaar opnieuw naar de Verenigde Staten te vertrekken.

SIX CAMIEL-ERNEST: °03 januari 1876 te Bellem – landbouwer. Camiel is de zoon van koopman Francies-Modest (°Aarsele; +21.08.1896), die gehuwd is met Hendrika Van Dierdonck (°Dentergem, 19.11.1847). Ze wonen in Brugwijk 39. Camiel vertrok op 3 maart 1906 met de *Kroonland* en was op 7 december 1919 terug te Bellem.

DE NEVE STEPHANIE PELAGIE: °16 oktober 1879 te Aalter.

Stephanie is de dochter van landbouwer Francies (°Aalter,

Elisa Baeckelandt en Alfons Taelman met drie kinderen: Martha, Mary en Jules in Amerika.

26.05.1850) die gehuwd is met Prudentia Geysens (°Ruisselede, 01.10.1854) op Schoonberg te Aalter. Zij is op 16 november 1904 te Aalter getrouwd met Alphonse Nieuwlandt (°Lotenhulle, 31.01.1876). Het zijn landwerklieden te Bellem. Ze vervoegt haar man te Moline. Deze werkt er in een ijsfabriek aan 1,75 \$ per dag. Zij neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Met haar reist ook haar dochter, Marie Nieuwlandt (6 maand), mee. Ze vaart op 17 april 1906 met de *Finland* af. Stephanie is de zuster van Vital De Neve (vertrokken in september 1906 met de *Finland* – zie overzicht van Aalter).

Elisa Baeckelandt en Alfons Taelman later met 5 kinderen in Amerika: de twee kleinsten zijn Arthur en Dorothy. Bovenaan staan v.l.n.r.: Mary, Jules en Martha.

IN MEMORIAM

+

ALFONS TAE LMAN

Dearly beloved Husband of
ELISA TAE LMAN

Born in Bellem Belgium December 10, 1882. Passed away in South Bend, Indiana, June 26, 1967.

Always kind to me was father
Always good and brave and true
Though his tasks were often heavy
He would always see them through
Never craved for fame or fortune
Never sought the spotlight's glare
Always working, sacrificing
Never failed to do his share
Now he's resting up in Heaven
In that blessed land above
Where there's no more pain or sorrow
Only joy and peace and love.

Farewell dear Wife, Sons, Daughters,
Brothers, Sisters, Relatives and Friends.

4B 68

"We have loved her during life. Let us not forget her after death."

(St. Ambrose)

Pray for the Repose of the Soul of

Elisa Taelman

Oct. 31, 1882 - Oct. 16, 1973

O gentlest heart of Jesus, ever present in the Blessed Sacrament, ever consumed with burning love for the poor captive souls in Purgatory, have mercy on the soul of Thy departed servant; bring her from the shadows of exile to the bright home of Heaven, where, we trust, Thou and Thy blessed Mother have woven for her a crown of unfading bliss

Amen.

My Jesus have mercy!

Our Father

Hail Mary.

Eternal rest grant unto her, O Lord and let perpetual light shine upon her (100 days indulgence)

4B 60

Gedachtenisprentjes van Alfons Taelman en Elisa-Celina Baeckelandt.

DE CLERCQ ROMANIE: °30 oktober 1884 te Aalter.

Romanie is de dochter van herbergier-koopman Victor (°Bellem, 31.08.1843) en Lucia De Vreese (°Aalter, 10.08.1844). Deze wonen in Oostmolen-Zuid nr. 56. Ze trouwt op 9 mei 1906 te Bellem met landman August Corveleyn (°Ursel, 06.11.1870). Ze wonen dan in de Strepstraat nr. 44 en waren burenen. Ze vertrokken in mei 1906 naar de USA.

VERSCHUERE EDUARD-AUGUST: °06 oktober 1882 te Bellem – landbouwer.

Eduard is de zoon van wever August (°Bellem, 04.08.1860) en Maria-Mathilde Mestdagh (°Bellem, 28.10.1905). Ze wonen in Krekelhul te Bellem. Eduard was fabriekswerker en verbleef een tijdje te Charleroi in november 1903. Hij was terug in Bellem in augustus 1905. Hij vertrok in juni 1906 naar de Verenigde Staten.

DE ROO AUGUST: °12 december 1873 te Knesselare – landwerker. August trouwt op 28 januari 1897 met Marie-Louise Smessaert (°Knesselare, 13.11.1869). Marie-Louise is weduwe van Theophiel Smessaert. Ze wonen in Brugwijk nr. 11. De Roo was reeds vroeger in Amerika geweest. Ze vertrekken op 30 augustus 1906 met hun dochter Malvina (°18.10.1897) naar South-Bend (Indiana).

WAELPUT EMMA: °26 april 1871 te Bellem.

Emma is de dochter van landman Leopold (°Aalter, 28.08.1838) en Coleta Van Damme (°Hansbeke, 01.04.1842). Ze wonen in de Krekelhulstraat nr. 31. Ze vertrok op 23 september 1905 naar Moline bij een vriend, Camiel Vermeulen. Ze trouwde met Edmond Van Vynckt.

BAECKELANDT ELISA-CELINA: °31 oktober 1882 te Ruiselede.

Elisa is eveneens een dochter van Bruno en Melanie De Fauw die in Markette wonen te Bellem. Ze trouwt op 24 augustus 1904 te Bellem met Alfons Taelman (°Bellem, 10.12.1882). Alfons is een broer van Clementina die gehuwd was met August Baeckelandt (ook naar Amerika). Ze woonden een tijdje in Markette nr. 124. In oktober 1906 reizen ze naar Amerika af. Er werden daar vijf kinderen geboren. Ze baatten een winkel van klederen en textiel te South-Bend uit. Zij overleed op 16 oktober 1973 te South-Bend. Alfons overleed er op 26 juni 1967. Afstammelingen leven nu nog in deze regio.

OVERZICHT VOOR LOTENHULE

DE NEVE THEOPHIEL: °07 april 1880 te Lotenhulle – landbouwer. Theophiel is de zoon van Leonard (°Vinkt, 19.01.1843) die gehuwd is met Virginie Everaert (°Lotenhulle, 26.06.1846). Ze wonen in de Bosstraat te Lotenhulle. Theophiel begeeft zich naar Detroit bij Leopold De Reu (°Lotenhulle, 20.09.1875) in Chaplinstraat 587. Leopold is in Amerika staatsburger en werkt er in een fabriek aan 1,9 \$ per dag. Theophiel neemt 75 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 20 januari 1906 met de *Finland* af.

DE WAELE ERNEST: 28 jaar – dagloner. Ernest begeeft zich naar Moline bij zijn neef Charles Van Watermeulen (°Lotenhulle, 29.12.1867) 5th rue 7th avenue 325. Hij vertrok reeds in september 1904. Hij werkt er al 13 jaar in een fiet-senfabriek aan 3 \$ per dag. Ernest neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 5 mei 1906 met de *Zeeland* af.

DE DONCKER LEONARD: °27 februari 1889 te Poeke – landbouwer. Leonard is de zoon van landbouwer-herbergier en vlasbewerker Victor (°Merendree, 28.10.1848) en Maria-Leonia Bruyneel (°Poeke, 16.02.1859). Ze wonen in de Beekwijk. Leonard gaat naar zijn schoonbroer, Jan Vermeulen (°Poeke, 20.08.1878; reeds vertrokken in april 1903), naar Rock Island in de buurt van Moline. Deze werkt er reeds 3 jaar als smid en verdient 2,4 \$ per dag. Leonard neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 2 juni 1906 met de *Zeeland* af.

COLPAERT TRIPHON: °30 augustus 1879 te Lotenhulle.

COLPAERT MATHILDE: °13 februari 1882 te Lotenhulle.

Het zijn de kinderen van landman Petrus (°Lotenhulle, 09.03.1829) en Rosalie De Wulf (°Komen, 09.06.1842; +Lotenhulle, 23.02.1900). Ze wonen in de Bosstraat nr. 39. Ze reizen naar South-Bend bij Basiel Van Der Heyden (°Vinkt, 20.10.1873) die gehuwd is met Leonie Lootens van Lotenhulle. Hij vertrok opnieuw naar South-Bend in mei 1904 met de *Vaderland*. Basiel werkt er in een Singerfabriek aan 2 \$ per dag. Ze nemen 225 fr. mee en spreken Vlaams. Ze varen op 21 juli 1906 met de *Finland* af.

DE GROOTE CAMILLA: °13 oktober 1875 te Lotenhulle.

Camilla is de dochter van wever Charles-Louis (°Lotenhulle, 13.03.1841) en kantwerkster Amelie Goossens (°Lotenhulle,

15.03.1845) die in Barelhoek Nauterkensstraat 43 wonen. Camilla vervoegt haar echtgenoot, Camiel Van Hoecke (°Poesele of Poeke circa 1876), te Mishawaka in West 6th street 519. Hij werkt er in een gasfabriek aan 2 \$ per dag. Hij is op 21 februari 1906 te New York met de *Zeeland* aangekomen. Ze neemt 50 fr. mee en spreekt Vlaams. Camilla vaart op 18 augustus 1906 met de *Finland* af.

ROEDSENS ELODIE: °20 januari 1881 te Aalter.

Elodie vervoegt haar man, Emiel Van De Keere (°Aalter, 27.06.1880), die te South-Bend verblijft. Hij werkt er reeds 8 maand in een fabriek aan 1,8 \$ per dag. Ze neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Ze neemt op 8 december 1906 de *Zeeland*. Haar zoontje, Leon Van De Keere (10 maand), reist met haar mee.

OVERZICHT VOOR POEKE

JANSSENS FLORENT: 46 jaar – landbouwer.

Florent gaat naar Mishawaka bij zijn neef Eduard Van Maele die er als typograaf werkt. Florent neemt 75 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 3 maart 1906 met de *Kroonland* af. Hij kwam terug naar Poeke maar ging terug naar de Verenigde Staten van Amerika in april 1913.

COENE JEROME-ALOÏS: °14 december 1886 te Kanegem – zadelmaker (schoenmakersgast).

Jerome is de zoon van herbergier-kruidenier Karel-Lodewijk (°Kanegem, 27.09.1841); weduwnaar van Juliana Verbeke. Ze wonen in Duinwijk 15 te Poeke. Jerome gaat naar Kewanee bij zijn schoonbroer, Triphon Lapeire (°Poeke, 17.06.1879) x Marie-Sidonie Coene, in Grace avenue 918. Triphon werkt er in een fabriek aan 3 \$ per dag. Jerome neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 2 juni 1906 met de *Zeeland* af. Hij was terug te Poeke in januari 1908. Hij verblijft in maart 1911 te Ruiselede. Andere Coenes gaan ook naar Amerika: Ernest Coene (°01.05.1881) in 1902 en Valere Coene (°05.04.1889-broodbakker) in 1907.

FRAEYMAN ALPHONSE: °03 juni 1880 te Ruiselede – landbouwer. Alphonse is de zoon van Yvo (°Tielt, 1831; +Poeke, 24.05.1890) en landbouwster Seraphina De Meyer (°Ruiselede, 09.03.1841). Ze wonen in de Kleine Boswijk nr. 4 te Poeke. Hij gaat naar Silvis (Illinois) bij zijn broer Joseph (°Ruiselede, 06.10.1883). Deze werkt er reeds 2 jaar in een fabriek aan 2 \$ per dag. Alphonse neemt 60 fr.

mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 13 oktober 1906 met de *Finland* af. Hij kwam in juni 1910 terug en trouwde dan op 30 januari 1911 te Poeke met Marie-Sidonie Cocquyt (°Lotenhulle, 07.04.1883). Alphons woonde in de Knokwijk.

COCQUYT JULES-AUGUST: °23 augustus 1880 te Lotenhulle – landbouwer.

Jules is de zoon van landbouwer Petrus (°Astene, 12.07.1849) en Maria-Prudentia Vlaeminck (°Nazareth, 16.02.1849). Jules gaat eveneens naar Silvis bij Joseph Fraeyman. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 13 oktober 1906 met de *Finland* af. Hij is terug te Poeke op 17 mei 1908. Hij vertrekt opnieuw in oktober 1912 met zijn vrouw Coralie (32 jaar) en dochtertje Elsa (4 jaar en 6 maand) met de *Kroonland*.

VAN HAL ADIEL: °01 november 1882 te Aarsele – landbouwer.

Adiel is de zoon van landbouwer-zwingelaar Leo (°Aarsele, 03.12.1842) en Eugenie Neiryck (°Aarsele, 17.12.1845). Ze wonen in de Boswijk nr. 12 te Poeke. Adiel gaat eveneens op 13 oktober 1906 met de *Finland* naar Silvis bij Joseph Fraeyman. Hij neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij was in Poeke terug op 17 mei 1908, maar vertrok opnieuw naar Mishawaka op 8 april 1910.

VAN HECKE CYRIEL: °14 juni 1884 te Poeke – landbouwer.

Cyriel is de zoon van herbergier-slager Adolf (°Poeke, 09.08.1844) en Emma-Marie Van De Putte (°Bachte-Maria-Lerne, 25.05.1848). Ze woonden op de Dorpsplaats te Poeke. Cyriel begeeft zich naar Rock-Island bij Gustaaf Van Leirberghe in 6th street 9012. Deze werkt er in een gieterij aan 3 \$ per dag. Cyriel neemt 60 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 20 oktober 1906 met de *Zeeland* af.

Zoals in 1905 komen de meeste emigranten ook uit de landbouwsector. Van de circa 142 vertrekkers zijn er 112 afkomstig van Aalter, 15 van Bellem, 8 van Lotenhulle en 6 van Poeke. In totaal 76 mannen, 25 vrouwen en 40 kinderen.

67 zijn werkzaam in de landbouw (landbouwer, landwerkman, landman). Verder treffen we ook nog volgende beroepen aan: 1 kleermaker, 1 haarkapper, 1 mandenmaker, 1 bakker, 3 dagloners en 1 bloemenkweker (tuinier).

Roger BAECKELANDT
wordt vervolgd

OPROEP AAN ONZE LEZERS...

Meer en meer krijgen wij de vraag, van nieuwe leden of van mensen die nu pas met ons tijdschrift kennismaken, naar de reeds vroeger verschenen nummers. Onze vereniging beschikt echter niet meer over alle oude nummers om aan deze vraag te kunnen voldoen. Anderzijds worden wij meer en meer geconfronteerd met het overlijden van onze leden van het eerste uur. Wij bestaan bijna 30 jaar!!!

Vandaar onze oproep. Mocht U door omstandigheden beschikken over vroeger verschenen nummers waarvoor u minder interesse hebt of u hebt plaatsgebrek of..., laat het ons weten of bezorg ze ons. Het zou wel zeer jammer zijn moesten onze waardevolle tijdschriften of het opzoekingswerk van onze schrijvers in de papiercontainer belanden. Wij zouden ze graag een tweede leven bezorgen.

Info of bezorgen bij:

De Poorter Eliane – Leurebroekdreef 1 te Poeke

 051-688991- arnelidepoorter@pandora.be

INHOUDSTAFEL

Erik WILLE	Haleftra of Halestra ?	3
Roger BAECKELANDT	Emigratie naar Amerika (1905-1906).	9
Eliane DEPOORTER	Recupereren van oude nummers.	57

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.

Verschijnt in maart, juni, september en december.

Uitgegeven met steun van het Gemeentebestuur van Aalter, het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen en de Vlaamse Gemeenschap.

Verantwoordelijke uitgever:

Jan Camerlinckx, Schuurlo 12, 9880 Aalter

tel. (09) 374 79 82 - e-mail : heemkring.aalter@tiscali.be

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50
steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter : Willy STEVENS, Larestaat 14, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - pr000063@worldonline.be

Ondervoorzitter : Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be

Secretaris : Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82 - heemkring.aalter@tiscali.be

Ledenbeheer : Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be

Penningmeester : Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60

Redactie en layout : Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN : Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst@scarlet.be

Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@scarlet.be

Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com

MEDEWERKER : Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be